

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI

XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

UMUMIY PEDAGOGIKA KAFEDRASI

R.A. Mavlonova

«IJTIMOIY PEDAGOGIKA»

**FANI BO`YICHA O`QUV-USLUBIY MAJMUA
(BAKALAVRIAT BOSQICHI TALABALARI UCHUN)**

NAVOIY - 2009

Мазкур фан дастури бакалавриат йўналишлари таълими учун мўлжалланган бўлиб, талабаларнинг умум педагогик билим даражасини кенгайтириш билан бирга, уларни жамиятдаги турли муносабатларни, маънавий факторларни текшириш, шунингдек, мазкур фаннинг объекти, предмети, унинг бошқа фанлар билан алоқадорлиги, категориялари, ижтимоий педагог касбининг специфик хусусиятлари каби муаммоларни таҳлил қилиш ва турли ёшдаги болалар билан қитувчининг ишлаши юзасидан изланишлар, қоидалар ва методикасига оид дастлабки билимлар, кўникма ва малакалар беришни белгилаб беради.

Шунингдек:

- ижтимоий муҳит ва шахснинг ижтимоийлашувига доир қонуниятлар;
- социология оламида педагогик таълим ва тарбия муаммоларини таҳлил этиш;
- таълим тизимининг ижтимоий структураси;
- идеал ва шахсий ҳаракатлар масалаларини социологик таҳлил этиш тўғрисида бошланғич маълумотлар беришни назарда тутати.

Тузувчилар: Педагогика фанлари доктори, профессор
Р.А. Мавлонова.

Педагогика фанлари номзоди, доцент
Д. Абдурахимова

Такризчилар: Жаҳон тиллари университетининг педагогика - психология кафедраси профессори, педагогика фанлари доктори С.Х. Файзулина

Низомий номли ТДПУ «Умумий педагогика» кафедрасининг, доценти педагогика фанлари номзоди
Г.Султанова

Дастур Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети қошидаги «Таълим» ўқув – методик бирлашмасида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган.

2008 йил «___» _____даги _____сонли мажлис баёни.

Олий ва ўрта махсус касб - ҳунар таълими ўқув- методик бирлашмалар фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг

2008 йил «___» _____даги _____сонли қайдномаси билан тасдиққа тавсия этилган.

Kirish

Ushbu ishchi o'quv fan dasturi barkamol avlod ta'lim-tarbiyasi bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Bu masala Prezidentimiz I.A.Karimovning "Asosiy vazifamiz – vatanimiz taraqqiyoti va xalqimizni farovonligini yanada yuksaltirishdir" deb ta'kidlagan. Biz farzandlarimizning nafaqat jismoniy va ma'naviy sog'lom o'sishi, balki ularning eng zamonaviy intellektual bilimlarga ega bo'lgan, uyg'un rivojlangan inson bo'lib, XXI asr talablariga to'liq javob beradigan barkamol avlod bo'lib voyaga etish uchun zarur barcha imkoniyat va sharoitlarni yaratilishini o'z oldimizga maqsad qilib qo'yganmiz¹.

I.A.Karimov "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch" asarida ta'lim-tarbiya bo'yicha: "Ma'naviyatni shakllantirishga bevosita ta'sir qiladigan yana bir muhim hayotiy omil bu – ta'lim-tarbiya tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Albatta, ta'lim-tarbiya – ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini shakllantiradigan va boyitadigan eng muhim omildir. Binobarin, ta'lim-tarbiya tizimini va shu asosda ongni o'zgartirmasdan turib, ma'naviyatni rivojlantirib bo'lmaydi"², deb ta'kidlaydi.

Ta'lim-tarbiyada, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi – bu sharqona qarash, sharqon hayot falsafasi.

Ijtimoiy pedagogika fani pedagogika universiteti va institutlarining boshlang'ich ta'lim fakultetining o'quv rejasiga kiritilgan bo'lib, mutaxassislik o'quv predmeti sifatida o'qitish ko'zda tutilgan.

1.1. Fanning maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad: ijtimoiy pedagogika yuzasidan tuzilgan mazkur dastur bo'yicha ishlashdan maqsad bo'lg'usi boshlang'ich ta'lim o'qituvchilariga, yordamchi maktab o'qituvchilariga ijtimoiy pedagogika fani yuzasidan bilim berish, talabalarning pedagogika, ijtimoiy pedagogika fani bo'yicha savodxonligini oshirish, takomillashtirishdan iboratdir.

Fanning vazifasi: ijtimoiy pedagogikaning asoslarini, metodikasi, kategoriyalarini puxta o'zlashtirish jarayonida pedagogika institutlarining boshlang'ich ta'lim, defektologiya fakultetlari uchun nashr etilgan mavjud darslik, qo'llanmalar materiallariga ijodiy yondashish talab etiladi.

1.2. Fanni o'zlashtirishga qo'yiladigan talablar

¹ I.A.Karimov. "Asosiy vazifamiz – vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish". Ma'rifat. №5. 05.02.2010.

² I.A Karimov. "Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch". T.: Ma'naviyat, 2008.

«Ijtimoiy pedagogika» fanni o'zlashtirish jarayonida amalga oshiradigan masalalar doirasida bakalavr:

- ijtimoiy pedagogika masalalarini tahlil qilish, kategoriyalarini puxta egallashlariga, mustaqil va ijodiy ishlash qobiliyatlariga mumkin qadar rivojlantirishga, ilmiy izlanish – tadqiqot ishlari malakalarini shakllantirishga ham e'erishib bo'rish usullarini bilishi kerak;-

- ta'lim va tarbiya jarayonida milliy g'oya va ma'naviyatimizning boy meroslaridan foydalanish; ta'lim muassasalarida o'qitish va tarbiyalashning zamonaviy metod va texnologiyalarini qo'llash; o'quvchini rag'batlantirish, uning faoliyatini nazorat qilish, iste'dodi, iqtidorini ro'yobga chiqarish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqish, ayni zamonda jazolashning zamonaviy shakllaridan foydalanish; ota-onalar, jamoa, o'quvchilar bilan yakka va guruh bo'lib ishlash; o'quvchilar guruhlarini boshqarish **ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak;**

- ilmiy tadqiqot ob'ektlari va metodlari; pedagogikaning ijtimoiy fan ekanligi; pedagogika fanining metodologiyasi; pedagogikaning jamiyatdagi o'rni; ta'limni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish, uning uzviyligi, uzluksizligi; pedagogika fanining asosiy rivojlanish bosqichlari. o'tmish va zamonaviy pedagogikaning asosiy yo'nalishlari; ilg'or pedagogik qarashlar; jahon ta'lim tizimi; pedagogikaning maqsadiga ko'ra turlari; pedagogik jarayondagi integratsiyalar to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi; O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi siyosati, kadrlar tayyorlash milliy modeli; ta'lim va tarbiyaning o'ziga xos xususiyatlari, birligi, differentsiatsiyasi, yagona pedagogik jarayon; XXI asr pedagogi obrazi; pedagogik antropologiya; ta'lim nazariyasi (didaktika) ning asosiy komponentlari: kontseptsiyalari, paradigmalari; ta'lim printsiplari; ta'lim metodlari, texnologiyalari; ta'lim turlari va bosqichlari; ta'limni tashxis qilish; tarbiya nazariyasining mohiyati; tarbiyaning mazmuni, printsiplari; tarbiyada muhit (sotsium), ruhiyat (psixologiya); tarbiya metodlari va texnologiyalari; maxsus pedagogikaning o'ziga xos xususiyatlari; tarbiya turlari; jamoada, oiladagi tarbiya hamda o'z-o'zini tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari; O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi; ta'limni boshqarish shakllari; shaxsga ta'lim va tarbiya berish g'oyasining paydo bo'lishi; ta'lim va tarbiya to'g'risida SHarq va G'arb mutafakkirlarining qarashlari; tarbiya, maktab va pedagogik fikrning taraqqiy etish tarixi; jahon pedagogik jarayoni; O'zbekiston Respublikasida pedagogika fanining rivojlanishini amalga tatbiq eta olish **malakalarga ega bo'lishi kerak.**

Ma'ruza mashg'ulotlari _3__kurs (_6 semestr _18_soat).

t/r	O'rganilayotgan mavzu nomi	M a'-ruza (s oati)	Mavzuning maqsadi va vazifalari	Maqsadga erishishi usullari, vositalari va metodlari	Adabiyotlar, jadvallar ko'rgazma li qurollar
	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga extiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari. O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo'lishining shart-sharoitlari.	2	Respublikamizda amalga oshirilgan islohotlar va ularning ijtimoiy hayotga ta'siri. Jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi. Hozirgi vaqtda ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya faniga zaruriyat va uning ahamiyati. Rahmdillik va xayr-sahovat ijtimoiy-pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an'anasi sifatida. O'zbekistonda xayr-sahovatning rivojlanish bosqichlari. O'zbekistonda "ijtimoiy pedagog" kasbining paydo bo'lishi.	Interfaol usullar, "B-B-B jadvali" usuli	Ko'rgazma, slaydlar, I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III:3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.
	Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi. O'zbek xalq pedagogikasi va islom ta'limotida ijtimoiy-pedagogik g'oyalar.	2	Antik davrda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi. XIV –XV asrlarda ijtimoiy-pedagogik g'oyalarning rivojlanishi. XVI-XIX asrlarda ijtimoiy-pedagogik faoliyat. XX asrning 20 yillarida ijtimoiy-pedagogik g'oyalar va pedagogik faoliyatning tubdan yangilanishi. Ijtimoiy pedagogika rivojlanishining zamonaviy bosqichi. «Avesto» va adabiy manbalarda ijtimoiy-pedagogik g'oyalar. O'rta asrlarda O'rta Osiyo qomusiy olimlarining ijtimoiy-pedagogik g'oyalari. XVIII-XIX asr ma'rifatparvarlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari. XX asr boshlarida ijtimoiy-pedagogik faoliyat. II jahon urushi yillarida ijtimoiy-pedagogik faoliyat. O'zbek xalq pedagogikasida ta'lim-tarbiya masalasining ijtimoiy xarakteri. O'zbek etnografiyasida mukammal inson modeli. Islom – monoteistik din. Hadislarda ijtimoiy-pedagogik fikrlarning yoritilishi.	Interfaol usullar, "Sinkveyn", "Klaster usullari"	Ko'rgazma, slaydlar, I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III:5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.

			Markaziy Osiyo xalqlarining ijtimoiy pedagogik an`analari.		
	Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida Bolaning sotsiumda rivojlanishi, shaxsning ijtimoiylashuvi	2	Ijtimoiy pedagogika, autsayderlar, ijtimoiy faoliyat, ijtimoiy ta`lim, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy bilim, ijtimoiy ko`nikma ijtimoiy pedagogik kategoriyalar Ijtimoiylashuvga ta`sir etuvchi omillar. Tashqi va ichki omillar. Mikro, mezo va makro omillar. Shaxs ijtimoiylashuviga siyosiy, iqtisodiy, ekologik omillarning ta`siri. Bolaning ilk ijtimoiylashuv davri. Bolaning ijtimoiylashuvida oila, ta`lim-tarbiya muassasalari, madaniyat, din va mahallaning o`rni. Bolaning rivojlanishi, ijtimoiylashuv, ijtimoiy ta`lim, ijtimoiy muhit, tarbiyaviy ta`sir, ijtimoiy status va rol, ijtimoiy ko`nikma, ijtimoiy- pedagogik kategoriyalar, tamoyillar va ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar	Interfaol usulli “Insert jadvali”	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.
	Odob-axloq hayotiy me`yorlar sifatida. Ijtimoiy pedagogikada me`yorlardan chekinish tushunchasi	2	Hayotiy me`yor, hayotiy me`yorlardan chekinish, negatv-pozitiv chekinish, kamchiliklar. Ijtimoiy pedagogika “me`yor” va “me`yordan og`ish” tushunchasi. Me`yordan og`ishish tiplari.</p> <p>Me`yor va me`yordan og`ish: tushuncha va tavsif. Me`yordan og`ish turlari. Me`yordan og`ish nazariyasi.	Interfaol usullar, “Sinkveyn”, “Klaster usullari”	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.
	Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari, tamoyillari va mexanizmlari.	2	Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyatining o`ziga xosligi. Kasbiy faoliyatning tuzilishi. Ijtimoiy pedagog kasbiy faoliyat sub`ekti sifatida: shaxsiy tavsif va kasbiy bilimdonlik. Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati sohalari. “Tamoyil” va “qoida” tushunchasi. Tabiat bilan uyg`unlik tamoyili. Madaniyat bilan uyg`unlik tamoyili. Insonparvarlik tamoyili. Pedagogika va ijtimoiy pedagogika kategoriyalari. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Ijtimoiy ta`lim. Tarbiya va ijtimoiy tarbiya.	Interfaol usullar, “Insert” usuli”	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III: 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8
	Mahallalar – ijtimoiy o`z-o`zini boshqarish organi.	2	Mahallalar – ijtimoiy o`z-o`zini boshqarish organi. Mahallaning paydo bo`lishi tarixidan. Mahallaning ijtimoiy-	Interfaol usullar, “Insert” usuli	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8,

	Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi.		pedagogik o`rni. Mahallada qadriyatlar va ijtimoiy ong translyatsiyasi. Ilmiy tadqiqotning mohiyati. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada ilmiy tadqiqotning vazifalari. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotning bosqichlari va metodlari. Metodika tushunchasi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari mohiyati. Ijtimoiy-pedagogik texnologiyalar.		III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.
	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida O`zbekistonda faoliyat olib boruvchi ijtimoiy-reabilitatsion muassasalar.	2	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida O`smirlik yoshida deviatstyaning yuzaga kelishi shart-sharoitlari. Deviatstiya turlari. O`smirlarda deviant xulq-atvorning kelib chiqishi sabablari. Deviatstiya kontseptsiyalari. Mustaqillik yillarida ijtimoiy-reabilitatsion muassasa-larning tubdan yangilanishi. O`zbekistonda SOS – bolalar mahallasining faoliyati.	Interfaol usullar, “Insert” usuli	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.
	Oilada olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik.	2	Ijtimoiy pedagogik nuqtai nazardan oila turlari. Oilaning ijtimoiy vazifalari. Ijtimoiy pedagogning oilalar bilan olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalari. Vasiylik va homiylik tushunchasi. Vasiylik va homiylik tarixidan. Vasiylik va homiylikning me'yoriy-huquqiy hujjatlarda aks ettirilishi. O`zbekiston va chet elarda vasiylik va homiylik. Yetim bolalar bilan olib boriladigan faoliyat.Yetimlikning kelib chiqishi sabablari. Yetim bolalarning psixologiyasi. Bola asrab olgan oila bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.	Interfaol usullar, “Insert” usuli	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.
	Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar va maktab yoshidagi bolalar bilan olib boradigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.		Chaqaloqlik davrida ijtimoiylashuv moslashuv. Go`daklik davrida ijtimoiy moslashuvning o`ziga xosliklari. Maktabgacha ta'lim muassasalarda olib boriladiganijtimoiy-pedagogik faoliyat. Umumiy o`rta ta'lim maktablarining ijtimoiy funktsiyalari. Maktabdan tashqari vaqtni to`g`ri tashkil etishda ijtimoiy pedagogning	Interfaol usullar, “Insert” usuli	I:1,2,3,4,5, 6,7,8 II:1,2,3,4, 5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4. 5.6.7.8.

		o`rni. Tengqurlar jamoasi va bolalar submadaniyati. Maktabda pedagogik jihatdan me'yordan og`ishganlar bilan ijtimoiy pedagogning olib boradigan ishlari shakl, metod va vositalari. Ijtimoiy pedagogning o`quvchilarni kasb tanlashga yo`naltirishga oid vazifalari. Tarbiyasi og`ir bolalar bilan ishlashning ijtimoiy pedagogik texnologiyalari. Ishning asosiy yo`nalishlari: mazkur toifadagi bolalarni aniqlash va guruh yoki yakka tartibda ishni tashkil etish. Tashkiliy ijtimoiy pedagogik texnologiyalar: 1)tarbiyasi og`ir bolalar haqida ma'lumotlar bankini shakllantirish; 2) bolaning shaxsiy va ijtimoiyrivojlanishi muammolarini tashhishlash; 3) bola, guruh, jamiyat bilan ijtimoiy – pedagogik ishlar dasturini tuzish va tasdiqlash; 4) dasturning bajarilishi sharoit-larini ta'minlash; 5) maslahat xizmati; 6)ijtimoiy pedagogning idoralararo aloqalari. Spirтли ichimliklar iste'mol qiluvchi o`smirlar bilan olibboriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Giyohvandlik – deviant xulq shakli sifatida</p> <p>Jinoyatchilik bolalarda g`ayriqonuniy hatti-harakatning namoyon bo`lish shakli sifatida.		
--	--	---	--	--

Seminar mashg'ulotlari __3__ kurs (_6 semestr 16_soat).

t/r	O'rganilayotgan mavzu nomi	Seminar (soati)	Mavzuning maqsadi va vazifalari	Maqsadga erishishi usullari, vositalari va metodlari	Adabiyotlar, jadvallar ko'rgazmali qurollar
1	Mustaqil O'zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar.	2	Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad va mazmuni. Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalari <i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Ijtimoiy pedagogika faniga kirish va fan oldida	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar, "B-B-B jadvali" usuli	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.

			turgan dolzarb vazifalar to'g'risidagi bilimlarni shakllantirish. <i>O'quv faoliyatining natijasi:</i> Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad mazmuni fan oldida turgan dolzarb vazifalar izohlab berildi O'zbekistonda "ijtimoiy pedagog" kasbining paydo bo'lishi.		
2	Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixidan.	2	Markaziy Osiyoda ijtimoiy pedagogika fanining rivojlanishi o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, uning rivojlanishi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Zardushtiylarning muqaddas kitobi «Avesto» ni o'z davrining o'ziga xos qomusiy asari deb xisoblash mumkin. Zardusht dinida axloqiy me'yorlar asosi (axloqiy mezonlar) oltin uchlikka tayangan edi. Bu nodir yodgorlik ayniqsa ijtimoiy -pedagogik masalalarni tarixiy nuqtai nazardan yoritganligi bilan aloxida ahamiyat kasb etadi.	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.
3	Mahalla ijtimoiy pedagogik munosabatlar maskani. Markaziy Osiyo xalqlarining ijtimoiy pedagogik an'analari	2	Mahallaning paydo bo'lishi tarixidan. Mahallaning ijtimoiy-pedagogik o'rni. Mahallada qadriyatlar va ijtimoiy ong translyatsiyasi. Ilmiy tadqiqotning mohiyati. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada ilmiy tadqiqotning vazifalari. Ijtimoiy-pedagogik	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.

			tadqiqotning bosqichlari va metodlari. Metodika tushunchasi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari mohiyati. Ijtimoiy-pedagogik texnologiyalar.		
4	Ijtimoiy – pedagogik faoliyat. Ijtimoiy pedagogika tamoyillari.	2	Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatidagi rivoji Bola ijtimoiylashuvi murakkab jarayon ekanligi. O'quv mashg'ulotining maqsadi: Ijtimoiy pedagogika aloxida fan va amaliy faoliyat soxasi sifatida. Bolaning sotsiumda (yaqin muhitda) o'sishi to'g'risidagi bilimlarni shakllantirish. O'quv faoliyatining natijasi: Ijtimoiy pedagogika aloxida fan va amaliy faoliyat soxasi ekanligini, bolaning sotsiumda (yaqin muhitda) o'sishi murakkab ijtimoiy hodisa ekanligi izohlab berildi.	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.
5	Irsiyat, muhit va bola rivoji. Bolaning sotsiumda rivojlanishi.	2	Nasl- nasabning ijobiy va salbiy ta'siri haqida ma'lumotlarni kengaytirish. Bolaning rivojlanishida nasl – nasabning ahamiyati haqidagi bilimlarini chuqurlashtirish Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.
6	Deviant bolalar va o'smirlar Ijtimoiy pedagogik faoliyati metodikasi va texnologiyasi.	1	Ijtimoiy institutlar haqidagi bilimlarini kengaytirish va tizimlashtirish; Ijtimoiy institutlarning bola rivojlanishidagi ahamiyatini anglash Natijalar taqdimoti,	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.

			muhofaza va baholashga o'rgatish.		
7	O'smirlarning ijtimoiy dezaptasiyasi.	1	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida O'smirlik yoshida deviatsiyaning yuzaga kelishi shart-sharoitlari. Deviatsiya turlari. O'smirlarda deviant xulq-atvorning kelib chiqishi sabablari. Deviatsiya kontsepsiyalari. Mustaqillik yillarida ijtimoiy-reabilitatsion muassasa-larning tubdan yangilanishi. O'zbekistonda SOS – bolalar mahallasining faoliyati.	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.
8	Ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyalari. Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya. Ijtimoiy pedagogik tashhis.	2	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida O'smirlik yoshida deviatsiyaning yuzaga kelishi shart-sharoitlari. Deviatsiya turlari. O'smirlarda deviant xulq-atvorning kelib chiqishi sabablari. Deviatsiya kontsepsiyalari. Mustaqillik yillarida ijtimoiy-reabilitatsion muassasa-larning tubdan yangilanishi. O'zbekistonda SOS – bolalar mahallasining faoliyati.	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.
9	Oila bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik	2	Yetim bolalar bilan olib boriladigan faoliyat. Yetim-likning kelib chiqishi sabablari. Yetim bolalarning psixologiyasi. Bola asrab olgan oila bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	I:1,2,3,4,5,6,7,8 II:1,2,3,4,5,6,7,8, III: 1,2,3,4, 5,6,7,8, 10,11 IV:1.2.3.4.5.6.7.8.

_____Mustaqil ish mashg'ulotlari _3__kurs (_6 semestr__26 soat).

t/r	O'rganilayotgan mavzu nomi	Mus takil ish (soat i)	Topshiriq shakli	Mustaqil ish topshiriql arini baholash usullari	Maqsadga erishishi usullari, vositalari va metodlari	Adabiyotlar, jadvallar ko'rgazmali qurollar
1	Sharq mutafakkirlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari	4	Referat tayyorlash	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	1-29
2	"Me'yor va hayotiy me'yorlardan chekinish"	4	Munozara	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	12,13.14
3	Ijtimoiy pedagog faoliyati metodikasi va texnologiyasi.	4	Yozma uy ishi	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	1,8,10
4	Ijtimoiy pedagogning internatlarda olib boradigan asosiy funksional vazifalari.	4	Referat yozish	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	1,8,10
5	Mamlakatimizning bugungi kunning salbiy ijtimoiy hodisalarni bartaraf etishdagi imkoniyatlarini yoritib berish.	2	Yozma uy ishi	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	8,9,12,13, 14,15
6	Ijtimoiy pedagogika faniga oid ko'rgazma qurollar va didaktik materiallar tayyorlash	4	Ko'rgazmali qurollar tayyorlash	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	Barcha adabiyotlar
7	Ota-onalar uchun ijtimoiy-pedagogik karta-so'rovnoma tuzish	4	so'rovnoma tuzish	ball	Ko'rgazma, slaydlar, Interfaol usullar,	8,9,12,13, 14,15

Tasdiqlayman:
Kafedra mudiri _____ dots.D.Axatova
“ 27 ” avgust 2012 yil

Dastur bajarilishining kalendearli rejasi

(ma'ruza, laboratoriya, amaliyot mashg'ulotlari, kurs ishlari)

Fakultet _____ kurs 3 _____ akademik guruh _____ semester _____ fanning nomi

Ijtimoiy pedagogika

Ma'ruza o'qiydi _____ Tajriba mashg'ulotlarini olib boruvchi _____

<i>Nº</i>	Mavzu nomi va nazoratlar turlari	Ajratilgan soat	Reja-n sana	Bajar - n Sana	Nazorat g ajratilgan ball	O'qituvchi imzosi
	<i>Ma'ruza mavzulari</i>					
1	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga ehtiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari. O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo'lishining shart-sharoitlari.	2			3	
2	Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi. O'zbek xalq pedagogikasi va islom ta'limotida ijtimoiy-pedagogik g'oyalar.	2			3	
3	Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida Bolaning sotsiumda rivojlanishi, shaxsning ijtimoiylashuvi	2			3	
4	Odob-axloq hayotiy me'yorlar sifatida. Ijtimoiy pedagogikada me'yorlardan chekinish tushunchasi	2			3	
5	Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari, tamoyillari va mexanizmlari.	2			3	
	1-Oraliq baholash	shakli			Mak.b	
		og'zaki			15 b	
6	Mahallalar – ijtimoiy o'z-o'zini boshqarish organi. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi.	2			3	
7	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida. O'zbekistonda faoliyat olib boruvchi ijtimoiy-reabilitatsion muassasalar.	2			3	
8	Oilada olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik.	2			3	
9	Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar va maktab yoshidagi bolalar bilan olib boradigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.	2			3	
	2-Oraliq baholash	shakli			Maks. b	
		og'zaki			20 b	

		<i>aki</i>				
№	Seminar mavzulari					
1	Mustaqil O'zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar.	2			3	
2	Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixidan.	2			3	
3	Mahalla ijtimoiy pedagogik munosabatlar maskani. Markaziy Osiyo xalqlarining ijtimoiy pedagogik an'analari	2			3	
4	Ijtimoiy –pedagogik faoliyat. Ijtimoiy pedagogika tamoyillari.	2			3	
5	Irsiyat, muhit va bola rivoji. Bolaning sotsiumda rivojlanishi.	2			2	
	1-joriy baholash	shakli			Mak.b	
		Og'zaki			15 b	
6	Deviant bolalar va o'smirlar Ijtimoiy pedagogik faoliyati metodikasi va texnologiyasi.	2			2	
7	O'smirlarning ijtimoiy dezadaptatsiyasi.	2			3	
8	Ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyalari. Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya. Ijtimoiy pedagogik tashhis.	2			3	
9	Oila bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik	2			3	
	Joriy baholsh	SHakli			Maks. b	
		Og'zaki			20 b	
	YAkuniy baholash	SHakli			Maks. b	
		og'zaki			30 b	

Yetakchi professor (dotsent) o'qituvchi _____ (imzo)

A D A B I Y O T L A R

I. RAG`BATLANTIRUVCHI ADABIYOTLAR

1. I.A.Karimov. Milliy mafkuramiz xalqni xalq, millatni millat qilishga xizmat qilsin. «Tafakkur» jurnali.1998y. №2
2. I.A.Karimov «Ma'naviy yuksalish yo'lida» Toshkent. «O'zbekiston» 1998 y.
3. I. A. Karimov. «Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q». «Muloqot» jurnali. 1998. 5-son.
4. I.A. Karimov. «Biz kelajagimizni o'z qo'limiz bilan quramiz».7-jild. T. «O'zbekiston» 1999 y.
5. I. Karimov. Donishmand xalqimning mustahkam irodasiga ishonaman. «Fidokor» gazetasi 2000 yil
6. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: “Ma'naviyat”, 2008.
7. I.A.Karimov Vatanimizning bosqichma-bosqich va barqaror rivojlanishini ta'minlash – bizning oliy maqsadimiz. – T.: “O'zbekiston”, 2008
8. I.A.Karimov. Eng asosiy me'zon – hayot haqiqatini aks ettirish.- T.: “O'zbekiston”, 2009
9. I.A.Karimov. Jahon moliyaviy – iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari.- T.: “O'zbekiston”, 2009.
10. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risidagi” Qonuni. – “Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori” kitobida. – T.: SHarq, 1997. – 20-30-betlar.
11. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – “Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori” kitobida. – T.: SHarq, 1997. – 31-63-betlar.

II. ASOSIY DARSLIK VA O`QUV QO`LLANMALAR

1. Rabochaya kniga sotsiologo. – M.: Prosvesheniye. 1991.
2. Rabochaya kniga shkolnogo psixologa. – M.: Prosvesheniye. 1991.
3. Arnautova ye.P. Pedagog i semya. – M.: 2001.
4. Maslov N.F. Rabochaya kniga sotsialnogo pedagoga. – M.: 1994.
5. Galaguzova M. A. Sotsialnaya pedagogika – M.: Vldos, 2000.
6. Istoriya sotsialnoy pedagogiki / Pod. red. M.A. Galaguzovoy – M.: Vldos, 2003.
7. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. T., 2010 .
8. Mavlonova R. va boshq. Ijtimoiy pedagogika. T., 2009 y.

III. QO`SHIMCHA ADABIYOTLAR

- 1.Munavvarov A.K. Oila pedagogikasi. – T.: O'qituvchi. 1994.
- 2.Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim yangilanish yo'lida. – T.: O'qituvchi. 2000.
- 3.Podlasyy I.P. Pedagogika. V 2x kn. M.: Vldos, 2003.
4. A.Begmatov,M.Qurbonov, Ijtimoiy pedagogianing dolzarb masalalari.TDPI. nashri,1998 yil.
5. O.Musurmonova. Ma'naviy qadriyatlar-sog'lom avlodni tarbiyalash vositasi. Toshkent 1995 yil
6. Giddens Entoni.Sotsiologiya. T., “SHarq”, 2002 yil.
7. Umumiy sotsiologiya. UzMU. 2000 y.
8. Xarchev A.G. Sotsiologiya vospitaniya. (O nekotorykh aktualnykh sotsialnykh problemax vospitaniya lichnosti) -M.: Politizdat, 1990. –222s
9. Xolbekov A.J. SHarq va G'arb mutafakkirlarining sotsiologik ta'limoti. T. Universitet. 1996
10. M.Quronov, Z.Qurbaniyazova. Ijtimoiy pedagogika. Ma'ruza matnlari. T., 2003 y.
11. Axatova D., Aliqulova H. Ijtimjiy pedagogika. Ma'ruzalar matni. Navoiy. 2010 y.

IV. INTERNET SAYTLAR

1. www.bilim.uz.
2. www.edu.uz - Vazirlik sayti
3. www.ziyo.edu.uz - Vazirlik sayti
4. www.performance.edu.uz - Vazirlik sayti

5. www.tseu.fan.uz - TDIU sayti
6. www.tseu.uz - TDIU sayti
7. <http://www.edustorng.ru/main/book/pedagogtechno.htm>
8. <http://dl.nw.ru/theories/technologies>

O'qitishning texnik vositalari va ko'rgazmali qurollar:

1. Kompyuter
2. Elektron ko'z.
3. Videomagnitafon
4. Epidaskop
5. Kodoskop.
6. Ijtimoiy pedagogikaning predmeti.
7. Ijtimoiy pedagogikaning ob'ekti.
8. Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi va vazifalari.
9. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy tushunchalari.
10. Ijtimoiy pedagogga xos asosiy sifatlar.
11. Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar.
12. Tarbiya jarayonida qo'llaniladigan pedagogik uslub turlari.
13. Ijtimoiy pedagog odobning eng zarur talabalari.
14. Pedagogik nazokatning namoyon bo'lishi.
15. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlari.
16. Deviatziya turlari.
17. Me'yorlardan og'ish.
18. Nutq va notiqlik haqidagi asarlar.
19. Pedagogik nutqning funksiyalari.
20. Ijtimoiy pedagogik tashhis.
21. Tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish.
22. Ta'lim metodlari.
23. Ta'lim qoidalari.

Pedagogika fakulteti “Umumiy Pedagogika” kafedrasida o`tiladigan fanlardan talabalar bilimini reyting tizimi asosida oraliq baholash (OB) va joriy baholash (JB) shakllari bo`yicha

BAHOLA SH MEZONLARI

Talabalar o`rganilayotgan fan yuzasidan o`zlashtirishini baholash doimiy ravishda olib boriladi.

Har bir fan bo`yicha belgilangan oraliq va joriy nazoratlarni o`qitilayotgan fanning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda turli shakllardan foydalaniladi, ya'ni og`zaki, yozma, test, kollektivium kabi shakllarida amalga oshiriladi.

Talabalar bilimni baholash shakllari bo`yicha quyidagi mezonlar asosida baholash ko`zda tutiladi.

Ta'lim yo`nalishi: _____ Fan: Ijtimoiy pedagogika Kurs: III
Semestr VI

(O.B. – 35 ball (O.B. + J.B. =70 ball Ya.baholash – 30 ball
(J.B. – 35 ball Saralash bali – 39 ball

Baholash shakli	Bitta savolga va topshiriqlariga ajratilgan ball	Bitta savolga ajratilgan ball miqdorini belgilovchi talablar	Baholar mezonlari	Nazorat shakli va ballar yig'indisi
Joriy nazorat				
Yozma va og`zaki	3 (8x=24)	Seminar topshiriqlarini reja asosida to`liq yozma holda bajarib, amalda qo`llay olsa va og`zaki holda uning mohiyatini keng yoritib bera olsa; Seminar topshiriqlarini reja asosida yozma holda bajarib, og`zaki holda uning mohiyatini yoritib bera olsa; Seminar topshiriqlarini bajarib, mohiyatini yoritib bera olmasa	2,5 - 3 ball 2- 2,5 ball 1,6 – 1,9 ball	I JB 15 ball 13-15 ball (85-100%, a'lo)
yoza	4	Sharq mutafakkirlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari mavzusida referat tayyorlash	4 ball	10-12 ball (71-84%, yaxshi)
Og`zaki	3	“Me`yor va hayotiy me`yorlardan chekinish” mavzusidagi munozaraga tayyorlanish va ishtirok etish. 3- ballgacha beriladi. Faol, ilmiy, asosli fikrlar bilan ishtirok etsa- Faol ishtirok etsa- ishtirok etsa-	2,5 - 3 ball 2- 2,5 ball 1,6 – 1,9 ball	9-10 ball (55-70%, qon-li) II JB 20 ball
Amaliy ish	4	Ko`rgazmali qurol, didaktik materiallar tayyorlaganligi uchun topshiriq to`liq va sifatli, ijodiy tarzda bajarilgan bo`lsa; sifatli va meyor talablari darajasida ko`rgazmali qurol, didaktik materiallar tayyorlangan bo`lsa- o`rta darajada ko`rgazmali qurol, didaktik materiallar tayyorlangan bo`lsa-	3,5-4 ball - 2,9-3,4 ball - 2,1- 2,8 ball	17-20 ball (85-100%, a'lo) 14-16 ball (70-84%, yaxshi) 11-13 ball (55-70%, qon-li)

oralik nazorat				
yozma	4 (4x3=12)	Birinchi oraliq nazorat yozma tarzda o'tkazilib, unda 3 ta savolga javob berilishi so'raladi. Har bir savol 4 balgacha baholanadi. - agar savol mohiyati to'la ochilgan bo'lsa, javoblari to'liq va aniq hamda ijodiy fikrlari bo'lsa - - savolning mohiyati umumiy ochilgan, asosiy faktlar to'g'ri bayon etilgan bo'lsa - - savolga umumiy tarzda javob berilgan, ammo ayrim kamchiliklari bo'lsa - savolga umumiy javob berilgan, ammo ayrim faktlar to'liq yoritilmagan bo'lsa - savolga javob berishga harakat qilingan, ammo chalkashliklar bo'lsa -	3,6-4 ball, 3,1-3,5 ball, 2,6-3 ball, 2,1-2,5 ball, 1,6- 2 ball	I OB 15 ball 13-15 ball (85-100%, a'lo) 10-12 ball (71-84%, yaxshi) 9-10 ball (55-70%, qon-li)
yozma	4	"Ijtimoiy pedagog faoliyati metodikasi va texnologiyasi" mavzusida yozgan yozma uy ishi uchun 4- ballgacha beriladi. - to'liq va sifatli, ko'plab yangi adabiyotlar va Internet ma'lumotlari asosida, ijodiy tarzda bajarilgan bo'lsa - - yozma uy ishi sifatli va meyor talablari darajasida bajarilgan bo'lsa- - yozma uy ishi o'rta darajada bajarilgan bo'lsa -	3,5-4 ball - 2,9-3,4 b - 2,1-2,8 ball	II OB 20 ball Saralash - 10,8 b 17-20 ball (85-100%, a'lo) 14-16 ball (70-84%, yaxshi) 11-13 ball (55-70%, qon-li)
Referat	5	"Ijtimoiy pedagogning internatlarda olib boradigan asosiy funksional vazifalari" mavzusidagi referat uchun maks 5 ball beriladi - to'liq va sifatli, ko'plab yangi adabiyotlar va Internet ma'lumotlari asosida, ijodiy tarzda yozilgan bo'lsa - - referat sifatli va meyor talablari darajasida bajarilgan bo'lsa referat o'rta darajada bajarilgan bo'lsa	4-5 ball 3-3,5 b 2,8-3,4 ball	
Yozma uy ishi	2	Mamlakatimizning bugungi kunning salbiy ijtimoiy hodisalarni bartaraf etishdagi imkoniyatlarini yoritib berish uchun maksimall 2 balgacha beriladi.	2 ball	
Test	0,2 (35x0,2=7)	35 tadan test yechish topshiriladi, test savolining har biriga 0,2 ball ajratiladi. 30– 35 savol 26 – 29 savol 19 – 25 savol	6-7 ball 5,2-5,8 b 5-3,8 b	
So'rovnoma tuzish	5	- Ota-onalar uchun ijtimoiy-pedagogik karta-so'rovnoma tuzish - so'rovnomalarda to'liq va sifatli, ko'plab yangi adabiyotlar va Internet ma'lumotlari asosida, ijodiy tarzda bo'lsa - - so'rovnomalarda sifatli va meyor talablari darajasida tuzilgan bo'lsa - so'rovnomalarda o'rta darajada bajarilgan bo'lsa -	4-5 ball 3-3,5 b 2,8-3,4 ball	

Yakuniy baholash				
Og`zaki	5 (3x5=15)	Yakuniy baholashda talaba 3 ta tayanch tushunchalar asosida berilgan savollarga og`zaki javob berishi lozim. Har bir og`zaki savolga 5 ball ajratiladi. - agar savol mohiyati tol`a ochilsa, javoblari to`liq va aniq hamda ijodiy fikrlari bo`lsa -</li> <li>- savolning mohiyati umumiy ochilgan, asosiy faktlar to`g`ri bayon etilgan bo`lsa – - savolga umumiy tarzda javob bersa, ammo ayrim kamchiliklari bo`lsa -</li> <li>- savolga umumiy javob berilgan, ammo ayrim faktlar to`liq yoritilmagan bo`lsa -</li> <li>- savolga javob berishga harakat qilingan, ammo chalkashliklar bo`lsa –	4,6-5 ball 4,1-4,5 ball 3,6-4 ball 3,1-3,5 ball 2,6-3 ball	YaB 30 ball 13-15 ball (86-100%, a`lo) 11-12,5 ball (71-85%, yaxshi) 8,5-11 ball (55-70%, qon-li)
Test	0,5 (0,5x30=15)	30 tadan test yechish topshiriladi, test savolining har biriga 0,5 ball ajratiladi. 27– 30 savol 23 – 26 savol 16 – 22 savol	13,5-15 b 13-11,5 b 11-8 b	13-15 ball (86-100%, a`lo) 11-12,5 ball (71-85%, yaxshi) 8,5-11 ball (55-70%, qon-li)

Ijtimoiy pedagogika fanidan talabalarning bilimlarini baxolash mezonlari

No	Nazorat turlari	semestr	Nazorat shakllari	Nazorat shakllari bo`yicha ballar
1.	2.	3.	4.	5.
I.	Joriy nazorat	6	1.Seminar ishlarni bajarilishi. 2.Mustaqil ish bajarishi. (1) (2) (3)	3x8=24 ball. 4 ball. 3 ball. 4 ball.
	Jami:			35 ball.
II.	Oraliq nazorat		1.Yozma ish 2. Test savollariga javob 3. Mustaqil ish bajarishi. (4) (5) (6) (7)	12 ball 7 ball. 4 ball 5 ball 2 ball 5 ball
	Jami:			35 ball.
III.	Yakuniy nazorat.		1.Og`zaki 2. Test	15 ball 15 ball
	Jami			30 ball

	Jami:			100 ball
--	-------	--	--	----------

5» a'lo	86 – 100 ball.
«4» yaxshi	85 – 71 ball.
«3» qoniqarli	70 -55 ball.
«2» qoniqarsiz	55 dan kam.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi 25.08.2010 dagi 333- sonli "OTM da talabalar bilimini nazorat qilish va baholashning reyting tizimi to'g'risidagi nizomga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida" gi buyrug'i asosida tuzildi.

Kafedra mudiri:
Tuzuvchi :

dots.D.A.Axatova
katta o'qit. H.B.Aliqulova

3. TA'LIM TEXCNOLOGIYASI MA'RUZA MASHG'ULOTLARI TA'LIM TEXCNOLOGIYASI

1-mavzu	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga ehtiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari. O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo'lishining shart-sharoitlari.
---------	---

Darsni olib borish texnologiyasi

<i>Talabalar soni: 50-70 gacha</i>	<i>Vaqt: 2 soat.</i>
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	Informatsion baxs-munozarali dars
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1. Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad va mazmuni 2. Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalari. 3. O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo'lishining shart-sharoitlari
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Ijtimoiy pedagogika faniga kirish va fan oldida turgan dolzarb vazifalar to'g'risidagi bilimlarni shakllantirish.	
<i>Pedagogik vazifa:</i>	<i>O'quv faoliyatining natijasi:</i>
1. Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad va mazmuni xususida tushunchalar berish	Talabalar Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad va mazmuni xususida tushunchalarga ega bo'ladi
2. Talabalarga Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalarini izohlab berish	Talabalar Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalarini izohlay oladi
<i>O'qitish usullari va texnika</i>	Ma'ruza, "Qanday?" texnikasi, "FSMU" uslubi, Insert
<i>O'qitish vositalari</i>	Komp'yuter texnologiyasi («Ijtimoiy pedagogika» fanidan elektron o'quv-uslubiy majmua), slaydlar.
<i>O'qitish shakli</i>	Jamoa bo'lib ishlash
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Texnik vositalar bilan ta'minlangan, o'qitish usullarini qo'llash mumkin bo'lgan o'quv xona.
<i>Monitoring va baholash</i>	Kuzatish, og'zaki nazorat, savol-javobli so'rov, o'quv topshiriq.

Darsning texnologik kartasi

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi

	1.4. Mashg'ulotni o'tkazish shakli va baxolash mezonlarini e'lon qiladi (2- ilova)	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo'yicha ma'ruza qiladi (3-ilova) Ma'ruza bo'yicha «Qanday?» usulidan foydalanganholda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: "Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalari haqida nimalarni bilasiz?" (4-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi (5-ilova). Ma'ruza bo'yicha «Qanday?» usulidan foydalangan xolda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: "Ijtimoiy pedagogika fanining maqsadi va mazmuni deganda nimani bilasiz?" (6-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Ijtimoiy pedagogika fanining maqsadi, mazmuni va vazifalari kabi masalalarni yoritishda «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (7-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini vatman - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. YAkuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarining baholash mezonlarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (8-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "insert" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (9-Ilova).	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradi.

MAVZU: Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga extiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari. O`zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo`lishining shart-sharoitlari.

Reja

- 1 Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad va mazmuni
2. Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalari.
3. O`zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo`lishining shart-sharoitlari

O`quv mashg`ulotining maqsadi: Ijtimoiy pedagogika faniga kirish va fan oldida turgan dolzarb vazifalar to`g`risidagi bilimlarni shakllan-tirish.

O`quv faoliyatining natijasi: Ijtimoiy pedagogika fanining maqsad mazmuni fan oldida turgan dolzarb vazifalar izohlab berildi

Baholash mezoni va ko`rsatkichlari

Guruhlar	Savolning to`liq va aniq yoritilishi 0-5 ball	Misollar bilan muammoga yechim topishi 0-5 ball	Guruh a`zolarining faolligi 0-5 ball	Jami ball

15 – 13 ball – «a`lo».

12 – 10 ball – «yaxshi».

9 – 6 ball – «qoniqarli».

Ijtimoiy pedagogika

Jamiyat tarbiyasi bu ijtimoiy tarbiya deganidir. Ijtimoiy tarbiya muammolari bilan esa ijtimoiy pedagogika shug`ullanadi.

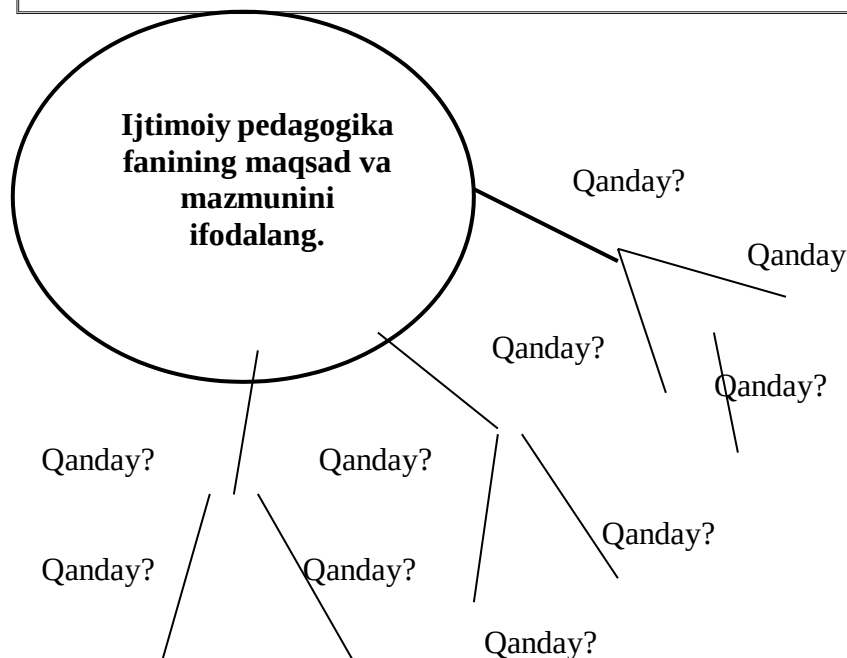
Ijtimoiy pedagogika — bu pedagogik fanlarning muxim yo`nalishlaridan biri, uning tadqiqot obe`kti shaxs bo`lib, u aniq manzilga ega. Ya`ni ijtimoiy pedagogikaning obekti jamiyatdagi barcha shaxslar emas, balki ijtimoiy xayotda adashgan, odob-axloq, me`yorlaridan og`ishgan, ijtimoiy pedagogik yordamga muxtoj shaxslar, shuningdek, jamiyat a`zolarining ongini tarbiyalashdan iboratdir. Ijtimoiy pedagogikaning predmeti esa — bolaning ijtimoiylashuvi jarayonidir.

Ijtimoiy pedagogika — bu shaxslarning ijtimoiylashuvi hamda ularga ijtimoiy ta`lim va ijtimoiy tarbiya berish qonuniyatlarini o`rganuvchi pedagogika fanining tarmog`idir.

SHaxsning ijtimoiylashuvi esa — bu ma`lum jamiyatga mos bilimlar, qadriyatlar, me`yorlar, xatti-xarakatlar tizimidan iborat ijtimoiy xayotga kirisha borish jarayonidir.

«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning yechimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

Ijtimoiy pedagogika fanining vazifalari

Ijtimoiy pedagogika fanining asosiy vazifasi ijtimoiy tarbiya muammolarini o'rganish xisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogika fanining amaliy vazifalarini ko'rib chiqamiz. Bunda ijtimoiy pedagog xar bir bolaning yosh va o'ziga xos xususiyatlarni e'tiborga olishi talab etiladi.

1. Bola (o'smir) ongida yaxshilik va adolat tushunchasiga sobitlikni tarbiyalash, borliqni, ijodni sevishtga o'rgatib, o'zaro tushunish xissini uyQotish;

2. Inqirozli vaziyatdan mustaqil chiqib keta olish maqqsadini qo'yish, odamlar bilan muloqot qilishni o'rganish va xayotda o'z maqqsad va mazmunini aniqlash yo'llarini ko'rsatish;

3. Tevarak-olam, inson va uning mukammalligi, jismoniy va ma'naviy xususiyatlarini, jamiyatdagi xuquq va burchlarini anglashga intilishni rivojlantirish;

4. O'z sha'ni, mustaqilligi va o'ziga ishonch kabi tuyQularni rivojlantirish;

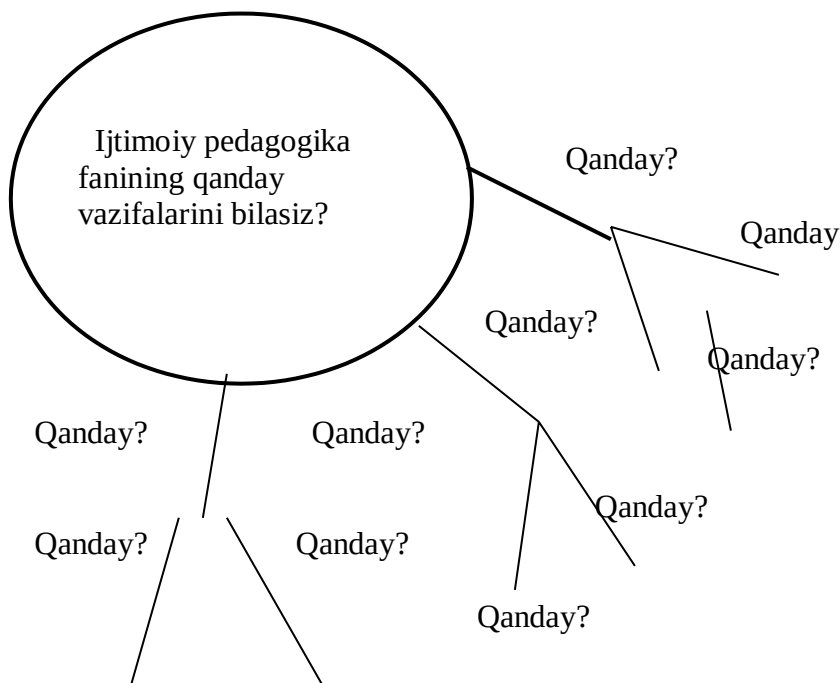
5. Bola (o'smir) da maktab, ish, oila va tengdoshlari jamoasida, katta-kichik guruxlarda odamlar bilan muloqot o'rnatish istagi va qobiliyatini kuchaytirish.

1-

o'quv topshiriq

«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning yechimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

7-Ilova

2-

o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni asoslab dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

1-guruh

1-guruh

Savol	Nima uchun ijtimoiy pedagogika fanini o'rganish uchun zarurat tug'ildi?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashti-ring	

2-guruh

Savol	Ijtimoiy pedagogika fani nimani anglatadi va nimani o'rganadi?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashti-ring	

8-ilova

Jonlantirish uchun savollar:

1. Ijtimoiy pedagogika fanining maqsadi nimadan iborat?
2. Ijtimoiy pedagogikada qanday atamalar mavjud?
3. Ijtimoiy pedagogika funksiyalari xaqida fikr yuriting.
4. Ijtimoiy pedagogika qaysi fanlar bilan xamkorlikda ish ko'radi?

9-Ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:
V – bilaman
+ - men uchun yangi ma'lumot
- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi
? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.
2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

3.2.
ТА’ЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ
НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТИ

«ПЕДАГОГИКА» кафедраси

ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГИКА»

фани бўйича

ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ

бакалавриат йўналиши учун

Навоий -2011

**Тузувчилар: Педагогика фанлари доктори, профессор
Р.А. Мавлонова.**

**Педагогика фанлари номзоди, доцент
Д. Абдурахимова**

**Такризчилар: Жахон тиллари университетининг педагогика - психология
кафедраси профессори, педагогика фанлари доктори С.Х.Файзулина**

**Низомий номли ТДПУ «Умумий педагогика» кафедрасининг, доценти
педагогика фанлари номзоди Г.Султанова**

Дастур Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети
қошидаги «Таълим» ўқув – методик бирлашмасида кўриб чиқилган ва тавсия
қилинган.

2011 йил «___»_____даги___сонли мажлис баёни.

Олий ва ўрта махсус касб - ҳунар таълими ўқув- методик бирлашмалар
фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг
2011йил «___»_____даги___сонли қайдномаси билан тасдиққа тавсия
этилган.

3.1. МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

1-мавзу	Ижтимоий педагогика фанига кириш ва фан олдида турган долзарб вазифалар”
----------------	---

Дарсни олиб бориш технологияси

<i>Талабалар сони: 50-70 гача</i>	<i>Вақти: 2 соат.</i>
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Информацион бахс-мунозарали дарс
<i>Маъруза режаси</i>	2. Ижтимоий педагогика фанининг мақсад ва мазмуни 2. Ижтимоий педагогика фанининг вазифалари.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Ижтимоий педагогика фанига кириш ва фан олдида турган долзарб вазифалар тўғрисидаги билимларни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифа:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i>
1. Ижтимоий педагогика фанининг мақсад ва мазмуни хусусида тушунчалар бериш	Талабалар Ижтимоий педагогика фанининг мақсад ва мазмуни хусусида тушунчаларга эга бўлади
2. Талабаларга Ижтимоий педагогика фанининг вазифаларини изоҳлаб бериш	Талабалар Ижтимоий педагогика фанининг вазифаларини изоҳлай олади
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Маъруза, “Қандай?” техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Компьютер технологияси («Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топшириқ.

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич.	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти	Ёзади, саволга

Асосий жараён (60 дақиқа)	режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Ижтимоий педагогика фанининг вазифалари ҳақида нималарни биласиз?” (4-илова) 2.2. Мавзу режасининг иккинчи пункти бўйича маъруза қилади (5-илова). Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Ижтимоий педагогика фанининг мақсади ва мазмуни деганда нимани биласиз?” (6-илова)	жавоб беради. Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Ижтимоий педагогика фанининг мақсади, мазмуни ва вазифалари каби масалаларни ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “ФСМУ” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (7-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Дикқатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (8-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (9-Илова).	“Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

МАВЗУ: Ижтимоий педагогика фанига кириш ва фан олдида турган долзарб вазифалар

Режа

1. Ижтимоий педагогика фанининг мақсад ва мазмуни
2. Ижтимоий педагогика фанининг вазифалари.

Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогика фанига кириш ва фан олдида турган долзарб вазифалар тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Ижтимоий педагогика фанининг мақсад мазмуни фан олдида турган долзарб вазифалар изоҳлаб берилди

2-Илова

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».

12 – 10 балл – «яхши».

9 – 6 балл – «қониқарли».

илова

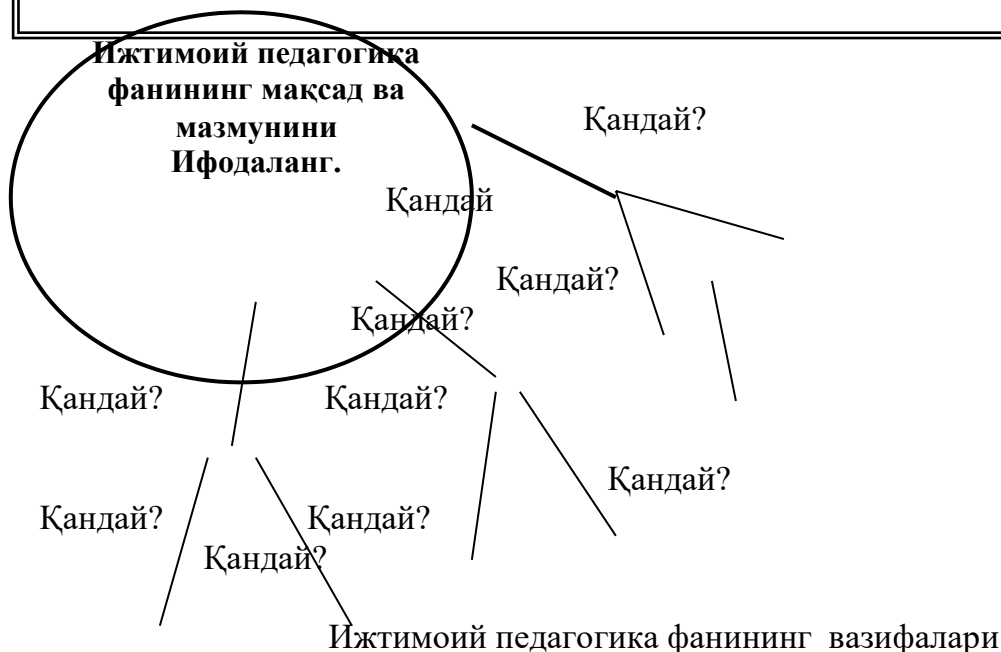
3-

Ижтимоий педагогика

Жамият тарбияси бу ижтимоий тарбия деганидир. Ижтимоий тарбия муаммолари билан эса ижтимоий педагогика шуғулланади. Ижтимоий педагогика — бу педагогик фанларнинг муҳим йўналишларидан бири, унинг тадқиқот объекти шахс бўлиб, у аниқ манзилга эга. Яъни ижтимоий педагогиканинг объекти жамиятдаги барча шахслар эмас, балки ижтимоий ҳаётда адашган, одоб-ахлоқ, меъёрларидан оғишган, ижтимоий педагогик ёрдамга муҳтож шахслар, шунингдек, жамият аъзоларининг онгини тарбиялашдан иборатдир. Ижтимоий педагогиканинг предмети эса — боланинг ижтимоийлашуви жараёнидир. Ижтимоий педагогика — бу шахсларнинг ижтимоийлашуви ҳамда уларга ижтимоий таълим ва ижтимоий тарбия бериш қонуниятларини ўрганувчи педагогика фанининг тармоғидир. Шахснинг ижтимоийлашуви эса — бу маълум жамиятга мос билимлар, қадриятлар, меъёрлар, хатти-ҳаракатлар тизимидан иборат ижтимоий ҳаётга кириша бориш жараёнидир.

«Қандай» органайзерини тўлдилинг

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

5-илова

Ижтимоий педагогика фанининг асосий вазифаси ижтимоий тарбия муаммоларини ўрганиш хисобланади.

Ижтимоий педагогика фанининг амалий вазифаларини кўриб чиқамиз. Бунда ижтимоий педагог ҳар бир боланинг ёш ва ўзига хос хусусиятларни эътиборга олиши талаб этилади.

1. Бола (ўсмир) онгида яхшилик ва адолат тушунчасига собитликни тарбиялаш, борликни, ижодни севишга ўргатиб, ўзаро тушуниш хиссини уйқотиш;

2. Инқирозли вазиятдан мустақил чиқиб кета олиш мақсадини қўйиш, одамлар билан мулоқот қилишни ўрганиш ва ҳаётда ўз мақсад ва мазмунини аниқлаш йўллари кўрсатиш; 3. Теварак-олам, инсон ва унинг мукамаллиги, жисмоний ва маънавий хусусиятларини, жамиятдаги ҳуқуқ ва бурчларини англашга интилишни ривожлантириш;

4. Ўз шаъни, мустақиллиги ва ўзига ишонч каби туйқуларни ривожлантириш;

5. Бола (ўсмир) да мактаб, иш, оила ва тенгдошлари жамоасида, катта-кичик гуруҳларда одамлар билан мулоқот ўрнатиш истаги ва қобилиятини кучайтириш.

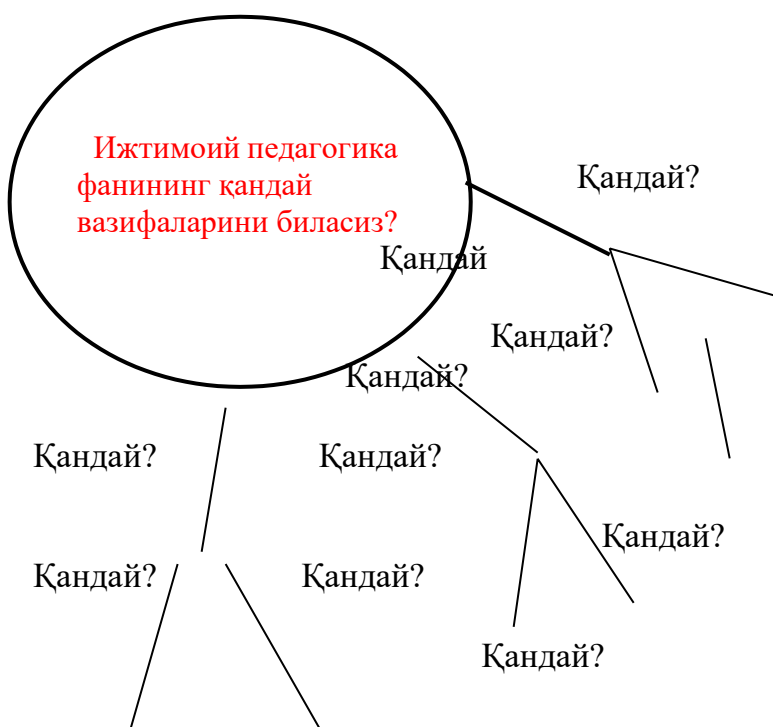
6-Илова

1-

ўқув топшириқ

«Қандай» органайзерини тўлдилинг

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

7-Илова

2-

Ўқув топширик ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Жабрнинг қўлдиринг

1-гурух

Савол	Нима учун ижтимоий педагогика фанини ўрганиш учун зарурат туғилди?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

2-гурух

Савол	Ижтимоий педагогика фани нимани англатади ва нимани ўрганади?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

8-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Ижтимоий педагогика фанининг мақсади нимадан иборат?
2. Ижтимоий педагогикада қандай атамалар мавжуд?
3. Ижтимоий педагогика функциялари ҳақида фикр юритинг.
4. Ижтимоий педагогика қайси фанлар билан ҳамкорликда иш кўради?

9- Илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

2-мавзу Ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий фаолият соҳаси сифатида. Боланинг социумда (яқин муҳитда) ўсиши

Дарсни олиб бориш технологияси

Талабалар сони: 50-70 гача	Вақти: 2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион бахс-мунозарали дарс
Маъруза режаси	1. Ижтимоий педагогиканинг фан сифатидаги ривож 2. Бола ижтимоийлашуви мураккаб жараён эканлиги.
Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий	

фаолият соҳаси эканлиги ва боланинг социумда (яқин муҳитда) ўсиши тўғрисидаги билимларни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифа:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i>
1.Талабаларга ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий фаолият соҳаси эканлиги тўғрисида тушунчалар бериш	Талабалар ижтимоий педагогика алоҳидафан ва амалий фаолият соҳаси эканлиги тўғрисидаги тушунчаларга эга бўлади
2.Талабаларга бола ижтимоийлашуви мураккаб жараён эканлигини изоҳлаб бериш	Талабалар бола ижтимоийлашуви мураккаб жараён эканлигини изоҳлай олади
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Маъруза, “Қандай?” техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Компьютер технологияси («Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топширик.

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: ижтимоий педагогиканинг фан сифатидаги ривож ҳақида нималарни биласиз?» (4-илова) 2.2. Мавзу режасининг иккинчи пункти бўйича маъруза қилади (5-илова). Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “бола ижтимоийлашуви мураккаб жараён	Ёзади, саволга жавоб беради. Ёзади, саволга жавоб беради.

	деганда нимани тушунасиш?” (6-илова)	
	2.2. Бола ижтимоийлашуви мураккаб жараён каби масалаларни ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “ФСМУ” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (7-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Дикқатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (8-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (9-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдирди.

1-илова

МАВЗУ: Ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий фаолият соҳаси сифатида. Боланинг социумда (яқин муҳитда) ўсиши

Режа

- 1.Ижтимоий педагогиканинг фан сифатидаги ривож
2. Бола ижтимоийлашуви мураккаб жараён эканлиги.

Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий фаолият соҳаси сифатида. Боланинг социумда (яқин муҳитда) ўсиши тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий фаолият соҳаси эканлигини, боланинг социумда (яқин муҳитда) ўсиши мураккаб ижтимоий ҳодиса эканлиги изоҳлаб берилди

Баҳолаш мезони ва кўрсаткич

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0- 5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».

12 – 10 балл – «яхши».

9 – 6 балл – «қониқарли».

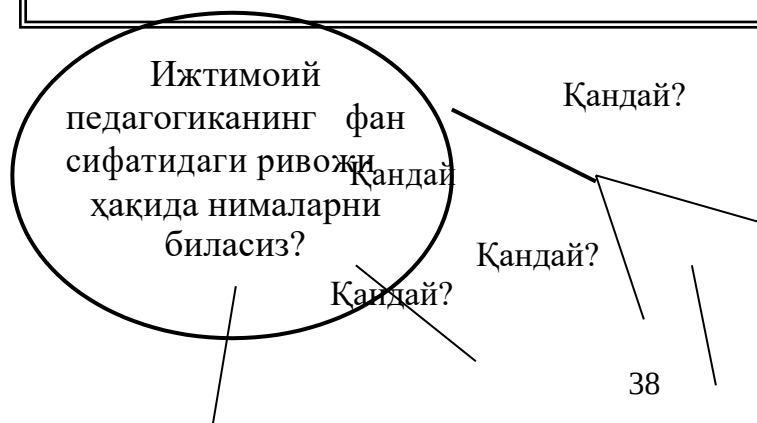
3-илова

**Ижтимоий педагогика алоҳида фан ва амалий фаолият соҳаси сифатида.
Боланинг социумда (яқин муҳитда) ўсиши**

Педагогика фанидан маълумки, тарбия — бу ижтимоий ходисадир. Демак, индивиднинг баркамол шахс сифатида шаклланиши унинг ижтимоий ҳаётидавомида эгаллаган билим, кўникма ва малакаларига боғлиқ. Афсуски, педагогика оламида ёш авлоднинг ижтимоий ҳаётидаги ходиса ва жараёнларнинг тарбиявий таъсири масалаларини илмий-назарий ва амалий ўрганишга қаратилган махсус йўналиш назардан четда қолиб келди. Мустақил юртимизда бугунги кунда ёшларимизнинг онги ва қалби учун кечаётган кураш жараёнида мазкур йўналиш, яъни ижтимоий педагогиканинг педагогика ўқув юртларига махсус курс сифатида киритилиши айтиш мумкин. Чунки ХХІ аср, яъни ахборотлар тизими даврида ёшлар ва умуман кенг жамоатчилик орасидаги ижтимоий фикрларни ҳар томонлама ўрганиш, ижтимоий ҳаётни аниқ ва реал, оммавий халқ фикрига асосланиб ўрганиш ва нафақат таълим-тарбия муассасаларидаги тарбиявий муҳит, балки ижтимоий ҳаётимизнинг барча жабхаларини педагогик ўрганиш даври етиб келди. Демак, педагогика фанининг яна бир йўналиши — ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГИКАга бўлган эҳтиёжни даврнинг ўзи кўрсатмоқда.

**1-ўқув топширик
«Қандай» организерини тўлдириш**

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

Қандай?

Қандай?

Қандай?

Қандай?

Қандай?

Қандай?

5-илова

Бола ривожланиши мураккаб жараён эканлиги

Боланинг ижтимоийлашуви – жуда узоқ ва мураккаб жараён ҳисобланади. Ҳар қандай жамият шунга интиладики, ҳар бир бола маълум ижтимоий ва ахлоқий қадриятлар тизимига, шу жамият меъёр ва қоидаларига эга бўлиши, шу жамиятда яшаш учун, тенг ҳуқуқли аъзоси бўлишга интилади.

Жамият ўзининг қурилишига кўра турли хилдаги ўзаро боғланган ва ўзаро таъсир этувчи ижтимоий институтларга эга. Ижтимоий институт – инсонлар жамиятдаги ҳаётининг тарихан мураккаб шаклда ташкил этилганлиги ва артибга солинганлигини ўрганади. Худди ана шулар орқали бола жамият меъёрлари ва ахлоқ қоидаларини ўзлаштиради. Шундай ижтимоий институтларни ижтимоийлашган институт деб номлаш мумкин ва буларга оила, таълим, маданият ва дин кабилар киради.

Оила – ижтимоийлашишнинг етакчи институти, бу орқали бола асосий ижтимоий билимни эгаллайди, ахлоқий моҳирлик ва кўникмани олади, маълум баҳо ва энг юксак мақсад қилишни ўзлаштиради, ҳаётида нима керак бўлса шу жамиятдан олади.

Таълим – таълим орқали бола бу жамиятга ҳукмронлик қилаётганларни баҳолай олади. Таълимда билим олиш жараёнида, у нафақат ривожланади, балки жамиятдаги ҳаётга мослашади.

Маданият – бу шундай ижтимоий институтки, инсоният ўзи учун яратилган моддий ва маънавий бойликларни танлайдиган маскан. Болага унинг шаклланиш жараёнида адабиёт, мусиқа, расм, оммавий ахборот воситалари ва бошқаларнинг таъсири тегади.

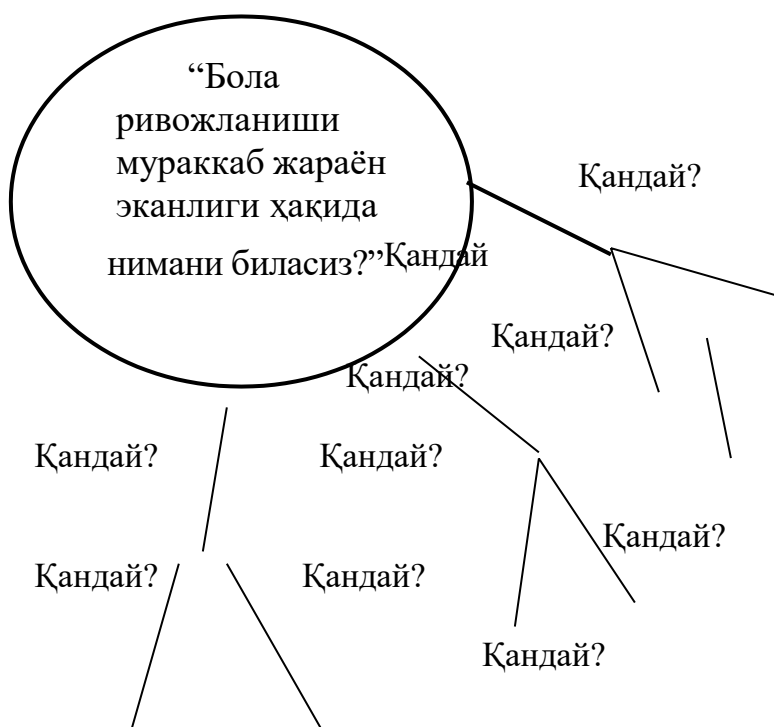
Дин – ижтимоий институт сифатида мураккаб ижтимоий кўринишга эга. Бир бутунча тизимда алоҳида тасаввур, сезги, ибодат ҳаракатлари, ташкилотлар ва сиғинувчиларнинг турли хил бирлашмалари мавжуд. Доимий ахлоқий қадриятлар, ислом, христиан (яқинларга севги ва ғамхўрлик, ҳалоллик, чидамлилиқ, яхшилик, меҳр-мурувватлилиқ ва б), диний байрам ва анъаналар, диний мусиқа ва бошқалар боланинг жамиятдаги ахлоқий меъёрлари таъсир этиши мумкин.

6-Илова

1-

Ўқув топшириқ «Қандай» организерини тўлдириш

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

7-Илова

2-

Ўқув топширик ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ холда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Жадвални тўлдириш гурух

1-

Савол	Ижтимоий педагогикани ривожланишини тарихини ўрганиш зарурати нима учун туғилди?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти-	

ринг	
------	--

2-

гуруҳ

Савол	Бола ривожланиши мураккаб жараён дегани нимани англатади ?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

8-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Ижтимоий педагогика фани нимани ўргатади?
2. Бола ривожланишида қандай факторлар таъсир қилади?
3. Қандай ижтимоий институтларни биласиз?
4. Боланинг ижтимоий ривожланишида нечта йўналиш бор ва булар қандай йўналишлар?

9-Илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

3. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

3-мавзу	“Марказий Осиёда ижтимоий–педагогик қарашлар ва халқ педагогикаси”
---------	--

Дарсни олиб бориш технологияси

Талабалар сони: 50-70 гача	Вақти: 2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион бахс-мунозарали дарс
Маъруза режаси	1. Марказий Осиёда ижтимоий–педагогик қарашлар 2. Халқ педагогикасининг тарияловчилик характери.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Марказий Осиёдаги ижтимоий–педагогик қарашлар ва халқ педагогикаси тўғрисидаги билимларни шакллантириш.
Педагогик вазифа:	Ўқув фаолиятининг натижаси:
1. Талабаларга Марказий Осиёдаги ижтимоий–педагогик қарашлар хусусида тушунчалар бериш	Талабалар Марказий Осиёдаги ижтимоий–педагогик қарашлар хусусида тушунчаларга эга бўлади
2. Талабаларга халқ педагогикасининг тарияловчилик характери изохлаб бериш	Талабалар халқ педагогикасининг тарияловчилик характери изохлай олади
Ўқитиш усуллари ва техника	Маъруза, “Кластер техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
Ўқитиш воситалари	Компьютер технологияси («Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа бўлиб ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
Мониторинг ва баҳолаш	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топшириқ.

Дарснинг технологик картаси

Иш жараёнлари вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «БББ» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги	Ёзади, саволга жавоб беради.

	савол билан мурожаат қилади: “Марказий Осиёда ижтимоий–педагогик қарашлар ҳақида нималарни биласиз?” (4-илова)	
	2.2. Халқ педагогикасининг тарбияловчилик характери каби масалаларни ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “ФСМУ” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (7-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдиротини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (8-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда қўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (9-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

1-илова

3-МАВЗУ: Марказий Осиёда ижтимоий–педагогик қарашлар ва халқ педагогикаси Режа 1. Марказий Осиёда ижтимоий–педагогик қарашлар. 2. Халқ педагогикасининг тарбияловчилик характери. Ўқув машғулотининг мақсади: Марказий Осиёдаги ижтимоий–педагогик қарашлар ва халқ педагогикаси тўғрисидаги билимларни шакллантириш. . Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга Марказий Осиёдаги ижтимоий–педагогик қарашлар ва халқ педагогикасининг тарбияловчилик характери изоҳлаб берилди
--

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0- 5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».

12 – 10 балл – «яхши».

9 – 6 балл – «қониқарли».

3-илова

Марказий Осиёда ижтимоий–педагогик қарашлар

Марказий Осиёда ижтимоий педагогика фанининг ривожланиши ўзига хос хусусиятга эга бўлиб, унинг ривожланиши қадимги даврларга бориб тақалади. Зардуштийларнинг муқаддас китоби «Авесто» ни ўз даврининг ўзига хос қомусий асари деб ҳисоблаш мумкин. Зардушт динида ахлоқий меъёрлар асоси (ахлоқий мезонлар) олтин учликка таянган эди. Бу нодир ёдгорлик айниқса ижтимоий - педагогик масалаларни тарихий нуқтаи назардан ёритганлиги билан алоҳида аҳамият касб этади.

Ижтимоий педагогика фанининг ривожда ислом таълимотининг ўрни ва роли аҳамиятлидир. Бу таълимот одамларни энг олижаноб инсоний фазилатлар руҳида тарбиялашга хизмат қилган ҳолда эзгулик, ижтимоий адолат, ўзаро тотувлик, биродарлик, меҳрибонлик каби юксак умумбашарий қадриятларни барқарор айлаб, инсонларни жамиятда ўзларининг муносиб ўринларига эга бўлишларидек олижаноб вазифани бажаришларига хизмат қилиб келмоқда.

Инсон онги ва руҳи учун курашда уларга соғлом ижтимоий-руҳий муҳит лозимлиги ҳақидаги илк ғоялар XI асрда Марказий Осиёда кенг тарқала бошлаган «Тасаввуф» таълимоти намоёндалари Ибн Сино (980-1070), Нажмиддин Кубро (1145-1221), Аҳмад Яссавий (XI асрнинг ўрталари), Алишер Навоий (1441-1501), Носир Хисрав (1044-1088), Хожа Абдулҳолиқ Ғиждувоний (1103-1179), Ғаззолий (1059-1111), асарларида намоён бўлди.

4-Илова

1-ўқув топшириқ «БББ» органайзерини тўлдиринг

**Б/БХ/Б ЖАДВАЛИ- Биладан/ Билишни ҳоҳлайман/ Билиб олдим.
Мавзу, матн, бўлим бўйича изланувчиликни олиб бориш имконини беради.
Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш кўникмаларини
ривожлантиради**

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим
Ўрта Осиё халқлари педагогик илмлари ривожланиши тарихини ўрганиб чиқиш педагогиканинг биринчи расмий белгилари, халқ хаёти, халқ педагогик маданиятининг бевосита таъсири остида пайдо бўлганлигини	«Ўзбек халқ педагогикаси»да доно халқимизнинг таълим-тарбия, ахлоқ, одоб, инсон қадриятлари ва унинг маънавий эътиқоди бутунлиги соҳасидаги дунёқараши, амалий фаолияти усул ва методлари, анаъналари табаррук ислом динининг одоб-ахлоқ, илму-фан таълимоти мужассамлашган.	Халқ педагогикаси умуман халқнинг орзу умидларини унинг ўсиб келаётган авлодни тарбиялаш ва ўқитиш ҳақидаги тасаввурларини ифода этади

5-илова

Халқ педагогикасининг тарбияловчилик характери.

Ўрта Осиё халқлари педагогик илмлари ривожланиши тарихини ўрганиб чиқиш педагогиканинг биринчи расмий белгилари, халқ хаёти, халқ педагогик маданиятининг бевосита таъсири остида пайдо бўлганлигини кўрсатади. Ўзбекистон мустақиллигининг дастлабки кунлариданоқ ижтимоий педагогик фаолиятда асосий восита сифатида халқ педагогикасидан кенг фойдаланилмоқда. «Ўзбек халқ педагогикаси» қамрови ниятда кенг, бағоят серқирра ва сержило тушунча бўлиб, у шу халқ пайдо бўлган бутун даврни ўз ичига олади.

Халқ донишмандлиги ва одобномасининг бу нодир соҳаси ижтимоий ва маиший-ахлоқий ҳаётнинг барча томонларини, халқ оғзаки ижоди, қадршунослиги, удумшунослиги ва маросимшунослигининг етакчи йўналишларини, диний-ахлоқий таълимотини қамраб олиши билан характерланади. «Ўзбек халқ педагогикаси»да доно халқимизнинг таълим-тарбия, ахлоқ, одоб, инсон қадриятлари ва унинг маънавий эътиқоди бутунлиги соҳасидаги дунёқараши, амалий фаолияти усул ва методлари, анаъналари табаррук ислом динининг одоб-ахлоқ, илму-фан таълимоти мужассамлашган.

6- Илова

1-

Ўқув топшириқ ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далилларни кўрсатинг

Савол	Нима учун халқ педагогикасининг ўрганиш учун зарурат туғилди?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

2-

гуруҳ

Савол	Халқ педагогикасининг тарияловчилик характери нима билан асосланади ?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

7-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Марказий Осийда ижтимоий педагогикаси ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари нималардан иборат?
2. Нима учун халқ педагогикасининг ўрганиш учун зарурат туғилди?
3. Халқ педагогикасининг тарияловчилик характери нима билан асосланади ?
4. Халқ педагогикаси концепсияси ва унинг ўзига хос хусусиятлари нималардан иборат?

8- Илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қондаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				

Дарсни олиб бориш технологияси

Талабалар сони: 50-70 гача	Вақти: 2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион бахс-мунозарали дарс
Маъруза режаси	1. Ижтимоий педагогнинг касбий фаолияти. 2. Ижтимоий педагогнинг фаолиятининг мазмуни
Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагог ва унинг касбий сифати хусусиятлари тўғрисидаги билимларни шакллантириш.	
Педагогик вазифа:	Ўқув фаолиятининг натижаси:
1. Талабаларга Ижтимоий педагогнинг касбий фаолияти хусусида тушунчалар бериш	Талабалар ижтимоий педагогнинг касбий фаолияти хусусида тушунчаларга эга бўлади
2. Талабаларга ижтимоий педагог фаолиятининг мазмуни ва моҳиятини изоҳлаб бериш	Талабалар ижтимоий педагог фаолиятининг мазмуни ва моҳиятини изоҳлай олади
Ўқитиш усуллари ва техника	Маъруза, “Венна диаграммаси” техникаси, “ФСМУ” услуби, Инсерт
Ўқитиш воситалари	Компьютер технологияси («Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа бўлиб ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
Мониторинг ва баҳолаш	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топширик.

Дарснинг технологик картаси

Иш жараёнлари вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича Венна диаграммаси техникасидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Педагог ва ижтимоий	Ёзади, саволга жавоб беради.

	педагог фаолияти ҳақида нималарни биласиз?” (4-илова) 2.2. Мавзу режасининг иккинчи пункти бўйича маъруза қилади (5-илова). Маъруза бўйича “ФСМУ” усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Ижтимоий педагогнинг фаолиятининг мазмуни” деганда нимани тушунасиз?” (6-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда қўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (8-Илова).	“Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

1-илова

МАВЗУ: ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГ ВА УНИНГ КАСБИЙ СИФАТИ

Режа

1. Ижтимоий педагогнинг касбий фаолияти.

2.Ижтимоий педагогнинг фаолиятининг мазмуни

Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагог ва унинг касбий сифати хусусиятлари тўғрисидаги билимларни, унинг фаолияти мазмунини шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабалар ижтимоий педагог ва унинг касбий сифати хусусиятлари тўғрисидаги билимларни, унинг фаолияти мазмуни тўғрисидаги билимларни билиб оладилар .

2-Илова

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».

12 – 10 балл – «яхши».

9 – 6 балл – «қониқарли».

Ижтимоий педагогнинг касбий фаолияти.

Ижтимоий педагог касбий фаолиятининг хусусиятлари «Ижтимоий педагог» мутахассиси «педагог» сўзидан олинган бўлиб, аввало ўқитувчи маъносини англатади. Шу боис мазкур лавозим жорий этилганидан сўнг айнан ўқитувчилар биринчи ижтимоий педагоглар бўлдилар. Ижтимоий педагогларни қайта тайёрлаш бўйича курслар тингловчиларининг аксарият қисмини ҳам ўқитувчилар ташкил этади.

Ижтимоий педагогларнинг касбий тайёргарлиги педагогик олий ўқув юртларида амалга оширилади. Дарҳақиқат, педагог ва ўқитувчининг касбий фаолиятида кўпгина умумийликлар мавжуд. Бу иккала касбнинг ҳам объекти бола, унинг ривожланиши ва ижтимоий шаклланишидир. Бу нарса уларнинг яқинлигини яна бир бор тасдиқлайди.

Ижтимоий-педагогик фаолиятининг асосий эътибори дезадаптацияга учраган болаларни профилактика қилиш, ҳамда ижтимоий меъёрлардан чекинган (оғиш) болаларни ижтимоий реабилитация қилишга қаратилади.

4-Илова

1-ўқув топшириқ

ВЕННА ДИАГРАММАСИ - 2 ва 3 жиҳатларни ҳамда умумий томонларини солиштириш ёки таққослаш ёки қарама-қарши қўйиш учун қўлланилади.

Тизимли фикрлаш, солиштириш, таққослаш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

Венна диаграммасидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “ Педагог ва ижтимоий педагог фаолияти ҳақида нима ларни биласиз?”

Ижтимоий педагогнинг фаолиятининг мазмуни

Ижтимоий педагогик фаолият — ўз ичига педагогик фаолиятни ҳам қамраб олган ижтимоий меҳнат бўлиб, бола (ўсмир)га ўзини ва рухий ҳолатини шакллантиришда ёрдам бериш, оила, мактаб ва жамиятда нормал муносабатлар ўрнатишига йўналтирилади.

Ижтимоий педагог фаолияти кенг қамровлидир. Қуйида уларнинг айримларига тўхталамиз.

Ижтимоий педагог фаолиятидаги муҳим йўналиш — бу БМТ конвенциясида эълон қилинган боланинг яшашга, соғлом шаклланишга, таълим олишга, ўз қарашларини эркин ифода этишга, камситишнинг ҳар қандай туридан химоялашга қаратилган ҳуқуқларини химоя қилишдир.

Ижтимоий педагог фаолиятидаги яна бир йўналиш — бу болани шаклланишига кўмаклашувчи ижтимоий лойиҳалар ва дастурлар, хусусий ташаббусларни ишлаб чиқишда иштирок этишдир.

6-Илова

1- ўқув топшириқ ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини баҳс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда баҳслашишга ҳамда шу билан бирга баҳслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради. **Жадвали тўлдиринг**

Ф – фикрингизни баёниш
С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг
М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг
У – фикрингизни умумлаштиринг

1-

гуруҳ

Савол	Нима учун ижтимоий педагогнинг касбий фаолияти ўрганиш учун зарурат туғилди?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

2-

гуруҳ

Савол	2.Ижтимоий педагогнинг фаолиятининг
-------	-------------------------------------

	мазмуни нималарни ўз ичига олади?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

7-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Ижтимоий педагог фаолияти мазмуни нимадан иборат.
2. Ижтимоий педагог касбий фаолиятининг хусусиятлари қайсилар.
3. Ижтимоий педагог вазифалари ҳақида гапиринг.

8-Илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

5-мавзу

ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА

Дарсни олиб бориш технологияси

Талабалар сони: 50-70 гача	Вақти: 2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион бахс-мунозарали дарс
Маъруза режаси	1. Замонавий таълим тизими, унинг ижтимоий характери 2. Ижтимоий педагогнинг таълим тизимдаги инсонпарварлик фаолияти
Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогнинг таълим тизимда олиб борадиган фаолияти мазмуни билан ўқувчиларни таништириш.	

<i>Педагогик вазифа:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i>
1.Талабаларга замонавий таълим тизими, унинг ижтимоий характери хусусида тушунчалар бериш	Талабалар замонавий таълим тизими, унинг ижтимоий характери хусусида тушунчаларга эга бўлади
2.Талабаларга ижтимоий педагогнинг таълим тизимда олиб борадиган фаолияти инсонпарварлик тамойилига асосланишини изоҳлаб бериш	Талабалар ижтимоий педагогнинг таълим тизимда олиб борадиган фаолияти инсонпарварлик тамойилига асосланишини изоҳлай олади
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Маъруза, “Қандай?” техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Компьютер технологияси («Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топшириқ.

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Замонавий таълим тизими, унинг ижтимоий характери” хусусида нима биласиз?” (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Ижтимоий педагогнинг таълим тизимда олиб борадиган фаолияти инсонпарварлик тамойилига асосланишини ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “ФСМУ” техникасидан фойдаланган ҳолда	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.

	гуруҳларга топшириқлар беради (6-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларни баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда қўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (7-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

1-илова

МАВЗУ: ИЖТИМОИЙ ПЕДАГОГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА

Режа

- Ижтимоий педагог таълим тизимда
 - Ижтимоий педагогнинг таълим тизимдаги фаолияти
- Ўқув машғулотининг мақсади:** Ижтимоий педагогнинг таълим тизимда олиб борадиган фаолияти тўғрисидаги билимларни шакллантириш.
- Ўқув фаолиятининг натижаси:** Талабаларга ижтимоий педагогнинг таълим тизимда олиб борадиган фаолияти тўғрисидаги фикрлар изоҳлаб берилди

2- Илова

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0- 5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».
 12 – 10 балл – «яхши».
 9 – 6 балл – «қониқарли».

3-илова

Ижтимоий педагог таълим тизимида

Ижтимоий таълим (жамият орқали таълим бериш) – ташаббускор гуруҳлар, жамиятлар, жамоалар, одамларнинг ўзини- ўзи бошқарадиган уюшмалари ҳаёти ва ихтиёрий фаолиятининг бир қисми сифатида мунтазам, узлуксиз таълимни ташкил этишга асосланган таълимдир.

Ижтимоий таълим концепцияси қуйидаги ғоят муҳим принципларини ўз ичига олади:

— у айрим одамларда ҳам, гуруҳда ҳам ўз кучларига ишонишни ва уларга таянишни ривожлантиришга қаратилади;

— у мавжуд маориф тизимининг хилма-хил таълим хизматларини таъминлаш борасидаги ишини тўлдиради таълим стандартлари ҳамда тасдиқланган ўқув режалари билан белгилаб қўйилганига қараганда анча кенг маълумот олишга имкон беради. иқтисодий муаммоларни мустақил ҳал қилиш мақсадида самарали ўқитиш ва конкрет профессионал тренинг шакллари аҳамиятли деб билади;

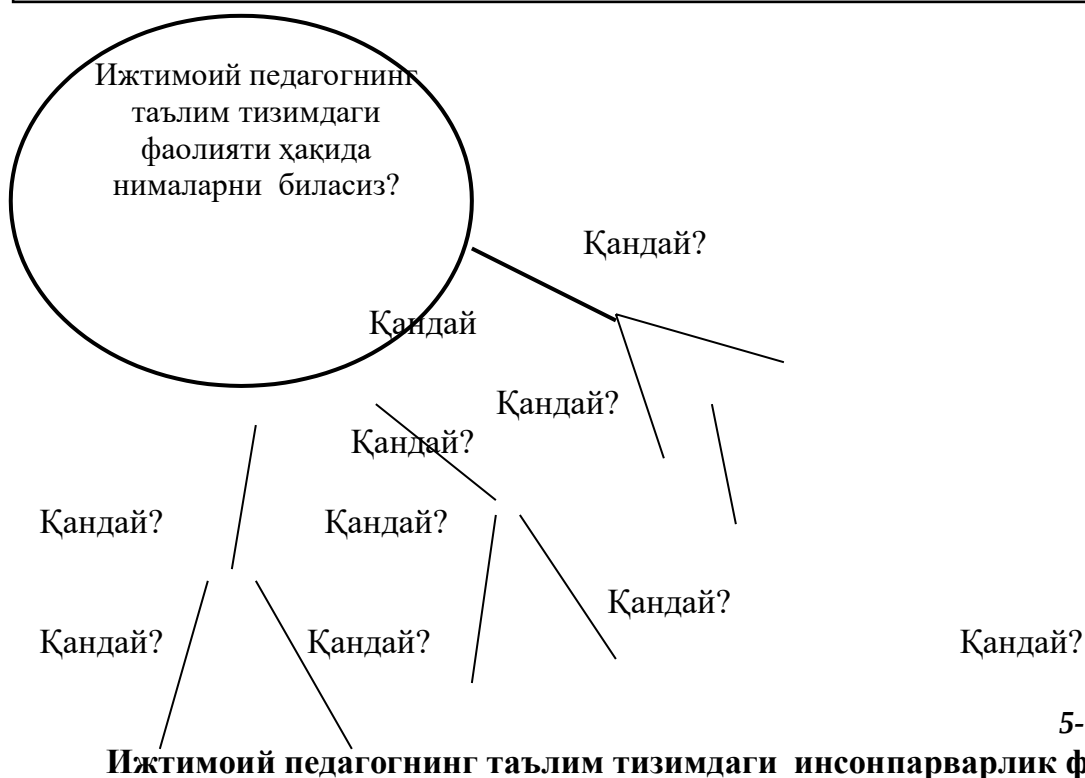
4-илова

1-

ўқув топшириқ

«Қандай» органайзерини тўлдириш

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

5-илова

Ижтимоий педагогнинг таълим тизимдаги инсонпарварлик фаолияти

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 41-моддасида, ҳар бир Ўзбекистон фуқароси таълим олиш ҳуқуқига эга эканлиги кафолатланган. Умумий ўрта таълим ўзбекистонда мажбурийдир. Ота-оналар ёки уларнинг ўриндошлари бола томонидан умумий ўрта таълим олинишини таъминлашга мажбур. Қонуннинг 4- моддасида фуқароларнинг билим олиш ҳуқуқи ижтимоий кафолатланган.

Жинси, тили, ёши, ирки, миллий мансублиги, эътиқоди, динга муносабати, ижтимоий келиб чиқиши, хизмат тури, ижтимоий мавқеи, турар жойи, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қанча вақт яшаётганлигидан қатъи назар, ҳар кимга билим олишда тенг ҳуқуқлар кафолатланади.

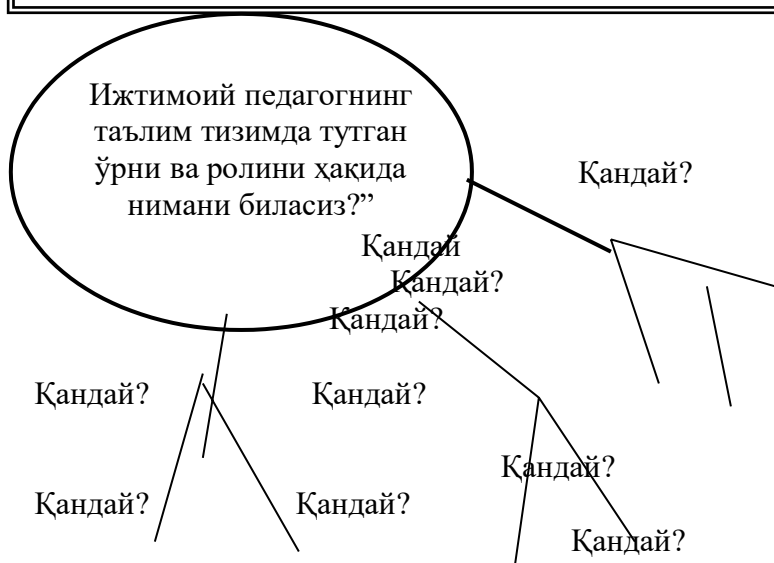
Таълим жараёни қатнашчиларини ижтимоий ҳимоя қилиш —қонуннинг III бўлимида келтирилган (20-модда), Таълим олувчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш (21-модда), Таълим муассасалари ходимларини ижтимоий ҳимоя қилиш (22 модда), Етим болаларни ва ота-оналарининг ёки бошқа қонун вакилларининг васийлигисиз қолган болаларни ўқитиш (23-модда), Жисмоний ёки рухий ривожланишида нуқсони бўлган болалар ва ўсмирларни ўқитиш (24 модда).

6- Илова

1-

Ўқув топшириқ «Қандай» органиайзерини тўлдириш

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

7-Илова

2-ўқув топшириқ

Ушбу технология мунозараларда ҳамда ўқув жараёнида бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

Жадвални тўлдириш

1-гуруҳ

1-гуруҳ

Савол	Нима учун ижтимоий педагогнинг таълим тизимда тутган ўрни ва ролини ўрганиш учун зарурат туғилди?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтириш	
(У) Фикрингизни умумлаштириш	

2-

гуруҳ

Савол	Ижтимоий педагогнинг таълим тизимдаги фаолияти мазмуни нималардан иборат?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтириш	
(У) Фикрингизни умумлаштириш	

8-илова

Жонлантириш учун саволлар:

9-Илова

1. Ижтимоий педагогнинг таълим тизимда тутган ўрни ва ролини тушунтириб беринг
2. Ижтимоий педагогнинг таълим тизимдаги фаолияти мазмуни нималардан иборат?

чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

4. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштириш.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

6-мавзу	ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГНИНГ РЕАБИЛИТАЦИОН ХИЗМАТ МОДЕЛИ ВА МЕХАНИЗМИ
----------------	---

Дарсни олиб бориш технологияси

<i>Талабалар сони: 50-70 гача</i>	<i>Вақти: 2 соат.</i>
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Информацион бахс-мунозарали дарс
<i>Маъруза режаси</i>	1. Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели 2. Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат механизми
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги билимларни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифа:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i>
1. Талабаларга ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги тушунчаларни бериш	Талабалар ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги тушунчаларга эга бўлади
2. Талабаларга ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги тушунчаларни изоҳлаб бериш	Талабалар ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги тушунчаларни изоҳлай олади
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Маъруза, “Қандай?” техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Компьютер технологияси («Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топшириқ.

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-	Ёзиб олади

	илова)	
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Болалар ва ўсмирларга педагогик ёрдам кўрсатиш хизмати модели ҳақида нима биласиз ?” (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Педагогик ёрдам кўрсатиш механизми нимани англатади ва у қандай структурадан ташкил топган? каби масалаларни ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “ФСМУ” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (7-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Дикқатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (8-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (9-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

МАВЗУ: ИЖТИМОЙ ПЕДАГОГНИНГ РЕАБИЛИТАЦИОН ХИЗМАТ МОДЕЛИ ВА МЕХАНИЗМИ

Режа

1. Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели
2. Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат механизми

Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми тўғрисидаги билимлар изоҳлаб берилди

2-Илова

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0- 5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».

12 – 10 балл – «яхши».

9 – 6 балл – «қониқарли».

3-илова

Ижтимоий педагогнинг реабилитацион хизмат модели ва механизми

Болалар ва ўсмирларга педагогик ёрдам кўрсатиш хизмати модели

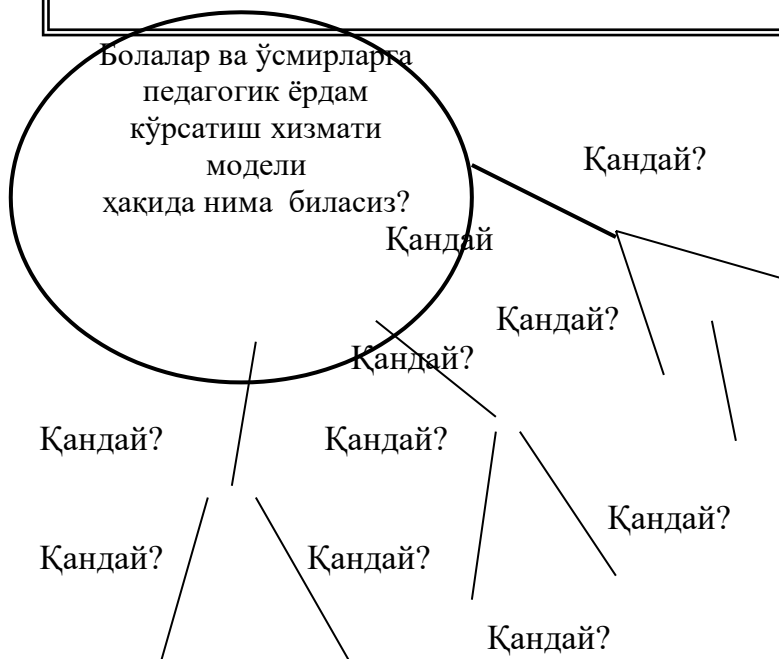
Ёрдам кўрсатишнинг реабилитацион хизмати болалар ва ўсмирларга ижтимоий-хукукий, психологик, тиббий ва педагогик жihatдан қўллаб-қувватлашни

таъминлашга қаратилгандир. Бу хизмат уларнинг:

- турмуш шароити ва тарбиясини жадаллаштиришга кўмак бериш орқали;
- шахсий мол-мулкка эгалик ҳуқуқларини химоя қилиш орқали;
- вояга етмаган ёки экстремал (масалан, халокатга учраган) ҳолатларга тушган, шароити оғир оила фарзандларига турли хил ёрдам бериш орқали;
- қалтис гуруҳдаги оилалар ва вояга етмаганларга ёрдам бериш орқали;
- кашандачиликка ружу қўйган оилаларнинг, экстремалҳолатларнинг қурбон бўлган ёки ота-онасиз қолган, вояга етмаган болаларга турли хил ёрдам бериш орқали амалга оширилади.

«Қандай» органайзерини тўлдиринг

Мухим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

5-илова

Болалар ва ўсмирларга педагогик ёрдам кўрсатиш механизми

Худудий тамойилдан келиб чиққан ҳолда хизмат кўрсатиш маълум давлат органлари томонидан амалга оширилади. Хизмат тажрибаларини умумлаштириш, илмий методик тавсиялар бериш, хизмат кўрсатиш ходимларининг малакасини ошириш учун шаҳар, вилоят, туман ва Республика илмий методик марказлари ташкил этилади. Уларнинг энг асосийси туман ижтимоий хизмат кўрсатиш ташкилотидир. Болалар ва ўсмирларга ёрдам кўрсатишнинг туман хизмат бўлимлари қуйидаги структурадан ташкил топган:

1. Психолого-тиббий, педагогик ёрдам кўрсатиш.
2. Касб танлаш бўйича маслаҳат бериш бўлими.
3. Ташкилий ахборот бўлими.
4. Методик ишлар бўлими.
5. Оилавий ҳаётнинг уйқунлигини таъминлаш ва жинсий тарбия бўлими.
6. Ўқитувчи ва тарбиячилар билан маслаҳат бериш ишларини олиб бориш бўлими.

Таълим тизимидаги худудий реабилитация хизмати бир худудда болалар ва ўсмирларга ижтимоий ёрдам кўрсатиш хизмати маълум контингент асосида худудни инobatга олиш тамойилидан келиб чиқиб амалга оширилади.

Таълим тизимининг реабилитация хизмати — бу ҳар бир боланинг яхши ривожланишини ва ижтимоийлашувини таъминловчи, уларни комплекс ҳолда

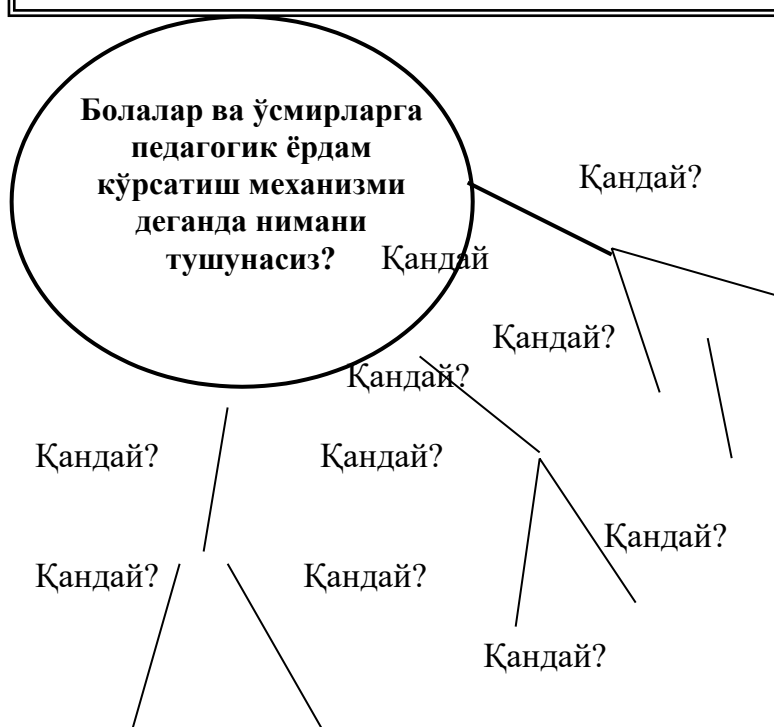
реабилитация қилишга қаратилган элитар, адаптив ташкилотлар (мактаблар), профилли (кесим) ташкилотларнинг умумий хизматидир.

Реабилитация қилиш хизматининг асосий мақсади болаларнинг ривожланишидаги, хулқ-атворидаги, фаолиятидаги камчиликларнинг олдини олиб профилактика қилиш ва қайта тиклашдан иборатдир.

6-Илова

1-ўқув топшириқ «Қандай» организерини тўлдириш

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

7- Илова 2-ўқув топшириқ

ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

Жадвални тўлдириш
1-гурӯҳ

1-гурӯҳ

Савол	Болалар ва ўсмирларга педагогик ёрдам
-------	---------------------------------------

	кўрсатиш хизмати модели ҳақида билишнинг қандай зарурияти туғилди?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти- ринг	

2-гуруҳ

Савол	Педагогик ёрдам кўрсатиш механизми нимани англатади ва у қандай структурадан ташкил топган?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти- ринг	

8-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Болалар ва ўсмирларга ёрдам кўрсатиш мажмуасининг умумий концепцияси мазмуни нимадан иборат?
2. Болалар ва ўсмирларга ёрдам кўрсатиш хизмати структураси ва тузилиш тамойиллари қайсилар?
3. Таълим тизимидаги ҳудудий реабилитацион хизмат нималардан иборат? 9-Илова
4. Реабилитацион хизматни бажариш модели ва уни амалга ошириш механизми ҳақида фикр юритинг.

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб

чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

Дарсни олиб бориш технологияси

Талабалар сони: 50-70 гача	Вақти: 2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион бахс-мунозарали дарс
Маъруза режаси	1. Девиация ва унинг турлари 2. Девиация концепциясида реабилитация, профилактика ва коррекция масалалари
Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогик фаолиятда девиация тўғрисидаги билимларни шакллантириш.	
Педагогик вазифа:	Ўқув фаолиятининг натижаси:
1 Девиация ва унинг турлари хусусида тушунчалар бериш	Талабалар Девиация ва унинг турлари хусусида тушунчаларга эга бўлади
2. Талабаларга девиация концепциясида реабилитация, профилактика ва коррекция масалаларини изоҳлаб бериш	Талабалар девиация концепциясида реабилитация, профилактика ва коррекция масалаларини изоҳлай олади
Ўқитиш усуллари ва техника	Маъруза, “Қандай?” техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
Ўқитиш воситалари	Компьютер технологияси («Қадимги дунё тарихи» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа бўлиб ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
Мониторинг ва баҳолаш	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топширик.

Дарснинг технологик картаси

Иш жараёнлари вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Нилуфар гули» органайзеридан фойдаланган ҳолда	Ёзади, саволга жавоб беради.

	талабаларга куйидаги савол билан мурожаат қилади: “Девияция ва унинг турлари ҳақида нималарни биласиз?” (4-илова)	
	2.2. Девияция концепциясида реабилитация, профилактика ва коррекция масалалари каби масалаларни ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “Қандай” усулидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (6-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Дикқатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (8-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдирди.

1-илова

МАВЗУ: Ижтимоий педагогик фаолиятда девиация

Режа

1. Девиация ва унинг турлари
2. Девиация концепциясида реабилитация, профилактика ва коррекция масалалари
Ўқув машғулотининг мақсади: Ижтимоий педагогик фаолиятда девиация тўғрисидаги билимларни шакллантириш.
Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ижтимоий педагогик фаолиятда девиация тўғрисидаги билимларни эканлиги изоҳлаб берилди

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0- 5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».

12 – 10 балл – «яхши». 9 – 6 балл – «қониқарли».

3-илова

Девияция ва унинг турлари

Девияция — бу ижтимоий педагогик муаммо бўлиб, инсон рухий оламидаги, унинг атрофидаги муҳитнинг ўзгариш ҳоллари билан боғлиқ. Девиянт хатти- ҳаракат — бу психик соғлом шахслар томонидан меъёрий қоидаларни бузиш ҳолларидир.

Девиянт хатти-ҳаракат — бу кичик ижтимоий муносабатлар (оила, мактаб) ҳамда характер, жинсий ва ёш хусусиятлари жихатидан яқин кичик ижтимоий гуруҳларга ҳос ижтимоий меъёрлардан, хатти-ҳаракатлар ва қоидалардан оғиш, чекинишнинг бир туридир.

Делинквент хатти-ҳаракат — девиант ҳаракатлардан фарқли ўлароқ, улар вазият таъсирида эмас, балки юқоридаги каби ассоциаль ҳаракатларнинг доимий характерга эга бўлишидир.

Криминал хатти-ҳаракат — бу жиноий жавобгарчиликка тортилишга ёши етган шахсларнинг ҳуқуқларга зид ҳаракатлари бўлиб, улар устидан жиноий иш қўзғатилиш жараёнидир. Криминал ҳаракатларга девиант ва делинквент ҳаракатлар асос яратади.

4- Илова

1-ўқув топшириқ “НИЛУФАР ГУЛИ” чизмаси - муаммони ечиш воситаси.
Ўзида нилуфар гули кўринишини намоён қилади. Унинг асосини тўққизта катта тўрт бурчаклар ташкил этади.

Тизимли фикрлаш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради ва фаоллаштиради

	B	
	D	

	Z	
B	Z	C
D	A	F
G	H	Y

	C	
	F	

	G	

	H	

	Y	

Девиация концепциясида реабилитация, профилактика ва коррекция масалалари

Девиант ҳаракатларни вужудга келтирувчи биологик, психологик, ижтимоий-педагогик, ижтимоий-иқтисодий, маънавий-ахлоқий факторларфарқланади.

Девиант ҳулқ-атворли болаларни реабилитация қилиш йўллари.

Тарбияловчи функция болани атроф муҳитга киришиши таълим тарбия жараёнида адаптация, ижтимоийлаштириш жараёнини амалга оширишни кўзда тутди.

Ижтимоий реабилитация — болалар учун давлатнинг болаларга ғамхўрлиги.

Ижтимоий-реабилитацион функция. Рухий жисмоний нуқсонга эга болалар таълим-тарбияси махсус педагог томонидан амалга оширилади.

Девиант хатти-ҳаракатдаги болалар ва ўсмирларга нисбатан профилактика, реабилитация ва коррекция ишлари амалга оширилади.

Реабилитация — бу бола шахсининг ҳуқуқи, ҳуқуқий статуи, соқлиги, ишга лаёқатсизлигини тиклашга қаратилган комплекс, кўп даражали, босқичли ва динамик тизимдир. У профилактика ва коррекция сингари аспектларни ўз ичига олади.

Профилактика — бу реабилитация тизимидаги шахсининг ривожланишидаги у ёки бу чекинишларни йўқотишга шарт-шароитлар яратишга қаратилган тадбирлардир. У кўпроқ ижтимоий муҳит билан боғлиқдир. **Коррекция** — бу ҳаётини чекинишларга учраган болалар ва ўсмирлар билан олиб бориладиган аниқ фаолият ҳисобланади.

6- Илова

Ўқув топшириқ ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини баҳс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда баҳслашишга ҳамда шу билан бирга баҳслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

1-гурӯх

Савол	Девиация ва унинг турларини ўрганишнинг зарурияти нимада?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти-	

ринг	
------	--

2-

гурух

Савол	Девиант характерларнинг асосий сабаблари нима учун мавжуд?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

7-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Девиация ва унинг турларини айтинг.
2. Девиант характерларнинг қандай асосий сабаблари мавжуд?
3. Девиант хулқ-атворли болаларни реабилитация қилишнинг йўллари сананг.
4. Реабилитация, Профилактика, Коррекция ишларининг мазмуни хақида фикр юритинг.

8-Илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб

чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

-

- мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3. 				
4.				
5.				
6.				
7.				

8-мавзу Ота-оналари назоратсиз қолган болалар ва оилалар билан ижтимоий педагогик фаолият

Дарсни олиб бориш технологияси

Талабалар сони: 50-70 гача
Ўқув машғулотининг шакли

Вақти: 2 соат.

Информацион бахс-мунозарали дарс

<i>Маъруза режаси</i>	1. Ота-оналари назоратсиз қолган болалар. 2. Оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Ота-оналари назоратсиз қолган болалар ва оилалар билан ижтимоий педагогик фаолият тўғрисидаги билимларни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифа:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i>
1. Талабаларга ота-оналари назоратсиз қолган болалар ҳақида тушунчалар бериш	Талабалар ота-оналари назоратсиз қолган болалар ҳақида тушунчаларга эга бўлади
2. Талабаларга оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмунини изоҳлаб бериш	Талабалар оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмунини изоҳлай олади
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Маъруза, “Қандай?” техникаси, “ФСМУ” услуги, Инсерт
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Компьютер технологияси (« Ижтимоий педагогика» фанидан электрон ўқув-услубий мажмуа), слайдлар.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Кузатиш, оғзаки назорат, савол-жавобли сўров, ўқув топширик.

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.4. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Қандай?» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: “Ўтмиш ёдгорликларига оид қандай тарихий манбаларни биласиз?” (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни каби масалаларни ёритишда «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “ФСМУ”	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда

	техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради 6-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда қўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик қўришларини сўрайди (8-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

1-илова

МАВЗУ: Ота-оналари назоратсиз қолган болалар ва оилалар билан ижтимоий педагогик фаолият Режа 1. Ота-оналари назоратсиз қолган болалар. 2. Оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни. Ўқув машғулотининг мақсади: Ота-оналари назоратсиз қолган болалар ва оилалар билан ижтимоий педагогик фаолият тўғрисидаги билимларни шакллантириш. Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ота-оналари назоратсиз қолган болалар ва оилалар билан ижтимоий педагогик фаолият тўғрисидаги билимлар изоҳлаб берилди 2-Илова Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари				
Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

15 – 13 балл – «аъло».
 12 – 10 балл – «яхши».
 9 – 6 балл – «қониқарли».

3-илова

Ота-оналари назоратсиз қолган болалар

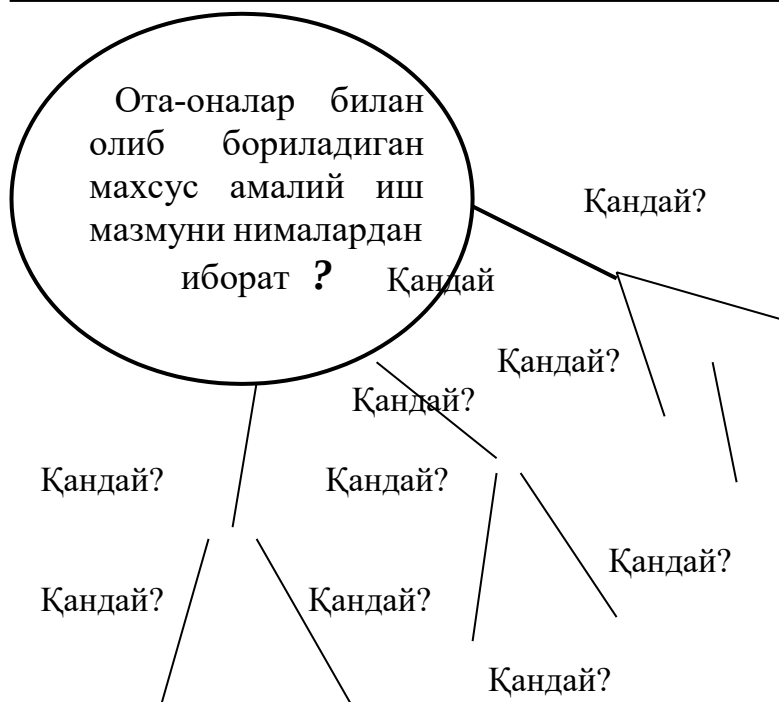
Ота-оналари назоратсиз қолган болалар категориялари:

- Отаси бор, онаси вафот этгани сабабли;
- Ота-онаси ногирон бўлганлиги сабабли;
- Ота-онаси ташлаб кетганлиги сабабли;
- Ота-оналари вафот этган;
- Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум этилган;
- Ота-оналик ҳуқуқлари чегараланган;
- Номаълум, дараксиз, йўқ ҳисобланган;
- Ишга (меҳнатга) яроқсиз (носоғлом, иш қобилияти чекланган);
- Жазони ижро этиш колонияларида жазо олаётган;— Жиноят қилганликда айбланган ва қамоққа олинган;

4-Илова

1-ўқув топширик «Қандай» органайзерини тўлдилинг

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

Оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни

Оиланинг моддий фаровонлиги, унинг таъминланганлиги бир неча миқдорни ва сифатли кўрсаткичлар билан баҳоланади. Булар оиланинг даромад даражаси, унинг ҳаётий шароитлари, буюмлари мавжудлиги (яъни оила эга бўлган бумлар) ҳамда унинг аъзоларининг ижтимоий-демографик хусусиятларидан иборат, бу оиланинг ижтимоий-иқтисодий мавқеини ташкил этади. Оиланинг даромадлари даражаси, ҳамда турар жойи шароитлари белгиланган нормадан паст бўлса (тирикчилик минимум ива бошқалар) бунинг оқибатида оила энг керакли ҳисобланган озиқ-овқат, кийим, турар жойи учун ҳақ тўлаш талабларини қондира олмайди, бунда оила камбағал ҳисобланади ва унинг ижтимоий-иқтисодий мавқеи – паст ҳисобланади. Агарда оиланинг моддий таъминланиши ижтимоий меъёрлар минимумига мос келса, яъни агарда оила ҳаёт кечириш учун асосий талабларни қондира олса, лекин моддий маблағи дам олиш, таълим ва бошқа талабларини қондиришга етмаса унда бундай оила кам таъминланган ҳисобланади, унинг ижтимоий-иқтисодий мавқеи - ўртача ҳисобланади.

Даромади даражаси ва яшаш шароити юқори бўлиб (ижтимоий меъёрдан икки баробар кўп ва ундан ортиқ) фақатгина яшаш асосий талабларини қондириб қолмай, яна турли хил хизматлардан фойдаланиш имкони ҳам бўлса бу оила моддий таъминланган ҳисобланади, юқори ижтимоий-иқтисодий мавқега эга бўлади. Оиланинг ижтимоий мослашиши иккинчи ташкил этувчиси – унинг психологик муҳити – оила аъзолари кайфияти, уларнинг ҳаётий кечинмалари, бир-бирига муносабати, бошқа одамларга, ишга, атрофдаги ходисаларга қарашлари натижаси сифатида юзага келадиган барқарор мустаҳкам эмоционал кайфиятдир. Оиланинг психологик кайфияти ҳолатини баҳолаш учун эр-хотинлар ўртасидаги, болалар ва ота-оналар ва яқин қариндошлари ўртасидаги ўзаро муносабатларини ҳисобга олиш керак бўлади.

6- Илова

1-

Ўқув топшириқ
ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини баҳс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда баҳслашишга ҳамда шу билан бирга баҳслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Жадвални тўлдилинг

Ф – фикрингизни баён этинг
С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг
М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг
У – фикрингизни умумлаштиринг

1-

гурух

Савол	Болалар нима учун ота-оналар назоратсиз қоладилар?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

2-

гурух

Савол	Сизнингча оилалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни қандай омилларга асосланиб амалга оширилади?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

7-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Бола асраб олган оила билан ижтимоий-педагогик фаолият қандай амалга оширилиши керак?
2. Ота-оналар билан олиб бориладиган махсус амалий иш мазмуни нимадан иборат?

8-Илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

-

- мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

3.2. СЕМИНАР МАШҒУЛОТЛАРИ

1-семинар “Насл-насаб ва боланинг ривожланиши” мавзусидаги семинар машғулоту ишланмаси 1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: та
Ўқув машғулоту шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
Семинар машғулот тузилиши:	1. Мавзу мазмунига кириш: - Насл- насаб, унинг оқибатлари. - боланинг ривожланишида насл – насабнинг аҳамиятини ўрганиш 2. Насл-насаб ва боланинг ривожланиши мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - миллий дастур - миллий модел. - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
Ўқув машғулотининг мақсади: талабаларда насл-насаб ва боланинг ривожланиши ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
Педагогик вазифалар: • Насл- насабнинг ижобий ва салбий таъсири ҳақида маълумотларни кенгайтириш. • боланинг ривожланишида насл – насабнинг аҳамияти ҳақидаги билимларини чуқурлаштириш • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: талабалар биладилар: Талабанинг насл- насабнинг ижобий ва салбий таъсири ҳақидаги маълумотлари кенгайтирилади. боланинг ривожланишида насл – насабнинг аҳамиятини ҳақидаги билимларини чуқурлаштиради • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашни билиш
Таълим усуллари	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёниш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
Таълим воситалари	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар,
Ўқитиш шакллари	Оммавий, гуруҳли.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Савол-жавоб

“Насл-насаб ва боланинг ривожланиши”

мавзуси бўйича семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и	
Тренер	талаба

Мавзуни аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмали материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар
--	---------------------------

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

Фаолият мазмуни	
Тренер	талаба
1. Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: • Таълим тизими ва шахсининг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди. —Бола шахсининг ривожланишига қандай омиллар ва таъсир этади? —Бола шахсининг ривожланишига наслнинг таъсири деганда нималар тушунилади? —Бола ривожланишига таъсир этувчи биологик факторлар деганда нималар тушунилади? 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот босқичига ўтилишин маълум қилади.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар
2. Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қондасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қиладилар

III. Яқуний босқич

<i>Фаолият мазмуни</i>	
<i>тренернинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни якунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича якун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

<i>Гуруҳлар</i>	<i>Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>			
	<i>Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши</i>	<i>Тақдимотни расмийлаштирил иши</i>	<i>Мисоллар билан тушунтирилиши</i>	<i>Жами</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Бола шахсининг ривожланишига қандай омиллар таъсир этади?
2. Бола шахсининг ривожланишига наслнинг таъсири деганда нималар тушунилади?
3. Бола ривожланишига таъсир этувчи биологик факторлар деганда нималар тушунилади?

Адабиётлар:

- 1) Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
- 2) Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
- 3) Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
- 4) Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
- 5) Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
- 6) www.ziyounet сайти кутубхонаси.

**2-семинар “Ижтимоий муҳитнинг бола ривожланишидаги ўрни”
мавзусидаги семинар машғулотли ишланмаси
1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси**

<i>Ўқув соати:</i> 2 соат	<i>Талабалар сони:</i> та
<i>Ўқув машғулотли шакли</i>	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
<i>Семинар машғулот тузилиши:</i>	1. Мавзу мазмунига кириш: - Ижтимоий муҳит ва унинг бола ривожланишидаги таъсири. - Ижтимоий муҳит ва ижтимоий меъёр. 2. Педагогик жараёнда ўқувчи шахси мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - миллий дастур - миллий модел. - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> талабаларда ижтимоий муҳитини бола ривожланишидаги ўрни ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> • Талабада ижтимоий муҳит ва унинг бола ривожланишидаги таъсири тўғрисидаги тушунчаларини кенгайтириш; • Ижтимоий муҳит ва ижтимоий меъёр ҳақида маълумотларини тизимлаштириш. • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> <i>талабалар биладилар:</i> Талабада ижтимоий муҳит ва унинг бола ривожланишидаги таъсири тўғрисидаги тушунчаларини кенгайтириш; Ижтимоий муҳит ва ижтимоий меъёр ҳақида маълумотларини тизимлаштириш. • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашни.
<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёниш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

**2. “Ижтимоий муҳитнинг бола ривожланишидаги ўрни”
мавзуси бўйича Семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси**

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзунини аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмалар материаллар тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	
---	--

Фаолият мазмуни	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
3. Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: • Таълим тизими ва шахснинг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди. 1. Ижтимоий муҳит ва унинг бола ижтимоийлашувига таъсири қандай? 2. Ижтимоий адаптацияланиш деганда нимани тушунаси? 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот босқичига ўтилишин маълум қилади.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар
4. Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қоидасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қиладилар

III. Якуний босқич

<i>Фаолият мазмуни</i>	
<i>тренернинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни якунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича якун ясайди:	Саволлар берадилар.

• Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Тинглайдилар.
---	---------------

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари			
	Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши	Тақдимотни расмийлаштирил иши	Мисоллар билан тушунтирилиши	Жам и
	1,0	0,5	0,5	2
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Ижтимоий муҳит ва унинг бола ижтимоийлашувига таъсирини изоҳланг.
2. Ижтимоий адаптацияланиш жараёнларини санаб беринг.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»., Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

3-семинар “Оилада маълумот, дин ва маданиятни бола ривождаги таъсири”

мавзусидаги семинар машғулот ишланмаси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: та
Ўқув машғулот иш шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
Семинар машғулот тузилиши:	1. Мавзу мазмунига кириш: - Ижтимоий институтлар ҳақида тушунча. - Ижтимоий институтларнинг бола ривожланишидаги ўрни ва роли. - Оила, маълумот, дин ва маданиятнинг уйғунлиги. 2. Оилада маълумот, дин ва маданиятни бола ривождаги таъсири мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш:

	- давр талаби - ижтимоӣ буюртма. - мақсад ва вазифа. - миллий дастур - миллий модел. - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
Ўқув машғулотининг мақсади: талабаларда оилада маълумот, дин ва маданиятни бола ривождаги таъсири ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
Педагогик вазифалар: • Ижтимоӣ институтлар ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва тизимлаштириш; • Ижтимоӣ институтларнинг бола ривожланишидаги аҳамиятини англаш • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: талабалар биладилар: Талабаларнинг ижтимоӣ институтлар ҳақидаги билимлари кенгайди ва тизимлашади; Ижтимоӣ институтларнинг бола ривожланишидаги аҳамиятини англайдилар • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашни.
<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоиш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

2. “Оилада маълумот, дин ва маданиятни бола ривождаги таъсири” мавзуси бўйича Семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзунинг аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмалар материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
5. Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини	Тинглайдилар.

баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: • Таълим тизими ва шахсининг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди. —Бола шахсининг ривожланишига қандай омиллар ва таъсир этади? —Бола шахсининг ривожланишида оиланинг таъсири ҳақидаги фикрингиз? —Бола ривожланишига таъсир этувчи ижтимоий институтлар ҳақида гапиринг. 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулоти босқичига ўтилишини маълум қилади.	Саволларга жавоб берадилар
6. Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қондасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Тақдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини тақдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини тақдим қиладилар

III. Яқуний босқич

Фаолият мазмуни	
<i>тренернинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни яқунлаш. Семинар машғулоти мавзуси бўйича яқун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари				
Гуруҳлар	Маълумотни аниқ ва тўлиқ	Тақдимотни расмийлаштирил	Мисоллар билан тушунирилиши	Жами

	<i>етказилиши</i>	<i>иши</i>	<i>и</i>	
	1,0	0,5	0,5	2
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Бола шахсининг ривожланишига қандай омиллар ва таъсир этади?
2. Бола шахсининг ривожланишида оиланинг таъсири ҳақидаги фикрингиз?
3. Бола ривожланишига таъсир этувчи ижтимоий институтлар ҳақида гапиринг.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

4-семинар “Тарбиянинг келиб чиқиш тарихи”

мавзусидаги семинар машғулот ишланмаси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

<i>Ўқув соати:</i> 2 соат	<i>Талабалар сони:</i> та
<i>Ўқув машғулот иш шакли</i>	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
<i>Семинар машғулот тузилиши:</i>	1. Мавзу мазмунига кириш: - Тарбия тушунчасининг мазмун ва моҳияти. - Шарқ мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг турфа хил талқини. - Ғарб мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг ўрганилиши 2. Тарбиянинг келиб чиқиш тарихи шахси мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - миллий дастур - миллий модел. - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> талабаларнинг тарбиянинг келиб чиқиш тарихини ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	

<i>Педагогик вазифалар:</i> • Талабадаги тарбия тушунчасининг мазмун, моҳияти тўғрисидаги тушунчаларни тизимлаштириш; • Шарқ мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг турфа хил талқинини таққослаш асосида ўрганиш • Натижалар тақдимоти, муҳокамава баҳолашга ўргатиш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> <i>талабалар биладилар:</i> • Талабанинг тарбия тушунчасининг мазмун, моҳияти тўғрисидаги тушунчалари тизимлашади; • Шарқ мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг турфа хил талқинини таққослаш асосида ўрганадилар • Натижалар тақдимоти, муҳокама ва баҳолашни.
<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёниш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдимот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

2. “Шарқ мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг турфа хил талқини” мавзуси бўйича Семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзунинг аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмалар материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
7. Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: • Таълим тизими ва шахснинг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар

- Тарбия тушунчасининг мазмун ва моҳияти деганда нимани тушунасиш? - Шарқ мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг турфа хил талқинини келтиринг. - Ғарб мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг ёритилиши. 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулоти босқичига ўтилишин маълум қилади.	
8. Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қондасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Тақдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини тақдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини тақдим қиладилар

III. Яқуний босқич

Фаолият мазмуни	
тренинг	талабанинг
3. Семинар ишни яқунлаш. Семинар машғулоти мавзуси бўйича яқун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустиқил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари			
	Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши	Тақдимотни расмийлаштирил иши	Мисоллар билан тушунтирилиши	Жами
	1,0	0,5	0,5	2
1				
2				
3				

4				
5				
6				
7				

Семинар машғулоти юзасидан саволлар:

1. Тарбия тушунчасининг мазмун ва моҳияти деганда нимани тушунасиш?
2. Шарқ мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг турфа хил талқинини келтиринг.
3. Ғарб мутафаккирлари меросида тарбия масаласининг ёритилиши.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

5-семинар “Маънавий дунё, унинг ижтимоий педагогик фаолиятидаги таъсири” мавзусидаги семинар машғулоти ишланмаси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: та
Ўқув машғулоти шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
Семинар машғулоти тузилиши:	1. Мавзу мазмунига кириш: - Боланинг ривожланиши. - Маънавий –ахлоқий тарбия ва унинг бола ривожланишидаги таъсири. - Ижтимоий педагогик фаолият жараёнида маънавиятнинг роли. 2. Маънавий дунё, унинг ижтимоий педагогик фаолиятидаги таъсири мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - миллий дастур - миллий модел. - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
Ўқув машғулотининг мақсади: талабаларда маънавий дунё, унинг ижтимоий педагогик фаолиятидаги таъсири ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолиятининг натижалари:
• Боланинг ривожланиши	талабалар биладилар:

тўғрисидаги тушунчаларини кенгайтириш - Маънавий –ахлоқий тарбия ва унинг бола ривожланишидаги таъсири ҳақида маълумотларни тизимлаштириш - Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	Боланинг ривожланиши тўғрисидаги тушунчалари кенгайди Маънавий –ахлоқий тарбия ва унинг бола ривожланишидаги таъсири ҳақида маълумотларни тизимлашади Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашни.
<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёниш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

2. “Маънавий –ахлоқий тарбия ва унинг бола ривожланишидаги таъсири ҳақида” мавзуси бўйича семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзунинг аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмалар материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
9. Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: - Таълим тизими ва шахснинг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди. - Маънавий дунё ва унинг бола ижтимоийлашувига таъсири. - Ижтимоий педагогик фаолият жараёнида қўлланиладиган методлар 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар

боскичига ўтилишин маълум қилади.	
10. Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қондасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қиладилар

III. Яқуний боскич

<i>Фаолият мазмуни</i>	
<i>тренернинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни яқунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича яқун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Такдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

<i>Гуруҳлар</i>	<i>Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>			
	<i>Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши</i>	<i>Такдимотни расмийлаштирил иши</i>	<i>Мисоллар билан тушунтирилиши</i>	<i>Жами</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулоти юзасидан саволлар:

1. Маънавий дунё ва унинг бола ижтимоийлашувига таъсири деганда нимани тушунасан?
2. Ижтимоий педагогик фаолият жараёнида қўлланиладиган методлар қайсилар?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

6-семинар “Ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни ва вазифаси” мавзусидаги семинар машғулоти ишланмаси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: та
Ўқув машғулоти шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
Семинар машғулоти тузилиши:	1. Мавзу мазмунига кириш: - Таълим тизими ва унинг турлари - Таълим тизими ва шахснинг шаклланиши - Касб танлаш ва ўқув мотивацияси. 2. Ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни ва вазифаси мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - миллий дастур - миллий модел. - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
Ўқув машғулотининг мақсади: талабаларда ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни ва вазифаси ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
Педагогик вазифалар: • Талабаларда таълим тизими ва шахснинг шаклланиши тўғрисида тушунчаларини такомиллаштириш; • талабаларда ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни ва вазифаси ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: талабалар биладилар: • Талабаларда таълим тизими ва шахснинг шаклланиши тўғрисида тушунчаларини такомиллашди; -талабаларда ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни ва вазифаси ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлашди

<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоиш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

2. “Ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни ва вазифаси” мавзуси бўйича Семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзунинг аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмалар материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
11.Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: -замонавий таълим тизими тушунчасини ихлоқланг -ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни нимадан иборат деб ҳисоблайсиз? -ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимидаги вазифалари қайсилар? 1.5. Педагог жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот босқичига ўтилишини маълум қилади.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар
12.Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қондасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади,	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб

маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Тақдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини тақдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	ўз ишларини тақдим қиладилар
--	------------------------------

III. Яқуний босқич

<i>Фаолият мазмуни</i>	
<i>тренинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни яқунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича яқун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

<i>Гуруҳлар</i>	<i>Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>			
	<i>Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши</i>	<i>Тақдимотни расмийлаштирил иши</i>	<i>Мисоллар билан тушунтирилиши</i>	<i>Жами</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Замонавий таълим тизими тушунчасини ихлоқланг.
2. Ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимида тутган ўрни нимадан иборат деб ҳисоблайсиз?
3. Ижтимоий педагогиканинг замонавий таълим тизимидаги вазифалари қайсилар?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
5. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

7-семинар “Бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг таъсири”

мавзусидаги семинар машғулотининг ишланмаси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: та
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
Семинар машғулотининг тузилиши:	1. Мавзу мазмунига кириш: - Бола шахсининг шаклланиши ва ривожланиши - Бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг таъсири - Шахсининг оилада ижтимоий ривожланиши. 2. Педагогик жараёнда бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг таъсири мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - - ривожланиш тарихи. 3. Натижалар тақдими, муҳокама ва баҳолаш.
Ўқув машғулотининг мақсади: талабаларда бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг таъсири ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
Педагогик вазифалар: • Талабаларнинг бола шахсини ривожланиши тўғрисидаги билимларини такомиллаштириш; • Бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг ўрни ва роли ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш • Натижалар тақдими, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: талабалар биладилар: • Талабаларнинг бола шахсини ривожланиши тўғрисидаги билимлари такомиллашади. Бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг ўрни ва роли ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш • Натижалар тақдими, муҳокама ва баҳолашни.
Таълим усуллари	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёниш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
Таълим воситалари	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
Ўқитиш шакллари	Оммавий, гуруҳли.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория

Мониторинг ва баҳолаш	Савол-жавоб
-----------------------	-------------

**2. “Бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг таъсири”
мавзуси бўйича Семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси**

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзуни аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмали материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
13.Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: -бола шахснинг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди. - бола шахсини ривожланиши деганда нимани тушунсаиз -бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг ўрни нималарда кўринади. бола шахсини ривожланишида ижтимоий факторлар деганда нималар тушунилади? 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот босқичига ўтилишин маълум қилади.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар
14.Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қоидасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қиладилар

килади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	
---	--

III. Якуний босқич

<i>Фаолият мазмуни</i>	
<i>тренернинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни якунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича якун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

<i>Гуруҳлар</i>	<i>Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>			
	<i>Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши</i>	<i>Тақдимотни расмийлаштирил иши</i>	<i>Мисоллар билан тушунтирилиши</i>	<i>Жами</i>
	1,0	0,5	0,5	2
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Бола шахсининг шаклланишига таъсир этувчи омилларни деганда нимани тушунаси?
2. Бола шахсини ривожланиши деганда нимани тушунсиз?
3. Бола шахсини ривожланишида ижтимоий муҳитнинг ўрни нималарда кўринади.
4. Бола шахсини ривожланишидаги ижтимоий факторлар- бу қандай факторлар?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.

6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

8-семинар “Интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мавзусидаги семинар машғулотининг таълим технологияси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

<i>Ўқув соати: 2 соат</i>	<i>Талабалар сони: та</i>
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича Семинар иш.
<i>Семинар машғулотининг тўлиқлиги:</i>	1. Мавзу мазмунига кириш: - Педагогик фаолият. - Ижтимоий педагогик фаолият. - Интернатлардаги педагогик фаолият. - Интернатлардаги ижтимоий педагогик фаолият мазмуни. 2. Педагогик жараёнда интернатлардаги педагогик фаолият мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: - давр талаби - ижтимоий буюртма. - мақсад ва вазифа. - педагогик фаолият - ижтимоий педагогик фаолият - ижтимоий педагогик фаолият мазмуни 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> талабаларда интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> -Талабаларнинг педагогик ва ижтимоий педагогик фаолият ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш. -интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни ҳақидаги билимларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.; Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> <i>талабалар биладилар:</i> -Талабаларда педагогик ва ижтимоий педагогик фаолият ҳақидаги билимлари кенгайди ва чуқурлашади. -интернатларда олиб бориладиган -Талабаларда интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни ҳақидаги билимлари кенгайди ва чуқурлашади.; • Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашни.
<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёниш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

2. “Интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият” мавзуси бўйича Семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и

<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзунни аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмалар материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
15.Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: • Интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият ҳақида савол бериб сўрайди. - педагогик ва ижтимоий педагогик фаолиятнинг ўхшаш ва фарқли жиҳатларини айтиш. -интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни ҳақида нима биласиз? 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот босқичига ўтилишин маълум қилади.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар
16.Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини) тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қоидасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади. 2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар қилади. 2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қиладилар

III. Якуний босқич

<i>Фаолият мазмуни</i>	
<i>тренернинг</i>	<i>талабанинг</i>
3. Семинар ишни якунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича якун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

<i>Гуруҳлар</i>	<i>Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>			
	<i>Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши</i>	<i>Тақдимотни расмийлаштирил иши</i>	<i>Мисоллар билан тушунтирилиши</i>	<i>Жами</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Педагогик ва ижтимоий педагогик фаолиятнинг ўхшаш ва фарқли жиҳатларини айтинг.
2. Интернатларда олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият мазмуни хақида нима биласиз?
3. Ижтимоий педагогик фаолият қайси тамойилларга асосланиб ташкил қилинади.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

9-семинар “Спиртли ичимликка мойил ўсмирлар билан ижтимоий педагогик фаолят”

мавзусидаги семинар машғулот ишланмаси

1. Тренинг машғулотининг таълим технологияси

<i>Ўқув соати: 2 соат</i>	<i>Талабалар сони: та</i>
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича семинар иш.
	1. Мавзу мазмунига кириш: - Болалар алкоголизмини салбий оқибатлари - Алкогол истеъмол қилишга одатланган болалар билан олиб бориладиган ижтимоий-педагогик фаолиятнинг мазмуни. 2. Педагогик жараёнда ўқувчи шахси мавзусини гуруҳларда ўзаро ўрганиш: -Болалар ичкиликбозлиги ижтимоий-педагогик муаммо эканлиги. -Алкоголизмнинг келтириб чиқарувчи белгилар. -Болалар алкоголизмнинг ўзига хос хусусиятлари. -Алкоголизмнинг оқибатлари -Алкогол истеъмол қилишга одатланган болалар билан олиб бориладиган ижтимоий-педагогик фаолиятнинг мазмуни. 3. Натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолаш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> талабаларга ичкиликбозлик– мураккаб ижтимоий-педагогик муаммо эканлиги ҳақида тушунча бериш асосида улар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият ҳақида тушунча ва тасаввурларни ҳосил қилиш	
<i>Педагогик вазифалар:</i> -болалар ичкиликбозлиги – ижтимоий-педагогик муаммо эканлиги тўғрисида тушунчалар бериш; -болалар алкоголизмига дучор бўлган болалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият ҳақида тушунча ва тасаввурларни ҳосил қилиш -натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> <i>талабалар биладилар:</i> -талабаларда болалар ичкиликбозлиги – ижтимоий-педагогик муаммо эканлиги тўғрисида тушунчалар ҳосил бўлади. -болалар алкоголизмига дучор бўлган болалар билан олиб бориладиган ижтимоий педагогик фаолият ҳақида тушунча ва тасаввурларни эгаллайдилар • -натижалар тақдироти, муҳокама ва баҳолашга ўргатиш.
<i>Таълим усуллари</i>	Кичик маъруза, тезкор сўров, намоёйиш этиш, суҳбат, Семинар иш, тақдирот
<i>Таълим воситалари</i>	Таянч матн, ўқув қўлланмалар, эксперт топшириқлар, слайдлар, маркерлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Оммавий, гуруҳли.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Савол-жавоб

2. “Спиртли ичимликка мойил ўсмирлар билан ижтимоий педагогик фаолят

мавзуси бўйича семинар тренинг машғулотининг таълим технологияси

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
Мавзуни аниқлайди, мақсадни белгилайди ва ўқув натижаларини режалаштиради. Мавзу бўйича кўргазмали материаллар тайёрлайди. Эксперт варақларини ишлаб чиқади. Гуруҳлар учун ёзма йўриқномаларни тайёрлайди.	Машғулотга тайёрланадилар

Ф а о л и я т м а з м у н и	
<i>Тренер</i>	<i>талаба</i>
17.Семинар ишга кириш. 1.1. Мавзунинг номи, мақсади ва кутилажак ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Ўқув машғулотининг тузилиши ва ўтказилиш тартибини тушунтириб беради. 1.3. Талабаларни кичик гуруҳлардаги фаолиятини баҳолаш мезонларини эълон қилади (1-илова). 1.4. Тезкор сўров техникасини қўллаб, талабалар билимларини фаоллаштиради: • Таълим тизими ва шахснинг шаклланишига таъсир этувчи омилларни савол бериб сўрайди. -болалар ичкиликбозлиги қандай ижтимоий-педагогик муаммо ҳисобланади? -алкоголизмнинг қандай белгилари мавжуд? -болалар алкоголизмининг ўзига хос хусусиятлари қайсилар? алкоголизм қандай оқибатларга олиб келади? -алкогол истеъмол қилишга одатланган болалар билан олиб бориладиган ижтимоий-педагогик фаолиятнинг мазмуни нимадан иборат? 1.5. Жавобларни умумлаштиради ва асосий машғулот босқичига ўтилишин маълум қилади.	Тинглайдилар. Саволларга жавоб берадилар
Асосий қисм. 2.1. Талабаларни 2 та кичик гуруҳларга бўлади ва ҳар бир гуруҳга топшириқларни (эксперт варақларини)тарқатади (2-илова). 2.2. Гуруҳларда ишлаш қондасини яна бир бора эслатади. 2.3. Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилади, кузатади, маслаҳатлар беради, йўналтиради. 2.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қилишларини айтади. Гуруҳ аъзоларига диққат билан эшитишларини ва назорат саволларини беришларини айтади.	Ҳар бир гуруҳ ўз эксперт варақлари бўйича фаолиятни бошлайди. Ҳар бир гуруҳдан биттадан аъзо чиқиб ўз ишларини такдим қиладилар

2.5. Жавобларни тўлдиради ва қисқача хулосалар килади.	
2.6. Гуруҳлар бажарган ишларини баҳолайди.	

III. Якуний босқич

Фаолият мазмуни	
тренернинг	талабанинг
3. Семинар ишни якунлаш. Семинар машғулот мавзуси бўйича якун ясайди: • Семинар иш юзасидан саволларга жавоб беради; • Гуруҳлар иш натижасини таҳлил қилади; • Гуруҳларнинг фаоллигини баҳолайди; • Мустақил иш юзасидан маслаҳатлар беради.	Саволлар берадилар. Тинглайдилар.

1-илова

Тақдимотни баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари			
	Маълумотни аниқ ва тўлиқ етказилиши	Тақдимотни расмийлаштирил иши	Мисоллар билан тушунтирилиши	Жами
	1,0	0,5	0,5	2
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Семинар машғулот юзасидан саволлар:

1. Болалар ичкиликбозлиги қандай ижтимоий-педагогик муаммо ҳисобланади?
2. Алкоголизмнинг қандай белгилари мавжуд?
3. Болалар алкоголизмнинг ўзига хос хусусиятлари қайсилар?
4. Алкоголизм қандай оқибатларга олиб келади?
5. Алкогол истеъмол қилишга одатланган болалар билан олиб бориладиган ижтимоий-педагогик фаолиятнинг мазмуни нимадан иборат?

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», Тошкент, 1997 й.
2. Мавлонова Р.А., Тўраев О.Т., Холикбердиев К.М. - «Педагогика» Т., «Ўқитувчи» - 2008.
3. Мавлонова Р.А., Воҳидова Н. «Ижтимоий педагогика». Т., 2009 й.
4. Минаваров А. «Педагогика» -. Т, «Ўқитувчи» 1996.
5. Турсунов И.Ю., Нишоналиев У - «Педагогика» -Т. 1997.
6. www.ziyounet сайти кутубхонаси.

ijtimoiy pedagogika

Ijtimoiy pedagogika-odamlarning jamiyatdagi hamkorlikdagi ish faoliyatlari jarayoni davomida ularda hosil bo'ladigan fikrlar, e'tiqodlar, g'oyalar, qarashlar, his-tuyg'ular, turli xulq-atvor shakllarini tushuntirib beruvchi fandır.

ijtimoiy pedagogika

- Anglash-biror bir g'oyani (fikrni) tub mazmuniga tushunib etish.
- Tafakkur- inson ongidagi mavjud ilmiy va xayotiy bilimlar majmualaridan keragini saralab olish va amaliyotga qo'llash
- Fikr- inson faoliyati uning o'zligini kuch-qudratini o'zagini tashkil qiluvchi ma'naviy - insoniy fazilatdir.

Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob`ekti va predmeti

- Ijtimoiy "autsayderlar", ya'ni qariyalar, nogironlar, yolg'iz yashovchilar, iqtisodiy nochor axvolda yashovchilar va xalqning shu kabi boshqa tabaqalariga kiruvchilarga yordam berish ijtimoiy pedagogikaning maqsadlaridan biridir.
- Ijtimoiy pedagogika (lat. Cocium-jamiat)ning asosiy vazifasi ijtimoiy tarbiya muammolarini o`rganishdan iborat demakki, uning ob`ekti ijtimoiy xayotiy tarbiyaviy jarayonlardir.
- Predmet-shaxsning shakllanishiga ijtimoiy muhitning ta`siri qonuniyatlari, jumladan oilaning, birlashmalarning, jamg`armalarning tarbiyaviy ta`siri kabilar xisoblanadi.
- Ijtimoiy pedagogikaning predmeti-bu shaxsning ijtimoiylashuv jarayonidir.

Ijtimoiy pedagogika turmush pedagogikasi sifatida hamda uning boshqa fanlar bilan aloqasi

- Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy fan sifatida barcha ijtimoiy fanlar bilan uzviy bog`langan. Barcha ijtimoiy fanlar inson xulq-atvorining turli tomonlarini o`rganadi.
- Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy psixologiya, sosiologiya, antropologiya, tarix, iqtisod, siyosatshunoslik fanlari bilan hamkorlikda boyib va rivojlanib boradi.
- Sociologiya insonning ijtimoiy turmushini, guruh va jamiyatni o`rganadi. Ijtimoiy mavjudot bo`lgan odamlarning xulq-atvori uning predmetidir.
- Irqlarning paydo bo`lishi, odamning tana tuzilishidagi tarqatfovut, o`zgaruvchanlik xaqidagi fan. Antropologiya fanining muhim soxasi-odam organizmining tuzilishi va rivojlanishiga ta`sir qiladigan fiziologik. Biokimyoviy va genetik omillarini o`rganadigan bo`limi-"Odam biologiyasi" degan umumiy nom bilan XX asr o`rtalaridan boshlab rivojlanadi.

5. TESTLAR .

Ijtimoiy pedagogika

Ijtimoiy pedagogika fan sifatida rivojlanishning birinchi bosqichi nechanchi asrga to'g'ri keladi?

XVI asr.

* XVII asr.

XVIII asr.

XX asr.

“Askerizm” so'zining ma'nosi?

Tuyg'u va istaklarning cheksizligi.

Hayot ne'matlaridan bahramand bo'lish.

* Tuyg'u va istaklarni cheklash hayot ne'matlaridan vos kechish.

A va B javoblar to'g'ri.

O'zbekiston Respublikada oila yili deb qachon e'lon qilindi?

1999 yil.

* 1998 yil.

1997 yil.

1996 yil.

Profilaktika so'zining ma'nosi?

Oqibat, sabablarni nazorat qilish.

* Noxush oqibatlarni keltirib chiqaruvchi, sabablarni bartaraf etish.

Voyaga yetmaganlarning keyingi taqdirini hal qilishda ishtirok etish.

Hamma javoblar to'g'ri.

Hozirgi paytda OITS kasalligi qaysi yo'l bilan yuqish holatlari borgan siyin ko'p uchramoqda?

Virus ona qornidan homilaga jarohatlangan yo'ldosh orqali o'tadi.

Qon orqali o'tish.

* jinsiy yo'l bilan.

SHpirlslar orqali yuqtirish.

Ijtimoiy pedagogikaning funksiyalarini toping?

Bashorat qilish, tashxis, korreksiya.

Vositachilik, prognoz.

Ximoya qilish,oldini olish.

* Hamma javoblar to'g'ri.

Ijtimoiy pedagogning reabilitatsion funksiyasi qaysi javobda to'g'ri berilgan

Bolaning ma'lumotlarini mahalladan huquq targ'ibot organlaridan kerakli ma'lumotlarni olish.

Me'yoridan og'ishgan bolalarni yomon yo'lga kirib ketishidan bolani himoya qilish.

* Jamiyat ichiga qaytarish, oilasiga qaytarish.

Me'yordan og'ishgan bolani diagnoz qilish.

Ijtimoiy pedagogikaning nuqtaiy nazarida oila necha guruhga bo'linadi?

*4 guruhga.

5 guruhga.

6 guruhga.

3 guruhga.

Ko'knori boshog'idan olinadigan yopishqoqsimon modda nima deb ataladi
Gashish.

Marixuanna.

* Qoradori.

Geroiin.

O'zbekiston Respublikasida nechanchi yilda OITS kasalligini oldini olish to'g'risidagi qonun qachon qabul qilindi?

1998 yil-18 iyun.

*1999 yil-19 avgust.

2000 yil-10 avgust.

2001 yil-19 avgust.

Marixuana moddasi ko'knorining qaysi qismidan tayyorlanadi?

Ko'knori bargidan.

*Ko'knori changidan.

Ko'knori urug'idan.

Ko'knori tanasidan.

Profilaktika so'zining ma'nosi?

Himoya qilish.

Bashorat qilish.

Vositachilik.

* Oldini olish.

Ijtimoiy pedagogik nuqtai nazardan oila tiplarini belgilang.

To'liq va noto'liq.

Bir bo'g'inli maqbul havotir

*Sog'lom havotir, nomaqbul, assotsial.

Noto'liq, assotsial.

Vasiylik deganda nimani tushunasiz?

Biror – bir shaxsni otaliqqa olish.

*Kimsa yoki narsani himoyaga olish yoki tarafiga olish.

Biror – bir mulkni o'zlashtirish.

Huquqiy munosabatlarni amalga oshirish.

Etim bolalarni tarbiyalash, o'qitish, vasiylik qonun bo'yicha necha yoshlarni o'z ichiga oladi?

13-18 yosh.

15-20 yosh.

14-16 yosh.

*14-18 yosh.

Etim bolalarni tarbiyalash, o'qitish, vasiylik qonun bo'yicha necha yoshlarni o'z ichiga oladi

13-18 yosh.

15-20 yosh.

14-16 yosh.

*14-18 yosh.

“Jamiyat ehtiyojlari tez moslashuv” xususiyati qaysi oila tipiga tegishli?

Havotir.

Nomaqbul.

*Sog'lom.

Assotsional.

YUNESKO ning “Bolalar huquqini himoya qilish konvensiyasi” necha yoshgacha bola hisoblanadi?

* 18 yoshgacha.

12 yoshgacha.

24 yoshgacha.

16 yoshgacha.

Ilmiy tadqiqot mohiyati?

*Ilmiy bilimlarning mujassmlashtirish jarayoni.

Amaliy va nazariy bilimlar to'plami.

Hayotiy tajribalar.

Voqe'likning ma'lum soxasini o'rganish jarayoni.

Ijtimoiy pedagogikaning predmeti?

*Bolaning ijtimoiylashuvi jarayoni hisoblanadi.

Bolaning o'sib kelishi.

Bolaning ta'lim – tarbiya jarayoni.

Bolani nazorat qilish.

BMT bosh Assambiliyasining bolalar manfaatlarini xususida o'tkazilgan maxsus sessiyasi tavsiyalari asosida qandayt shior ostida halqaro harakat tashkil qilindi?

* “Har bir farzandga – mehr, e'tibor”.

“Bolalar huquqlarini himoya qilish”.

“O'zbekiston bolalar jamg'armasi faoliyati”.

“YOsh avlod Kengashi”.

Ijtimoiy pedagogikaning predmeti?

*Bolaning ijtimoiylashuvi jarayoni hisoblanadi.

Bolaning o'sib kelishi.

Bolaning ta'lim – tarbiya jarayoni.

Bolani nazorat qilish.

“Sotsiologiya” va “Pedagogikani” qo'shilishiga nima deyiladi

Diferentsiatsiya.

Ijtimoiylashuv.

Ijtimoiy muhit.

* Fanlarning integratsiyasi.

Ijtimoiy pedagog qanday muassasalarda faoliyat yuritishi mumkin

Ta'lim muassasalarida

YOshlar qumitasi

Sog'liqni saqlash

*Xammasi to'g'ri

Qanday oilalar vazifalarini a'lo darajada bajaradilar, ijtimoiy pedagogga ixtiyoji yo'q

*Sog'lom oila

Tahlikali oila

Nosog'lom oila

Asotsial oila

Oila, ta'lim muassasalari, tengdoshlar guruhi va boshqalar qanday faktorlarga kiradi

Ijtimoiy faktorlar

Makro faktorlar

*Mikro faktorlar

Mezo faktorlar

Pedagog va o'quvchi muloqotida pedagogning o'quv, tarbiyaviy va shaxsiy rivojlantiruvchi vazifalarni nima deb ataymiz

*Ijtimoiy oriyentirlanagan muloqot

SHaxsiy oriyentirlanagan muloqot

Muloqot

muomala

Me'yordan og'ishgan xulq natijasida jamiyat bilan aloqasi uzilgan bolalar nima deb ataladi?

*Daydi bola

Hukukbuzar bola

Etim bola

Narkoman bola

Ijtimoiy me'yordan og'ish turiga kirmaydigan og'ishishni aniqlang.

Ichkilikbozlik

*Aqliy nokislik

Boqimsizlik

Daydilik

Meyordan og'ishish tiplarini aniqlang?

Pedagogik, jismoniy sotsial.

* Pedagogik, ijtimoiy, jismoniy, psixik.

Pedagogik, psixik. Aqliy.

Ijtimoiy, iqtisodiy.

«Oila pedagogikasi» fanining vazifalari qaysi bandda to'g'ri ko'rsatilgan

YOshlarni oilaviy hayotga tayyorlash

Bolalar tarbiyasiga oid umuminsoniy qadriyatlarni yoshlarga yetkazish

Oilaviy an'analarga bolalarning tug'ilishi bilan bog'liq bo'lgan marosimlar va urf-odatlarini yoshlarga yetkazish

*Barcha javoblar to'g'ri

«Onalik xuquqi» asari kimning qalamiga mansub

Vaxoven

Beruniy

Ibn Sino

Farobiy

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 15-moddasida nikoh yosh qizlar uchun necha yosh qilib belgilangan

*Qizlar uchun 17 yosh

Qizlar uchun 16 yosh

Qizlar uchun 18 yosh

Qizlar uchun 15 yosh

Odobning boshi nimadan boshlanadi

*«Assalomu alaykum»

Ota-onadan boshlanadi

O'z-o'zini hurmat qilishdan

Mehribonlikdan

Bobo va buving o'z nevaralariga aliment to'lashi mumkinmi

Yo'q, bobo va buvi o'z nevaralariga aliment to'lamaydi

Ha, amaldagi oila kodeksining 123-moddasiga binoan aliment to'laydilar

Yo'q, chunki oila kodeksining 123-moddasida ta'qiqlangan

Ha, aliment to'lash mumkin, bu oila kodeksining 128-moddasida belgilangan.

Er-xotin qachon oila kodeksining 42-moddasiga muvofiq o'z roziliklari bilan ajratiladi

Agar er-xotindan biri bedarak yo'qolgan deb topilgan bo'lsa

*Er yoki xotindan biri ruhiy kasal yoki aqliy zaifligi tufayli muomalaga layoqatsiz deb topilgan bo'lsa

Voyaga yetmagan bolalari bo'lsa

Biri vafot etsa

Bir oiladagi o'zaro qon-qarindoshlar turmush qurishlari mumkinmi

YOshlari yetganda mumkin

O'zaro rozi bo'lganda

Umuman muhabbat bo'lganda

Sevgi-muhabbat bo'lganda

Islomiy tarbiyada o'g'il va kizlar tarbiyasining o'ziga xos xususiyati necha yoshdan shakllanadi

6 yoshdan

7 yoshdan

10 yoshdan

12 yoshdan

Ibtidoiy jamoa tizimi davrida «Sovg'a ayirboshlash»ning yuzaga kelishiga sabab nima

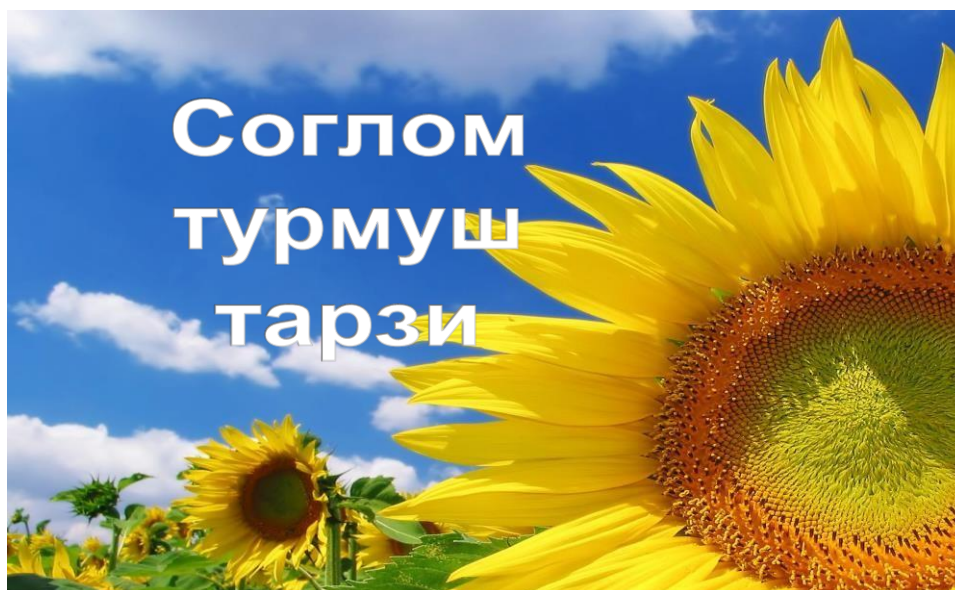
*ayol va erkak o'rtasidagi munosabatlarni bildirish sababli

6- 7-NAZORAT UCHUN SAVOLLAR (JN,ON,YAN

1. Komil inson tarbiyasi va ijtimoiy tarbiya masalasi.
2. Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy zarurat sifatida.
3. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya masalalari.
4. Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob'ekti va predmeti.
5. Ijtimoiy pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi.
6. Xorijda ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanish tarixidan.
7. «Avesto» da ijtimoiy-pedagogik g`oyalar.
8. [Islomdagi ma'naviy-axloqiy o'gitlarining ijtimoiy mazmuni](#). Al-Buxoriy va at-Termiziy asarlarining jamiyat va shaxs tarbiyasiga oid g`oyalari.
9. Buyuk mutafakkirlarimiz asarlarida ijtimoiy pedagogikaning namoyon bo`lishi.
10. «Temur tuzuklari»da ijtimoiy tabiya masalalarining yoritilishi.
11. Sotsiologiya va ijtimoiy tarbiya.
12. Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida.
13. Tarbiya ijtimoiy xodisa va pedagogik jarayon sifatida.
14. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalari va asosiy tamoyillari.
15. Ijtimoiy pedagogik tadqiqot ishlarini olib borish
16. Bolaning rivojlanishi haqida umumiy tushuncha.
17. Bola rivojlanishida biologik faktorlarning roli.
18. Rivojlanishda ijtimoiy omillarning o`rni.
19. Ijtimoiy muqitning bola rivojlanishiga ta'siri.
20. Me'yor va me'yorlardan chekinish(oqish) tushunchasi
21. Chekinish(oqish) turlari
22. Chekinish(oqish) nazariyasi
23. Milliy xarakterning shakllanishi ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida.
24. Oila va mahalla-bolaning norasmiy muloqat muhiti
25. Milliy istiqlol g`oyasi va ijtimoiy pedagogika
26. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar jamiyatda fuqarolarning ongini yuksaltirish va ijtimoiylashtirishning asosi sifatida

27. Ijtimoiy pedagog kasbi va uning vazifalari,
28. Ijtimoiy pedagog huquqlari.
29. Ijtimoiy pedagogning kasbiy sifatleri.
30. Ijtimoiy pedagogning etik majburiyatlari.
31. Ijtimoiy pedagog faoliyatining modeli.
32. Maktab-ochiq ijtimoiy pedagogik tizim sifatida
33. Bolalarga qo'shimcha ta'lim berishning ijtimoiy-pedagogik modeli.
34. Bolalarni ijtimoiy himoyalash mikromarkazlari
35. Internatlarda olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat
36. Ijtimoiy pedagog faoliyatining valeologik modeli.
37. Bolalar va o'smirlar yordam ko'rsatish majmuasining umumiy kontseptsiyasi.
38. Bolalar va o'smirlarga yordam ko'rsatish xizmati strukturasi va tuzilishi tamoyillari.
39. Ta'lim tizimidagi hududiy rehabilitatsion xizmat.
40. Rehabilitatsion xizmatni boshqarish modeli va uni amalga oshirish mexanizmi.
41. Deviatziya va uning turlari.
42. Deviant xarakterlarning asosiy sabablari.
43. Deviatziya kontseptsiyasida rehabilitatsiya, profilaktika va korrektsiya masalalari.
44. Ijtimoiy pedagogik texnologiya haqida umumiy tushuncha. Uning o'ziga xos xususiyatlari.
45. Ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida qo'llaniladigan metodlar.

8-TARQATMA MATERIALLAR

- Одамзотнинг соглиги куп жихатдан авваломбор унинг узига боглик. Бунинг учун у уз хаётини окилона йулга куйиши, хар кандай касалликлардан азобланишини олдини олиш учун соглом турмуш тарзи ва турмуш маданияти талабларига амал килиб яшаши лозим.

И.А.Каримов

- Саломатлик — нафакат касаллик ёки жисмоний нуқсонларнинг йуклиги, балки тулик жисмоний, рухий, ижтимоий хотиржамлик ҳолатидир.

(ЖССТ, 1958 йил)

**Халқ соғлиги жамият
ривожланишининг асосий
курсаткичидир.**

**Бугунги кунда тиббиёт ходимларининг
уз олдиларига қуйган мақсадлари, бу
инсонларда саломат бўлиш ва
соғлом турмуш тарзига амал қилиш
қуникмаларини ҳосил қилишдир.**

**Соғлом турмуш тарзининг асосий
йўналишлари:**

9- GLOSSARIY

LUG'AT

Avtonomlashuv-(avtova homus (yunon)-qonun) o'z-o'zini boshqarish va tartibga solish imkoniyatini qo'lga kiritish.

Adaptatsiya-insonning ijtimoiy muhit bilan faol o'zaro munosabatda bo'lish va uning potensialini shaxsiy rivojlanish uchun ishlatish qobiliyati.

Anamnez-ota-ona yoki bolani tarbiyalovchi boshqa shaxslardan shifokor, pedagog yoki psixolog tomonidan bola haqida ma'lumot olish. Anamnez to'planayotganda bolaning irsiyligi, boshdan kechirgan kasalliklari, nutq, o'yin faoliyati rivojlanish xususiyatlari to'g'risida ma'lumotlar aniqlanadi.

Anomaliya-**jism yoki ruhiy rivojlanishning umumiy normalaridan ancha og'ish.**

Anomal bolalar-normal ruhiy va jismoniy rivojlanishda buzulishlar bo'lgan bolalar. Ularni yengib o'tish maxsus uchun maxsus metodlar talab qilinadi.

Affektiv buzilishlar-emotsional sohaning buzilishi bo'lib, kuchli asabiylashish, asabiylashish darajasining tushib ketishida namoyon bo'ladi. (opatiya, befarqlik). Bular markaziy nerv sistemasining funksional va organik buzilishi oqibatida yuzaga keladi.

Bevositalik-inson va uning vaziyati haqida aniq tasavvurga ega bo'lish va buni namoyish qilish.

Bir shaxsning boshqasiga ta'sir o'tkazishi-**ong, iroda, xis-tuyg'u orqali inson faoliyati va xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatish. U ishontirish, emotsional yuqtirish orqali amalga oshiriladi. Ta'sir bir odam tomonidan ikkinchi odamni (uning qarashlari, tasavvurlari) o'zgartirish jarayoni va natijasi.**

Bola-18 yoshga to'lmagan shaxs.

Bolalar ichkibozligi-**bolalar deviant xulq-atvori shakllaridan biri bo'lib, ichkilikka patologik ruju qo'yish bilan xarakterlanib, shaxsning ijtimoiy deqratatsiyasiga olib keladi.**

Bolalar jinoyatchiligi-salbiy ijtimoiyhuquqiy hodisa bo'lib, voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan barcha g'ayri huquqiy xatti-harakatlar majmuasi hisoblanadi.

Bolalarga ijtimoiy yordam ko'rsatish- ijtimoiy himoyaning shakllaridan biri bo'lib, kam ta'minlangan oilalar farzandlarining hayotiy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan ijtimoiy chora-tadbirlar majmuasi- ijtimoiy pedagog bolalarga turli yordam ko'rsatadi. Biroq ularning ichida ustuvor yordam bolalikni ijtimoiy pedagogik qo'llab-quvvatlash hisoblanadi.

Bolalikka olish-bolalikka oluvchi va bolalikka olinuvchi o'rtasida ota-ona va farzandlar o'rtasida mavjud huquq va majburiyatlarni o'rnatuvchi yuridik akt.

Bolalikni ijtimoiy himoyalash-qonunchilik va bola huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyada mustahkamlangan voyaga yetmaganlar huquqlarining kafolatini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar. Bu bolalarning optimal biologik va ijtimoiy rivojlanishini, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga ko'nikishini ta'minlab beruvchi huquqiy, iqtisodiy, tibbiy va psixologik-pedagogik choralar kompleksidir.

Bolaning ijtimoiylashuvi-uning ijtimoiy hayotga qo'shilishi bo'lib, shu jamiyatda xos bilimlar, qadriyatlar, norma-qoidalar, xulq-atvor namunalarini o'zlashtirishdan iborat. (M.A..Galaguzova)

Bolaning ijtimoiy adaptatsiyasi-bolaning ijtimoiy muhit sharoitlariga faol ko'nikishi, bolaning ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatlari turi.

Bolaning ijtimoiy dezadaptatsiyasi-uning ijtimoiy muhit sharoitlariga muvaffaqiyatli ko'nikishiga to'sqinlik qiluvchi ijtimoiy ahamiyatga ega xislatlarning yo'qotilishi.

Vasiylik-muomalaga layoqatsiz shaxslarning shaxsiy va mulkiy huquqlarini himoya qilish.

Guruhning ijtimoiy psixologik iqlimi-guruh har bir a'zosining faoliyatiga ta'sir qiluvchi guruhdagi munosabatlarning dinamik maydoni.

Deviant xulq atvor- ijtimoiy yoki axloqiy normalarga mos kelmaydigan xulq-atvor.

Delinkventlik (ing. "gunohkorlik")-o'rnatilgan normalarni buzuvchi va huquqbuzarlikkaolib keluvchi xulq-atvor.

Denamik steriotip- bosh miya faoliyatining fiziologik shakli bo'lib, inson xatti-harakatining shartli reflektor tartibida namoyon bo'ladi. Ularga insonning odatlari, oddiy mehnat ko'nikmalari kiradi.

Yetim bolalar-18 yoshgacha bo'lgan bir yoki ota-onasining ikkisi ham vafot etgan bolalar.

Yetimlik-jamiyatda ota-onasidan judo bo'lgan bolalarning borligi bilan izohlanadigan ijtimoiy hodisa.

Jamoa- ijtimoiy munosabatlar va yagona ijtimoiy faoliyat asosida birlashgan guruh.

Jinoyat-delinkvent xulq-atvor turi bo'lib, shaxsga, qonun bilan qo'riqlanadigan ob'ektlarga tajovuz qiluvchi ijtimoiy havfli xatti-harakat.

Jinoiy xulq-atvor-jinoiy javobgarlikka tortish yoshiga yetganda jinoiy ish qo'zg'atishga asos bo'luvchi g'ayri huquqiy harakatlar.

Ijtimoiylashuv-insonning butun hayoti mobaynida o'z-o'zini o'zgartirish va rivojlantirishning boshqariladigan va maqsadga yo'naltirilgan jarayoni.

Ijtimoiy tarbiya- bevosita insoniy munosabatlar, shuningdek shu

Insoniylik-bolani shaxs sifatida qadrlaydigan, uning g'ururi va erkinligini himoyalash bilan xarakterlanadigan, inson manfaatini ijtimoiy institutlarni baholashning asosiy me'yori deb hisoblaydigan qarashlar tizimi.

Infantilizm-organizmning ruhiy rivojlanishidagi to'xtab qolish bo'lib, bolalik davridagi rivojlanish bosqichi jihatlarini saqlab qolish bilan xarakterlanadi.

Inqiroz-shaxs rivojlanishining diskret vaziyatida uning maqsadga qaratilgan hayotiy faoliyatining to'xtab qolishi. Surunkali inqiroz ijtimoiy dezadaptatsiya, o'z joniga qasd qilish, asab-ruhiy va psixologik kasalliklarga olib kelishi mumkin.

Ishontirish-mantiq, isbot-dalilga asoslangan aqliy emotsional ta'sir. Uning mohiyati inson ongiga ta'sir qilishga qaratilgan, demak ishontirishning muvaffaqiyali bo'lishi ong qonunlariga mos kelishiga bog'liq. Ishontiruvchi so'zlar tushunarli bo'lishi kerak. Ishontirish individual tajribaga qaratilishi lozim.

Ichki ishonch-axborotni tanqidsiz qabul qilish va unga muvofiq kayfiyat, xulq-atvorni o'zlashtirishga qaratilgan ta'sir. Ishontirishning samaradorligi ishontiruvchi shaxsning kuchi va boshqa shaxsning ishonuvchanligi, shuningdek ular o'rtasidagi munosabatlarga bog'liq.

Iqtidorlilik-bolaning o'z yoshi normalariga nisbatan aqliy rivojlanishda ancha ilgarilab ketishi.

Katamnez-davolash yakunlangandan so'ng kasal haqida olinadigan ma'lumotlar. Maxsus kuzatuv ostida bo'lgan o'quvchilarning mehnat hayoti, ta'limi to'g'risida davriy ma'lumot to'plash.

- Kommunikativlik**-shaxslararo muloqat madaniyatiga ega bo'lish, bolani tinglash va eshitish qobiliyati, muomalaga kirisha olish va aloqa o'rnatish, axborot to'plash, turli ijtimoiy munosabatlar o'rnatish va rivojlantirish, bolaning verbal va noverbal xulq-atvorini kuzatish.
- Kompensatsiya**-buzilgan funksiyalar o'rnini to'ldirish, rivojlantirish.
- Konkretlik**-umumiy fikrlardan voz kechish va savollarga aniq javob berish qobiliyati.
- Korreksion tarbiya**-jamiyatdagi hayotga ko'nikish uchun sharoitlar yaratish, ba'zi toifa odamlarni rivojlanish nuqsonlarini yengib o'tish yoki bartaraf etish.
- Madaniyat**-jamiyat, ijodiy kurslar va inson qobiliyatlarining tarixan rivojlanish darajasi bo'lib, insonlar hayoti va faoliyatini tashkil qilish shakllari, shuningdek, ular tomonidan yaratilayotgan moddiy va ma'naviy qadriyatlarda o'z ifodasini topadi.
- Madaniyatlilik**-bola tarbiyasi va ijtimoiylashuvi jarayoni shu jamiyat va millatning ma'naviy va moddiy madaniyati asosida qurilishi lozim.
- Maqom**-bemorni ko'rilayotgandagi holati tavsifi.
- "Men" konsepsiyasi**-insonning o'zi haqidagi tasavvurlari tizimi.
- Mikrosotsium**-o'z tarkibiga oila, qo'shniçilik, tengdoshlar guruhlari, turli ijtimoiy, davlat, diniy, xususiy va tarbiyaviy tashkilotlari mavjud, muayyan hududda faoliyat yurituvchi jamiyat.
- Nazoratsizlik**-bolalarni, ularning xulq-atvorini, bo'sh vaqtlarini qanday o'tkazishlarini nazorat qilmaslik, ularning tarbiyasi haqida qayg'urmaslik.
- Oila**-insonlar kundalik hayotining asosiy qismi- jinsiy munosabatlar, bolani dunyoga keltirish, bolalarning ilk ijtimoiylashuvi kabi holatlar sodir bo'ladigan ijtimoiy institut.
- Ontogenez**-hayvon yoki o'simlik olamining yaralishidan boshlab hayotining oxirigacha individual rivojlanishi. Ontogenez organizmning tashqi muhitning aniq bir sharoitlarda rivojlanishi hisoblanadi. Ontogenezda har organizm birin-ketin rivojlanish bosqichlaridan o'tadi. Inson ontogenezi ikki bosqichdan iborat- prenatal va postnatal.
- Pedagogik tashhiz**-o'quvchi va o'quvchilar jamoasi shaxsiyatini ta'lim-tarbiya jarayoniga indeaidual va differensial yondoshuvni ta'minlash uchun o'rganish.
- Pedagogik texnologiya**-ta'lim-tarbiyaning pedagogik samaradorligini oshiruvchi omillar tahlili orqali optimallashtirish jarayonidir. Pedagogik texnologiya bolalarni natijaviy qilib tarbiyalash, ta'lim berish va rivojlantirishga yordam beradi. Pedagogik texnologiyalarning asosiy belgilari natijalilik, algoritm mavjudligi, iqtisod, loyihalashtirish, butunlik va boshqarish hisoblanadi. Bu pedagogik texnologiyalar ish samaradorligini oshirishi, har qanday sharoitlarda qo'llaniladi, bir-biri bilan bog'liq aniq ifodalangan bosqichlarga egaligidan dalolat beradi.
- Pedagogik qarovsizlik**-shaxs rivojlanishiga barcha omillar majmuasining dezintegratsiya ta'siri oqibati. Ular avvalambor to'laqonli individual-psixologik rivojlanishni ta'minlovchi yetakchi faoliyat turlarini qoniqarsiz o'zlashtirishda namoyon bo'ladi.
- Professional ijtimoiy pedagogik faoliyat**-bolalar va o'smirlarni o'rab turuvchi mikrojamiyatda ijtimoiy tarbiyasi bo'yicha bosqichma-bosqich ish olib borish bo'lib, bolalarning muvaffaqiyatli adaptatsiyasi, individuallashtirish va integratsiyasiga qaratilgan. Uning ob'ekti bola hisoblanib, predmeti-bolalarning ijtimoiy tarbiyasi jarayonidir.
- Rahmdillik**-kingadir yordam berishga tayyor bo'lish yoki kimnidir hamdardlik, insonparvarlik tufayli kechirish.
- Reabilitatsiya**-bemorning psixofizik imkoniyatlari doirasida normal mehnat va hayotga qaytishi. Bu avvalambor tibbiyot yordamidan insonning jismoniy nuqsonlarini

bartaraf etish, ikkinchidan maxsus o'quv metodlarini qo'llash, uchinchidan professional tayyorganrlik asosida erishiladi.

Referent guruh-inson uchun o'lchov birligi hisoblangan tavsiyalar, ma'lumotlar.

Refleksiya-insonning ichki ruhiy faoliyati bo'lib, o'z xatti-harakatlari, hislatlari, holatlarini anglab olishga qaratilgan; insonning o'z ma'naviy dunyosini anglab olishi.

Somatik-jismoniy.

ijtimoiy adaptatsiya- metod va usullar tizimi bo'lib, uning maqsadi insonlarga ularning ijtimoiylashuvi va yangi ijtimoiy sharoitlarga ko'nikishlariga yordam berish.

ijtimoiy diaqnozika- ijtimoiy hodisani, uning holatini xarakterlaydigan va uning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash maqsadida kompleks o'rganish jarayoni. Metod, usullar vositasida tadqiq etishga asoslanadi. ijtimoiy diaqnozika ijtimoiy muammoni a'zolarga bo'lib tashlash orqali o'rganishni ko'zda tutadi. Olingan ijtimoiy tashhiz o'rganilayotgan ijtimoiy hodisalarning salbiy tendensiyalarini oldini olishga qaratilgan amaliy harakatlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

ijtimoiy yyetim-biologik ota-onaga ega, biroq ular muayyan sabablarga ko'ra bola tarbiyasi bilan shug'ullanishmaydi va unga g'amxo'rlik qilishmaydi.

Ijtimoiyinformatsion yordam-bolalarni ijtimoiy g'amxo'rlik, himoya, shuningdek ijtimoiy xizmatlar faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlar bilan ta'minlashga qaratilgan yordam.

ijtimoiy ish- ijtimoiy sohadagi tashkiliy faoliyat bo'lib, jamiyatning barcha qatlamlaridagi ijtimoiy muammolarni yechishga qodir bo'lgan maxsus ijtimoiy mehanizm hisoblanadi. Uning maqsadi inson manfaati va ehtiyojlarini moddiylashtirish, ijtimoiy va shaxsiy ahsmiyatga ega natijalarni qo'lga kiritish, jamiyatda shaxsning, guruhning yoki jamoaning ijtimoiy maqomini mustahkamlash yoki o'zgartirish.

ijtimoiy iqtisodiy yordam-muhtoj bolalarning ruhiy, axloqiy va emotsional holatini tiklash bo'yicha muassasa, markazlarda yordam ko'rsatish.

ijtimoiy normalar-insonlar xatti-harakatlarini, ularning ijtimoiy hayotini muayyan madaniyat, jamiyat qadriyatlariga muvofiq tartibga soluvchi xulq-atvorme'yorlari.

ijtimoiy patronaj-shaxs huquqlari, voyaga yetmaganlarning mol-mulklarini himoya qilishning maxsus turi. Texnologiya sifatida ijtimoiy vasiylik vasiylikka muhtoj odamlarni aniqlaydi, vasiylarni tanlaydi, ularning o'zaro munosabatlarini tartibga soladi. Patronaj uyda profilaktik, sog'lomlashtirish, sanitar chora-tadbirlarni o'tkazishni ko'zda tutadi.

ijtimoiy pedagog- ijtimoiy pedagogika mutaxassisligi bo'yicha o'rta yoki oliy professional ma'lumotga ega bo'lgan mutaxassis, ijtimoiy pedagogik faoliyatni professional tartibda yurita oladigan mutaxassis.

ijtimoiy pedagogika-shaxs ijtimoiylashuvi qonuniyatlarini o'rganishga, jamiyatning ijtimoiy muammolarini hal qilish maqsadidagi samarali metodlar va ijtimoiy pedagogik faoliyat texnologiyalarini joriy qilishga qaratilgan pedagogika sohasi.

ijtimoiy pedagogik bashorat-bolani yuzaga kelgan muammo bilan bog'liq ravishda biror bir ijtimoiy pedagogik faoliyatga jalb qilish orqali bu muammoni xal qilishni bashorat qilish. ijtimoiy pedagogik bashorat ijtimoiy pedagogik jarayonning mantig'i va mohiyati, uning qonuniyatlarini bilishga tayanadi.

ijtimoiy pedagogik markaz- ijtimoiy psixologik markazlar, xududiy guruh va birlashmalar, tarbiya muassasalari tarmog'i.

ijtimoiy pedagogikaning professional maqomi-sub'ektning huquq, majburiyati va vakolatlarini aniqlab beruvchi shaxslararo munosabatlar tizimidagi o'rni. Ijtimoiypedagog maqomi u egallab turgan holatning in'ikosi hisoblanadi:

ma'muriy ijtimoiypedagog, jamoaviy ijtimoiypedagog, oilaviy ijtimoiypedagog, ta'lim muassasasining ijtimoiypedagogi. Biroq professional maqom obro'-e'tiborini aniqlab bermaydi. Ular professional-shaxsiy munosabatlar jarayonida shakllanadi.

ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi- ijtimoiy pedagogik faoliyatning mazmuni, shakli, usullari, vositalari va nazorati majmuasi.

ijtimoiy pedagog refleksiyesi-har bir bosqichda o'z faoliyatini tahlil qilish, uning salbiy va ijobiy tomonlarini aniqlash, olingan natijalarni bola shaxsiyatiga ta'sirini o'rganish.

ijtimoiy pedagogik reabilitatsiya-bola organizmining ba'zi buzilgan funksiyalari, uning ijtimoiy maqomining o'zgarishi va unda og'uvchi xulq-atvorning paydo bo'lishi bilan bog'liq bolaning ijtimoiy aloqalarni yo'qotishini tiklashga qaratilgan choralar tizimi.

ijtimoiy pedagogik profilaktika-bolada turli faollik turlarining namoyon bo'lishiga va bolalarning optimal ijtimoiy rivojlanishiga shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan ijtimoiy tarbiya chora-tadbirlar tizimi.

ijtimoiy pedagogik faoliyat-bolaga ijtimoiylashuv jarayonida va jamiyatda o'z-o'zini amalga oshirishi uchun yordam ko'rsatishga qaratilgan professional faoliyat.

ijtimoiy pedagogik faoliyat texnologiyasi-ratsional va maqsadga qaratilgan xatti-harakatlar bilan xarakterlanadigan amaliy ijtimoiy pedagogik faoliyat, metod va usullari majmuasi.

ijtimoiy pedagogik yordam-bolaning ijtimoiylashuvi va to'la qonli rivojlanishi uchun psixologik, pedagogik sharoitlar yaratib beruvchi ijtimoiy pedagogik chora-tadbirlar tizimi.

ijtimoiy profilaktika-turli salbiy xarakterdagi ijtimoiy og'ishlarni keltirib chiqaruvchi asosiy sabablar va shart-sharoitlarni oldini olish, bartaraf etish yoki neytrallashtirishga qaratilgan davlat, ijtimoiy, ijtimoiy-tibbiy va tashkiliy chora-tadbirlar majmuasi.

ijtimoiy psixologik yordam-oila va mikro jamiyatda qulay mikroiklimni yaratishga, uy, maktab jamoasining salbiy ta'sirlarini bartaraf etishga qaratilgan yordam.

ijtimoiy reabilitatsiya-insonning ijtimoiy muhitda faoliyat yuritish qobiliyatini tiklashga qaratilgan jarayon-texnologiya sifatida tibbiy, maishiy, kasbiy, shaxsiy darajadagi reabilitatsiyaga qaratilgan chora-tadbirlar majmuasini ilgari suradi.

ijtimoiy reabilitatsion yordam-bolalarning ruhiy, aqliy, emotsional holati va sog'ligini tiklashga qaratilgan yordam.

ijtimoiy sog'lik-individdning tashqi muhit bilan o'zaro munosabatlarining mukammallashuvi shakli va vositalarini muayyan darajasidir, bu o'zaro munosabatlarning muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beruvchi ruhiy va shaxsiy rivojlanish darajasi. ijtimoiy sog'likning aksi ijtimoiy qarovsizlik holatidir.

ijtimoiy tajriba-turli ko'nikmalar va malakalar, va usullar, xulq-atvor normalari va stereotiplari, insonlar bilan muomala tajtibasi, adaptatsiya, o'z-o'zini anglab olish tajribalari majmuasi.

ijtimoiy tarbiya-shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun zarur bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga ega hislatlarni shakllantirish jarayoni.

ijtimoiy tarbiyada yoshga ko'ra yondoshuv-inson rivojlanishiga har bir yosh guruhning xususiyatlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda shart-sharoit yaratib berish.

ijtimoiy tarbiyaga individual yondoshuv-tarbiyalanuvchilarning individual xususiyatlarini ham shaxsiy ham individ darajasida inobatga olish.

ijtimoiy ta'lim- ijtimoiy bilimlarni va bolaning ijtimoiylashuviga ko'maklashuvchi ijtimoiy ko'nikma va malakalarni yetkazish jarayoni.

ijtimoiy ta'minot-davlat moddiy ta'minoti tizimi va ijtimoiy yordamga muhtojlarga yordam ko'rsatish doirasida turli ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish tizimi.

ijtimoiy terapiya-davlat tuzilmalari, jamoat tashkilotlari va birlashmalari, shu jumladan diniy tashkilotlarning ijtimoiy munosabatlarning muayyan bir shakllariga amaliy ta'sir qilish jarayoni.

ijtimoiy texnologiya-turli ijtimoiy muammolarni yechish va aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashda ijtimoiy ishchilar va ijtimoiy xizmat ko'rsatish muassasalari tomonidan qo'llaniladigan vosita, metod va ta'sirlar majmuasidir. ijtimoiy pedagog faoliyatining zahirasi 4 turdagi ijtimoiy texnologiyani kuzatish mumkin: ijtimoiy ishga tegishli, ijtimoiy psixologik, ijtimoiy tibbiy, ijtimoiy pedagogik.

ijtimoiy qarovsizlik- ijtimoiy xislatlar, ehtiyojlar, qadriyatlarning rivojlanmasligiga, **bo'sh** ijtimoiy refleksiyaga, ijtimoiy rollarni egallashda qiyinchiliklarga olib keluvchi omillarning oqibati.

ijtimoiy harakat-turli ijtimoiy guruhlarining umumiy maqsad sari qaratilgan birgalikdagi xatti-harakatlari.

ijtimoiy hudud-bola ko'z o'ngida har kuni sodir bo'ladigan harakatlar, ijtimoiy munosabatlar, transport, narsa-predmetlarning qiyofasining majmuasi.

ijtimoiy huquqiy yordam-inson va bola huquqlariga amal qilishga, bu huquqlarni amalga oshirishga, bolalarni oilaviy, mehnat, fuqarolik masalalari bo'yicha huquqiy tarbiyalashga qaratilgan yordam.

Sotsium-insonning ijtimoiy atrof-muxiti, hamjamiyati.

Submadaniyat-muayyan insonlar guruhining hayot tarziga ta'sir qiluvchi ijtimoiypsixologik belgilar (norma, qadriyat, stereotip, did) majmuasi.

Tabiatsimonlik-bola tarbiyasi, ta'limi va ijtimoiylashuvi bola rivojlanishining qonunlari asosida qurilishi lozim.

Tavakkal guruhi oilalari-voyaga yetmagan bolalarning ota-onalari yoki ularning qonuniy vakillari bolalarni tarbiyalashdagi o'z majburiyatlarini bajarmayotgan va bolalar tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan oilalar.

Tarbiyaning qiyin kechishi-pedagogik ta'sirlarni o'zlashtirish xohishi yoki qobiliyatining mavjud bo'lmasligi darajasi.

Ta'limning qiyin kechishi-turli ruhiy pedagogik va ijtimoiy-madaniy sabablar tufayli yuzaga kelgan o'zlashtirishning past ko'rsatkichi o'quv ko'nikma va malakalarning yo'qligi rivojlanishning uyg'un kelmasligining u yoki bu darajasi.

Tayanch shaxs-insonning asosiy hayotiy intilishlarini belgilab beruvchi tabiiy qolipdir. Tayanch intilishlar hammada bir hil bo'ladi, biroq ularning namoyon bo'lishi genetik va tashqi omillarga bog'liq bo'ladi.

Tibbiy-ijtimoiy yordam-ta'li-tarbiya jarayonida sog'likni tiklash yoki mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar.

Uyg'un hayot tarzi-inson tomonidan ongli ravishda tuziladigan adaptativ zarur faoliyat turlari va qiziqishlar bo'lib, ular jismoniy, ruhiy, ijtimoiy va ma'naviy salomatlikni ta'minlashga yordam berishadi. Uyg'unlik insonning dinamik holati bo'lib, uni bir maromda ushlab turish uchun uzluksiz harakatni talab qiladi. Uyg'un hayot tarziyanada kengroq tushuncha inson uyg'unligining tarkibiy qismi bo'lib, u tushuncha intilish, imkoniyatlar darajasining insonlar, atrof-muhit bilan kelishishining optimal munosabatlari bilan aniqlanadi.

SHaxslararo munosabatlar-ommaviy ijtimoiypsixologik hodisalar bo'lib, bir guruhda bo'lgan va birgalikdagifaoliyat hamda muloqot jarayonida bir-biriga ta'sir ko'rsatuvchi shaxslar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda namoyon bo'ladi.

SHaxslararo muomala-insonlar orasida aloqalar o'rnatishning murakkab jarayoni. Pedagogik jamoada shaxslararo muomalaning quyidagi xususiyatlari to'g'rilanishga muhtoj: ba'zi pedagoglarning sabrsizligi, irodasizligi, kasbdoshlarini tinlay olmaslik, o'z maqomini oqlash. ijtimoiy pedagogik treninglar, boshlang'ich pedagog maktablari orqali sabr-matonat, tinglash madaniyati kabi xislatlarni shakllantirsa bo'ladi.

SHaxsning hayot tarzi-maqsadga muvofiq shakllangan qiziqishlar, faoliyat turlari va hayot yo'llari tizimi.

SHaxsning o'z-o'zini rivojlantirishi-bu insonning o'z hayotiy faoliyatining sub'ektiga aylanishidir. Sub'ektlik-insonning hayotdagi faol, mustaqil holati va maqomi. U inson tug'ilishidanoq unga xos bo'lib, uning ilk psixologik namoyon bo'lishi bolaning jonlanishi hisoblanadi. YOsh o'tgan sari u o'z shakllarini o'zgartiradi-insonda axloqiy, estetik, ijtimoiy va psixologik qo'zg'atuvchi sabablar paydo bo'ladi. Inson o'z-o'zini anglash, muomala va faoliyat sub'ektiga aylanadi. Bu faollik ham shaklan ham mazmunan o'zgaradi. Inson qanchalik yoshi o'tsa u shunchalik ko'proq o'z-o'zini rivojlantirish sub'ekti bo'ladi.

Xayriya-alohida shaxslar yoki tashkilotlar tomonidan kam ta'minlangan oilalar, muhtojlarga ko'rsatiladigan yordam.

Hayotiy vazifalar-insonning hayotiy yo'naltirilganligi, faoliyat usuli, o'ziga, olam va insonlarga nisbatan munosabat turi.

Homiylik-voyaga yetmaganlarning (boshqa toifa insonlarning ham) shaxsiy va mulkiy huquqlarini himoya qilish shakli, ya'ni homiylikda vasiylikka qaraganda ancha keng toifadagi bolalar huquqlari himoya qilinishi mumkin.

Huquqbuzarlik-biror-bir huquqni buzuvchi har qanday xatti-harakat. Huquqbuzarliklar ijtimoiy xavfli harakat va jinoyatlarga bo'linadi.

O'zaro munosabatlar-jamoada ijtimoiy psixologik iqlimni shakllantirish asosi.

O'z-o'zini aktuallashtirish-insonning o'z shaxsiy imkoniyatlarini to'liq aniqlashga va rivojlantirishga qaratilgan doimiy intilish.

O'z-o'zini anglash-inson ongining eng oliy irodasi bo'lib, o'zi haqidagi tasavvurlar, xulq-atvori, faoliyati, ehtiyojlarini anglashdan namoyon bo'ladi.

O'z-o'zini tarbiyalash-insonning o'zida ijobiy xislatlarni shakllantirish va salbiy xislatlarni bartaraf etishga qaratilgan, tashkillashtirilgan faoliyati.

Qadriyatlar-harakat usuli, metodikasi va uning individual yyetimga aylanishi uchun shart-sharoit yaratish.

Qurilma (ustanovka)-muayyan xulq-atvor, tasavvurni boshdan kechirishga tayyor bo'lish. Qurilmalar faoliyatning barqaror kechishini belgilab berishadi. Agar shaxsiy qurilmalar kasbiy faoliyatning xarakterini belgilab bersa ijtimoiy qurilmalar mutaxassisning mijoz bilan o'zaro munosabati usullariga oydinlik kiritadi.

Emotsional zararlanish-bevosita emotsional holatlarni uzatish orqali ta'sir ko'rsatish (qo'l, yuz xatti-harakatlari, intonatsiya)

Empatiya-dunyoga boshqalar nazari bilan qarash, uni boshqalar kabi tushunish, boshqalarning xatti-harakatlarini ularning nuqtai nazariga ko'ra qabul qilish va shu bilan birga o'zining tushunchasini bildirishga qodirlik.

10- REFERAT MAVZULARI

Sharq mutafakkirlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari
“Me’yor va hayotiy me’yorlardan chekinish”
Ijtimoiy pedagog faoliyati metodikasi va texnologiyasi.
Ijtimoiy pedagogning internatlarda olib boradigan asosiy funksional vazifalari.
Mamlakatimizning bugungi kunning salbiy ijtimoiy hodisalarni bartaraf etishdagi imkoniyatlarini yoritib berish.
Ijtimoiy pedagogika faniga oid ko’rgazma qurollar va didaktik materiallar tayyorlash
Ota-onalar uchun ijtimoiy-pedagogik karta-so’rovnoma tuzish

11. ADABIYOTLAR RO’YXATI

A D A B I Y O T L A R

I. RAG’BATLANTIRUVCHI ADABIYOTLAR

1. I.A.Karimov. Milliy mafkuramiz xalqni xalq, millatni millat qilishga xizmat qilsin. «Tafakkur» jurnali.1998y. №2
2. I.A.Karimov «Ma’naviy yuksalish yo’lida» Toshkent. «O’zbekiston» 1998 y.
3. I. A. Karimov. «Tarixiy xotirasiz kelajak yo’q». «Muloqot» jurnali. 1998. 5-son.
4. I.A. Karimov. «Biz kelajagimizni o’z qo’limiz bilan quramiz».7-jild. T. «O’zbekiston» 1999 y.
5. I. Karimov. Donishmand xalqimning mustahkam irodasiga ishonaman. «Fidokor» gazetasi 2000 yil
6. I.A.Karimov. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – T.: “Ma’naviyat”, 2008.
7. I.A.Karimov Vatanimizning bosqichma-bosqich va barqaror rivojlanishini ta’minlash – bizning oliy maqsadimiz. – T.: “O’zbekiston”, 2008
8. I.A.Karimov. Eng asosiy me’zon – hayot haqiqatini aks ettirish.- T.: “O’zbekiston”, 2009
9. I.A.Karimov. Jahon moliyaviy – iqtisodiy inqirozi, O’zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo’llari va choralari.- T.: “O’zbekiston”, 2009.
10. O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risidagi” Qonuni. –

“Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori” kitobida. – T.: SHarq, 1997. – 20-30-betlar.

11. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – “Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori” kitobida. – T.: SHarq, 1997. – 31-63-betlar.

II. ASOSIY DARSLIK VA O‘QUV QO‘LLANMALAR

9. Rabochaya kniga sotsiologo. – M.: Prosvesheniye. 1991.
10. Rabochaya kniga shkolnogo psixologa. – M.: Prosvesheniye. 1991.
11. Arnautova ye.P. Pedagog i semya. – M.: 2001.
12. Maslov N.F. Rabochaya kniga sotsialnogo pedagoga. – M.: 1994.
13. Galaguzova M. A. Sotsialnaya pedagogika – M.: Vlados, 2000.
14. Istoriya sotsialnoy pedagogiki / Pod. red. M.A. Galaguzovoy – M.: Vlados, 2003.
15. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. T., 2010 .
16. Mavlonova R. va boshq. Ijtimoiy pedagogika. T., 2009 y.

III. QO‘SHIMCHA ADABIYOTLAR

12. Munavvarov A.K. Oila pedagogikasi. – T.: O‘qituvchi. 1994.
13. Yo‘ldoshev J.G’. Ta’lim yangilanish yo‘lida. – T.: O‘qituvchi. 2000.
14. Podlasyy I.P. Pedagogika. V 2x kn. M.: Vlados, 2003.
15. A. Begmatov, M. Qurbonov, Ijtimoiy pedagogianing dolzarb masalalari. TDPI. nashri, 1998 yil.
16. O. Musurmonova. Ma’naviy qadriyatlar-sog‘lom avlodni tarbiyalash vositasi. Toshkent 1995 yil
17. Giddens Entoni. Sotsiologiya. T., “SHarq”, 2002 yil.
18. Umumiy sotsiologiya. UzMU. 2000 y.
19. Xarchev A.G. Sotsiologiya vospitaniya. (O nekotorykh aktualnykh sotsialnykh problemakh vospitaniya lichnosti) -M.: Politizdat, 1990. – 222s
20. Xolbekov A.J. SHarq va G‘arb mutafakkirlarining sotsiologik ta’limoti. T. Universitet. 1996
21. M. Qurbonov, Z. Qurbaniyazova. Ijtimoiy pedagogika. Ma’ruza matnlari. T., 2003 y.
22. Axatova D., Aliqulova H. Ijtimoiy pedagogika. Ma’ruzalar matni. Navoiy. 2010 y.

IV. INTERNET SAYTLAR

9. www.bilim.uz.
10. www.edu.uz - Vazirlik sayti
11. www.ziyo.edu.uz - Vazirlik sayti
12. www.performance.edu.uz - Vazirlik sayti
13. www.tseu.fan.uz - TDIU sayti
14. www.tseu.uz - TDIU sayti
15. <http://www.edustorng.ru/main/book/pedagogtechno.htm>
16. <http://dl.nw.ru/theories/technologies>

12. TAYANCH KONSPEKT

1-Mavzu: Mustaqil O`zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy-ma'rifiy islohotlar jarayonida ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar.

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogika, pedagogik sotsiologiya, jamiyat, sotsium, shaxs, amaliy ijtimoiy faoliyat.

REJA:

1. Komil inson tarbiyasi va ijtimoiy tarbiya masalasi.
2. Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy zarurat sifatida.
3. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya masalalari.
4. Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob'ekti va predmeti.
5. Ijtimoiy pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi.
6. Xorijda ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanish tarixidan.

ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. O`zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. T., O`zbekiston 1993
4. Bocharova V.G. Sotsialnaya pedagogika. M. 1994 y.
5. Bitinas V.P. Vvedenie v filosofiyu vospitaniya. M. 1996 y.
6. Gologuzova M.I. Sotsialnaya pedagogika. M. 1999 y.
7. Goloxov .I. Jiznenno`e perspektivo` i sotsialnoe samoopredelenie molodyoji. Kiev. Naukova. Dumka. 1998 y.
8. Mustaqillik. Izoqli ilmiy-ommabop lug`at. T. sharq. 2000 y 320 b.
9. Podlasiy I.I. Pedagogika. Kn. 2. M. 2002 y.
10. Slovar spravochnik po obqestvovedeniyu. M. Prosveqenie 1990 y.
11. Quronov M. Ilm, olim va milliy taraqqiyot. Ma'rifat. 2002 yil 5 iyun.
12. Ergashev K. Yoshlarning ma'naviy tarbiyasi. T. Ma'naviyat 1999 y.
13. M.Q. Quronov, Z. Qurboniyazova. Ijtimoiy pedagogika. (Ma'ruza matnlari to`plami). T., 2003 y.

2-Mavzu: MARKAZIY OSIYODA IJTIMOIIY-PEDAGOGIK QARASHLARNING TADRIJIY TAKOMILI

Tayanch tushunchalar: Sharq mutafakkirlari, ijtimoiy pedagogik fikr, jamiyat va shaxs.

REJA:

1. «Avesto» da ijtimoiy-pedagogik g`oyalar.
2. Islomdagi ma'naviy-axloqiy o`gitlarining ijtimoiy mazmuni. Al-Buxoriy va at-Termiziy asarlarining jamiyat va shaxs tarbiyasiga oid g`oyalari.
3. Buyuk mutafakkirlarimiz asarlarida ijtimoiy pedagogikaning namoyon bo`lishi. «Temur tuzuklari» da ijtimoiy tabiya masalalarining yoritilishi.
4. O`zbekistonda zamonaviy bosqichda ijtimoiy pedagogika rivojlanishining ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslari

ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Adolatli jamiyat sari.-T.:O`zbekiston, 1998-160b.
2. Karimov I.A. Yangicha fikrlash va ishlash-davr talabi. T5.-T.: O`zbekiston, 1999.-384
3. Karimov I.A. O`zbekiston buyuk kelajak sari.-T.: O`zbekiston, 1999.-686b.
4. Bekmurodov M. Tafakkur yangilanishi va butunlikka yo`l.G`G`Ma'rifat. 2002 yil 26-iyun.2-bet
5. Bekmurodov M. Fuqarolik jamiyati va o`zbek mentaliteti.G`G`Xurriyat.2002 yil 9-oktyabr.3-bet
6. Hoshimov K. va boshqa. Pedagogika tarixi. T.:o`qituvchi 1996
7. Homidiy Q.Q. Duschonov B. "Avesto " va tibbiyot. Abu Ali Ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti 2001. 44 b.
8. Quronov M. Biz ko`zlagan manzillar: yoki fuqarolik jamiyati Haqida o`ylar. G`G`Xalq so`zi. 2002 yil. 6-oktyabr.
9. Shermuhamedov S. Istiqlol quyoshi.T.: "Ma'rifat-madadkor", 2002-64 b
10. M.Q.Quronov, Z.Qurboniyazova. Ijtimoiy pedagogika.(Ma'ruza matnlari to`plami).T., 2003 y.

II BOB. IJTIMOIIY PEDAGOGIKA ASOSLARI

3-Mavzu. IJTIMOIIY PEDAGOGIKA ALOHIDA FAN VA AMALIY FAOLIYAT SOHASI SIFATIDA

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogika, autsayderlar, ijtimoiy faoliyat, ijtimoiy ta'lim, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy bilim, ijtimoiy ko`nikma, ijtimoiy-pedagogik kategoriyalar, tamoyillar va ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar.

Reja:

1. Sotsiologiya va ijtimoiy tarbiya.
2. Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida.
3. Tarbiya ijtimoiy xodisa va pedagogik jarayon sifatida.
4. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalari va asosiy tamoyillari.
5. Ijtimoiy pedagogik tadqiqot ishlarini olib borish

ADABIYOTLAR

2. Ziravomo`slev A.G. Metologiya i protsedura sotsiologicheskix issledovpniy. M.:1969
3. Podlaso`y I.P. Pedagogika. M.: Vldos, 2001.Kn2.
4. Slovar-spravochnik po obhestvovedeniyu. M.: Prosvehenie,1990.
5. Umumiy sotsiologiya.UzMU.Ma'ruzalar matni.T.:1999.
7. Shulgin V.N. Osnovno`e voproso` sotsialnogo vospitaniya.M.:1924.
8. Qurbanov Sh., Seytxalilov E. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi: ilmiy tadqiqot muammolari va yo`nalishlari. T.: Fae.1999,144b.
9. Qurboniyazova Z. Ijtimoiy muammolari. Xalq ta'limi.2003. №6
10. M.Q.Quronov, Z.Qurboniyazova Ijtimoiy pedagogika.(Ma'ruza matnlari to`plami).T., 2003 y.

4-mavzu. BOLANING SOTSIUMDA RIVOJLANISHI, SHAXSNING IJTIMOIYLASHUVI.

Tayanch tushunchalar: Bolaning rivojlanishi, ijtimoiylashuv , ijtimoiy ta'lim, ijtimoiy muxid, tarbiyaviy ta'sir, ijtimoiy status va rol, ijtimoiy ko'nikma, ijtimoiy- pedagogik kategoriyalar, tamoyillar va ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar.

Reja:

1. Bolaning rivojlanishi va ijtimoiylashuv haqida umumiy tushuncha.
2. Bola rivojlanishida biologik faktorlarning roli.
3. Rivojlanishda ijtimoiy omillarning o'rni.
4. Ijtimoiy muqitning bola rivojlanishiga ta'siri.

ADABIYOTLAR

- 1.Bitinas V.P. Vvedenie v filosofiyu vospitaniya. M.: 1996
- 2.Bocharova V.G., Plotnik M.M. Shkolnik v mikrorayone.G`G` Pedagogika psixologiya.
Podpisnaya nauchno-populyarnaya seriya. 1986№9.
- 3.Bueva L.P.Sotsialnaya sreda i soznanie lichnosti.M.:1968
- 4.Vulfov B.Z., Semyonov B.D. Shkola i sotsialnaya sreda: vzaimodeystvie.- M.:1981
- 5.Zimbardo F., Lyayppe M. Sotsialnoe vliyanie. M.:1997
- 6.Isoqova M. Shaxs ijtimoiylashuvchida maqalla. Xalq ta'lim. 2003y. №3 4-6b.
- 7.Karimova V.N. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. O`quv qo`llanma. T.: Universitet, 1999.-96b.
- 8.Kon I.S. Sotsiologiya lichnosti. M.: 1979
- 9.Mavlyanova R.A. Pedagogika. T. Uzbekiston, 2000y
10. Mudrik A.V. Rol sotsialnogo okrujeniya v formirovanii lichnosti podrostka.M.: 1979
11. Selivanov V.S. Osnovo` obhey pedagogika. M.: 2000
12. M.Q.Quronov, Z.Qurboniyazova. Ijtimoiy pedagogika.(Ma'ruza matnlarito`plami).T., 2003 y.

13. O'QUV MATERIALLARI (MA'RUZA MATNI)

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI
VAZIRLIGI**

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA KAFEDRASI

IJTIMOIIY PEDAGOGIKA

(Ma'ruzalar matni)

KIRISH

«Ijtimoiy pedagogika» kursi talabalarning umumpedagogik bilim darajasini kengaytirish bilan birga, ularni jamiyatdagi turli ijtimoiy munosabatlar, ma'naviy omillar, shuningdek, mazkur fanning ob'ekti, predmeti, uning boshqa fanlar bilan aloqadorligi, kategoriyalari, ijtimoiy pedagog kasbining o'ziga xos xususiyatlari kabi muammolar ustida bosh qotirishga undaydi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari. Fanni o'qitishdan maqsad – bolalarni ijtimoiylashtirish jarayonida ijtimoiy tarbiya va ijtimoiy ta'lim qonuniyatlarini o'zlashtirish.

Fanning vazifasi – gumanitar bilishning sohasi sifatida ijtimoiy pedagogika, uning ob'ekti, tadqiqot predmeti va asosiy kategoriyalari haqida nazariy bilimlar berish; talabalarda ijtimoiy-pedagogik tadqiqotga doir ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar

“Ijtimoiy pedagogika” o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- ijtimoiy - pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an'analari; ijtimoiy-pedagogik faoliyat rivojining tarixiy omillari; pedagog, ijtimoiy-pedagog va ijtimoiy xodimning kasbiy faoliyatidagi farqlar; ijtimoiy- pedagogning kasbiy faoliyati strukturasi; ijtimoiy-pedagog faoliyati vazifalari; ijtimoiy- pedagogning kasbiy tayyorlashda uzluksiz ta'lim mazmuni; O'zbekistonda ijtimoiy pedagog amaliy faoliyatining o'ziga xosliklari; maktabgacha yoshdagi bola shaxsini ijtimoiylashtirish mohiyati; bola shaxsini ijtimoiylashtirishda mikro muhitning roli; rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bola, nogiron bola, cheklangan imkoniyati bola tushunchalari tavsifi; imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashtirishdagi umumiylik va tafovutlar; imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashtirishning shartlari va xuquqiy me'yorlari; ijtimoiy pedagogik kategoriyalar; ijtimoiy pedagogikaning tamoyillarini bilishi kerak;

- ijtimoiy pedagog faoliyat metodikasi va texnologiyasi; asotsial oilaga ijtimoiy - pedagogik yordamning asosiy shakllari; ijtimoiy pedagog faoliyatida ishontirish metodlari, korrektsiya, mashqlarini qo'llash; kasbiy faoliyatda sotsiologik metodlardan foydalanish; ijtimoiy pedagogik texnologiyalarini qo'llash; xavotirli oila ijtimoiy maqomini tavsiflash; xavotirli oila bilan ishlash metodlarini qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak;

- ota-ona vasiyligisiz qolgan bolalar bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat olib borish; deviant xulqli bolalar bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyatni tashkil etish va olib borish malakalariga ega bo'lishi kerak.

1-

Mavzu:

**IJTIMOY PEDAGOGIKA VA PEDAGOGIK SOTSILOGIYAGA
EXTIYOJ VA ZAMONAVIY JAMIYAT RIVOJINING ZARURIY
SHARTLARI. O'ZBEKISTONDA IJTIMOY PEDAGOGIKA FANI
PAYDO BO'LISHINING SHART-SHAROITLARI.**

REJA:

1. Respublikamizda amalga oshirilgan islohotlar va ularning ijtimoiy hayotga ta'siri.
2. Hozirgi vaqtda ijtimoiy pedagogika faniga zaruriyat va uning ahamiyati. Rahmdillik va xayr-sahovat ijtimoiy-pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an'anasi sifatida.
3. Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob'ekti va predmeti.
4. Ijtimoiy pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi.

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogika, pedagogik sotsiologiya, jamiyat, sotsium, shaxs, ijtimoiy pedagogikaga extiyoj, O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo'lishining shart-sharoitlari, amaliy ijtimoiy faoliyat.

Respublikamizda amalga oshirilgan islohotlar va ularning ijtimoiy hayotga ta'siri.

Ijtimoiy pedagogika—garchi u avvaldan yurtimizda pedagogik bilim sohasi va fan sifatida mavjud bo'lgan bo'lsa ham, O'zbekiston uchun yangi xodisa va tushunchadir. Uning mustaqil fanga aylanganligi va amaliy tajribalari tizimlashtirilmaganligining sabablari O'zbekiston tarixiy rivojlanishining murakkabliklari va qarama-qarshiliklari bilan izohlanadi. Ijtimoiy pedagogikaga salbiy ta'sir ko'rsatgan hodisalarga XX asrning 30 yillarida boshlangan ijtimoiy tarbiyaning diskreditatsiyalashuvi milliy olimlar va pedagoglarni xorij tajribasi va chet ellik hamkasblaridan ajratgan “temir parda”ning tushirilishi, umuminsoniy qadriyatlarni sinfiy qadriyatlarga almashtirilishi, ijtimoiy muammolar haqida jim turish siyosati, rahmdillik, mehr-muruvvat an'alarining yo'q qilinishi kiradi.

Yurtimizning iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy, ijtimoiy hayotida islohotlar izchil amalga oshirilmoqda.

Mamlakat taraqqiyotining asosini tashkil etuvchi ushbu sohalarda amalga oshirilayotgan islohotlar, asosan insonga, uning manfaatlariga qaratilgandir. Buni biz Yurtboshimizning “Islohot-islohot uchun emas, balki islohot inson uchun, mamlakat aholisining farovonligi va turmush darajasini ko'tarishga qaratilganligidadir” - degan fikrlaridan ham ko'rishimiz mumkin.

Hayot, bozor iqtisodiyotiga o'tish, isloqotlar jarayonida ya'ni jamiyat a'zolarining, fuqarolarning ongida qanday o'zgarishlar ro'y bermoqda, fuqarolik jamiyati qayotini farovon barpo etishni kim qanchalik anglab yetmoqda. Bu yo'lda o'z yo'lini topayaptilaru, kimlar adashmoqda, jamiyat insonlarga qanchalik va

qanday ta'sir o'tkazmoqda hamda qolaversa, insonlar jamiyatga qanday ta'sir ko'rsatmoqda.

Muhtojlarga ijtimoiy-pedagogik yordamni amalga oshirish, jamiyatda insoniylik, fuqarolarning haq-huquqlarini amalga oshirishga asoslangan yangi demokratik qadriyatlar paydo bo'lgani bilan ham izohlanadi. Bu masalaning ahamiyatligi davlatimizning boshqaruv tizimlari tomonidan mustaqillikning ilk kunlaridanoq anglangan. Quyidagilar bundan dalolat beradi:

- 1) kuchli ijtimoiy siyosatni respublika taraqqiyotining ustuvor yo'nalishi sifatida e'lon qilinishi;
- 2) aholining kam ta'minlangan qatlamlarini himoya qilish yuzasidan bir qator qonun va farmonlarning qabul qilinishi;
- 3) sobiq ijtimoiy himoya muassasalarining moddiy texnik bazasining yaxshilanishi va yangilarining ta'sis etilishi;
- 4) "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ning har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirishga qaratilgan ijtimoiy pedagogik choralari majmuasi sifatida joriy qilinishi.

O'zbekiston fuqarolari hayotida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash masalasi prezident I.Karimov asarlari va chiqishlarida ham muhim o'rin tutmoqda. Ularda insoniylik, mehribonlik o'zbek xalqining ajralmas xususiyati ekanligi ta'kidlanadi va ijtimoiy xarakterdagi ko'pgina muammolar- sog'liqni saqlashni, maktab va shifoxonalarning moddiy-texnik bazasini yaxshilash, yashash va sport majmualarini qurish, ko'p bolali oilalarga yordam berish muhokama qilinadi.

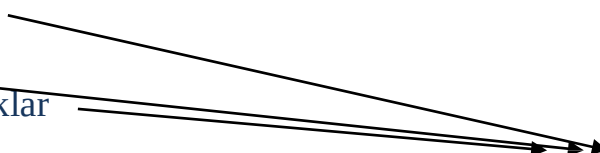
Yurtimiz mustaqillikka erishgach, o'zining mustaqil taraqqiyot yo'lini belgilab oldi. Bu yo'l jamiyatimizning kelajagini o'z qo'llariga oluvchi - yoshlarga beriladigan ta'lim-tarbiya asosida belgilandi. Shu nuqtai nazardan 1997 yili 29 avgustda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va "Ta'lim to'g'risida"gi qonun qabul qilinib, unda kadrlar tayyorlashning milliy modeli yaratildi. Mazkur modelda ShAXS bosh va markaziy o'rinni egallab, modelning qolgan qismlari shaxs manfaatlari uchun xizmat qiladi. Ayniqsa uzluksiz ta'lim tizimi individ dunyoga kelgandan boshlab to maktabdan tashqari ta'lim muassasalaridagi "masofani" qamrab oladi.

Ta'lim-tarbiya muassalari o'z vazifalarini amalga oshiraverishi mumkin, ammo hayot qarama-qarshilik va ziddiyatlardan iborat. Yoshlar, qolaversa jamiyatning barcha a'zolari ushbu ziddiyatlarni yengib, ulardan to'g'ri xulosa chiqara oladilarmi! Demak, ta'lim-tarbiya muassasalaridan tashqari tarbiyaviy ta'sirlar, ya'ni kundalikli ijtimoiy voqeliklarning shaxsga ko'rsatayotgan ta'siri, ularni ijtimoiy pedagogik, ilmiy, nazariy va amaliy o'rganish, pedagogikada shu kunga qadar yetarlicha e'tibor berilmagan ijtimoiy pedagogikaga zaruratni vujudga keltirmoqda. Kursning nomidan ham ko'rinib turganidek, ijtimoiy qayotning turli jabqalari shaxsga, ayniqsa yoshlarga, albatta o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bunga misol tariqasida quyidagilarni misol tariqasida keltirishimiz mumkin:

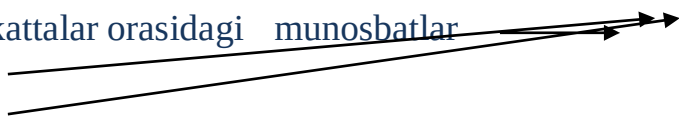
Ommaviy axborot vositalari

Iqtisodiyot

Ko'cha-kuy, mahalladagi voqe'liklar

Ota-ona, yoshi kichik va kattalar orasidagi munosbatlar
Ishlab chiqarish jarayoni
Ilm-fanning turli sohalari

ShAXS

Hozirgi vaqtda ijtimoiy pedagogika faniga zaruriyat va uning ahamiyati. Rahmdillik va xayr-sahovat ijtimoiy-pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an'anasi sifatida.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogikaga qiziqish jamiyat taraqqiyotining ehtiyojlari va davlatning ijtimoiy buyurtmasi asosida paydo bo'ldi.

Hozirda respublika siyosiy, iqtisodiy, ta'lim va ma'rifiy-madaniy islohotlarni boshdan kechirmoqda. Ijtimoiy tuzilmalarni insonparvarlashtirishning yangi tamoyillari, bozor iqtisodiyoti munosabati qonunlari, mafkuraviy va axloqiy tamoyillarning o'zgarishi ishsizlik, moddiy yetishmovchilik, bolalarning nazoratsizligi, oilalarning ajralib ketishi, g'ayri ijtimoiy xodisalar-alkogolizm, narkomaniya, jinoyatchilik, fohishalik kabi ijtimoiy muammolarni keskinlashuviga sabab bo'lmoqda. Bu holatda birinchi navbatda bolalar, so'ngra esa kattalar ijtimoiy yordamga muxtojdir. Bunday sharoitlarda jamiyatning ijtimoiy muammolariga bog'liq bo'lgan pedagogik masalalarni hal qiluvchi, uning ijtimoiylashuvi jarayonida shaxsga yordam beruvchi mutaxassis sifatida ijtimoiy pedagogga talab paydo bo'ladi.

Ijtimoiy pedagogikaning zarurligini quyidagi holatlar talab etayotgan edi:

Birinchidan, Bugungi kunda ta'lim va tarbiya maqsadi bilan uning ba'zi natijalari o'rtasidagi qarama-qarshilik sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini aniqlash zarurligi talab etilmoqda. Ushbu talab pedagogika olamiga jamiyatdagi munosabatlar bilan shug'ullanuvchi sotsiologiyani olib kirish zaruriyatini uyg'otdi. Chunki ongli xususiyatga ega bo'lgan inson faoliyati, sotsiologiya fanining o'ziga xos ob'ektini tashkil etadi. Har bir shaxsning jamiyatdagi o'z o'rnini, o'zligini anglashi, hayotiy-axloqiy me'yorlarni o'zida mujassam etishi jamiyatda shu ma'naviy-axloqiy sifatlarni namoyon etib, ijtimoiy hayotimiz, zamonamiz bilan hamnafas yoshlarni tarbiyalashda Pedagogika va sotsiologiya fanlarining hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Vaholanki ta'lim-tarbiyaning o'zi ijtimoiy hodisa vapedagogik jarayondir.

Ikkinchidan, ba'zi jamiyat a'zolarining ongidagi ma'naviy bo'shliqning ijtimoiy kelib chiqishi sabablarini aniqlash, ularni hal qilish mexanizmini yaratish kabi yangi muammolarning yechimini topish uchun pedagogik va sotsiologik tushunchalarning tutashligiga asoslangan yangi metodologiyani talab etmoqda. Inson shaxsini shakllantirishda undagi tabiiy (irsiy) va ijtimoiy xususiyatlarini, uning oliy nerv faoliyati imkoniyatlarini hisobga olib yondashmoq lozim. Inson organizmining biologik va sub'ektiv (shaxsiy tomonlari) asosida o'z-o'zini tarbiyaga olish, sharoitga moslashish, ma'lum ob'ektga yo'naltirish qonunlarini bilish asosida uning tarbiyasini tashkil etish lozim. Shaxs shakllanishi jarayonida ichki va tashqi ta'sir imkoniyatlari o'zaro omuxta qilish, tarbiya jarayonini yoshlar faoliyatining xususiyatlari, qzini anglash kabi muhim xususiyatlari asosida shaxsning erkinligi va g'ururini

paymol qilmasdan, demokratik, insonparvarlik va milliy tamoyillarga tayanib, ularda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirish davr talabidir. Jamiyatga insonlar ongini, tafakkurini ijobiy tomonga o'zgartirish ijtimoiy- ma'rifiy jarayonlar bilan bog'liq bo'lib. Uni ilmiy jihatdan o'rganish muhimdir. Pedagogika va sotsiologiyaning tutashganligi tufayli yuzaga kelgan muammolar o'zbekistonlik olimlarning diqqat e'tiborini ham o'ziga tortmoqda.

Uchinchidan, bozor iqtisodiyoti sharoitida ijtimoiy munosabatlar va bunda davlatning roli, axborotlar, ustoz-shogird munosabatlari, kadrlar muammolari, yoshlarning ma'naviyatida ro'y berayotgan zaiflikning sabablari, ularni aniqlash, tekshirish, hal etish, ijtimoiy faollik kasbiy mahorat, shuningdek mustaqil O'zbekistonda kechayotgan ma'naviy va mafkuraviy islohatlarni, umuman, jamiyatni «pedagog so'zi» bilan qrganish ijtimoiypedagogikaning muammolaridan bo'lib hisoblanadi. Eng asosiysi, ijtimoiy hayotda shunday holatlar uchraydiki, bunda bolalar o'smirlar, tarbiyachilar bunday og'ir vaziyatda o'zlariga ruhan malham bo'ladigan sotsial pedagogning yordamiga muhtoj bo'ladi. Demak, bugungi jamiyatimiz asoslariga sotsial psixolog bilan bir qatorda ijtimoiy pedagogga bo'lgan ehtiyoji ham sezilmoqda.

Hayotdan umid uzgan, o'ziga ishonmaydigan, hayotiy muammolarni mustaqil hal eta olmaydigan shaxslar insoniy yordam, tushunish, uning qayg'usiga sherik bqlishlarini kutadilar. O'z so'zi va faoliyati bilan shu kabi shaxslarda o'ziga ishonch uyg'otish, o'z imkoniyatlarini anglab yetishlariga yordam berish sotsial pedagogning asosiy vazifasidir. Ijtimoiy hayotimizdagi voqelikning insonlarga bo'lgan ta'siri ularning ongida yuz berayotgan jarayonlar haqida bahs yuritadigan mazkur fan yo'nalishi bugungi kunda ijtimoiy buyurtma sifatida vujudga kelmoqda.

Demak ijtimoiy pedagogikaning vujudga kelishi ijtimoiy zarurat asosida namoyon bo'ldi.

Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya- bu bolalarning ijtimoiylashuvi va bolalarga ijtimoiy ta'lim va ijtimoiy tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganuvchi pedagogika fanining tarmog'idir. Ya'ni tarbiya- bu nafaqat o'quv muassasalari balki butun jamoatchilik, jamiyatning barcha jabhalarida o'z ko'rinishiga ega.

Ijtimoiy pedagogika- odamlarning jamiyatda hamkorlikdagi ish faoliyatlari jarayoni davomida ularda hosil bo'ladigan fikrlar, e'tiqodlar, g'oyalar, qarashlar, his-tuyg'ular, turli xulq-atvor shakllarini tushuntirib beruvchi fandır. Har bir shaxsning jamiyatda yashashi, uning ijtimoiy normalarga rioya qilgan holda o'ziga o'xshash shaxslar bilan o'rnatadigan murakkab o'zaro munosabatlari va ularning ta'sirida hosil bo'ladigan xodisalarning pedagogik tabiatini va qonuniyatlarini tushuntirib berish- ijtimoiy pedagogikaning asosiy vazifasidir.

Ijtimoiy pedagogika O'zbekistonda ham, dunyodagi boshqa mamlakatlarda ham uzoq va chuqur an'analarga ega. Shunga qaramay sobiq sovet tuzumi davrida ijtimoiy pedagogika yutuqlari e'tiborga olinmadi. Mana shuning uchun ham ijtimoiy pedagogika yangi soha sifatida faqat ijtimoiy- pedagogik mutaxassislar davlat va jamoat organlari boshqarmalarinigina emas, balki

mutaxassislar tayyorlaydigan tizimni, shuningdek ijtimoiy-pedagogik faoliyatning ilmiy-tadqiqot bazasini ham o`z ichiga oladi.

Ijtimoiy pedagogikani rivojlantirish va mazkur yo`nalishda mutaxassislar tayyorlash muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ijtimoiy pedagogika yaqin kelajakda o`qituvchi yoki tibbiy xodim singari ommaviy kasbga aylanadi, chunki ayrim odamning ijtimoiy kasalligini oldini olish va ma'naviy-axloqiy og`ishini davolash «ijtimoiy epidemiya»ga qarshi kurashga nisbatan ancha osondir.

Bir ob'ektni turli fanlar tomonidan qrganish mumkin. Ijtimoiy pedagogika-tarbiya va ta'lim jarayonida bolalarga jamiyatda birga yashash bilan bog`liq bo`lgan holat va xodisalarni o`rgatadi. Bu jarayon jamiyatga «kirish» va o`zaro munosabatda bo`lishni anglatadi. Ular ma'lum ijtimoiy tajriba (bilim, qadriyat, axloqiy qoida, ko`rsatma) oladilar, ya'ni ijtimoiylashtirish yuz beradi.

«Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiya» kursi talabalarning umumpedagogik bilim darajasini kengaytirish bilan birga, ularni jamiyatdagi turli munosabatlarni, ma'naviy faktorlarni tekshirish shuningdek, mazkur fanning ob'ekti, predmeti, uning boshqa fanlar bilan aloqadorligi, kategoriyalari ijtimoiy pedagog kasbining spetsifik xususiyatlari kabi muammolar ustida bosh qotirishga undaydi.

Kursning asosiy maqsadi bo`ljak pedagog kadrni hayotimizning barcha jabhalariga «pedagogik ko`z» bilan qarash, o`rganish, rehabilitatsiya qilish yo`llarini aniqlash va ma'lum xulosalar chiqarishga o`rgatishdan iborat.

Kursning asosiy vazifalari oliy o`quv yurtlari talabalariga:

1. Mustaqil O`zbekistonda shakllanayotgan Pedagogika fanining yangi qirralaridan biri sifatida Ijtimoiy pedagogika fani xaqida tushunchalar berish va ularni ijtimoiy hayot bilan muqoyasa o`rganish;
2. Ijtimoiy muhit va shaxsning ijtimoiylashuviga doir qonuniyatlar;
3. Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyatining o`ziga xos spetsifik xususiyatlari, ilmiy-tadqiqot metodlari haqida tushunchalar berishdan iboratdir.

Bozor iqtisodiyotiga o`tishning ijtimoiy munosabatlari va bunda davlat hamda jamiyatning roli, ba'zi jamiyat a'zolarining ma'naviyatida ro`y berayotgan zaifliklar, ularning sabablarini aniqlash, tekshirish, qayd etish, umuman jamiyatda kechayotgan ma'naviy va mafkuraviy isloqotlarni, jamiyatni pedagogik nuqtai nazardan o`rganish ijtimoiy pedagogikaning asosiy muamolaridan biridir. Demak, ijtimoiy pedagogikaning vujudga kelishi ijtimoiy zaruriyat, ijtimoiy buyurtmadir. Ijtimoiy munosabatlarni ilmiy pedagogik nuqtai nazardan o`rganish va yanada takomillashtirish davr taqozasidir.

Rahmdillik va xayr-sahovat ijtimoiy-pedagogik faoliyatning madaniy-tarixiy an'anasi sifatida. O`zbekistonda xayr-sahovatning rivojlanish bosqichlari.

Ijtimoiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti xalqning tarixiy-madaniy va etnik an'analari, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga bog`liq holda rivojlanadi va xalqning inson va insoniy qadriyatlar haqidagi qarashlariga tayanadi. Insoniyat rivojlanishining turli bosqichlarida va barcha jamiyatlarda ham o`zini to`laqonli boshqarishga imkoni bo`lmagan kishilarga, masalan, bolalar, qariyalar, kasallar,

jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida cheklanishlari bo'lganlarga munosabat masalasiga duch kelganlar. Bunday masalalar turli jamiyat va davlatlarda turlicha hal etilgan, ya'ni, o'jiz va qarovsiz qolganlarni jismoniy yo'q qilishdan tortib ularni jamiyatga to'liq integratsiyasigacha yo'llar tutilgan.

O'zbekistonda qadimdan bunday kishilarga nisbatan insonparvarlik yo'li tutilib, ularga doimo rahm ko'rsatib kelingan, ayniqsa, islom dini kirib kelganidan keyin rahmdillik va xayr-saxovatga e'tibor kuchaygan. Muhtojlarga doimiy yordam ko'rsatib kelingan.

Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob'ekti va predmeti.

Ijtimoiy pedagogika o'z nomiga ko'ra sotsium, ya'ni jamiyat bilan shug'ullanadi. Shu bois uni jamiyat tarbiyasi ham deyish mumkin. Jamiyat tarbiyasi deganda "Inson" tizimi ichida olib boriladigan tarbiya tushuniladi. Ya'ni, bevosita insonlararo munosabatlar jarayonidagi tarbiyaviy ta'sir, shuningdek ijtimoiy institutlar faoliyatining (xayriya jamg'armalari, tashkilotlar, jamiyatlar va assotsiatsiyalar) tarbiyaviy ta'siri nazarda tutiladi.

Ijtimoiy "autsayderlar", ya'ni qariyalar, nogironlar, yolg'iz yashovchilar, iqtisodiy nochor aqvarda yashovchilar va xalqning shu kabi boshqa tabaqalariga kiruvchilarga yordam berish ijtimoiy pedagogikaning maqsadalaridan biridir. Chunki faqat jamiyat va ijtimoiy ta'sir vositasida insonlarda insoniylik, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik, mas'uliyatlilik singari fazilatlarni shakllantirish mumkinki, ushbu jarayonda oila, maktab va boshqa o'quv muassasalari yordamchilar sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Ijtimoiy pedagogika (lat.socium-jamiyat)ning asosiy vazifasi ijtimoiy tarbiya muammolarini o'rganishdan iborat. Demakki, uning ob'ekti ijtimoiy hayotiy tarbiyaviy jarayonlardir. Predmet esa, shaxsning shakllanishiga ijtimoiy muhitning ta'siri qonuniyatlari, jumladan oilaning, birlashmalarning, jamqarmalarning tarbiyaviy ta'siri kabilar hisoblanadi. Demak, ijtimoiy pedagogikaning **predmeti** - bu shaxsning ijtimoiylashuv jarayonidir.

Ijtimoiy pedagogika, ayniqsa, "og'ir guruq"larga aloqida e'tibor qaratadi. Bu guruqqa taqdir taqozasi bilan og'ir vaziyatlarga tushib qolgan shaxslar kiradi. Bular: narkomanlar, ishsizlar, fohishalar, jinoyatchilar, qamoqda o'tirib chiqqan kasallar, jinoiy guruqlarga va man etilgan diniy sektalarga o'zlari bilmagan qolda kirib qolgan shaxslar va h.k kiradi. Shuningdek, ijtimoiy pedagogika katta yoshdagi va qariyalarni; ishlab chiqarish jarayonlaridagi rahbar va xodimlarning o'aro munosabatlari, ayollar tarbiyasi, kasbidan qoniqmaganlik, qolaversa dam olishga, ruhiy kasallangan, ta'lim olishdagi muommalar, tarbiyasi oqir bolalar kabi muammolarni ham nazardan chetga qoldirmaydi.

Ijtimoiy qayotning turli javhalaridagi bu insonlar, albatta, yuqori malakali pedagogik yordamga muxtojdir.

Ijtimoiy pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasi.

Rivojlangan davlatlarda ijtimoiy tarbiyani amaliy tashkil etish maxsus kasb darajasiga ko'tarilgan. Janubda bu kasb "Ijtimoiy faoliyat" deb yuritiladi. Bizning yurtimizda aholining, umuman jamiyat a'zolarini ijtimoiy muqofazalashga doir

qator ishlar amalga oshirilishidan qat'i nazar, u bilan shug'ullanuvchi maxsus fan yo'nalishi to'liq shakllanmagan.

Ijtimoiy ish jamiyat a'zolarining bir-biriga insoniy munosabatda bo'lishini taqozo etadi. qadim zamonlarda bu faoliyatning diniy mas'ullik, saqiyluk, xayrixohlik singari qirralari namoyon bo'lgan. "Ijtimoiy pedagogika" ning paydo bo'lishi jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy qayotidagi o'zgarishlar bilan boqliq. Chunki bu o'zgarishlar tarbiya jarayonini murakkablashtirib, yoshlar tarbiyasida yangi muammolarni vujudga keltirib, yosh avlodning ijtimoiy shakllanish jaraynini ilmiy o'rganishni talab etmoqda. An'anaviy pedagogika fani ta'lim muassasalari qobiqida cheklanib qolib, ijtimoiy muhit omilining tarbiyaga bo'lgan ta'siriga yetarlicha e'tibor bermadi. Ayniqsa, ijtimoiy tarbiyaning umumiy xarakterini chetga surib qo'ydi. Ijtimoiy pedagogika Rossiyada o'tgan asrning 80-yillarida aloqida fan sifatida shakllandi. Mustaqil yurtimizda esa uning ma'lum qirralari yoritilgan bo'lishiga qaramasdan bu yo'nalish bo'yicha hali aloqida tadqiqot ishlari yuzaga chiqqanicha yo'q. Bu fan qar bir jamiyatning, har bir mamlakatning, qar bir millatning ijtimoiy qayoti va milliy psixologiyasi bilan bevosita boqliq. Shu nuqtai nazardan mazkur fanni turmush pedagogikasi, deyish ham mumkin.

Turmush -shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishini taqozo qiladi. Biz ta'lim tarbiya muassasalari va ulardan tashqari, ya'ni har kungi ijtimoiy hayotimiz orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish asosida barkamol, komil insonni voyaga yetkazishimiz kerakki, toki biz tarbiyalagan shaxs jamiyatga "kirishib keta olsun". Ular jamiyatdan chetda qolishi mumkin emas. Ma'lum sabablarga ko'ra "jamiyat tan olmagan", "sotsiumga kirisha olmagan" shaxslarning o'z yo'lini topib ketishi uchun ijtimoiy faoliyat talab etiladi. Ushbu muammo dolzarb kasb etib, Rossiyada 1960-1970 yillardayoq shunday ijtimoiy-pedagogik faoliyatga yo'naltirilgan mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha ishlar olib boriladi.

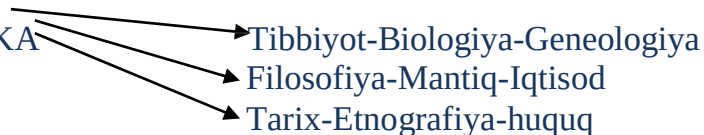
Jumladan, sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, uy-joy kommunal xizmati tashkilotchisi, maktabdan tashqari muassasalar xodimlari, yotoqxona, maktab klublari xodimlari singari kadrlar faoliyat olib borishdi, qator chet mamlakatlarda esa 1970-1980 yillarda ijtimoiy talab-bu muammoni hal etishning yangi darajalarini vujudga keltirdi.

Amaliyotda ijtimoiy pedagogik va yoshlarning yashash komplekslarida, turli yoshdagi xodimlardan iborat birlashmalarda ijtimoiy pedagogik tajribalarni to'plash ishlari shakllantirilgach, maktablarning ijtimoiy institutlar bilan qamkorligi o'zgardi. Shu asosda ijtimoiy muqitni pedagoglashtirish jarayoni intensiv tarzda rivojlanib bordi. Lekin bu boradagi kadrlar masalasi muammobo'lib qolaverdi. Buning ustiga tarbiya ishlari bilan faqat maktab, boqcha kabi ta'lim-tarbiya maskanlari shuqullanadi,-degan fikr jamiyat a'zolari ongida o'rnashib qolgan. Demak, ta'lim tarbiya bilan shuqullanuvchi fanlar va o'quv muassasalaridan farqli o'laroq ijtimoiy pedagogika ijtimoiy hayotimizning barcha jabqalari bilan boqliqdir. Shuning uchun ham u juda ko'plab fanlar bilan uzviy bog'liq.

Ularning asosiylari quyidagi jadvalda aks ettirilgan..

→ Pedagogika-Psixologiya-Sotsiologiya

IJTIMOIIY PEDAGOGIKA

Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy fan sifatida barcha ijtimoiy fanlar bilan uzviy bogʻlangan. Barcha ijtimoiy fanlar inson xulq-atvorining turli tomolarini oʻrganadi.

Ijtimoiy pedagogika ijtimoiy psixologiya, sotsiologiya, antropoligiya, tarix, iqtisod, siyosatshunoslik fanlari bilan hamkorlikda boyib va rivojlanib boradi.

Ijtimoiy psixologiya jamiyatimizda shaxslararo munosabatlarning tabiati va qonuniyatlarini oʻrganuvchi fan sifatida oʻzining nazariy tamoyillarini amaliyotga tadbiq etadi va shu orqali yangicha mazmundagi demokratik munosabatlarning jamiyatning har bir jamoasida, oilasida va fuqarosida qaror topishiga, yoshlarda yangicha fikrlashni va dunyoqarashni shakllantirish jarayoniga koʻmaklashadi.

Sotsiologiya insonning ijtimoiy turmushini, guruh va jamiyatni oʻrganadi. Ijtimoiy mavjudot boʻlgan odamlarning xulq-atvori uning predmetidir.

Antropologiya- odamning kelib chiqishi va evolyutsiyasi, odamzot irqalarining paydo boʻlishi, odamning tana tuzilishidagi farq-tafovut, oʻzgaruvchanlik haqidagi fan.

Antropoligiyaning muhim sohasi- odam organizmining tuzilishi va rivojlanishiga taʼsir qiladigan fiziologik. Biokimyoviy va genetik omillarini oʻrganadigan boʻlimi- «Odam biologiyasi» degan umumiy nom bilan XX asr oʻrtalaridan boshlab rivojlandi.

Siyosatshunoslik jamiyatning siyosiy hayoti va siyosiy munosabatlarida roʻy beradigan voqea-hodisalar, oʻzgarishlarni ilmiy-nazariy jihatdan asoslab beradi. Uning siyosiy fan sifatidagi roli va ahamiyati uning siyosiy mohiyatga ega boʻlgan voqea-hodisalarni alohida olingan bir mamakat doirasida emas, balki jahonning turli

mamlakatlarida siyosiy muammolarni hal qilishida erishilgan natijalar bilan belgilanadi.

Iqtisod fanlari esa ishlab chiqarish kuchlari va munosabatlari, jamiyatning iqtisodiy turmushini oʻrganishga yordam beradi.

Savollar

1. Respublikamizda amalga oshirilgan islohotlarning ijtimoiy hayotga taʼsiri qanday boʻldi?
2. Hozirgi vaqtda ijtimoiy pedagogika faniga zaruriyat tugʻilganligini nimalarda koʻrish mumkin?
3. Rahmdillik va xayr-sahovatnin oʻrni tariximizda va bugungi kunda qanday?
4. Ijtimoiy pedagogikaning maqsadi, vazifalari, ob'ekti va predmeti nimalardan iborat?

5. Ijtimoiy pedagogika qaysi fanlar bilan aloqada rivojlanadi? Misollar keltiring.

2-Mavzu:

XORIJDA VA O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING RIVOJLANISH TARIXI. O'ZBEK XALQ PEDAGOGIKASI VA ISLOM TA'LIMOTIDA IJTIMOIIY-PEDAGOGIK G'OYALAR.

Tayanch tushunchalar: Antik davrda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi, ijtimoiy-pedagogik g'oyalarning rivojlanishi. «Avesto» va adabiy manbalarda ijtimoiy-pedagogik g'oyalar. O'rta asrlarda O'rta Osiyo qomusiy olimlarining ijtimoiy-pedagogik g'oyalari. XVIII-XIX asr ma'rifatparvarlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari. XX asr boshlarida ijtimoiy-pedagogik faoliyat. II jahon urushi yillarida ijtimoiy-pedagogik faoliyat. O'zbek xalq pedagogikasida ta'lim-tarbiya masalasining ijtimoiy xarakteri. Sharq mutafakkirlari, ijtimoiy pedagogik fikr, jamiyat va shaxs.

REJA:

1. Xorijda ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanish tarixidan.
2. O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi tarixi
 - a) «Avesto» da ijtimoiy-pedagogik g'oyalar. Islomdagi ma'naviy-axloqiy o'gitlarining ijtimoiy mazmuni. Al-Buxoriy va at-Termiziy asarlarining jamiyat va shaxs tarbiyasiga oid g'oyalari.
 - b) XI-XIX asr ma'rifatparvar shoirlari va olimlarining ijtimoiy pedagogik qarashlari
 - s) 1917-1990 yillardagi ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy yo'nalishlari
 - d) O'zbek xalq pedagogikasining zamonaviy ijtimoiy g'oyalari.
3. O'zbekistonda zamonaviy bosqichda ijtimoiy pedagogika rivojlanishining ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslari

Xorijda ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanish tarixidan.

Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanishi ancha qadimiylikka borib tutashadi. Uning qadimiyligibuyuk mutafakkirlarning ilmiy qarashlarida o'z tasdig'ini topgan.

Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatida rivojlanishining **Birinchi bosqichi**- qadimgi davrlardan XVII asrgacha bo'lgan davrini o'z ichiga oladi. Bu davrda faktlar to'planishi, tarbiya tajribasining anglanishi, pedagogik va ijtimoiy nazariyalarning shakllanishi ro'y bergan. Ijtimoiy pedagogikaning bu rivojlanish bosqichi tarbiyani ijtimoiy hodisa sifatida asta-sekin tan olinishi bilan xarakterlanadi. Buning natijasida turli tarbiya nazariyalari paydo bo'lgan.

Birinchi bosqichning bu kabi davriy chegaralanishi avvalambor, insoniyat tarixining ilk bosqichlarida ham ijtimoiylashtirish muammosining mavjud bo'lganligi bilan izohlanadi. Chunki ibtidoiy jamoada to'plangan boy tarbiyaga oid ijtimoiy pedagogik g'oyalar haqida gapirishga imkon beradi. Tarbiya ijtimoiy hodisa sifatida insonning hayvonot olamidan ajralishi bilan paydo bo'lgan.. Dastlab tarbiya faoliyat turi sifatida yuzaga kelgan bo'lsa, keyinchalik esa o'ziga o'ziga xos faoliyat turiga aylangan va bu bilan shug'ullanuvchi odamlar-tarbiyachilar paydo bo'lgan. Vaqt o'tgani sari tarbiya

jarayoni ham murakkablashib borgan, yosh, jins, mazmuniga ko'ra farqlana boshlagan, uning axloqiy jihatlariga e'tibor qaratila boshlagan. Juft oilalarning oilaviy tarbiya ham ommalasha boshlagan. Bundan tashqari, arxeologik ma'lumotlar ibtidoiy jamoada kasal va yaradorlarga yordam ko'rsatilganligini bolaligida olingan jarohatlar tufayli vafot etganlarning skeletlari asosida to'la tasdiqlaydi. Bu kabi qarashlar etnografik ma'lumotlarda paydo bo'lish bilan ham o'z tasdig'ini topgan. Ibtidoiy jamoa tuzumida yashagan barcha elatlarida mehnatning jins va yoshga qarab ajratish an'anasi bo'lgan. Mavjud yoshlarni muntazam ravishda turli kasb-xunarlariga o'rgatishgan.

Bularning hamasi ibtidoiy jamoada ijtimoiy-pedagogik tajribaning ilk ko'rinishlari mavjud bo'lganligi haqida tasavvur qilishga imkon beradi.

Agar ibtidoiy davrni ijtimoiy pedagogik amaliyotning vujudga kelishiga zamin yarangan bo'lsa, qadimgi dunyoning ilk sivilizatsiyalarining paydo bo'lishi ijtimoiy-pedagogik fikrning shakllanishiga kuchli ta'sir ijtimoiy-pedagogik fikrning shakllanishi yozuv hamda pedagogik g'oyalarning yozma manbalarda ko'rsatilgan saqlanib qolish hodisasi bilan bog'liqdir.

SHarqning quldorlik davlatlarida ijtimoiy pedogogik g'oyalar bir nechta mualliflar tomonidan shakllantirilgan va odatda muqaddas kitoblar shaklida butun xalq mulkiga aylangan (Xitoyda-SHukit, Hindistonda-Vedalar, Misrda-Tot xudosi kitoblari, O'rta Osiyoda-Avesto va boshqa).

Faqatgina miloddan avvalgi I ming yillikning o'rtalari va ikkinchi yarmida ijtimoiy pedogogik g'oyalarni yaratuvchilarining nomlari ma'lum bo'la boshlaydi.

SHubhasiz, ijtimoiypedagogik tafakkurning rivojlanishiga antik davr (yunon va rim) faylasuflari katta hissa qo'shishgan. Xususan, Suqrot (mil. avv. 469-399 y) "O'z o'zingni angla" degan shiorni ilgari surgan va shu bilan ong insonda barcha yovuzlikni yo'qotishi mumkinligini ta'kidlagan.

Demokrit (mil. avv. 460-370 y) o'z ta'limotida tarbiyada bola tabiatini hisobga olish tamoyilini asoslab bergan. Bundan tashqari uning fikricha, bola tarbiyasini yoshligidan boshlamoq kerak.

Aflotun (mil. avv. 423-347 y) ilk marotaba davlat va tarbiyaning o'zaro munosabati g'oyasini ilgari surgan. Uningcha tarbiya davlatning eng muhim vazifasi bo'lgan.

Arastu (mil.avv. 384-322 y) faylasuf, qomusiy olim. U antik duyoda tarbiyaning eng to'liq nazariyasini ishlab chiqqan. Aflotundan farqli o'laroq u inson tarbiyasida asosiy urg'uni davlatga to'liq bo'ysundirishga emas, balki insonning o'zini manfaatlariga qaratadi. SHaxsning jamoat bilan uyg'un rivojlanishi to'g'risidagi g'oya ham unga tegishlidir.

Mark Fabiy Kvintilian (mil. avv. 42-118 y) notqlik san'atining qadimgi yunon nazariyotchisi, pedagog. Ilk pedagogik asar bo'lmish "Notiqning tarbiyasi haqida" unga tegishli bo'lib, unda tarbiyaning muhim g'oyalari, ta'lim metodikasi bayon etilgan. Kvintilianning asosiy g'oyalari –o'z "men"ni saqlab qolish, "o'z ustidan" hukmronlikka erishish kabilarni tashkil etadi.

Feodalizm davri tarbiyasining o'ziga xos xususiyatlari asketizm, dunyo dinlari qoidalariga qattiq amal qilish bo'lgan. O'sha davrning (VI-XII asrlar) ijtimoiy-pedagogik g'oyasini yaratuvchilari o'sib kelayotgan avlodga singdirmoqchi bo'lgan axloqiy qadriyatlar orasida hamdardlik, yaqinlarga yordam, xususan kasallar va nochorlarga yordam kabilari paydo bo'ldi.

XV-XVI asrda avval Italiyada, so'ngra yevropaning boshqa davlatlarida kapitalistik munosabatlar rivojlana boshladi. Paydo bo'layotgan yangi toifa vakillariga, aksariyat ziyolilarga asketizmning tamoyillari begona edi. YAngi burjua madaniyati

shakllana boshlaydi va uni xarakterlashtirish uchun odatda insoniylashtirish va qayta tiklash tushunchalar qo'llanilgan. Gumanizm (insoniylik) tushunchasi yangi madaniyat markazida ilohiylik emas, inson turishi guvohlik berardi. Uning o'zi ham qalban, ham jisman go'zal bo'lishi lozim. Faqatgina inson ongi, kuchi, muvaffaqiyatiga ishonchi, faolligi, irodasi tufayli barcha qadriyatlar va o'z baxtining yaratuvchisiga aylana oladi. Asketizm(yunoncha)- tuyg'u va istaklarnicheklash yokibostirish, azob tortish, hayot ne'matlaridan voz kechish. Bu yerda gap uning shaxsiy hislatlari, shaxsiyati, mashhurligida emasligi hisobga olingan.. SHu bilan birga gumanistlar cherkovga qarshi ochiq qarshi chiqmaganlar. Ular xudoni, olamni harakatga keltirgan va o'shandan beri unga aralashmagan yaratuvchi deb bilishgan.

XIV-XVI asrlar gumanistlarining aksariyati yoki o'zlari pedagog bo'lishgan yoki pedagogik nazariyaga murojaat qilishgan. Gumanizm g'oyasi pedagogikada xuddi ana shu davrlardan boshlab o'rnasha boshlagan.

Asl tarbiya o'z mohiyatiga ko'ra doim go'zallik haqida, uning kelajagi haqidagi g'amxo'rlikni bildirgan. Uyg'onish davrida ijtimoiy gumanizm g'oyalarini amalga oshirila boshlanishi mashhur italiyalik pedagog-gumanist Vittorino de Genotre (1378- 1446) tomonidan ilk marta "Quvonch uyi" nomli internat maktabning yaratilishi bilan bog'liq. SHuni ta'kidlash joizki, ta'riflanayotgan davrda din, pedagogika va ijtimoiy- pedagogika bir-biriga uzviy ravishda rivojlangan.

Diniy qarashlarda asosiy e'tibor umuminsoniy qadriyatlarga qaratilgan. Diniy rivoyatlarda, muqaddas kitoblarda oyatlarda axloqiy o'gitlar, insonlararo munosabatla, qavm-qarindoshlarga,, bolalarga g'amxo'rlik haqida ko'p gapirilgan. Bu asosda ko'pgina avlodlar tarbiya topishgan va bu borada yevropada cherkov uzoq vaqt mobaynida "nogiron bolalar" rahnamosi bo'lgan. Unga nafaqat ruhiy yordam so'rab, balki tibbiy, moddiy yordam so'rab, adolatsizlikdan himoya so'rab murojaat qilishgan. Butun dunyoda diniy tashkilotlarning boy ana'nalari mavjud. Masalan, yevropada antik davrlardan buyon ota-onasiz qolgan bolalarni ibodatxonalar eshigi oldiga qo'yib ketishgan. Manbalarga ko'ra ota-onasiz qolgan bolalar uchun ilk tarbiya uylari IV asrda Kesariya (Kichik Osiyo) shahrida yepiskop **Vasiliy Kesariy**ning tashabbusi bilan paydo bo'lgan. 787 yilda bunday muassasa Milandagi soborda ham paydo bo'lgan. Uzoq vaqt u yevropada yagona bo'lib tashkilot qolaverdi va faqat XIV asrga kelib tarbiya uylari soni 30 tagacha ko'paydi. Qizig'i, endi unda faqat tarbiya bilan shug'ullanishmagan, ularda amaliy ishlar ham olib borilgan: onalarga yordam berilgan, bolalarni oilalarga berishgan, ularning tarbiyasini nazorat qilishgan. Keyinchalik ham bolalar uylari ruhoniylar tomonidan boshqarilgan. Parijda 1640 yil ruhoniy **Vinsentom Depolen** tomonidan asos solingan tarbiya uyi juda mashhur bo'lgan. U uyni qirol Lyudovik XIV tomonidan moliyalashtirishga erishgan. Mehribonlik bilan shug'ullanuvchi organlar- yirik cherkov tashkilotlari ham tuzila boshlagan.

Ijtimoiy pedagogika rivojining ikkinchi davri- XVII-XIX asrlar- ijtimoiy-pedagogika eng ilg'or g'oyalar va ilmiy konsepslar bilan boyitilgan davr bo'ldi desak, xato bo'lmaydi.

XVIII-XIX asrlar (burjua-demokratik inqiloblar davri) olimlarining (pedagog, faylasuf, sotsiolog, psixologlar) davlat va jamoat institutlari bilan biri ijtimoiy-pedagogik muammolarni hal qilish g'oyalarining paydo bo'lishi davridir. Tarbiya masalalari jamiyat islohotlari, inson huquqlari tengligi bilan bog'lana boshlandi. Aynan shu davrda ijtimoiy-pedagogikaning asosiy yo'nalishlarining aniq faoliyatda amalga oshishi sodir bo'ladi.

Ijtimoiy pedagogik g'oyalarning rivojlanishiga fransuz faylasufi, yozuvchi, ma'rifatparvar **J.J.Russo** (1712-1778 y) ulkan hissa qo'shgan. U tabiiy huquq, din va

tabiiy rivojlanish asosiga qurilgan tabiatan shakllangan tarbiya g'oyalarini ilgari suradi. Rus qomusiy olimi va pedagog **M.V.Lomonosov** (1711-1765 y) o'z "reglamentlari"da tarbiyaning xalqparvar g'oyalarini, insonga faol shaxsga bo'lganidek yondashuvni, bolani axloqiy sifatlarini shakllantirish muhimligini bayon etgan.

YAngi ijtimoiy pedagogik g'oyalar fransuz faylasufi va ma'rifatparvari **Klod Adriana Gelvetsiy** (1715-1771 y) ishlarida ham tilga olingan. Ular tarbiya omillari- muhit va pedagogik ta'sir, shaxsiy va jamiyat manfaatlarining birligi masalalaridir.

SHvetsariyalik buyuk pedagog **Iogann Genrix Pestalotssi** (1746-1827 y) o'z faoliyatida ijtimoiy pedagogik nazariyani va amaliyotni birlashtirgan va o'z mablag'lari evaziga yetimlar uchun uylar ochgan.

XIX asr shunisi bilan xarakterliki, bu davr mobaynida ijtimoiy pedagogikaning pedagogikadan ajralishi jarayoni sodir bo'lgan. Ikkinchi tomondan uning boshqa fanlar psixologiya, ijtimoiyogiya, tibbiyot, falsafa kabi fanlar yaqinlashuvi bilan ham ro'y bergan.

XIX asr ijtimoiy pedagogikaning asosiy yo'nalishlariga esa quyidagilar tegishli:

- 1) *ijtimoiy pedagogikaning nazariy asoslarini ishlab chiqish*- bu uning fan bo'lishiga olib kelgan. Bu yo'nalishga mafkurani ham kiritga bo'ladi.
- 2) Ta'lim sohasidagi *ijtimoiy pedagogik faoliyat*. Gap ijtimoiy pedagogik ta'lim, tarbiya maqsadi va xarakteriga ta'siri haqida ketmoqda.
- 3) *Xayriya va o'quv-tarbiya muassasalarining tuzilishi bo'yicha ijtimoiy pedagogik faoliyat* (Bazedovning "filantropi", Ouenning "yangi institut" konsepsiyalari);
- 4) *ijtimoiy pedagogikaning harakat doirasining kengayishi*, "nochor" va tanlab olingan bolalardan tashqari unga boshqa toifadagi katta yoshdagilar ham kiradi. Asosiysi ijtimoiy pedagogika o'z faoliyatida davlat darajasiga chiqadi va o'z sheriklari bilan birga talablarini qonuniy rasmiylashtirishga erishiladi. XIX asrning 60-70 yillarida Germaniya, Angliya, AQSHda ijtimoiy qonunchilik tizimlari yaratiladi.

Ijtimoiy pedagogika rivojlanishining barcha yo'nalishlarini uning eng asosiy vazifasi-bolalarning huquqlarini himoya qilish birlashtiradi. Biroq XVIII-XI asrlarda u avvallari e'tiborsiz bo'lgan g'oyalar bilan to'ldiriladi. Aniqrog'i, ijtimoiy pedagogika g'oyasi nazariyasi va amaliyotida birinchi o'ringa umuminsoniy qadriyatlar chiqadi. Ijtimoiy pedagoglarni birlashtirib turgan boshqa muhim g'oya tarbiya va ta'limning uzviy bog'liqligini anglash bo'ldi.

Ingliz faylasufi va pedagogi **Robert Ouenning** ijtimoiy pedagogik faoliyati birqancha qiziqarli va sermaxsul tajribalardan iborat. Nyu-Lenarkda "Inson xarakterini tuzishni yangi instituti"ni ishchilarning turmush darajasini yaxshilash uchun yaratib, u amaliyotda ishlab chiqarish ta'limini madaniyat bilan bog'lab qo'ydi. Jahonda ilk marta didaktik o'yinlar o'tkaziladigan, bolalarning jismoniy holati haqida g'amxo'rlik qiluvchi muassasalar u tomonidan tuzilgan.

Ingliz faylasufi **Gebert Spenser** (1820-1903 y) oilaning shaxs shakllanishidagi o'rni haqidagi ijtimoiy pedagogik g'oyalar bilan to'ldirilgan asarlar yaratgan. Bu maqsadlarga erishishi uchun u qiziq usulni ilgari surgan-Angliyaning davlat va siyosiy tuzilmasini oila va maktab tomonidan imitatsiyalashuvi.

XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab pedagogika va ommaviy tarbiya tizimiga buyurtmalar kengayadi. Unga asta-sekin yoshlarni tarbiyalash, shuningdek ijtimoiy xulq-atvor normalarini buzuvchi shaxslarni qayta tarbiyalash kirgan. Industiryalashtirish qishloq axolisining shaharga ommaviy migratsiyasini keltirib chiqardi. Buyurtmaning kengayishini keltirib chiqargan holat yevropa va Amerika mintaqalarining ijtimoiy madaniy jarayonlari bilan ham bog'liq. Qishloq axolisining shaharga ko'chib o'tishlari

g'ayriaxloqiy xulq-atvor, jinoyatchilik, daydilikning ko'payishiga olib keldi. Ayniqsa, AQSHda holat nihoyatda og'ir edi. Bu davlatga boshqa kam rivojlangan davlatlardan axoli ko'chib kelishi bilan bog'liq. Ayni vaziyatda cherkov rolining susayishi kuzatildi. Ushu paytgacha axloqiy normalarning ana'naviy tashuvchisi bo'lib kelgan. Biroq u jamiyatning yangi ehtiyojlari va voqeliklarini anglay olmadi va ko'pgina odamlar hayotida o'zining avvalgi mavqeini yo'qotdi. SHu bilan birga yevropada milliy davlatchilikning shakllanishi va Amerikada millatning yuzaga kelishi barcha ijtimoiy qatlamlarda muayyan g'oya va qadriyatlarning madaniylashuvini talab qilardi. Bu esa masalani yechish vositalarini topishni taqazo etardi. XIX asr oxirida mustaqil fanga aylangan ijtimoiy pedagogika rivojiga aynan shu omil vosita bo'ldi. Bu paytda esa nemis pedagogi Fridrix Disterveg tomonidan faqatgina XX asrda keng qo'llanilgan ijtimoiy pedagogika atamasi fanga kiritildi.

Aynan shu vaqtdan ijtimoiy pedagogikaning mustaqil fan sifatida rivojlanishining **uchinchi bosqichi** boshlanadi. XX asr inson sivilizatsiya tarixiga ilmiy-texnikaviy inqiloblar asri sifatida nom qoldirdi. Fan ishlab chiqarish ob'ektidan iqtisodiy va madaniy sohaning yetakchi omiliga aylandi. Ilmiy inqiloblar ijtimoiy pedagogikaning keyingi rivojiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Bu avvalambor falsafa orqali amalga oshdi. Ijtimoiy pedagogikaning boshqa fanlar-psixologiya, fiziologiya, anatomiya, tarix, sotsiologiya va boshqalar bilan yaqinlashuvi ro'y berdi. Eng asosiysi-XX asrda insonning muammolari, uning tarbiyasi va ta'limi uchun ijtimoiy sharoitlarni yaratish zamonning eng global muammosiga aylanadi. Aynan shu davrda pedagogiya-bolani har tomonlama o'rganish haqidagi fan rivojlana boshlaydi. Uning asoschilari E.Meyman, S.Xoll, Torndayk hisoblanishadi. Bu borada Rudolf SHteynerning pedagogikasi ham muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy pedagogikani yangi g'oyalar va tarbiya usullari bilan boyitgan pedagogika arboblardan Georg Kirshenshteyner (1854-1932 y)-Germaniya, Jon Dyui (1859-1952 y)-AQSH, Vilgelm Layni (1862-1926 y)-Germaniya ko'rsatsa bo'ladi.

G.Kirshenshteynerning pedagogik nazariyasi maktablarni bolalarning sust qabul qilinishidan faol harakatdagi ehtiyojlarini amalga oshirishga, ijodga ko'ra isloh qilish g'oyasiga asoslanadi. Kirshenshteyner ijtimoiy pedagogik tizimining asosiy tamoyillari-bolalarni jamiyatda har tomonlama tayyorlash uchun mehnat maktablarini yaratish, hamkorlik malakalarini rivojlantirish, davlat manfaatiga xizmat qiluvchi bolalarning fuqarolik tarbiyasidir.

Jon Dyui pragmatik pedagogika asoschisi hisoblanadi. Uning oliy qadriyatlari amaliy natija, biznesda muvaffaqiyatga erishish hisoblanadi. Bu pedagogning xizmati shundaki, u maktab bilan hayotning aloqasi, ta'limning individuallashtirish kabi ijtimoiy psixologik g'oyalarga murojaat qilganidir.

Vilgelm Lay "Tarakatlar pedagogikasi"ni yaratdi. U inson faoliyati va mavjudligining fiziologik va psixologik mexanizmlarini o'zida mujassamlashtiruvchi **biologik** reaksiya tamoyiliga tayangan. U tarbiyaning biologik tomonini-tug'ma reflekslar, sezgi, reaksiyalar, ularning bolalar o'yinlarida paydo bo'lishini va **ijtimoiyogik** tarbiyachining reaksiyalarga ta'sirini ko'rsatgan.

Hozirgacha turli davlat olimlari o'rtasida ijtimoiy pedagogikaning boshqapedagogik fanlari orasidagi o'rnini borasida –bu mustaqil fan bo'la oladimi yoki faqatgina yosh guruhlarini o'rganish bilan cheklanadigan pedagogikaning mustaqil bir sohasi bo'lib qolaveradimi, degan masaladabahs-munazara davometmoqda.

Bu bahslar, yangi fan tushunchasining shakllanmaganligi ijtimoiy pedagogika mohiyatini inkor etuvchi ba'zi pedagoglar nazariyalarida paydo bo'lgan. Masalan G.Noll

va G.Boymer (20-30 y) ijtimoiy pedagogikani bolalarga yordam berish va voyaga yetmaganlar huquqbuzarliklarining profilaktikasi deb tushunishgan.

Ijtimoiy pedagogikaning mohiyatini nemis olimi **Paul Natori** (XX asrning 20-yillari) umuman boshqacha ta'riflangan. U ijtimoiy pedagogik jamiyatning tarbiyaviy kuchlarining yaqinlashtirish muammosini xalqning madaniy va axloqiy darajasini ko'tarish maqsadida tadqiq etadi deb hisoblagan. Bunaqa tushunish yangi davrning buyurtmasiga ko'proq mos kelgan va ijtimoiy pedagogika inson hayoti davomida tarbiyalash haqidagi bilim sohasi ekanligini tasdiqlagan. XX asrning 60-yillarida ijtimoiy pedagogika huquqbuzarlik sodir etgan bolalarga yordam berish, bolalar uyida tarbiya ishlari o'tkazish maqsadidagi ijtimoiy tarbiya asosi sifatida ta'rif etilaboshladi.. Ijtimoiy pedagogika pedagogikani rivojlanishi bilan birga chet ellarda ijtimoiy pedagogika sohasidagi mutaxassislarning kasbga oid faoliyati ham rivojlandi. Xususan, XX asrning 70-yil Germaniyada oliy ma'lumotli pedagoglar tayyorlana boshlandi.

XX asrning 50-yillariga kelib ijtimoiy pedagogika muammolarining global darajaga yetganiga BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 20.11.1959 yil va 20.11.1989 yilda bola huquqlari deklaratsiyasini qabul qilinganligi guvohlik beradi. Unda aloxida e'tibor yetimlarning ijtimoiy himoyasiga, ko'p bolali oilalar, kam ta'minlangan oilalar bolalariga ijtimoiy yordam ko'rsatishga qaratilgan.

Bizning respublikamizda ijtimoiy pedagogika an'ana va tamoyillarini tiklanishi murakkab sharoitlarda amalga oshmoqda; davlat ta'lim standartlari, mutaxassisliklar, darsliklar, o'quv rejalari va dasturlarning yetishmasligi, ijtimoiy muxofazaning davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi chet el mutaxassislari bilan yaqin hamkorlik asosidabo'lish kerak. Chunki Germaniya, Angliya, AQSHlarda boy ijtimoiy pedagogik tajriba mavjud.

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi tarixi

Ijtimoiy pedagogika fan sifatida respublikamiz mustaqillikni qo'lga kiritgandan so'ng o'qitila boshlagan bo'lsa-da, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy faoliyat-ijtimoiy ximoya ko'rinishida qadimiy ildizlarga ega. Ilk diniy-falsafiy (Avesto) va adabiy (Alpomish, Go'ro'g'li) manbalarda biz insonning ijtimoiy kelib chiqishi nuqtai nazaridan pedagogik qarashlarning aks etishini ko'ramiz. Keyinchalik VI-VII asrlarda Markaziy Osiyo hududida islom dinining tarqalishi yangi ma'naviy, axloqiy qadriyatlarni olib keldi va ular mintaqada oila va jamiyat tarbiyasi tizimiga ta'sir ko'rsatdi. Markaziy Osiyoning arab halifaligi tarkibiga kirishi madaniy almashuv, fikr va qarashlarning erkin kurashi, o'zaro munosabatlarning shakllanishiga olib keldi. Moddiy barqarorlik va ishlab chiqarish hamda savdo rivoji ehtiyojlariga asoslangan yangi ijtimoiy-iqtisodiy holat ma'naviy va madaniy hayotning yuksalishiga, dunyoviy ilm va fanlarning gullab-yashnashiga, fors, arab, qadimgi yunon madaniyati yutuqlarini o'zlashtirishga yordam berdi.

“Avesto” va jamiyatning ijtimoiy hayoti Eramizdan oldingi minginchi yillarning o'talarida eng qadimgi ajdodlarimiz tomonidan qahramonlik mazmunidagi juda ko'p afsonalar, rivoyatlar aytilgan bo'lib, ular zardushtiylik dinining muqaddas kitobi «Avesto»ga kiritilgan.

Ma'lumotlarga ko'ra, «Avesto» eramizdan avvalgi VII asrning oxiri va VI asrning boshlarida yaratilgan bo'lib, to'liq kitob holida eramizdan avvalgi I asrda shakllangan.

«Avesto»ni qadimgi davrlarda ajdodlarimizning tabiiy, ilmiy, ma'rifiy fikrlari to'plangan dastlabki pedagogik asar deb hisoblash mumkin. Shuningdek, tadqiqotchilar

uning diniy xarakterdaligini ta'kidlash bilan birga falsafa, siyosat, ta'lim-tarbiya adabiyot masalalarini ham qamrab olgan asar sifatida ta'riflaydilar.

Manbalarda «Avesto»ning kitob holidagi matni eramizdan oldin, 12 ming oshlangan mol terisiga oltin harflar bilan bitilgani keltiriladi. Zardushtiylik ta'limoti aks etgan Zardushtning «Avesto» kitobi bizgacha 2-nusxada yetib kelgan.

Birinchisi - duolar tuplamidan iborat bo'lib, «Vendidat- sede», ya'ni «Pok Vendidat» deb ataladi. Bu kitobga «Yasna»lar, «Vispered» ham kiritilib, yaxlit tarzda shakllangan.

Ikkinchisiga birinchisidagi kabi «Vendidat», «Yasna», «Vispered»lar qatori ularning izohli tarjimasi «Zand» (sharx ma'nosida) kiritilgan. Shuning uchun ham sharxli nusxasi «Avesta va Zend» yoki «Zend Avesta» deb yuritiladi.

Zardushtiylikda yaxshilik va yomonlik tushunchalari orqali butun yaxshilik va yomonlik dunyosi tushuniladi. Taqvador chorvador odil, oqil va hurmatga sazovor bo'lsa, katta podaga ega bo'ladi.

Chorvadorlar nazdida ko'chmanchilar dushman sanaladi. Chunki ular odamlarni talaydi, molini haydab ketadi. Bular axloqsiz maxluqlarga o'xshatiladi, ular azob-uqubatga loyiq, chunki ser hosil yaylovlarni yakson etadilar, yaxshilik homiylariga hujum qiladilar. Demak, bulardan kqrinib turibdiki, shaxsning axloqiy xislatlari birinchi o'ringa qo'yiladi. Zardushtning asosiy yo'riqlaridan biri ham Axuramazdaning ko'makchisi sifatida inson saxovatli bqlishi kerak, degan aqidadir. Garchi zardushtiylikda diniy rasm-rusmlarga rioya etish, Zardushtning barcha axloqiy yo'l-yo'riqlarini bajarish har bir kishining muqaddas burchi deb qaralsa ham, ayni paytda dunyoviy ishlar ham targ'ib etiladi.

«Avesto»ning katta qismi bo'lgan «Yasna»larda inson kamolini ko'rsatuvchi axloq-odob mezoni ana shu uchlikda xumata (gumata)-yaxshi fikr, xukta (gukta)-yaxshi so'z va Xvarsha (Gvarshta)- yaxshi ishlarda ifodalanadi. «Men yaxshi fikr, yaxshi sqz, yaxshi ishga shon-shavkat baxsh etaman. Men yaxshilikdan iborat Mazda qonuniga shon-shavkat baxsh etaman» Zardusht ta'limotida 15 yosh balog'at yoshi sanalgan. Usmir balog'at yoshiga yetganda Zardusht qonunlari, axloqiy yo'riqlari o'rgatilgan. Usmirlarning xudojo'y, mehnatkash, adolatli, uy-niyatlari, so'zlari, ishlarida halollikka alohida e'tibor berilgan.

Zardushtiylikning axloqiy yo'riqlariga binoan insonning o'z burchini xis etishining eng birinchi belgisi ma'naviy poklik hisoblangan.

Bunda ayniqsa, ayollarga, jumladan homilador ayollarga g'amxo'rlik qilish asosiy insoniy burch hisoblangan. Tozalikka rioya qilish - insonning o'z tozaligiga rioya qilishi, kanallar, ko'llar, suv havzalarining tozaligiga alohida e'tibor berilgan.

Fuqarolik jamiyatini shakllantirishda rostgo'ylik, qaqiqat, demokratiya, o'z huquqini bilish va talab etish doimo muqim ijtimoiy masalalarning biri bo'lib kelgan.

Shu manoda «Avesto»dek nodir yodgorlik ayniqsa ijtimoiy-pedagogik masalalarni tarixiy nuqtai nazardan yoritganligi bilan aloqida aqamiyat kasb etadi.

Yunon tarixchisi Gerodotning ta'kidlashicha Markaziy Osiyoda qaqiqatga, tartibga siqinish zardushtiylik dini shakllangunga qadar qam mavjud bo'lgan, haqiqatga sajda qilish-do'stga bo'yin egish bu buyuk qonun hisoblangan. Bu marosimlarda yigitlar qilichlar bilan qo'llaridan qon chiqazib, do'stga sodiq qolish uchun qasamyod qilganlar. Shuningdek, «Avesto» da jamiyat bir butun ijtimoiy tuzum sifatida tasvirlanadi. Bunda davlat muassasalari bilan birga jamoat tashkilotlari bahamjihat faoliyat ko'rsatishlari kerakligi ta'kidlanadi. Ijtimoiy hayotda jamiyatni boshqarish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Jamiyatni boshqarish uchun Ilohiy Nizom va Odil Nizom zarurligi aytilib,

davlat mahkamalari va jamiyat tashkilotlaridagi barcha yo`nalishlar shu Nizomlar doirasida faoliyat ko`rsatishlari kerak bo`ladi.

Ilohiy Nizom talablari “Avesto” ning “Vendidod” va “Xot” qismlarida bayon etilgan. Ilohiy Nizomga ko`ra odam faoliyatining barcha yo`nalishlari ezgulik ruhi bilan sug`orilgan bo`lishi shart.

Podshoh va vazirlar muhim, davlat ahamiyatiga molik ishlar bilan band bo`lganlar. Mahalliy o`z-o`zini boshqarish mahkamalari samarali ishlashi uchun unga yordam berganlar, ammo ularning ichki ishlariga xuda-behudaga aralashmaganlar. Bu hol mahalliy mahkamalar va “erkaklar uylari” kabi (hozirgi choyxonalar) jamoat muassasalari ma'suliyatini oshirishga imkon tug`dirgan. Har bir odamning fe'l-atvori, hatti-harakati, butun faoliyati jamoatchilik nazorati ostida bo`lib, ularning musbat va manfiy jihatlari belgilashning aniq mezonlari bo`lgan.

Atrof-muhit tozaligi va jamoat joylari pokizaligini maxsus kishilar nazorat qilib borganlar. Kimda kim tozalik va ozodalikka rioya qilmasalar, ularni avvalo tartibga chaqirgan, qilgan ishlari uchun javobgarlikka tortilgan. Daraxtning bir shoxini sindirgan ham, nopok ko`zani hovuzga solgan ham 25 qamchi kaltak bilan jazolangan.

Er xotinning bir-biri bilan kelisha olmasligi, kelinning qaynonaga yoqmasligi, fitna, bo`xton, chaqimchilik tufayli oilalarning buzilib ketishiga mahalla ko`y va jamoatchilik sira yo`l qo`ymagan. Zonokorlik qattiq qoralangan. Zinokor 14 ta ariqqa ko`prik solib berish bilan o`z gunohlarini yuvishi mumkin bo`lgan. Har bir sog`lom insondiniy talab va Nizomni bekamu-ko`st bajarish bilan birga ijtimoiy foydali mehnat bilan shug`ullanishi shart bo`lgan. Gunoh ish qilganlar jamoatchilik nafrati metodi bilan jazolangan.

“Avesto” da shu kabi ko`plab ijtimoiy pedagogik muammolar o`z ifodasini topgan.

Jamiyat manfaati yo`lida o`zidagi barcha bilim, qobiliyat va iste'dodini baxshida etishga tayyor turgan yetuk insonlar, uddaburon yoshlar, fidoiylar bo`lmasa, O`zbekistonni dunyodagi eng ilg`or davlatlar safiga qo`shish qiyin kechadi.

Yoshlarni tarbiyalashda birinchi galda Sharq va G`arb mutafakkirlarining ma'naviy va madaniy meroslari katta ahamiyat kasb etadi. Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Axmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Ismoil Al Buxoriy, Abu Abu Ibn Sino, Al-Xorazmiy, Firdavsiy, Amir Temur, Navoiy va Bobur singari alloma va mutafakkirlarimizning shuningdek G`arb allomalarining ham ijtimoiy -siyosiy va falsafiy ta'limotlariga tayanib ish ko`rilsa tarbiya ta'sirchanligi yanada samarali kechadi. Ular ijtimoiy hayotimizning barcha jabhalariga doir o`z qarashlarini bildirib o`tganlar. Aynan “Ijtimoiy pedagogika” degan atamani o`z ijodlariga foydalanmagan bo`lsalarda, ijtimoiy hayotimizning, atrof-muhitning insonlarga, ularning ma'naviy dunyosiga ta'sirini atroflicha yoritib berganlar.

Islomdagi ma'naviy-axloqiy o'gitlarining ijtimoiy mazmuni.

So`ngi paytlard respublikamiz olimlari xalq pedagogikasining manbalari doirasini kengaytirishni taklif qilishmoqda. “Evropa pedagogikasida tarbiya uchun zarur bo`lgan umuminsoniy xislatlarning mavjudligini tan olgan holda. YAn Amos Komenskiy, Ushinskiy, Makarenkolarning ilmiy merosiy ahamiyatini e'tibordan chetda qoldirmay, bizda ham boshqa xalqlarda bo`lgani kabi Beruniy, Forobiy, Imom al-Buxoriy, At-Termiziy, Navoiy, Avloniy, Behbudiy, Munavvarqori kabi mashhur mutaffakkirlar borligini unutmasligimiz lozim. Bizning yoshlar ko`p yillar mobaynida ulardan, buyuk merosdan bebahra bo`lishganligi esa achinarli holdir.”.

SHuni ham nazarda tutish kerakki, bu sanab o`tilgan shaxslarning barchasi Beruniy, Farobiy va Navoiylardan tashqari bevosita islomga aloqador bo`lishgan. Imom Buhoriy

(810-870) islom olamida mashhur hadisshunoslik olim hisoblanadi. 600000 hadis ichidan 7400 sahih hadisni tanlab olib, u “Al-Jome’ Sahih” kitobini yozgan, bu asar Qur’ondan keyingi o’rinda turuvchi muqaddas kitob hisoblanadi.

At-Termiziy- eng yirik musulmon olimlaridan biri, 80 tadan ko’p islom tarixi, ta’limoti, so’fiylik nazariyasiga bag’ishlangan asarlar yozgan. Uning “SHamoyili Muhammadiya” (Muhammad hayoti) asari barcha diniy o’quv yurtlarida darslik hisoblanadi. Bu yerda gap diniy manbalar-avvalambor hadislarni xalq boyligiga aylantirish haqida ketmoqda. Gap shundaki, aksariyat real hodisa va voqealar islomning paydo bo’lish davriga tegishli, biroq ularning katta qismi islomning keyingi rivojiga bog’liq. Hadislarning obro’si bilan islomda shakllanayotgan yangi tamoyillar, diniy, huquqiy, maishiy va ma’muriy amaliyotning barcha sohalari yoritilgan. Hadis shaklida islomga madaniy va g’oyaviy merosning ko’pgina turlari kirdi. Biroq hadislar Qur’on va islomdan tashqarida mavjud bo’lmaydi.

Islom monoteistik din, ya’ni uning mazmuni yagona xudo-Allohga iymon keltirishdir. Bu dinning asoschisi Muhammad (sav) hisoblanib (570-632) u ushbu dinning payg’ambari hisoblanadi. Musulmonlar o’limdan keyingi hayotga ishonishadi. Ularning muqaddas kitobi Qur’ondir.

Qur’on matni VII asrda yozilgan. Xalifa Usmon davrida Qur’on yagona kitob shakliga keltirilgan va uning boshqa barcha matnlari yo’q qilingan. Qur’on 114 suradan iborat. Oddiy musulmon Qur’onning murakkab suralarini faqatgina tafsirlar orqali tushunishi mumkin. Eng mashhur tafsirlar At-Tabariy, Zamahshariy, Baydoviy, Fahriddin, ar-Roziy, al-Qurtubiyga tegishli. Natijada sunna-Qur’onni mazmunini tushunishini boshqarish yaratilgan. Sunna oila a’zolari, qabila a’zolari orasidagi munosabatlarini tartibga keltirgan, yozilmagan axloqiy qoidalar sifatida hamqo’llanilgan. Sunna hadis shakliga ega. Hadislarni yig’ish, ularni ajratishga ko’p olimlar o’z umrlarini bag’ishlaganlar. Islomga muvofiq Qur’on barcha musulmonlar bo’ysunishlari lozim bo’lgan muqaddas kitobdir.

Muhammad (sav) va sahobalarning hayotidagi hatto ahamiyatsiz oilaviy sunnalar ham ilohiylashtirilgan va insonlarning eng katta xohishi payg’ambarga o’xshashga harakat qilish bulgan. Bu o’xshashlik nafaqat milliy tamoyillarni qabul qilish balki marosimlar, odatlarni ham qamrab olgan. Qur’on aslida ijtimoiy-huquqiy qoidalar yig’indisi hisoblanadi. Qur’on nafaqat SHarqda balki yevropada ham nihoyatda e’zozlanadi.

VII asrning o’zidayoq islom inson hayotining barcha jabhalarini qamrab oluvchi insonning ijtimoiy huquq va erkinliklarini e’lon qildi.

SHariatning huquqiy qadriyatlari ijtimoiy xarakterga ega va quyidagi tamoyillarga asoslangan odil jamiyatni ifodalaydi:

- jamiyatning barcha a’zolarini irqi, tili va diniy mansubligidan qat’iy nazar tengligi;
- jamiyat barcha a’zolarining teng mas’uliyatga egaliklari, chunki ular bitta manbadan kelib chiqishadi;
- Inson hayoti va erkinligi tengligi;
- Oila jamiyatning asosidir: jamiyat oilani o’z himoyasiga oladi va unga g’amxo’rlik qiladi;
- Boshqaruvchi va boshqariluvchilarining tengligi;
- Yagona Alloh barcha narsaning egasi va u tomonidan yaratilganlar uning barcha yaratishlariga hadyasidir. Har bir inson bu hadyadan o’z bo’lagini olishga haqli.
- Xalq va jamiyatga tegishli barcha siyosiy, ijtimoiy va boshqa masalalar xalq bilan maslahatlashib hal qilinishi lozim.

- O'zining dunyoviy ishlari uchun har kishi jamiyat oldida javob beradi. Inson va ma'naviy hayotga tegishli ishlari uchun esa-faqatgina Alloh oldida;
- Jamiyatning bir bo'lagi bo'lmish inson, ma'n e'tilganlarni sodir etayotgan shaxsga qarshi da'vo qilishi mumkin va sh.k.

Islom hadislarda bayon etilgan eng muhim inson huquqlari sifatida quyidagilarni kafolatlaydi.

❖ YAshash huquqi, o'limdan so'ng esa janoza o'qilishiga “Agar birortangiz birodarini kafanlasa, uni hurmat va mehr bilan qiling”, “o'liklarni urishmang, ular o'tmishlarini tugatishdi”.

❖ Erkinlik huquqi
“siz qachon odamlarni qulga aylantirdingiz. Axir ular ozod tug'ilishgan edi-ku?”

❖ Tenglik huquqi. “arab boshqalardan, boshqalar esa arabdan ustun emaslar, qora sariqdan, sariq esa qoradan ustun emas. Ustunlikka sazovor bo'lgan inson ustundur”

❖ Adolat huquqi
Islom dini besh asosga tayanadi:

- Iymon-Allohdan boshqa iloh yo'q va Muhammad (sav) uning rasuli.
- Solat-musulmon kunida besh mahal bajaradigan ibodat (namoz).
- Zakot-rahmdillik. Beruvchi insonning munosabati, u berayotgan miqdordan muhimroqdir.
- Ro'za, ramazon musulmonlar uchun muqaddas oy, chunki aynan shu oyda Muhammad (sav) payg'ambar bo'lgan.
- Haj-har bir imkoni bor musulmon Makkaga haj safari uyushtirishi lozim.

Tarbiyaviy vositaga ega bo'lgan Qur'on oyatlari muhim ahamiyatga ega. Ularda ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabat haqida bolalarni tarbiyalayotgan ota-ona nimaga intilishi haqida, shuningdek ular yetmoqchi bo'lgan maqsadlar ham aniq belgilab qo'yilgan.

Qur'on musulmonlar hayotining mazmuni va maqsadi haqidagi qarashlariga katta ta'sir ko'rsatgan va uning g'oyalari musulmon halqlarining madaniyatidan chuqur joy olganlar hamda xalq pedagogikasi manbalari-maqol, rivoyat, ertaklar va boshqalarga har tomonlama ta'sir ko'rsatgan.

O'sib kelayotgan avlodning tarbiyasi va ijtimoiy jarayonlarga moslashuvida bilim, unga munosabat masalasi doimiy muammo hisoblanadi. Bu muammo zamonaviy sharoitda yanada keskin ko'rinish kasb etmoqda. Bir tomondan iqtisodiy hayotda ro'y berayotgan jarayonlar shunga olib keldiki, bilimsiz odamlar katta pul topadigan bo'lishdi. Ularning topganlari bilan ziyolilarning maoshini tenglashtirib bo'lmaydi. Buning hammasi yoshlarda bilim olishga qiziqish pasayishiga sabab bo'ldi. Ularga bilim olish moddiy va ma'naviy muvaffaqiyat garovi bo'lib tuyulmayapti. Boshqa tomondan esa bozor munosabatlari va unga bog'liq bo'lgan texnikaning doimiy yangilanishi, korxonalar orasidagi raqobat, ishsizlik yoshlardan faqat chuqur bilimlar balki ularning doimiy yangilanishini ham talab qiladi.

YOshlarning bilim olishida Qur'on suyang'ich bo'lishi mumkin. Ma'lumki, Qur'onda “ilm” so'zi 750 marta uchraydi. Agar Qur'on 780000 so'zdan iboratligini inobatga olsak, “ilm” so'zi muqaddas kitobning 1/104 qismini tashkil qilishi ma'lum bo'ladi.

Qur'on inson bilimlarini ikkiga ajratadi- diniy va dunyoviy. Diniy bilimlar-dunyo asoslarini, dunyo yaratilishini bilish. Bilimning bu turi inson yetishishi mumkin bo'lgan eng oliy cho'qqidir. Bu masalaga qisqa to'xtalib o'tsak.

Qur'onda bir inson ega bo'lgan dunyoviy bilim haqidagi oyatlarni uchratamiz. U badanning uch a'zosi-ko'z, quloq va yurak bilan qo'lga kiritildi.

Endi esa Qur'on qoidalari hadislarida o'z rivojini topishini ko'rib chiqamiz. F.Rouzentel to'liq hajmda Imom Buxoriyning "as-Sahih" asarini tahlil qilib chiqqan va ularda bilimlarga tegishli quyidagi g'oyalarni topgan:

- bilim talab qilish jannatga yo'l ochadi;
- bilim faqatgina o'qish orqali qo'lga kiritiladi;
- inson rahbar bo'lishidan oldin bilimli bo'lishi kerak;
- ayollarni o'qitishga ruhsat berilgan;
- ilm va olimlarning yo'qolishi dunyoning oxiriga yetganini bildiradi.

Boshqa mashhur hadis to'plamlari ham islom uchun bilim va fanlar naqadar qadrli ekanligini bildiruvchi g'oyalar uchraydi:

- olimlar mo'minlardan shunchalik ustunlarki, to'liq oy qancha yulduzlardan ustun.
- olimlar o'zlaridan keyin pul emas, bilim qoldiruvchi vorislardir.

Har bir alohida shaxsning ijtimoiylashtirish munosabati bilan Qur'onning hayot va inson mehnatiga nisbatan bo'lgan munosabati haqidagi g'oyalarining aloqasi bor. Uzoq yillar davomida daxriylar adabiyotlari Qur'on va shariat "mehnat ahamiyatini keskin kamsitishadi va jamiyatni isloh qilishga qaratilgan faol va bunyodkor faoliyatni inkor etishadi" "islomning hayotga nisbatan tashvish sifatidagi, mehnatni Alloh qarg'ishida qolganga nisbatan bo'lgan munosabati, shuningdek esa ruhoniylarning yaqinda qismat kuni kelishi nihoyatda reaksiyon diniy yo'nalishlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi deb ta'kidlashardi.

Islomshunoslarning tadqiqotlari esa islomning inson hayoti va mehnatiga nisbatan umuman o'zgacha munosabati dalolat bermogda. Qur'on boyliklarni qoralaydi, biroq u barcha boylikni emas, balki Xudo qismatni musulmonning farzlarini unutishga chorlovchi boylikni qoralaydi. Agar boylik din nuqtai nazaridan halol topilgan bo'lsa va zakoti berilsa uni islom qonuniy hisoblaydi. Qur'on harakatsizlikni ham qoralaydi. U ham dunyoviy ham diniy ishlardagi faol kishilarni yoqlab chiqadi.

SHuningdek esa Qur'onning quyidagi suralarida katta tarbiyaviy ahamiyatga ega:

4 sura-Niso

9 sura-Tavba

55 sura-Raxmon

58 sura-Mujodala

64-Tag'ovun

76-Inson

107-Moun

109-Qodirun

114-Nos

Bu borada tarbiya tizimiga hadislarini qo'shish nihoyatda maqbul hisoblanadi. CHunki ularda payg'ambarning hayoti va faoliyatidan turli hikoyalar va uning axloqiy pandlari mavjud. Hadislarda islom asoslarining sharhlari berilgan, mehribonlik, muqaddas dargoh, tozalik, halol-harom, ayyorlik kabi tushunchalar ko'rib chiqiladi. SHuningdek, yaxshilik, yomonlik, axloq to'g'risida o'gitlar berilgan.

Hadislarning pedagogik taxlili bu manbaning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan eng muhim mazmuniy yo'nalishlarini aniqlash imkonini berdi:

-“go'zal xulq sohibi-u insonlarning bir-biriga ishonchini tug'diradi;

-o'z xatolarining tan olinishi xalqning buyukligidan dalolat beradi;

- o'z fikrini bildirishdagi josuslik-inson kuchining ifodasidir. O'z fikrini bildirmaslik esa shariat va sog'lom fikrlashga nisbatan norozilik alomati;
- o'z farzini tushunish va uni majburiysiz bajarish insonda yaxshi hislatlar paydo bo'lishiga olib keladi; insonning o'z Vatani, do'stlari, xalqi oldida majburiyatini bajarishi-inson tarbiyalanganligining ko'rsatgichi;
- hayotda vaqtni qadriga yetish-insonning va jamiyatning rivojlanishining asosiy shartidir;
- sabr qilish baxtsizlik, ehtiyoj, kasalliklarni yengishga yordam beruvchi hislatlar. Muvaffaqiyatga erishish uchun aqldan tashqari sabr ham talab qilinadi;
- o'ziga ishonch-rivojlanish perspektivasidir. Agar o'sib kelayotgan avlod bu xislatdan mahrum bo'lsa, millat falokatga giriftor bo'ladi;
- insonni farishta darajasiga ko'taruvchi hislatdir. Undan maxrum bo'lgan kishida asl sevgi bo'lishi mumkin emas. Ichkilikbozlik, faxsh, zino-buning hammasi irodasizlikdir. Bunaqa insonlar atrofdagilarga, o'z xalqiga zarar keltiradi;
- chuqur fikr yuritish-insonning aqliy voyaga yetganlik alomatidir;
- kim o'z o'tmishini yo'qotsa-uning kelajagi yo'qdir. Qariyalarning hikmatlarini unutgan yosh avlod iymonni ham unutadi va shunda yovuzlik yaxshilik ustidan g'alaba qozonadi.

O'rta Osiyo qomusiy olimlarining ijtimoiy pedagogik g'oyalari.

Ijtimoiy pedagogik g'oyalar va nazariyalarning shakllanishida SHarq uyg'onishi davri olimlarining asarlari beqiyos o'ringa ega. Ular faoliyatining mohiyati shuki avval mavjud bo'lgan o'sha davrni ijtimoiylashtirish usullari ilmiy asoslangan tizimi asosida to'planganligidadir. yetuk olimlarning faoliyat xarakteri-ilm bilan mashg'ul bo'lish ijtimoiy pedagogik qarashlarning mazmuniga o'z ta'sirini ko'rsatdi.

Buyuk olim Al-Xorazmiy (783-850 y)ning asarlari yorqin didaktik xarakterga egadir. U savol-javob metodi orqali bilimlar qulgakiritilishini, bu jarayonda shaxs boshqalar bilan munosabatlarga kiritilishini, jamiyatning faola'zosiga aylanishini ta'kidlagan.

Al-Xorazmiy-Farobiy, Beruniy, Ibn Sino, Ulug'bek-kabi olimlar o'z ilmiy va

pedagogik faoliyatlarida rivojlantiruvchi, tarbiyalovchi va ta'lim beruvchi ta'sir

kuchlarini o'sib kelayotgan avlodga qaratish g'oyasini tushunishgan va buni tadbiq

etishgan. Bu avvalambor ular ta'limning maqsadi hayotga tayyorlash, axloqiy norma

va qoidalar, kasbiy malakalar va chuqur bilimlarga ega bo'lishida deb bilganliklarida

namoyon bo'lgan.

Buyuk qomusiy olim **Abu Rayxon Beruniy** (973-1050 y) ta'lim jarayoniga qo'llaniladigan ilmiy usullarni ishlab chiqqan. U shuningdek ta'lim tamoyillarini ham tasniflagan. Uning pedagogik qarashlarining ijtimoiy yo'naltirilishi u axloqni ijtimoiy xususiyatlar va hissiyotlarning ifodasi sifatida tushunganligida o'z ifodasini topgan. Olimning tarbiya, shaxsning shakllanishida va jamiyatdagi amaliy hayot uchun ilm va mehnatning ahamiyati haqidagi g'oyalari hozirgacha muhimligini saqlab qolgan.

Buyuq qomusiy olim **Abu Ali ibn Sino** (980-1037 y) o'z davrining barcha bilim sohalarini qamrab oluvchi katta ilmiy meros qoldirgan. Uning barcha asarlarida

pedagogik qarashlar mavjud. Biz uning bilim, iroda va insonning rivojlanish jarayonidagi maqsadga intiluvchanligi, atrof muhit ta'siri, axloqiy va mehnat tarbiyasi, muomala san'ati, bolalarni jamoada o'qitish haqidagi g'oyalari muhim hisoblanadi.

Forobiy, ibn Sino, Beruniy ta'lim muammolari bo'yicha bir xil fikrlar bildirgan va insonning jamiyatga sarmahsul xizmat qilishi uchun o'z aqliy, jismoniy, axloqiy, estetik va mehnat qobiliyatlaridan samarali foydalanish imkonini beruvchi ta'lim vazifasini ajratib ko'rsatganlar. Ta'limning rivojlatiruvchi vazifasini amalga oshirish maqsadida ular quyidagi didaktik tamoyillardan foydalanishni maslahat berganlar:

- asta-sekin tushunchalarning murakkablashuvi;
- amaliyotni tajriba bilan bog'lash;
- qabul qila olishlik;
- ko'rgazmalilik.

Ibn Sinoning fikricha ijtimoiylashtirish ko'nikmalari jamoa bo'lib o'qitish shaklida

yaxshi shakllanadi. Buning uchun u quyidagilarga asoslanishi lozim:

1. Ta'lim oluvchilar, o'qituvchi va o'quvchilar orasida tajriba, bilim, ma'naviy va axloqiy qadriyatlar almashinuvini tashkil qilish.
2. Musobaqalashuv elementidan foydalanish.
3. O'quvchining ijtimoiy axloqiy xususiyatlarini-muomala, o'zaro tushunish, o'zaro yordam, do'stlik hissinini rivojlantirish.

Buyuk olimlarning pedagogik qarashlari va faoliyatlarining ijtimoiy pedagogik yo'naltirilganligi, ularning avvalambor hayotga har tomonlama tayyorlash hisoblangan ta'lim maqsadini sharhlashlarida o'z ifodasini topgan. SHaxsning jamiyatda o'z o'rnini belgilab olishini ta'minlab beruvchi eng muhim xususiyatlar deb, ular mehribonlik, yaqinlarga yordam, g'urur, vijdon, yaxshi niyatlilik, sabrni bilishgan. O'quvchilarning har tomonlama intellektual va mehnat tayyorgarliklariga katta e'tibor qaratib, Forobiy va ibn Sino yoshlarning jamiyatga "kirish"larining eng muhim omillari sifatida, faollik, mustaqil tashabbuskorlik, intiluvchanlik, qiziquvchanlik, ijodiy qobiliyatni hisoblashgan.

Ijtimoiy tarbiyada o'qituvchiga yetakchi o'rin ajratib, **Forobiy** uning faoliyatini, jamiyatning kelajagi unga bog'liq bo'lgan hukmdor faoliyatiga qiyoslaydi. Forobiy ham ibn Sino kabi pedagog o'quvchilarning bilimlarini hayotga tadbiiq etishlariga e'tibor berish lozimligiga ishora qilgan.

Qomusiy olimlar shaxsiy namunaga nihoyatda katta e'tibor berishgan hamda o'zlari ham intiluvchanlik, yuqori ijtimoiy mavqe'ga erishganlik namunasi bo'lib xizmat qilishgan. Forobiy nihoyatda mehnatsevar, irodali, kamtar, sodda bo'lgan va doim yordamga intilgan. Forobiyning o'quvchilarning individual psixologik va aqliy xususiyatlariga mos tushuvchi ta'limni usuli, kasb tanlash muhimligi haqidagi fikrlari hozir ham katta ahamiyatga ega.

O'rta Osiyo olimlari tomonidan tarbiya va ta'limning ijtimoiy o'rnini tushunishlari shunda namoyon bo'ldiki, ular ijtimoiylashuvining mikroo'millar-muhit, oila, o'quvchilar guruhiga e'tibor karatganlar va ota-onalar, pedagog va o'quvchining harakatlarini mujassamlashtirishni maslahat berganlar.

SHunday qilib, o'rta asr olimlari ijtimoiy pedagogik yo'naltirilganlikga ega katta pedagogik meros qoldirganlar. Ularning ilmiy pedagogik asarlari zamonaviy ijtimoiy pedagogika ilmining rivojlantirish uchun muhim manba hisoblanadi.

XI-XIX asr ma'rifatparvar shoirlari va olimlarining ijtimoiy pedagogik qarashlari

Farobiy, Ibn Sinolarning falsafiy va pedagogik konsepsiyalari keyingi davrlarning yetakchi ta'limotlarini rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qilgan.

XI-XII asr Markaziy Osiyo ma'rifatparvar olimlari turli fanlar, shu jumladan pedagogikaning rivojiga katta hissa qo'shishdi. YUsof Xos Xojib, Burxoniddin Zarnujiy va Ahmad YUgnakiylar bolalarning jamiyatda o'z o'rnini topib olishi uchun bilimning, ota-onaning, oilasining o'rniga e'tibor qaratishgan. Ular tarbiyaning asosiy maqsadi deb yaxshi odam qilib tarbiyalash, unga yetishish vositasi deb esa qattiqqo'llik, doimiy mehnatga o'rgatish deb bilishgan.

Zarnujiyning YUsof Xos Xojibning "Qutadg'u bilig" asari O'rta Osiyoda "Ta'limda o'quvchiga pandlar" kitobi Markaziy Osiyoda pedagogikadan birinchi kitob hisoblanadi?

Tarbiyaning ijtimoiy xarakteri haqidagi g'oyalar **Alisher Navoiy**ning she'riy merosida nihoyatda aniq ifodasini topgan. SHoirning pedagogik qarashlari insonparvar xarakterga ega. Inson egallashi lozim bo'lgan barcha bilim va kasb-xunarlar u tomonidan Vatan foydasi uchun qo'llanilishi kerak.

XVIII-XIX asrning ma'rifatparvar shoirlari Munis Xorazmiy (1778-1829), Muhammad Ogahiy (1809-1874), Ubaydulla Zavqiy (1853-1921) birinchi o'ringa keng ommaning ma'rifatli kilish va ta'lim masalalarini kuyishgan. Ta'limning asosiy vazifasi ular axloqiy mukammallashuvida va mehnatga o'rgatishda deb bilishgan.

Saidahmad Siddiqiyning (1864-1927) qarashlari o'zoqni ko'ra olishlik va zakovati bilan ajralib turgan. Dehqon oilasidan chiqqan pedagog, demokrat shoir o'z qishlog'i hovlisida dehqon va xunarmandlar uchun ilk maktabni ochgan, kattalar uchun maktab tuzgan, 1914 yil kitob, darslik va o'quv qo'llanmalari bilan savdo qiluvchi do'kon ochgan. Keyinchalik Siddiqiy yana bir nechta qishloq maktablari ochgan va ularda o'zbek, tojik, rus bolalariga ta'lim-tarbiya bergan. Tabiatshunoslik va geografiya darslari tabiat qo'ynida o'tkazilgan.

XIX-XX asr demokrat shoirlarining ijtimoiy pedagogik qarashlari.

Ma'rifatparvarlik va demokratik g'oyalari XIX asrning oxiri- XX asr boshlarida o'z cho'qqisiga ko'tarildi. O'rta asr islom g'oyalari: so'fiylik, zohidlik, dogmatizm, sxolastikaga qarshi chiqib o'zbek demokratlari eski sharoitlarga umuman mos kelmaydigan ta'lim usullari va tamoyillarini ilgari surdilar: har tomonlama (aqliy, axloqiy, jismoniy, mehnat) dunyoviy, o'g'il bolalar va qizlar uchun bir xil, insoniylik, demokratiya, vatanparvarlik ruhidagi tarbiyani ilgari surdilar va asoslab berdilar.

O'zbekistondagi demokratik pedagogik g'oyaning taraqqiyparvar yo'nalishining yirik vakillaridan biri Abdulla Avloniydir (1878-1934) SHarq tillari va adabiyotini yoshligida chuqur o'rganib, u mumtoz o'zbek she'riyati ta'sirida she'rlar yozgan. Uzoq vaqt mobaynida Toshkent maktablarining birida bolalarga ta'lim bergan. Avloniyning o'zbek pedagogikasiga qo'shgan hissasi shuki, u ilk marta tarbiya oldida ijtimoiy vazifalarini qo'ya olgan. Bu shoir va pedagogning katta jasorati o'z asarlarida shaxsning rivojlanishida tarbiyaning hal qiluvchi rolining e'tirof etilishi bo'ldi. Uning fikricha, tarbiya ijtimoiy maqsadlarini ko'zlashi kerak. Avloniy "yangi kishi" tushunchasini shaxsiy emas, balki ijtimoiy manfaatlardan kelib chiquvchi jamoat arbobi sifatida ta'riflaydi. Tarbiyaning muvaffaqiyati Avloniy fikricha oila, ota-onalar va pedagoglarning shaxsiy namunaviy roli bilan belgilanadi. Eng muhim ijtimoiy xususiyat deb u mustaqillik, tashabbuskorlik, amaliy tajribani bilgan.

O'zbek ma'rifatparvarlarning yorqin vakili bo'lgan Avloniy "to'g'ri" g'oyalarning kengaytirib va "noto'g'ri" g'oyalarni bartaraf qilibgina yovuzlikni yo'qotish

mumkinligiga ishongan. SHuning uchun tarbiya mavzusi ma'rifat gazetasi bo'lmish "SHuhrat" gazetasida keng yoritilgan.

Mustamlaka Turkiston sharoitlarida matbuot cheklangan o'quvchilarga ega bo'lgan, chunki aksariyat aholi savodsiz bo'lishgan. Bu holatda dramaturgiya ma'rifiy g'oyalarni tatbiq qilishning eng samarali usuli bo'lgan. Teatr Avloniy uchun odamlarni tarbiyalash, birlashtirish vositasi bo'lgan. 1913 yilda Toshkentda Avloniy "Turon" nomli teatr truppasini tashkil qildi. Truppaning maqsad-vazifalari Toshkentdagi "Turon" dramatik san'at jamiyatining nizomida aniqlangan: "sahnaga nisbatan muhabbat va jiddiy munosabat tug'dirish, xalq uchun spektakllar tashkil qilish".

Bu maqsadga erishish uchun jamiyat kechalar, konsertlar, spektakllar va boshqa ommaviy chiqishlarni tashkil etishga o'z nomiga klub va musiqa kurslari, kutubxona va qiroatxona tashkil qilishga, boshlang'ich maktablar ochishga, ta'limni o'rta va oliy o'quv yurtlarida davom ettirish uchun stipendiyalar ta'sis etish huquqiga ega bo'lgan. SHuningdek, u mavjud hayriya va ta'lim muassasalariga moddiy yordam ko'rsatishi mumkin².

Avloniyning ma'rifiy g'oyalari nafaqat ijodda ilgari surgan. U tomonidan 1908 yilda kambag'allar uchun maktab ochilgan va u yerda ona tilini o'qitishning yangi usullari qo'llanilgan. Pedagogik faoliyat bilan sermahsul shug'ullanishni kanda qilmay u darslik va qo'llanmalar yoza boshlagan. O'z vaqtida uning "Birinchii muallim", "Ikkinchi muallim", "Turkiy guliston yoxud axloq" darsligi mashhur edi.

Avloniydan so'ng ma'rifatning va dunyoviy bilimlarning faol targ'ibchisi Miskin edi. Miskinning ta'lim va ma'rifiy qarashlari ijtimoiy-siyosiy mohiyatga ega edi va o'zbek ilg'or pedagogik g'oyalarining rivojiga katta hissa qo'shgan. Insonni reallikdan ajratib oluvchi va uni shukronalik ruhida tarbiyalovchi hukm surgan musulmon pedagogikasiga qarshi Miskin ta'lim jarayonini yosh avlodni xalqqa xizmat qilish uchun tarbiyalash deb tushungan va o'z qarashini rivojlantirgan. Miskin va boshqa o'zbek ma'rifatparvarlarining intilishlari tarbiyaning ijtimoiy jihatini oshirishga, ijtimoiy tarbiyani kengaytirishga, insonning turli ijtimoiy munosabatlarga kirishi, boshqa davlatlar va xalqlar hayotini o'rganishga qaratilgan edi. Biroq bu ijtimoiy xususiyatlar bilan birga o'zbek ma'rifatparvarlari XIX asr ikkinchi yarmida o'z qarashlarining ketma-ket emasligi, ularning feodal-mustamlaka tuzumga qarshi kurashdagi ojizliklarini keltirib chiqaruvchi mustahkam siyosiy dasturning yo'qligi bilan ajralib turardilar. Biroq ularning dunyoqarashining cheklanganligi va qarama-qarshiligiga qaramay ular O'zbekistonda ilg'or g'oyaning rivojiga o'z hissalarini qo'shishdi.

XX asr boshidagi o'zbek pedagogik g'oyasida 3 asosiy yo'nalishni ajratsa bo'ladi:

- 1) ko'proq hukmronlik qiluvchi o'rta asr feodal klerikal yo'nalishi;
- 2) paydo bo'layotgan milliy burjua yo'nalishi (jadidlik). Uning vakillari bu davrda feodal klerikal maktabiga qarshi chiqib o'zlarining "usuli jadid" pedagogik talablarini ilgari surish;
- 3) demokratik taraqqiyparvar yo'nalish. Demokratik pedagogika o'rta asr maktabini va tarbiyasini tanqid qilgan va inkor etgan hamda unga qarshi yangi, ilg'or g'oyalarni ilgari surgan.

XX asr boshida O'zbekistonda demokratik pedagogikaning eng yirik vakili Hamza Hakimzoda Niyoziy (1889-1929) edi. Hamza XX asr boshida o'zbek xalqi madaniy hayoti va ma'rifiy harakatining eng yirik namoyandasi edi. Uning nomi bilan O'zbekiston tarixining butun bir davri bog'liq. O'z asarlarida o'zbek xalqi pedagogik

² А. Бобохонов. Хамзанинг ижтимоий педагогик ва адабий фаолияти. Т.: Ўқитувчи. 1979 й. 15 б.

g'oyasi rivojining eng yaxshi yutuqlarini jamlab hamda Rossiya ijtimoiy ma'rifiy g'oyalariga tayanib u ta'lim tarbiyaning eng global muammolarini ko'tara oldi.

Qo'qonda ozod milliy maktabning yaratilishi, keyinroq esa Farg'ona, Marg'ilon va Toshkentda shunday maktablarning yaratilishi bu ajoyib pedagog va jamoat arbobining jasoratli qadami bo'ldi. Bu maktablarda ta'lim-tarbiya ishlarining yo'lga qo'yilishi shaxsning har tomonlama rivojlanishi va ijtimoiy faallashuvi uchun sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan edi. Hamzaning pedagogik ishlarining ijtimoiy xarakteri tarbiyaning barcha mashhur turlari (estetik, aqliy, jismoniy, axloqiy, mehnat), muomala va atrofdagilar bilan o'zaro munosabat malakalarini rivojlantirish, tarbiyalanuvchilarning turli hayotiy, madaniy va aqliy taassurotlarini olishlari uchun imkoniyatlar yaratishga asoslanadi.

1911 yilda Hamza o'zining yangi usul maktabini ochdi va unda o'quv jarayoni tashkil qilishni tubdan isloh qildi. Biroq uning pedagogik faoliyatidagi eng asosiy hodisa 1914 yilda yetimlar va kam ta'minlangan bolalar uchun "Dorul ojizin" nomli maktabning ochilishi bo'ldi. Unda bolalar bepul o'qitilgan hamda kitob, daftar, qalam va boshqa yozuv qurollari bilan ta'minlanganlar. Biroq Hamzaning maktablarni isloh qilish va demokratiyalashtirishga harakati musulmon ruhoniylari va chor hukumatining keskin noroziligiga sabab bo'ldi. Buning oqibatida "Dorul ojizin" yopildi va Hamza chor politsiyasi nazoratiga olindi.

Hamzaning ta'lim mohiyatiga, ommaning ozodlikka erishishi uchun asosiy qurol, faol, ijodiy shaxsning tarbiyalash vositasiga nisbatan bo'lganidek, uning qarashlari o'zbek ilg'or pedagogik g'oyasining rivojlanishida katta qadam edi. Insonni reallikdan ajratuvchi va uni shukronalikruhida tarbiyalovchi hukmron sxolastik musulmon pedagogikadan farqli o'laroq Hamza Hakimzoda ta'lim mohiyatiga yangi qarashlarni kiritgan. Ta'lim jarayonini yosh avlodni xalqqa xizmat qilish ruhida tarbiyalash debtushunardi. SHoir tarbiyaning asosiy vazifasi yoshlarni jamoat faoliyatiga tayorlash deb bilgan. Hamza yoshlar o'z vatani va xalqi oldidagi ma'suliyatlarini tushunish kerakligini ko'p marta ta'kidlagan.

Tarbiyaga eng katta ta'sir qiluvchi omillarga Hamza muhit va oilani kiritgan. Go'dakning kelajagi, uning hislarining rivoji va boshqa ijtimoiy psixologik vazifalar uni o'rab turuvchi atrof muhit, uning hayotining xarakteriga bog'liqdir. Oilaning jamoat tarbiyasidagi o'rni bola hamda hayotning o'zaro munosabatiga ko'proq e'tibor qaratishdan iborat. Hamza onaga alohida rol ajratadi, chunki u bolalar bilan psixologik, ruhiy va energetik reja asosida eng ko'p bog'langan shaxsdir. U bolalarni e'tiborsiz yoki noto'g'ri tarbiyalaydigan ota-onalarni qoralagan. Ta'lim tarbiyada tub o'zgarishlarni amalga oshirish uchun Hamza bir qator yangi darsliklarni o'zbek tilida yaratdi: o'zbek alifbosini o'rganish uchun "Engil adabiyot", o'qish uchun "O'qish kitobi", adabiyotdan "Qiroat kitobi". Hamzaning kitoblari ta'lim oluvchilar tomonidan katta qiziqish bilan o'qilgan va tez o'zlashtirilgan. Hamzaning barcha kitoblari o'zbek bolasining erkin o'qishi uchun qulay qilib yaratilgan.

1917-1940 yillardagi ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy yo'nalishlari

Hamza faoliyati ikki davr-inqilobgacha va inqilobdan keyingi davrlar to'qnashuvida o'tgan. 1917 yilgi oktyabr inqilobi natijasida bolsheviklarning yangi hokimiyatitomonidan xayriya faoliyatiga chek qo'yilgan va uning manbalarini yo'q qilgan-moddiy (shaxsiy mulk) va ma'naviy (din). Katta hajmdagi ijtimoiy muammolarni yechishni esa davlat o'z zimmasiga oldi.

Bu vaqtda barcha joylarda, jumladan O'zbekistonda ijtimoiy tarbiya bo'limlari tuzila boshlandi. Voyaga yetmaganlarni ijtimoiy huquqiy himoyasi bo'yicha muassasalartuzildi, Moskva va Leningrad oliy o'quv yurtlarida ijtimoiy tarbiya tizimi uchun kadrlar

tayyorlash boshlandi. XX asrning 20-yillarda maktabga moddiy yordam beruvchi “komsod” (yordam qo‘mitasi) nomli tashkilotlar faoliyat yuritgan. SHuningdek, kam ta‘minlangan oilalarni moddiy ta‘minlovchi “kambag‘alik fondlari” ham mavjud bo‘lgan.

V.F.Lubensov tomonidan boshqariladigan K.Libxnet nomli mehnat maktabining tuzulishi respublika hayotida muhim voqea bo‘ldi. Maktab faoliyatida ijtimoiy pedagogik tamoyillar yorqin joy oldi. Karl Libxnet nomidagi tajriba maktab-kommunasi Toshkent yaqinidagi 600 ta yetim bolalar tarbiya topgan ilk maktablardandir. Turkiston ASR hukumati 1918 yilda maktabga Nikolskoye qishlog‘i yonidagi yangi binoni berdi. 1919/20 yil qish fasli juda og‘ir keldi. Isitilmagan xonalarda yashashdi, na chiroq, na kerosin bor edi. qiyinchiliklarga qaramay maktab pedagogik jamoasi ijod bilan mashg‘ul bo‘lishni davom ettirdi.. Maktab bayramlarida yosh iqtidorli bolalar chiqish qilishardi.

O‘quvchilar aksariyat vaqtlarini toza havoda, sport bilan shug‘ullanish, turli rasmlar chizish bilan o‘tkazishardi. O‘quvchilar kontingentining o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olibmaktab pedagoglari tarbiya ishini qattiqqo‘llik tamoyillari asosida olib borishardi. Maktabning o‘quv va mehnat faoliyati yorqin ijtimoiy yo‘nalishga ega bo‘lgan. Masalan, “Nihol” to‘garagi eng kambag‘al aholiga 6000 dona nihol hadya etdi, 30 dehqonga qishloq xo‘jaligi ko‘rgazmasida ishtirok etishga ko‘maklashdi. “Tozalik” to‘garagi oziq-ovqatlanishni nazorat qilardi. Suvdan foydalanish, maishiy va qishloqdagi sanitar-gigienik sharoitlar. O‘quvchilar o‘zlari turli fanlardan o‘quv qo‘llanmalari tuzishdi. Jismoniy mehnat o‘quv va fakultativ mashg‘ulotlar bilan bir vaqtda o‘tkazilardi. Bahor, yoz va kuzda asosiy tarbiya ishi dala, bog‘larda o‘tardi. Ular bug‘doy, paxta, guruch, jo‘xori, olma, sabzavotlar yetishtirishardi. Ipakchilik, asalarichilik bilan ham shug‘ullanishardi. Bunaqa turli xil mashg‘ulotlar o‘quvchilarda agrotexnik va zootexnik ko‘nikmalar paydo bo‘lishiga olib keldi.

Bolalarning mustaqilligi va mas‘uliyatlilikini rivojlantirishning yana bir metodi o‘z o‘zini boshqarish tizimi bo‘lib, u jamoada muomala qilish ko‘nikmalarini to‘ldirardi.

1924 yil maktabda Volga bo‘yidagi och bolalar uchun Go‘daklar uyi tashkil qilindi. Maktab jamoasi barcha moddiy qiyinchiliklarni bartaraf etdi va 1971 yil maktab tajriba maktabiga aylandi. Qisqa vaqt mobaynida iqtidorli va qiziquvchan pedagoglar jamoasi xizmatlari bilan maktab o‘qituvchi kadrlar malakasini oshirish bilan shug‘ullanuvchi, shahar va qishloq maktablari uchun metodik qo‘llanmalar, dasturlar chiqaruvchi respublika ilmiy-metodika markaziga aylandi.

Maktab jamoasi ilk marta “qishloq o‘qituvchisining kutubxonasi” nomli metodik darsliklar yaratdi. SHuningdek, 1925 yilda V.Lubensovning “Boshlang‘ich maktabdars berish metodlari” (o‘zbek tilida) nomli kitobi, 1928 yilda V.F.Lubensov va N.P.Arxxongelov taxriri ostida “Bilim” nomli o‘zbek maktabi boshlang‘ich sinflari uchun ilk xrestomatiya chop etildi.

1924 yilda O‘zSSR tashkil topishi munosabati bilan maktab qoshida o‘zbek bolalari uchun boshlang‘ich maktablar tuzildi. Unda Inoyatov, Mansurov, Usmonov, Rustamov, Safarov kabi ajoyib o‘qituvchilar dasr berishgan.

Bu maktab tajribasi nihoyatda qiziqarli bo‘lgan va xozirgi ijtimoiy holatda ham qo‘llash uchun o‘rganilishini talab qiladi. 20-30 yillarda ijtimoiy pedagogik tarbiyaning asosiy yo‘nalishlari quyidagilar bo‘lgan:

- savodsizlikni bartaraf etish (ayniqsa ayollarda);
- mehnat tarbiyasi va ta‘limni yo‘lga qo‘yish;
- maktab-internatlarni yaratish;
- ta‘limni ishlab chiqarish mehnati bilan birlashtirish.

O'rganilayotgan davrda nafaqat o'quv yilida balki ta'tillarda ham "yozgi maktab" nomi ostida o'tkaziladigan darsdan tashqari o'qish ham rivojlana boshladi. Ilk maktabdan tashqari bolalar muassasalari-kutubxona-qiroatxonalar, maktab-teatr jamoalari paydo bo'la boshladi. XX asrning 30-yillarda maktabdan tashqari bolalar texnik va qishloq xo'jaligi stansiyalari, klublari, kutubxona va teatrlari faoliyat yuritdi. Turli maktab to'garaklari yoshlarning ijodini rivojlantirish vositasi sifatida bo'sh vaqtlarini maroqli o'tkazishi uchun tashkil qilindi. Aynan shu davrda pedagogik faoliyatini boshlagan o'zbek shoiri G'.G'ulomni (1903-1966) tilga olmay iloj yo'q. 1918 yildan G'.G'ulom ilk o'zbek maktab-internatlarining ochilishida faol ishtirok etgan va 1943 yilgacha bu maktablarda dars bergan. Uning faoliyati bir qator ijtimoiy pedagogik vazifalardan- savodsizlikka qarshi kurash, kattalar uchun kechki kurslarni tashkil qilish, ta'lim berishning ilg'or usullarining qo'llanishi, o'quvchilarning mustaqil badiiy faoliyatiga rahbarlik, o'quvchilarda kasb, mehnatga qiziqish uyg'otishdan iborat edi. G'.G'ulom oilaviy tarbiyaga katta e'tibor bergan va bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiy yuksalishi ota- onaga bog'liq ekanligini dalillar bilan asoslagan..

Urush yillari (1941-1945)da aholiga ijtimoiy pedagogik yordam ko'rsatish chora- tadbirlari.

1941-1945 yillar urush oqibatida yuzaga kelgan ijtimoiy muammolar bolalarning ahvolini og'irlashtirdi. Davlat va jamoatchilikning urush qurbonlari-bolalarga munosabati o'zgardi. Davlat bu muammolarni ko'chirib keltirilgan bolalar uchun maktab-internat, bolalar uylari sonini kuchaytirish orqali hal etishga harakat qildi. Bu harakat, ayniqsa xarbiy urush o'choqlaridan ko'plab bolalar muassasalari ko'chirib keltirilgan O'zbekistonda yaqqol namoyon bo'ldi.

Ko'chirib keltirish natijasida olib kelingan bolalar va kattalarni joylashtirish vaqabul qilish respublika hayotining urush yillaridagi asosiy hodisasi bo'ldi. 1941 yilda Toshkentda Zuyev va Pastki Qrim bolalar uyining tarbiyalanuvchilari joylashtirildi. Popda tumanning eng zo'r maktabini bolalar uyiga aylantirishdi. Biroq kerakli jihoz- krovat, matros, yostiq, yoping'ich, kiyim-kechak yo'q edi. Bularni mahalliy aholi olib kelishdi. Eshelonni kutib olish uchun ko'p odamlar to'planishdi. SHuningdek, Toshkentda №1,2,3,15,18 gi bolalar uylari, №14,15 maktab bolalar uylari, Belorussiya bolalar uyi, Go'daklar uyi ham faoliyat yuritardi.

Arxivlarda Toshkent Go'daklar uyining 1941-1942 yillardagi qaydnoma kitoblari saqlanib qolgan. Unda kengash nomiga tushgan bolalikka olish haqidagi arizalar uchraydi. Go'daklar uyida 1942 yil yanvar oyida bunaqa arizalar soni 86 taga, 1941 yil yanvar-sentyabr oylarida-11, noyabr oyida-32, dekabrda-79 taga yetgan. Toshkent shahrida voyaga yetmaganlarni qabul qilish va ularni bolalar uyiga joylashtirish markazi tashkil qilingan edi.

1942 yilda bunaqa markazlar Toshkent, Farg'ona, Urganch, Namangan. Andijon, To'rtko'l shaharlarida tuziladi. Qishloq joylarida 2000 ta gacha bolalar uyi tarbiyalanuvchilarini qabul qilish uchun joylar tayyorlanadi. 100 ta o'rinli nogiron bolalar uyi ham tashkil qilindi. Toshkent viloyatining Kalinin tumanidagi 2 sonli bolalar uyi Odessa va Luchansk shahrining 2 ta bolalar uylari tarbiyalanuvchilarini qabul qildi. Moskva, Odessa va Voronejdan ko'chirib keltirilgan 4 ta harbiy-musika maktabi ham bolalar uyida edilar. 1942 yil YAngiyo'l tumanining yettita kolxozida yangi bolalaruylari tashkil qilindi. SHuningdek, Rishton, Vobkent, Qarshi tumanlarida ham bolalar uylari faoliyat yuritardi.

O'zbekistonga shuningdek, yevropa davlatlaridan- 21-sonli Polsha bolalar uyi va ispan yoshlari Samarqandga ko'chirib kelindi.

“Front kundaligi” asari muallifi, mashhur rumin publitsisti va yozuvchisi Xarlamb Zinke ham urush yillarida O‘zbekistonga 18 yoshida evakuatsiya qilingan edi. U Samarqandda kolxozchi Abdurasul Jo‘rayev oilasida yashagan.

1944 yil noyabr oyidan Toshkentda ko‘chirish markazi faoliyat yuritgan va unda bolalar uyi rahbarlarining eng yaxshilari navbatchilik qilishgan. Bolalar ko‘chirish markazidagi ishni ham havfsiz edi, deb bo‘lmasdi, chunki bolalar haftalab yo‘lda bo‘lishi va ular orasida dizenteriya, teri kasalliklari keng tarqalgan edi.

1941 yilning 16 oktyabrida karantin bolalar uyi ochilib, unda bolalar ikki hafta mobaynida vrachlar nazorati ostida bo‘lishgan va faqat keyin statsionar bolalar uylariga jo‘natilganlar. Bu yillarda patronat-ko‘chirib keltirilgan bolalarni tarbiya qilishga olish keng tarqaldi. Masalan, leningradlik qizaloq-Fainani Usmon YUsupov va uning xotini YUliyey Stepanenko tomonidan olinishi birinchi voqealardan bo‘ldi. Barchagatoshkentlik temirchi SHoahmad SHomahmudov va uning xotini Bahrialning jasorati ma‘lum. Ular turli millatdagi 14 bolani o‘z oilalariga qabul qilishgan.

Viloyat va tuman bolalar uylarini tekshirish va yordam berish uchun maxsus vakillar jo‘natilgan. Ulardan biri sevimli aktrisamiz-Sora Eshonto‘rayevadir.

Toshkentdagi 110 sonli maktab to‘rtta ko‘chirib keltirilgan bolani qabul qilishdi va ularga alohida xona ajratishdi. Evakuatsiya qilingan bolalarni o‘qitish bo‘yicha ham choralar ko‘rila boshlandi.

1944-1945 yillarda ko‘r va kar bolalar uchun maxsus sinflar tashkil qilindi. 1942 yil avgustda “Pravda” gazetasida A.Tolstoyning O‘zbekistondagi ta‘ssurotlari haqidagi maqolasi e‘lon qilindi.

Urush davri mobaynida bolalar uylari tarmog‘i va ulardagi tarbiyalanuvchilar soni muttasil oshib borardi. 1945 yil oxirida respublikada 267 ta bolalar uyi mavjud bo‘lib, ularda 30792 tarbiyalanuvchi bo‘lgan.

Harbiy davrda davlat va jamoat tuzilmalarining katta harakatlari bolalarning maktabda o‘qishlarini ta‘minlashga qaratilgan edi. Xalq ta‘limi bo‘limlari nafaqat o‘quv jarayonini boshqarishgan, balki maktablarning frontdagilar, ularning oilalari, ko‘chirib keltirilgan bolalarga kerakli yordamlarni ham tashkil qilishgan. 1942 yildan boshlabshahar va qishloq maktablari oilalar va frontchilarga yordam ko‘rsaishgan. Ularga issiq ovqat, darsliklar, daftarlar, kiyim-kechak berilgan. 76, 165 sonli maktablarning o‘quvchilari kasal bo‘lgan sinfdoshlar va ularning oila a‘zolari-onalari, buvilariga yordam berishgan va tushlik tayyorlashgan, oziq-ovqat va yoqilgi olib kelishgan, yosh go‘daklarga qarab turishgan.

Toshkentning 50 sonli maktabi yaxshi tashabbus bilan chiqdi. YA‘ni 1943 yildan boshlab 150 kishilik bolalar dam olish maskani tashkil qilindi. Bu maskanda boshlang‘ich sinf bolalari soat 19:00 gacha qolishardi. Bolalar bu yerda gigenik talabalarga javob beruvchi, yuqori sifatli tushlik bilan ta‘minlanishgan, o‘qituvchilar nazorati ostida dars tayyorlashgan, sayr qilishgan.

Urushgacha bo‘lgan davrda O‘zbekistonda maktabdan tashqari muassasalar, shuningdek to‘garak, ma‘ruza, mavzuli kechalar keng tarqaldi. Badiiy ijod uylari va saroylarida turli turdagi badiiy, mehnat, vatanparvarlik, estetik va jismoniy tarbiya amalga oshirilgan. Maktabdan tashqari bolalar muassasalariga jiddiy qiyinchiliklarni yengishga to‘g‘ri keldi. Chunki ularning aksariyati o‘z binolarini ko‘chirib keltirilgan qilingan tashkilot, korxonalarga yotoqxona qilib bergan edi. Boshqa ba‘zi maktablardan tashqari muassasalar yopilgan edi. Urush davrida faoliyat yuritgan muassasalar ishni qayta qurishda ko‘p ijodiy tashabbus ko‘rsatishgan.

Agar urushgacha maktabdan tashqari muassasalarda ko'proq bolalarning badiiy tarbiyasiga bog'liq to'garaklar ochilgan bo'lsa, urush yillarida esa aviamodelchilar, yosh tabiatshunoslar, texniklar, fizik va ximiklar to'garaklari soni ko'paydi. Bunday to'garaklarda ishlash bolalarning va o'smirlarning texnik qobiliyatlarini oshirdi va ularda turli mehnat sohalarida ko'nikmalar paydo qildi.

O'zbekiston bolalarini badiiy tarbiyalash markaziy uyining 1942 yil bolalar rasmlarining ko'rgazmasini tashkil qilish bo'yicha tashabbusi. Rasmlardan urush dahshatlari bilan to'qnash kelgan bolalarning taassurotlari joy olgan edi. 400 ta eng yaxshi rasm katta muvaffaqiyat bilan Moskvada ham namoyish qilingan, keyinchalik esa Amerika rassomlarining iltimosiga ko'ra Nyu-Yorkdagi ko'rgazmada ishtirok etgan.

Urush yakunlanganidan so'ng ko'pgina ko'chirib keltirilgan qilingan bolalar oilalariga qaytishgan. Bu davrda bolalar uylari tarbiyalanuvchilari sonining kamayishi kuzatildi.

1956 da O'zbekiston hukumati jamoatchilikning keng yordami bilan birinchi oltita internat-maktabni ochdi: 2 tasi Toshkentda, qolganlari Yangiyo'l, Farg'ona, Qo'qon, Xivada edi. 1962 yilda maktab-internatlar soni 119 taga ko'paydi va o'zida 38000 ta tarbiyalanuvchini yig'di. Maktab-internatlar yangi turdagi o'quv-tarbiya muassasalari bo'lib, unda bolalarning o'qishi va rivojlanishi uchun juda yaxshi sharoitlar yaratilgan. Bunaqa muassasalar faoliyatining asosiy yo'nalish turlari axloqiy, estetik, jismoniy tarbiya, mehnat ko'nikmalarini paydo qilish, hayot bilan aloqani amalga oshirish bo'lgan. Keyinroq respublikada yangi maxsus maktab-internatlar: Glier nomidagi musiqa maktabi, san'at maktabi, sport maktabi ochildi. Bundan tashqari aqliy va jismoniy nogiron bolalar uchun ham maktab-internatlar tashkil etildi. 60-yillar boshqa turdagi tarbiya muassasalari: bolalar bog'chasi, yaslilarning rivojlanishi kuzatildi. Biroq bu muassasalarning faoliyat yuritishiga qaramay, bunday maktablarning ilg'or tajribasi matbuot va pedagogik nashrlarda yoritilmagan. Natijada respublika ijtimoiy pedagogik fani bugungi kunda nihoyatda qashshoq nazariy va amaliy bazaga asoslanadi.

XX asrning 70-yillari oxirida yoshlarning, ayniqsa o'smirlarning deviant axloqi keskinlashdi. XX asrning 80-yillarida alkogolizm, narkomaniya va taksiomaniyaga qarshi kurash va profilaktika muammolari haqida masala ko'ndalang qo'yildi. SHunisi e'tiborliki, bunaqa muammolarning paydo bo'lishi va tarqalishi maktabning oila bilan munosabatida bir qator muammolarni keltirib chiqardi.

O'quvchilarning ijtimoiy va kasbiy ko'nikmalarini hosil qilish ta'minlash shakllaridan biri o'quv-ishlab chiqarish korxonalarining tashkil qilinishi bo'ldi. Unda bolalar turli kasblarga o'qitilgan. Bunga misol qilib Toshkentdagi 210-TTZ ishlab chiqarish korxonasini keltirish mumkin.

Maktab faoliyati va bolalarni himoyalashning ijtimoiy- pedagogik asoslar bilan birga, maktabgacha tarbiya yo'nalishi ham rivojlanib kelgan.

O'zbekistonda maktabgacha tarbiya muassasalarida ijtimoiylashuv tarixidan.

O'zbekistonda maktabgacha tarbiyaning yuzaga kelishi o'tgan asrning 10-20 yillariga to'g'ri keladi. Bu davrda Turkistonda bolalarni gimnaziya kirishga tayyorlovchi xususiy bolalar bog'chalaridan tashqari boshqa maktabgacha tarbiya muassasalari bo'lmagan. Biroq 1919 yilda davlatdagi siyosiy va iqtisodiy holat munosabati bilan o'sib kelayotgan avlodning sog'ligini saqlash, oziq-ovqat bilan ta'minlash masalalari bilan shug'ullanuvchi "Bog'chalarni himoyalash Kengashi" tuzildi. Bu davrda bollarni davlatning yanada sarmahsul mintaqalariga ko'chirib keltirish, shuningdek, ularni ovqat, kiyim-kechak, uy, yoqilg'i, tibbiy yordam bilan ta'minlash masalalari yechilgan. Bu masalalarni yechishning asosiy vositasi ommaviy oshxonalar,

yasli va bog'chalar, boshqa tomondan esa ayollarni respublikaning jamoat va siyosiy hayotida faol ishtirok etishga yordam bo'lgan.

Maktabgacha tarbiya ishini aniq tashkil qilish uchun 1918 yilda respublikada Toshkentning eski shahri o'zbek bolalari uchun 4-bolalar bog'chasi tashkil qilindi. 1919 yilda esa Samarqandda 2-bolalar bog'chasi va 3-bolalar uyida maktabgacha guruhlar ochildi. 1926 yilga kelib maktabgacha ta'lim muassasalarida (jami 40 ta) 2000ga yaqin bolalar bo'lgan. Bu esa respublikadagi maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning 36,4 %dir³. Maktabgacha tarbiya ishchilari malakasini oshirishga qaratilgan maktabgacha tarbiya dasturining chiqarilishi muhim muvaffaqiyat bo'ldi. 1927 yilda boshlangan ayollarning hujum harakati munosabati bilan bolalarning bolalar bog'chasiga berish hollari yanada ko'paydi. Kasaba uyushmalari va yirik fabrika-zavodlar yordamida ishlayotgan ayollarga yana bir yordamchi tashkilot-yozgi sog'lomlashtirish maydonchalari ta'sis e'tildi.

XX asr 30-yillarning maktabgacha tarbiya dasturlarida bolalar bog'chalarining tozalikva metodik yordam holatini tekshirish keng tarqaldi. Bu tekshirishlar natijalariga ko'ra xonalar va maydonchalarning jihozlanmaganligi, asbob-uskunalar bilan ta'minlanmaganligi, tozalik me'yorlariga amal qilinmasligi kabi kamchiliklarga qarshi kurash olib borilgan.

Qishloqlardagi bolalar bog'chalari va maydonchalari maktabgacha tarbiya muassasalariga nisbatan bo'lgan salbiy qarashlar tufayli katta qiyinchiliklarga duchor bo'lgan.

1930 yilda O'zbekistonda respublikaning barcha katta shaharlari va viloyatlarida o'z bo'linmalariga ega bo'lgan maktabgacha tarbiya pedagogik maslahatxonasi tashkil qilindi. Uning faoliyati doimiy ma'ruzalar, radiosuhbatlar, ayollar uchun ko'rgazmalar tashkil qilishdan iborat edi. Ular uchun bolalarga eng yaxshi burchak qilish bo'yicha musobaqa ham o'tkazilgan. Pedagogik maslahatlar beruvchilar oilalarga borishgan va bolalar burchaklarini tashkil qilishgan va shu bilan bolalarni bog'chalarga qabul qilish tartiboti hamda oilalarning tarbiya masalalari bo'yicha maslahat berish bilan birlashtirilgan.

1933-1934 yillarda sanab o'tilgan harakatlar natijasida O'zbekistonda 3840 ta kolxoz maydonchalari bo'lib, unda 127 ming bolalar qatnashgan. 1933 yil bolalar bog'chalari uchun ilk dastur loyihalarini ishlab chiqarish yilisifatida muhrlandi Rusiy zabonbolalar bog'chalari dasturlari asosida tuzilgan bu dasturlar keyinchalik mahalliy sharoitlarni inobatga olib qayta tuzilgan.

Maktabgacha tarbiya birlashmalarining metodik faoliyati yagona markaz tomonidan rahbarlikni amalga oshirishga ehtiyoj sezgan. 1934 yil Toshkentda tuzilgan Respublika maktabgacha tarbiya metodik xonasishunaqa markaz vazifasini bajardi.

Ommaviy maktabgacha tarbiyaning rivojlanishida eng katta to'siqlardan biri malakali kadrlarning yetishmasligi bo'lgan. Qishloq aholisidan kadrlar tayyorlash uchun qisqa muddatli 3 oylik kurslar tashkil qilingan. Bundan tashqari XX asrning 70- yillari boshidan maktabgacha tarbiya mutaxassislarini tayyorlash vazifasi pedagogik o'quv yurtlari zimmasiga qo'shildi. 1930 yildan Toshkentda faoliyat yurituvchi pedagogik o'quv yurti 1936 yilda 60 ta mutaxassis tayyorladi.

Natijada 1938-1939 yillarda respublikada 927 ta bolalar bog'chasi ochilgan edi va ularda 36710 ta bola bor edi. Maydonchalar soni esa 4835 ta bo'lib ularda 152000 bola bor edi. SHu bilan birga bu vaqtda onalar uchun "Bolalar xonalari" nomli maktabgacha tarbiya muassasalari ham tuzilgan.

³ О.О. Эшонхўжаева. Ўзбекистон ССРда мактабгача тарбиянинг ривожланиши. Т.:Фан. 1990 й. 7 б.

SHu va keyingi yillarda maktabgacha tarbiyani yaxshilash maqsadida quyidagi choralar ko'rilgan:

- joylarda metodik ishlarni tashkil qilish;
- mebel, o'quv qo'llanmalari, o'yingohlarning standartlarini ishlab chiqish;
- maktabgacha tarbiya masalalariga jamoatchilik va aholining e'tiborini qaratish (matbuotda nashr qilish, hujjatlarni tuzish) va sh.k.

Urush yillari O'zbekistonda 200 ming bola ko'chirib keltirilgan va natijada bolalar bog'chalari tarmog'ining kengayishi, ularda ish kuni uzaytirish zaruriyati paydo bo'lgan. Urush yillari maktabgacha internatlar ham tashkil qilingan. Ulardagi tarbiyaning o'ziga xosligi shundan iboratki, ularda o'z oilasi, yaqinlaridan ajragan bolalar tarbiyalanishgan. Bu holda pedagoglarning har bir bola uchun mas'uliyati tabora oshib borgan.

Urushdan keyingi davrda oziq-ovqat muammolari munosabati bilan kuchsizlangan bolalar uchun sog'lomlashtirish chora-tadbirlari kuchaytirildi. Bu maqsadda respublikaning bir qator shaharlarida sanatoriya tipidagi bog'chalar tashkil qilindi. Qishloq hududida maktabgacha tarbiyaning rivojlanishiga katta ahamiyat berilgan. Bu qishloq ho'jaligi mahsulotlari, ayollar mehnatidan foydalanish zaruriyati bilan bog'liq edi. 1959 yildan maktabgacha tarbiyaning yagona tuzilishni tashkil qilish maqsadida ikki turdagi maktabgacha tarbiya muassasalari bitta yasli bog'chaga birlashtirildi. Bu esabolalarni tarbiyalash jarayonining faollashuviga olib keldi.

O'rta maxsus ma'lumotli mutaxassislar Toshkent va Marg'ilon pedagogika o'quv yurtlari tomonidan amalga oshirilgan. 1957-58 yillar ular 517 ta mutaxassis chiqarishgan. Metodik va tarbiya ishlarini yaxshilash maqsadida Toshkent, Samarqand, Buxoro, Namangan, Farg'ona, CHirchiq shaharlarida maktabgacha tarbiya xonalari ochilgan. 1961 yil Qori-Niyoziy nomidagi pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot markazida O'zbekistondagi maktabgacha tarbiya muammolari ustida, tadqiqot olib boruvchi, bolalar bog'chalari va metodika xonalariga yordam ko'rsatuvchi markaz ochildi.

Toshkentda 1966 yil 26 aprelda bo'lib o'tgan zilzila natijasida 225 ta maktabgacha tarbiya muassasalari barbod bo'ldi. Biroq qisqa vaqt mobaynida boshqa respublika quruvchilari yordami bilan bu muassasalar qayta tiklandi.

XX asrning 60-80-yillarda ommaviy maktabgacha tarbiya quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilgan:

- markazlashgan jamoa xo'jaliklariaro maktabgacha tarbiya muassasalarining ish tajribasini o'rganish uchun respublika majlislarini o'tkazish;
- kolxozlar orasida eng yaxshi maktabgacha tarbiya muassasasi nomiga musobaqa o'tkazish;
- yuqumli kasalliklardan aziyat chekuvchi bolalar uchun maxsus muassasalar tashkil etish;
- bolalar sog'ligini saqlash bo'yicha maktabgacha tarbiya muassasalarini tashkil qilish;
- yasli bog'cha va boshqa tarbiya muassasalari uchun mutaxassislar tayyorlash;
- respublikaning pedagogik va musiqa o'quv yurtlarini keng turdagi mutaxassislar tayyorlab berishga o'tkazish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashning yagona dasturini ishlab chiqish;
- bolalarning estetik tarbiyasiga katta ahamiyat berish-o'zbek milliy san'ati asarlaridan foydalanish va boshqalar.

O'zbekistonning mustaqil davlat maqomini qo'lga kiritishi bilan jamiyatning ijtimoiy muammolari yanada ko'paydi va keskinlashdi. Birinchidan, siyosiy, ma'naviy, iqtisodiy ustuvor yo'nalishlarning almashishi, ikkinchidan, bu davrda ijtimoiy muammolarni yaxshi tushunmaslik oqibatida ro'y berdi. Biroq, demokratiya va oshkoralik tamoyillari,

xorij davlatlari tajribasi yordamida davlat muhtojlarga real ijtimoiy pedagogik yordam bermoqda, ijtimoiy pedagogik fanini rivojlantirish uchun chora-tadbirlar ko'rmog'ida.

O'zbek xalq pedagogikasida ta'lim-tarbiya masalasining ijtimoiy xarakteri

O'tmish tajribasini o'rganish zamonaviy pedagogika fanining asosiy vazifalaridan biriga aylanmoqda. Biroq tarbiyaning milliy xususiyatlariga murojaat qilish madaniy ajralishga olib kelmasligi kerak. Zamonaviy pedagogika fanining maqsadi u milliy xususiyatlar asosida fanning zamonaviy muammolarini yechishga yordam beruvchi, uning rivojiga o'z hissasini qo'shuvchi kuchlarni topishdan iborat bo'lmog'i lozim.

Xozirda dunyoning turli davlatlarida xalqlarning madaniy xususiyatlariga katta e'tibor berilishi avvalgi madaniy yutuqlarning hozirgi zamon talablariga javob berishi, mavjud muammolarni hal qilish uchun ulardan foydalanish masalasining keskinligini tushirmaydi. O'sib kelayotgan avlodni hayotga tayyorlashning ko'p asrlik tajribasi yordamida yoshlarning zamonaviy bozor-iqtisodiyoti munosabatlariga asoslangan demokratik jamiyatga tayyorlash mumkinmi; - degan masalada qizg'in bahs munozara boradi.

Qanday qilib xalqning o'z milliy qiyofasi, madaniy xususiyatlarini tiklamasdan bugunning muammolarini yechsa bo'ladi? SHubhasiz, moziy tajribasida, xalq pedagogikasida tarbiya va ta'lim jarayonlariga qo'llash mumkin bo'lgan ko'p narsa bor. Xalq pedagogikasi shaxsga o'z davrida ijtimoiy xususiyatlarni paydo qilish uchun lozim bo'lgan pedagogik bilim, ko'nikma va malakalar, ta'lim-tarbiya berish, yo'llari, vositalarining majmuasi hisoblanadi.

Milliy pedagogika xalqning ta'lim-tarbiya masalasi yuzasidagi qarashlari, g'oyalari, an'analari asosida shakllangan. Milliy pedagogikaning tengsiz qadriyati shuki, u birinchidan o'zida asrlar davomida shakllangan pedagogik haqiqatlarga ega, ikkinchidan esa u hayotiy, amaliy xarakterga. U o'z ifodasini xalq pedagogikasining barcha g'oyalari amaliy tajribaga asoslanganligi, amaliyotda sinalgan va yosh avlodni tarbiyalash bo'yicha amaliy faoliyatga qaratilganligida topadi..

Xalq pedagogikasida hayotiy (maishiy, mehnat, axloqiy) va pedagogik ma'lumotlar, kuzatuvlar muhim ahamiyatga ega bo'lib muomala jarayonida o'zlashtiriladi. Xalq pedagogikasi tarixiy va ijtimoiy tajriba mahsuli va shu bilan birga ijtimoiy axloq va ijtimoiy moslashuv malakalarining shakllanishi vositasi, omili hisoblanadi.

Xalq pedagogikasi jamiyatning pedagogik madaniyatidagi eng yaxshi qadriyatlarni mujassamlashtirgan: kattalarga hurmat, mehmondo'stlik, mehnatsevarlik, yuqori axloq, rostgo'ylik.

Xalq pedagogikasining ijtimoiy xarakteri yana, shunda namoyon bo'ladiki, uko'pgina etnomadaniy hodisalar-dunyoqarash, tibbiyot, etika, din, ekologiya va boshqalar bilan o'zaro munosabatda yorqin namoyon bo'ladi. Bu muammolar olimlar tomonidan o'rganilmoqda.

O'zbek xalq pedagogikasida shaxs dunyoni hayotiy shaxsiy tajriba orqali o'zlashtiradi, degan teran fikr mavjud, chunki u boshqa shaxslar bilan muomalaga kirar ekan, ularning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi.

O'zbek xalqida shunday naql bor: chaqaloq xali shaxs emas, u tom ma'nodagi inson bo'ladimi, yo'qmi-bu uning ota-onasi, uni o'rab muhit va boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatiga bog'liq. SHuning uchun xalq pedagogikasi faqatgina avvalgi avlodlar tomonidan erishilgan, ishlab chiqarilgan turli ong shakllarini o'zlashtirsagina go'dak insonga aylanadi. Bolaning tug'ilishi bilan birga, tarbiyalanishsiz xalq hayotining rivoji, oldinga intilishi mumkin bo'lmagan hodisadir. Bu g'oya ko'psonli xalq rivoyatlari, afsonalari, dostonlarida o'rin olgan. Agar uni zamonaviy tushunchalarda ifodalasak,

o'zbek xalq tarbiyasini hozir bolaga g'amxo'rlik qilish, uning sog'ligi haqida qayg'urish, uning hayotini himoya qilish, kattalar tomonidan uning aqliy rivojini, axloqiy, estetik, jismoniy va mehnat tarbiyasi uchun ularga ta'sir qilishning majmuasi hisoblanadi.

O'zbeklarning etnografiyasining turli xil materiallarini taxlil qilar ekanmiz, u o'ziga yarasha mukammal inson modelini yarata olishini e'tirof etishimiz mumkin.

Buyuk ma'rifatparvarlar-olimlar, pedagoglar, shoirlarning pedagogik g'oyalarini o'rganish inson tarbiyasi haqidagi xalq g'oyalari ularning asarlaridan joy topganligini tasdiqlaydi. Ibn Sinoning "Tadbiri manzil" kitobining "bolalar tarbiyasi va ta'limi" bobida oila tarbiyasi amaliyotidan, Beruniyning "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar" kitobida turli xalqlarning an'alaridan Al-Farobiyning "Katta musiqa kitobi"da xalq musiqasidan ko'p misollar bor, Nosir Husravning "Baxt kitobi"da ham oddiy odamlarning mehnatlari ulug'lanadi.

Xalq pedagogikasini o'rganishga S.R.Rajabov, A.Ismoilova, I.Obidova, S.Temurova, M.Ochilov, A.Otayeva, Z.Mirtursunov, A.Minavarova kabi o'zbek olimlarining ishlari bag'ishlangan. Bu mualliflarning ishlarini birlashtirgan holda o'zbek xalq pedagogikasining quyidagi yo'nalishlarini ajratsak bo'ladi:

- bolaning axloqiy, aqliy, mehnat, jismoniy va estetik tarbiyasining o'zaro aloqasi asosida har tomonlama rivojlanishi g'oyasi;
- shaxsning rivojlanishida oilaviy tarbiyaning yetakchi rolini belgilash;
- xalq pedagogikasi usul va tamoyillarining xalq ijodi namunalarida mujassamlashuvi;
- ta'lim-tarbiyaning pedagogik usullarini birlashtirish;
- xalq pedagogikasining amaliy xarakteri;
- xalq pedagogikasining o'sib kelayotgan avlodni aniq amaliy fuqarolik, oila faoliyatiga tayyorlashdagi ijtimoiy roli.

Xalq pedagogikasining qoidalari xalq ijodi namunalari-maqol, ertak, ashula, doston, rivoyatlarda o'zining ifodasini topgan. Aynan shularda xalq asrlar mobaynida o'z ijtimoiy tajribasini umumlashtirgan. Ular hikmatlar shaklida pand-o'git mazmuniga ega bo'lib xalqning ijtimoiy hayotga bo'lgan real (hayotiy) qarashlarini ifodalaydi.

O'zbek xalq pedagogikasining o'ziga xos xususiyatlaridan biri xalq og'zaki ijodi matnlarida tarbiyaning vosita, usullarining tavsifi beriladi.

Hayotiy sharoitlar, oilaviy an'alar, tarbiya usullari va vositalari o'zbek xalqi orasida nihoyatda turli tumandir va bundan ko'p sonli manbalar dalolat beradi. Aynan shularda biz mehnat jarayonlarinin yigitva qizlar uchun mo'ljallangan bayramlarning o'ziga xos tavsiflarini topamiz.

An'ana, odat, marosimlar avloddan-avlodga o'tgan. Nikoh tuzish, bolaning tug'ilishi, mehmonlarni kutib olish va kuzatish, vafot marosimi, mehnat jarayonlarini o'tkazishning muayyan qoidalari mavjud bo'lgan. Bu marosimlarda bolalarning doimiy ishtiroki ta'minlanadi. Bu odatlar yordamida o'zbeklarning an'anaviy muomala shakli shakllanadi.

Sobiq sho'ro tuzimi davrida milliy an'alarga, odatlarga hurmatsizlik qilish oxir-oqibat axloqiy holatlarning yomonlashuviga olib keldi. So'nggi yillarda insonlarning tabiat, jamiyat, dinga nisbatan munosabatida ko'proq erkinlik paydo bo'ldi. Bu sharoitlarida odat, marosimlar, muomala madaniyatdagi o'ziga xoslik o'sib kelayotgan avlodning har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalash tizimida yanada muhim o'rin tuta boshladi. O'zbek xalqi axloqiy odatlarining mustahkamligi asosan oilaviy munosabatlar va oilaviy tarbiyaning alohida ahamiyati bilan bog'liq.

O'zbek xalq pedagogikasida sevgi, oila, bolalar haqidagi qarashlar ko'p yillik tajriba ta'sirida shakllangan. Bu tushunchalarning qonun va qonuniyatlarida pedagogik va amaliyotda sinalgan tarbiya normalari qoidalar, o'z aksini topgan. Xalq pedagogikasida oila inson hayotida eng asosiy tarbiya omili sifatida ko'riladi. Oila jamiyat negizidir. Oila bolalarga ta'sir etish usullari, odat-an'analarini aniqlashi kerak. U dam olish tartibini, bolalarning mehnat va o'quv mashg'ulotlarini belgilashi lozim. SHuningdek, oila ota-ona va bolalar orasidagi o'zaro munosabatlarning eng qulay me'yorlarini ishlab chiqadi. CHunki bola o'zini qiziqtirishgan masalalar bo'yicha eng avvallom bor o'z ota-onasi, eng avvalo onasi bilan o'rtoqlashadi. Bu yerda oila a'zolari orasidagi munosabatlar amalga oshadi, hamda ota-onaning tarbiyaviy vazifalari aniqlanadi.

Oila va oilaviy tarbiyaning u yoki bu xususiyatlari doimo xalq e'tiborining markazida bo'lgan va bu xalq pedagogikasida o'z ifodasini topgan. Xalq avvalom bor baxtli oila yaratish yaratish uchun kurashgan. Xalq oilani baxt manbai, "tabiat go'zalligi", mehnatsevar oila jamoasi sifatida ko'radi va oilada ayol va erkak teng huquqliligini e'tirof etadi, ayollar huquqini himoya qiladi, ajralishlarni qoralaydi, oilaviynizolarni nihoyatda ehtiyotkorlik bilan hal qilishni maslahat beradi.

Xalq pedagogikasida onalikka oliy ijtimoiy qadriyat sifatida qoraladi, xalq og'zaki ijodida esa ona doim ulug'lab kelinadi. Oilaning ijtimoiy vazifalarini xalq bolada ahloq, hurmat, kattalar va kichiklar bilan hushmuomala bo'lish, qishloq xo'jaligi, kasb-xunar malakalarini egallashda ko'rgan.

O'zbekistonda zamonaviy bosqichda ijtimoiy pedagogika rivojlanishining ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslari

Ijtimoiy pedagogikani va ijtimoiy-pedagogik faoliyat rivojining metodologik asoslari quyidagilar hisoblanadi:

1. Bozor munosabatlarini shakllantirish va jamiyatni demokratiyalashtirish sharoitida davlatning kuchli ijtimoiy siyosati. Bu siyosatning asosiy yo'nalishlari I.A.Karimov asarlarida va davlat dasturiy hujjatlarida ko'rsatilgan.
2. Aholining eng kam ta'minlangan qatlamlarini ijtimoiy himoya qilish choralari to'g'risidagi hukumat farmoyishlari, qonun, farmonlarni hayotga tatbiq etish.
3. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy pedagogik konsepsiyasi.

Ijtimoiy muammolarga nihoyatda katta e'tibor qaratilishining sababi milliy davlatchilikni shakllantirish jarayonidir. Bu davrda ayniqsa ijtimoiy muammolar nihoyatda keskinlashadi, ijtimoiy qarama-qarshiliklarning yuzaga kelishi milliy havfsizlikka tahdid omili bo'lib xizmat qilishi mumkin. SHuning uchun vaqtida choralar qabul qilish nihoyatda muhimdir.

Iqtisodning liberallasuvi turli ijtimoiy qiyinchiliklarni –ilmsizlar sonini ortishi, turli tengsizliklar paydo bo'lishi, hayot tarzining buzilishini keltirib chiqardi.

SHuning uchun O'zbekiston taraqqiyotining o'z yo'li, asoslanadigan yetakchi tamoyillaridan biri kuchli ijtimoiy siyosat olib borish hisoblanadi. Bu siyosatning maqsadi quyidagilardir:

1. Bozor islohotlarining hamma bosqichlarida aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlash;
2. Aholining turli qatlamlarini paydo qilmaslik orqali ijtimoiy kelishuvni ta'minlash.

Mustaqillik yillarida ko'rsatilgan maqsadlarga aholining ijtimoiy himoyasining yangi mehanizmi shakllangan va u quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ishlab chiqarishni barqarorlashtirish;
- davlat mablag'laridan tashqari, mehnat jamoalari, ijtimoiy va mehribonlik fond va tashkilotlarining mablag'larini yo'naltirish;
- aholi daromadlarining yuqori tabaqalashuviga yo'l qo'ymaslik;

- kambag'allikka qarshi kurashish, nogiron, yetim va qariyalarni qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish.

Milliy mentalitet va hayot tarzining xususiyatlarini inobatga olib, eng kam ta'minlangan oilalarni aniqlash va ularga mahalla qo'mitalari orqali yordam ko'rsatish kabi ijtimoiy qo'llab-quvvatlash shakli tarqalmoqda. Bunday yondashuv bizning xalqimizda ko'p asrli ildizlarga ega va amaliy ahamiyati esa mablag'larning hayotda aniq tarqatilishini ta'minlaydi.

Respublikada olib borilayotgan ijtimoiy siyosatning huquqiy asosi bo'lib quyidagi yo'nalishlarga doir hujjatlar xizmat qilmoqda:

1. Xayriya-O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2000 yil 4 martdagi "Sog'lom avlod uchun xalqaro nohukumat xayriya fondining faoliyatini ta'minlash choralari to'g'risida"gi farmoni. Unda fondning asosiy vazifalari belgilangan:

- mablag'larni "Sog'lom avlod" davlat dasturiga qaratish;
- oila va jamiyatda sog'lom hayot tarzini targ'ib qilish;
- xorij va milliy homiylarning xayriya yordami vosita va mablag'larini jalb qilish;
- ko'p farzandli oilalar, nogiron bolalar, bolalar uylari tarbiyalanuvchilariga insonparvarlik yordami ko'rsatish.

2. Mehr-muruvvatga oid O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004 yil 27 yanvardagi "Mehr-muruvvat to'g'risida"gi farmoyishi. Uning maqsadi jamiyatda do'stlik, bag'rikenglik, xalqlararo totuvlik fuqarolar, ayniqsa yoshlarning yaxshi axloqiy hislatlarini rivojlantirishdir.

3. Sog'lom avlod tarbiyasiga oid O'zbekiston Respublikasining "fuqarolar sog'ligini saqlash to'g'risida"gi qonuni haqida aholining malakali tibbiy yordam va ijtimoiy himoya olishdagi konstitutsiyaviy huquqlarni amalga oshirishi, sog'liqni saqlash tizimini mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarga moslashtirish maqsadida quyidagi farmon va farmoyishlar qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasi prezidentining 1998 yil 10 noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish davlat dasturi to'g'risida"gi farmoni, Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 3 dekabrda "O'sib kelayotgan avlodni sog'lomlashtirish muammolarini kompleks hal qilish to'g'risida"gi farmoyishi, 2000 yil 15 fevraldagi "Sog'lom avlod davlat dasturi to'g'risida"gi, 2002 yil 31 oktyabrdagi "O'zbekiston bolalar sportini rivojlantirish fondi faoliyatini tashkil qilish to'g'risida"gi, 2002 yil 25 yanvardagi "Ayollar va o'sib kelayotgan avlodning sog'ligini mustahkamlash to'g'risida"gi farmoni.

4. Ayollarning ijtimoiy himoyasiga oid O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining "Ayollarga qo'shimcha imtiyozlar to'g'risida"gi 1989 yil 14 apreldagi qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1989 yil 17 martdagi "Ayollarning maxsus himoyasini kuchaytirish to'g'risida"gi farmoni, Vazirlar Mahkamasining 1999 yil 17 martdagi "Zararli va sharoiti og'ir ishlarda band ayollarning daromadlariga soliq solinayotganidagi imtiyozlar to'g'risida"gi farmoni.

5. Oilani qo'llab-quvvatlashga oid O'zbekiston Respublikasi prezidentining 1994 yil 16 iyundagi "Ko'p bolali oilalarga ijtimoiy yordam tizimini mukammallashtirish to'g'risida"gi farmoni, Vazirlar Mahkamasining 1986 yil 10 dekabrda "Ko'p bolali oilalarga yordam ko'rsatish to'g'risida"gi farmoyishi. "Voyaga yetmagan bolali oilalarga nafaqa to'lash to'g'risida"gi Nizomida bu nafaqalarni olish huquqiga quyidagilar ega: -nogiron bolali oilalar; -ota-onasi yo'q bo'lgan va bolalarning tarbiyasi bilan qarindoshlari shug'ullanuvchi oilalar; -ota-onadan biri yoki ikkalasi ham nogiron bo'lgan oilalar; -ota-onadan biri yoki ikkalasi ham ishsiz bo'lsa.

6. Nogironlarga yordam berishga oid 1991 yil 18 noyabrda "O'zbekiston Respublikasida nogironlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida", Vazirlar Mahkamasining "YOshligidan nogiron bo'lganlarga, qariyalarga va mehnat qilishga layoqatsiz shaxslarga nafaqa to'lash to'g'risida"gi 1994 yil 24 iyundagi № 319 farmoyishi. Ularda nazarda tutilgan choralar nogironlar uchun individual rivojlanishlari, ularning ta'limlari va ishlab chiqarishda qatnashishlari, sog'liqni saqlash dasturini amalga oshirishga qaratilgan.

7. Aholining kam ta'minlangan qatlamlarini himoyalashga oid O'zbekiston Respublikasining aholining kam ta'minlangan oilalarini himoyasi to'g'risidagi farmon, farmoyishlari. SHuningdek, ijtimoiy himoyaga muhtoj aholini ishga joylashtirishda ish o'rinlarining minimal soni o'rnatiladi.

8. Mahallaning ijtimoiy maqomini mustahkamlashga oid Mahalla qo'mitalariga fuqarolarni o'z-o'zini boshqarish organiga aylanishi munosabati bilan 1999 yil 14 apreldagi "Fuqarolarni o'z-o'zini boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonun, shuningdek 1999 yil 13 yanvardagi "Aholining ijtimoiy qo'llab-quvvatlanishini ta'minlashda o'z-o'zini boshqarish organlari rolini oshirish to'g'risida"gi farmon qabul qilindi. Ular shahar, qishloq, mahalla oqsoqollari yig'ilishlarining vakolatlarini belgilab berishadi. Ulardan asosiylari davlatning oilalarni ijtimoiy ta'minlash uchun ajratilgan mablag'larini to'g'ri taqsimlash, ayollar manfaatlarini himoya qilish, oilada ma'naviy-axloqiy muhitni shakllantirish, ijtimoiy tartibni ta'minlashda ishtirok etish, huquqbuzarliklarning oldini olish, voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilish, aholi markazlarining tozalik va ekologik holatini nazorat qilish.

Zamonaviy sharoitlarda ijtimoiy siyosatni o'tkazish hayotning barcha sohalarini ijtimoiylashtiruv ijtimoiy ishlarning aniq belgilangan yangi shakllarini joriy qilish zarurligini tug'diradi. Bu borada quyidagi ishlar amalga oshirildi:

1) 1996 yil 23 fevralda Vazirlar Mahkamasining "O'zbekistonda tibbiy- ijtimoiy patronaj tizimini tuzish" haqidagi buyrug'i chiqdi. Unda "Sog'lom avlod" fondining taklifi bilan viloyatlar, Toshkent shahri, Qoraqalpog'iston Respublikasida 15 ta tez tibbiy yordam guruhlarini tuzilishiga mablag' ajratildi. Bu buyruq tibbiy- ijtimoiy yordam ko'chma guruhlarini mutaxassislar bilan ta'minlash vazifasini amalga oshirishga qaratilgan. Unda shuningdek tibbiy- ijtimoiy patronaj ishchilarini tayyorlash tashkiloti zarurligi ham aytilgan. O'zbekiston Respublikasi mehnat vazirligiga bir oy muddat ichida kasb-hunarlarini tasniflash Respublika markaziga yangi kasb-"tibbiy- ijtimoiy ishchi" kasbini kiritish vazifasi yuklatildi. Tibbiy- ijtimoiy patronaj funksiyalari tarkibiga quyidagilar kiradi:

1. Tibbiy- ijtimoiy patronaj ijtimoiy sohada faoliyat yurituvchi turli tashkilot, muassasalar intilishlarini birlashtiradi.
2. tibbiy- ijtimoiy patronaj o'z faoliyatida O'zbekistonda yashovchi xalqlarning asriy an'analariga, fan yutuqlariga asoslanadi va O'zbekistonda yuritilayotgan samarali ijtimoiy siyosatni har bir oilaga yetkazishga majburdir.
3. tibbiy- ijtimoiy patronaj har bir oilaning tibbiy ijtimoiy holati monitoringini o'tkazadi. Tibbiy- ijtimoiy patronaj maqsadlari quyidagilardan iborat:
 - Sog'liqni saqlash vazirligi, Aholini ijtimoiy ta'minoti vazirligi va Sog'lom avlod uchun fondi ko'rsatkichlari yordamida mahalliy organlar bilan yaqin aloqada bo'lib yashashning tozalik gigiyenik sharoitlarini, oilaning psixologik iqlimini, uning a'zolarining sog'ligi holatini aniqlash
 - tibbiy, ijtimoiy va psixologik yordamga muhtoj ayollar va bolalarni o'z vaqtida aniqlash;
 - oilada sog'lom turmush tarzining shakllanishi.
4. ko'rsatilgan maqsadlarga muvofiq tibbiy ijtimoiy patronajga quyidagilar yuklatiladi:

-oilalarga tibbiy, ijtimoiy va huquqiy yordam ko'rsatish;
-ayol va bolalarni sog'lomlashtirishda yordam ko'rsatish, oilani rivojlantirish bo'yicha keng tushuntirish ishlarini olib borish.

2) 1998 yil 1 aprelda Vazirlar Mahkamasining "Ona va bola skiringi dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoyishi chiqdi. Bu dastur homilador ayollarda nogiron bolalarning tug'ilishini oldini olish uchun tug'ma va boshqa patologiyasini aniqlashga qaratilgan. Bu farmoyishga binoan "Ona va bola skiringi" dasturini qo'llab-quvvatlash mas'uliyati "Sog'lom avlod uchun", "Mahalla" fondi, O'zbekiston Respublikasi xotin-qizlar qo'mitasiga yuklatildi. 1998-2001 yillar orasidagi davrda "Sog'lom avlod uchun" fondining "Villak" (Finlandiya) va Bristol Monteds Skvibb (AQSH) kompaniyalari bilan tuzilgan shartnomalariga muvofiq skringning markazlari agrotehnika va boshqa texnik jihozlari bilan ta'minlandilar.

3) 1997 yil 31 dekabrda Vazirlar Mahkamasining "SOS-O'zbekiston bolalar qishloqlari assotsiatsiyasini ta'sis etish to'g'risida"gi farmoyishi chop etildi. Bu assotsiatsiya bolalar qishloqlarini tashkil qilish jamiyati- SOS-Kinderford xalqaro jamiyati (Avstriya) tomonidan ta'sis etildi.

Assotsiatsiya faoliyatining asosiy maqsad va yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- -jamoatchilik va davlat tuzilmalarining yetim bolalarning jismoniy, aqliy va axloqiy jihatdan rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratishdagi harakatlarini tartibga solish;
- -etim bolalarga yordam berishga qaratilgan loyiha va dasturlarni amalga oshirishda moliyaviy yordam berish;
- -falokatga uchragan barcha bolalarga yordam ko'rsatish;
- -O'zbekiston Respublikasida SOS-O'zbekiston bolalar qishloqlarini tashkil qilish va ularni jihozlar bilan ta'minlash;
- -SOS-Kinderford interneyshnl bilan hamkorlik qilish;
- -Assotsiatsiya faoliyatiga davlat, jamoat va xususiy xususiyatlarni jalb qiladimi;
- -etim bolalar uchun insonparvarlik dasturlarini tarqatish va qo'llab-quvvatlash uchun OAVlari bilan hamkorlik qilish, ko'rgazma, seminarlar o'tkazish, axborot materiallarini chop etish.

YUqorida keltirilgan hujjatlardan ko'rinib turibdiki, ijtimoiy muammolarga alohida e'tibor 1996 yildan qaratilgan. Bir yil avval 1995 yil O'zbekistonda shaxsni shakllantirishning ijtimoiy pedagogik konsepsiyasi ishlab chiqildi. Uning tuzilishi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, ta'lim tizimini to'g'ri isloh qilish bilan izohlanadi.

Konsepsiyaning asosiy qoidalari:

- 1) madaniy-axloqiy tarbiyaning ta'limdan ustuvorligi;
- 2) insonda ijtimoiy faollik, o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari, muomala va axloq madaniyati, yuqori intizomga ega demokratik jamiyat fuqarosini tarbiyalash;
- 3) ijtimoiy faol shaxsni jamiyat ishlab chiqarishning asosiy sharti sifatida shakllantirish har bir fuqaro hayotining ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy sohalarida ishtirok etishi;
- 4) shaxsni ijtimoiylashtirish vositalari sifatida demokratiyalashtirish, insonparvarlik tamoyillarini amalga oshirish;

Ta'limni demokratiyalashtirish-faollik va tashabbusni, hamkorlik, birlik vositalarini rivojlantirishni nazarda tutsa insoniylashtirish-yosh avlodni milliy, ijtimoiy-madaniy qadriyatlar orqali umuminsoniy ma'naviy qadriyatlarga, inson huquqlarini ta'minlashga ko'nikishlari demakdir.

Bu konsepsiya boy tarixiy, madaniy, ma'naviy, pedagogik, ijtimoiy an'analar bilan birgalikda ijtimoiy-pedagogika fanining amaliy faoliyat sohasi sifatidagi rivojida poydevor bo'lishi mumkin.

Savollar

1. Xorijda ijtimoiy pedagogika rivojining birinchi davri nimalar bilan bog`liq?
2. Xorijda ijtimoiy pedagogika rivojining ikkinchi va uchinchi davri haqida nimalarni bilasiz?
3. O`zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi tarixida «Avesto» ning o`rni qanday?
4. Islomdagi ma`naviy-axloqiy o`gitlarining ijtimoiy mazmuni haqida nimalarni ayta olasiz?
5. Al-Buxoriy va at-Termiziy asarlarining jamiyat va shaxs tarbiyasiga oid g`oyalardan misollar keltiring.
6. XI-XIX asr ma`rifatparvar shoirlari va olimlarining ijtimoiy pedagogik qarashlari haqida gapirib bering.
7. 1917-1990 yillardagi ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy yo`nalishlari qaysilar?
 - a. O`zbek xalq pedagogikasining zamonaviy ijtimoiy g`oyalari nimalardan iborat?
 - b. O`zbekistonda zamonaviy bosqichda ijtimoiy pedagogika rivojlanishining ijtimoiy-siyosiy va huquqiy asoslarini nimalar tashkil etadi?

3-Mavzu.

IJTIMOY PEDAGOGIKA ALOHIDA FAN VA AMALIY FAOLIYAT SOHASI SIFATIDA. BOLANING SOTSIUMDA RIVOJLANISHI, SHAXSNING IJTIMOYILASHUVI

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogika, autsayderlar, ijtimoiy faoliyat, ijtimoiy ta'lim, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy bilim, ijtimoiy ko`nikma, ijtimoiy- pedagogik kategoriyalar, tamoyillar va ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar. Bolaning rivojlanishi, ijtimoiylashuv, ijtimoiy ta'lim, ijtimoiy muhit, tarbiyaviy ta`sir, ijtimoiy status va rol,

Reja:

- 1) *Ijtimoiy pedagogika tushunchasining mohiyati*
- 2) *Ijtimoiy pedagogikaning sohalari, vazifalari, asosiy kategoriyalari va tamoyillari*
- 3) *Ijtimoiylashuv ijtimoiy pedagogik hodisa sifatida. Bolaning rivojlanishi haqida umumiy tushuncha*
- 4) *Ijtimoiylashuv jarayoni, ijtimoiylashuv vositalari, ijtimoiylashuv agentlari, ijtimoiylashuv mexanizmlari, ijtimoiylashuv omillari.*

Ijtimoiy pedagogika tushunchasining mohiyati

Sotsiologiya fani jamiyatning o`zini-o`zi anglashida qudratli vositadir. qaysi jamiyatda sotsiologiya kuchliroq rivojlansa, bu mana shu jamiyatning o`zini to`laroq anglayotgani alomatidir. Sotsiologiya fani inson xulq-atvorini tushunishning aniq va favqulodda yorqin istiqbolini ochadi. Sotsiologiyani o`rganar ekanmiz, dunyoga o`zimiz berayotgan talqindan hayotimizni shakllantirayotgan ijtimoiy ta'sirlarga nazar tashlash uchun yuqoriroq o`qtariladi.

Sotsiologiya fani jamiyat va undagi insonlararo, insonlar va ijtimoiy institutlararo munosabatlar haqidagi fan sifatida pedagogika faniga juda katta material tayyorlab beradi.

Jamiyat tarbiyasi bu ijtimoiy tarbiya deganidir. Ijtimoiy tarbiya muammolari bilan esa ijtimoiy pedagogika (lat. Socium-jamiyat) shug`ullanadi. Sotsiologiya- insonning ijtimoiy turmushini o`rganish, guruh va jamiyatni o`rganishdir.

Ijtimoiy mavjudot bo'lgan odamlarning xulq-atvori- uning predmetidir. Sotsiologiyani faoliyat maydoni keng bo'lib, u ko'chada individlarning tasodifiy to'qnashuvlaridan to' global ijtimoiy jarayonlarni tadqiq qilishgacha bo'lgan sohalarni qamrab oladi.

Sotsiologiya bizga o'zimiz haqimizda, o'zimiz yashayotgan jamiyat haqida, shuningdek makon va zamonda bizdan uzoq bo'lgan jamiyatlarning haqida bilim olishimkonini beradi.

Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatidagi ta'rifi bir qator baxs-munozaralarga sabab bo'lmoqda. Yaxshi ma'lumki, har qanday fan inson bilimi sohasi sifatida nazariya va amaliyotning birligi sifatida faoliyat yuritadi. Bu ikki soha doimo bir-birini to'ldirib kelishadi va voqelikning mukammallashuviga o'z ta'sirini ko'rsatishadi. Demak, biz ijtimoiy pedagogikani ham fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida o'rganishimiz lozim. Bundan tashqari ijtimoiy pedagogika ko'pgina boshqa fanlar (falsafa, matematika, biologiya) kabi o'quv fani bo'lib ham xizmat qilishi mumkin.

O'zbekiston qadimiy tarix va pedagogik an'analarga ega davlat bo'lgani uchun qadimdan ijtimoiy pedagogika fanining SHarq mutafakkirlari va diniy arboblarning asarlarida rivojlanishi asoslari mavjuddir. XIX asrda o'zbek ma'rifatparvarlari, XX asrdagi novator pedagoglarning ijtimoiy tarbiya sohasidagi faoliyati ijtimoiy bilimlar uchun boy materialni tashkil qiladi. Biroq ma'lum bir davrda ijtimoiy pedagogikaning MDH hududidagi tadrijiy rivojlanishi to'xtatib qo'shildi. Bu ish avvaliga inqilobgacha bo'lgan davrda pedagogikadan voz kechish, so'ngra ijtimoiy muammolarni ma'lum qilmaslik siyosati bilan amalga oshirilgan bo'lsa, ana shu asosdan kelib chiqib, aytish mumkinki, ijtimoiy pedagogika ilmiy nazariy bilimlar va ijtimoiy –pedagogik faoliyatini o'rganadi, keyinchalik unga burjuaziya fani sifatida qaralgan. Ijtimoiy pedagogikaning tiklanishi faqatgina XX asrning 90-yillarida ro'y berdi. Uning qayta "tug'ulishi" ijtimoiy pedagoglarning zamonaviy sharoitlardagi faoliyatlarida, amaliyotda ijtimoiy pedagogika fanining yutuqlaridan foydalanish zaruriyati tug'ilgani bilan izohlanadi. Bu yerda davlat va jamiyatning faoliyat yuritishining yangi tamoyillari-bozor iqtisodiyoti, raqobat, byudjetdan pul ajratishni kamaytirish, dunyo hamjamiyatiga kirish, iqtisodiy holatning barqarorligi nazarda tutilmoqda. SHu bilan birga ijtimoiy hayotni demokratiyalashtirish, jahon hamjamiyatiga kirish aholining kam ta'minlangan qatlamlariga e'tiborni yanada kuchaytirishni talab qiladi. Biroq bundan avvalgi davrning nazariya va amaliyotining tizimlashtirilmog'ini bu ikki soha bir-biridan alohida ravishda rivojlanishiga sabab bo'ldi va ijtimoiy pedagogika fan sifatida shakllanishiga ta'sirini ko'rsatdi. Natijada bugunda ilmning bu sohasini to'liq qamrab oluvchi ta'rif mavjud emas.

Masalan, YU.V.Vasilkova bu fanni "alohida shaxs va guruhni tarbiyalash va o'qitish nazariya va amaliyoti" deb ta'kidlaydi.

A.V.Mudrikning fikricha ijtimoiy pedagogika-"barcha yosh guruhlar va ijtimoiy toifalarni ijtimoiy tarbiyasini o'rganuvchi pedagogikasi"dir.

V.D.Semenov ijtimoiy pedagogika yoki muhit pedagogikasi fan yutuqlarini birlashtiruvchi va ularni ijtimoiy-tarbiya amaliyotida amalga oshiradi, deb hisoblaydi.

I.Podlasiyning "Pedagogika" darsligida quyidagicha ta'rif mavjud: " ijtimoiy pedagogika-ijtimoiy muhitning shaxsni shakllantirishga va ijtimoiy tarbiya muammolariga ta'siri qonuniyatlarini o'rnatuvchi fan".

YU.N.Galaguzova ijtimoiy pedagogikaga uning ob'ekti va predmetini aniqlash orqali ta'rif bermoqchi bo'lgan.

Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatidagi mohiyatini aniqlash uchun “fan” tushunchasining o’zi inson faoliyatining ob’ektiv bilimlarni tizimlashtirish va ishlab chiqishga qaratilgan faoliyati ekanligini ta’kidlash lozim. Tushunchaning ilmiy mazmuniy jihatini o’rganish “ijtimoiy pedagogika” atamasining o’ziga e’tibor qaratishni talab qiladi. U ikki sohadan iborat bo’lib, ularni bitta sohaga birlashtirib turadi. Bubirlashuv tasodifiy emas va fanda tabaqalashuv va ixtisoslashuvning zamonaviy jarayonlariga bog’liq. Pedagogika fanida tabaqalashuv va ixtisoslashuv jarayoni so’nggi paytlarda ancha kuchaydi. Ba’zi bir ixtisoslashtirilgan sohalar-maktabgacha pedagogika, maktab pedagogikasi, maxsus pedagogikasi, kasb-xunar pedagogikasi, tarix pedagogikasimustaqil ilmiy sohalarga aylanib bo’lishdi. Ularning qatoriga ijtimoiy pedagogikani ham kiritsak bo’ladi.

Ijtimoiy pedagogika pedagogika singari ta’lim-tarbiya jarayoni va hodisalarini o’rganadi. Biroq ularni muayyan o’ziga xos yo’nalishlarda o’rganadi. Bu fanning o’ziga xos xususiyati “ijtimoiy” so’zida mujassamlashtirilgan.

“Ijtimoiy” (lotinchada sotsialis-umumiy, ijtimoiy) tushunchasi ostida odamlarning shakllari, ular o’zaro munosabatlarining turli shakllari bilan bog’liq barcha narsa tushuniladi. Bu degani, agar pedagogika o’sib kelayotgan avlodlarning ta’lim tarbiyasi haqidagi fan bo’lsa, ijtimoiy pedagogika ta’lim-tarbiya jarayonlarida bolaning jamiyatdagi hayotga qo’shilishiga bog’liq xodisalarni aloxida ajratadi. Bolaning jamiyatga “kirish” jarayoni, uning muayyan ijtimoiy tajribani qo’lga kiritishi (bilim, qadriyat, yurish-turish qoidalari) ijtimoiylashuv deyiladi.

SHunday qilib agar biz ijtimoiy pedagogika mohiyatini bu fanning ob’ekt va predmetini qiyoslash orqali aniqlamoqchi bo’lsak quyidagi holat kelib chiqadi. Pedagogikaning ham, ijtimoiy pedagogikaning ham ob’ekti- bu bola, biroq o’rganish predmetlari turlicha. Pedagogikaning o’rganish predmeti bolani tarbiyalash qonuniyatlari hisoblanadi, ijtimoiy pedagogikaning predmeti esa bolani ijtimoiylashtirish qonuniyatlari hisoblanadi. SHuni ta’kidlash lozimki, bu ikki fanlarning uzoq tarixiy aloqasiga qaramay natijada ularning o’ziga xos vazifalari tufayli uzoqlashishi ro’y berdi. Umumiy pedagogikaning spetsifik vazifasi ta’lim-tarbiyadir. Bola va bolalikni himoya qilish ijtimoiy pedagogning asosiy kasbi hisoblanadi.

SHu sababli ijtimoiy pedagogika jamiyatni va ijtimoiy munosabatlarni o’rganadi, insonlar bir-birlari bilan qanday muomalaga kirishishlarini, nimaga bir guruhga birlashishlarini va jamiyatning boshqa ijtimoiy masalalarini aniqlashga harakat qiladi. Ijtimoiy pedagogika bu muammolarni biroz boshqacha tarzda, uning ilmiy vazifalariga mos ravishda o’rganadi. SHu bilan birga o’z rivojlanishida umumiy pedagogikadan ajralib chiqib, u kompleks xarakterga ega bo’ldi. Hozirda uning nazariy va amaliy faoliyati sohasiga maktab va maktabdan tashqari muassasalarda tarbiya va qayta tarbiya, bolalar uylari, qariyalar uylarida yashovchilarga g’amxo’rlik, huquqbuzarlar bilan ishlash, kabilar kiradi. Ijtimoiy pedagoglar faoliyatning turli sohaları: ekologiya, badiiy ijod, sog’lomlashtirish sohalarida ixtisoslashishadi.

SHunday qilib ijtimoiy pedagogika ilmiy tadqiqotlarning intizomiy sohasi hisoblanadi. Uning asosi pedagogika, pedagogika tarixi, pedagogik usullar va vositalar hisoblanadi. SHu bilan birga ijtimoiylashuv muammolari ijtimoiyogiya tomonidan o’rganilganligi sababli ijtimoiy pedagogika ba’zi ijtimoiyogik nazariya, usul va vositalardan ham foydalanadi. SHu bilan birga ijtimoiy pedagogika o’zining nazariya, uslub, vosita va texnologiyalarini ham ishlab chiqadi.

YUqorida bayon etilgan isbot dalillar asosida YU.N.Galaguzovanning ta’rifiga juda yaqin turuvchi ijtimoiy pedagogikaning eng aniq ta’rifi quyidagicha:

ijtimoiy pedagogika-shaxsni ijtimoiylashuvi qonuniyatlarini o'rganish, jamiyatning ijtimoiy muammolarini hal qilish maqsadida ijtimoiy pedagogik faoliyatning samarali usullari, texnologiyalarini ishlab chiqish va ularni qo'llashga qaratilgan pedagogika sohasi.

SHuningdek, ijtimoiy pedagogikaga bola ijtimoiylashuvi qonuniyatlarini o'rganadigan va mutaxassislarni ijtimoiy tarbiya va ta'lim usullari va texnologiyasi bilan ta'minlaydigan fan sifatida ta'lim bersak ham bo'ladi.

Ijtimoiy pedagogika O'zbekistonda ham, dunyodagi boshqa mamlakatlarda ham uzoq va chuqur an'analarga ega. Shunga qaramay sobiq sovet tuzumi davrida ijtimoiy pedagogika yutuqlari e'tiborga olinmadi. Mana shuning uchun ham ijtimoiy pedagogika yangi soha sifatida faqat ijtimoiy- pedagogik mutaxassislar davlat va jamoat organlari boshqarmalarinigina emas, balki mutaxassislar tayyorlaydigan tizimni, shuningdek ijtimoiy-pedagogik faoliyatning ilmiy-tadqiqot bazasini ham o'z ichiga oladi. Ijtimoiy pedagogikani rivojlantirish va mazkur yo'nalishda mutaxassislar tayyorlash muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ijtimoiy pedagogika yaqin kelajakda o'qituvchi yoki tibbiy xodim singari ommaviy kasbga aylanadi, chunki ayrim odamning ijtimoiy kasalligini oldini olish va ma'naviy-axloqiy og'ishini davolash «ijtimoiy epidemiya»ga qarshi kurashga nisbatan ancha osondir.

Ijtimoiylashuv uzoq davom etadigan va juda murakkab jarayon. Bir tomondan har qanday jamiyat o'z rivojlanish jarayonida ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar, ideallar, axloqiy me'yorlar va qoidalar tizimini ishlab chiqadi, har bir bola yuqoridagi qoidalarni qabul qilib, o'rganib mazkur jamiyatda yashash, uning to'laqonli a'zosi bo'lish imkoniga ega bo'ladi. Uning uchun jamiyat u yoki bu shaklda shaxsga maqsadga muvofiq tarzda ta'sir ko'rsatadi, uni ta'lim va tarbiya doirasida amalgi oshiradi. Ikkinchi tomondan, uningshakllanishiga turli g'oyalar, ijtimoiy muhit ta'sir kqrsatadi. Uning uchun bunday yo'nalishlar, stixiyali ta'sirlar yig'indisi har doim ham milliy mustaqillik manfaatlariga javob bermaydi. Jamiyat o'z tuzilishiga yega turli xil o'zaro bir-biriga bog'liq va bir- biriga ta'sir etadigan davlvt jamoat institutlariga ega bo'lib, ular ijtimoiy hayotni tashkil etish va boshqarish shakllarini anglatadi. Odamlar bu ijtimoiy normalar ijtimoiy qoidalar bilan munosabatga kirishadilar va uni o'rganadilar. Ammo turli xil ijtimoiy institutlarningg'oyaviy tarbiyadagi roli bir xil emas. Ulardan biri bolaning rivojlanishi va ijtimoiy tiklanishi uchun ularga tabiiy ta'sir ko'rsatsa, boshqasi shaxsning shakllanishi uchun maqsadga muvofiq vazifani bajaradi. Bular ijtimoiylashtirish institutlari nomini olib,ularning arkibiga oila, ta'lim, madaniyat va din kabilar kiradi.

Oila ijtimoiy pedagogikaning asosiy instituti , oila vositasida odam asosiy ijtimoiy bilimlarni o'rganadi, axloqiy maxorat va malakaga ega bo'ladi, xayoti uchun zarurbo'lgan ma'lum qadriyat va makurani egallaydi. Bolalarning muvaffaqqiyatli ijtimoiylashtirish uchun muhim ahamiyatga yega bo'lgan yana bir institut-ta'lim muassasasidir. Odam uzluksiz ta'lim orqali jamiyatda tarkib topgan qadriyatlar, boyliklar bilan munosabatda bo'ladi. Odam bilim olish jarayonida faqat aqliy jihatdan rivojlanib qolmay, jamiyat hayotiga moslashadi.

Ijtimoiy pedagogika- bu pedagogik fanlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning tadqiqot ob'ekti shaxs bo'lib, u aniq manzilga ega. Ya'ni ijtimoiy pedagogikaning ob'ekti jamiyatdagi barcha shaxslar emas, balki ijtimoiy qayotda adashgan, odob-axloq me'yorlaridan oqishgan, ijtimoiy pedagogik yordamga muxtoj shaxslar, shuningdek jamiyat a'zolarining ongini tarbiyalashdan iboratdir. Ijtimoiy pedagogikaning predmeti esa-bolaning ijtimoiylashuvi jarayonidir.

Ijtimoiy pedagogika-bu shaxslarning ijtimoiylashuvi qamda ularga ijtimoiy ta'lim va ijtimoiy tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganuvchi pedagogika fani tarmoqidir.

Shaxsning ijtimoiylashuvi esa - bu ma'lum jamiyatga mos bilimlar, qadriyatlar, me'yorlar, hatti-harakatlar tizimidan iborat ijtimoiy hayotga kirisha borish jarayonidir.

Ijtimoiy pedagogikaning sohalari va vazifalari.

Ijtimoiy pedagogika bilim sohasi sifatida bir nechta bo'limlardan iborat. Bu bo'limlarda olingan bilimlar ijtimoiy tarbiyani ijtimoiy amaliyoti turlaridan biri sifatida xarakterlashga va uni mukammallashtirish bo'yicha muayyan yondashuv va tavsiyalarni berish imkonini yaratadi.

Ijtimoiy tarbiya falsafasi falsafa, etika, ijtimoiyogiy va pedagogika to'qnashuvidan kelib chiqadi. Unda amaliy, uslubiy va dunyoqarashga oid masalalar o'rganiladi. Xususan ijtimoiy tarbiya va uning vazifalari ta'rifi beriladi: inson obrazini muayyan tushunish asosida rivojlanish, ijtimoiylashuv va tarbiya nisbatiga umumiy yondashuvlar ishlab chiqiladi; ijtimoiy tarbiyaning qadriyat va tamoyillari ishlab chiqiladi va boshqalar.

Ijtimoiy tarbiya ijtimoiyogiyasi ijtimoiylashuvni ijtimoiy tarbiya konteksti va ijtimoiy tarbiyani ijtimoiylashuv tarkibi sifatida o'rganadi. Olingan bilimlar ularning tarbiya solohiyatlaridan foydalanish, ijtimoiylashuv jarayonida inson rivojiga ta'sir etish mumkin bo'lgan ijobiy ta'sirlarni kuchaytirish va salbiy ta'sirni kamaytirishning usullari va yo'llarini izlab topish imkonini beradi. Umuman olganda ijtimoiy tarbiya ijtimoiyogiyasi tomonidan o'zlashtirilgan bilimlar jamiyat tarbiyaviy kuchlarini birlashtirish yo'llarini qidirishga asos bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy tarbiya nazariyasi ijtimoiy tarbiyaning faoliyat yuritishini tavsiflaydi, tushuntiradi va bashorat qiladi. Ijtimoiy tarbiya darajasidan kelib chiqib, ijtimoiy tarbiya ijtimoiyogiyasi ma'lumotlarini inobatga olib ijtimoiy tarbiya individual, guruh, ijtimoiy sub'ektlari nima ekanligini va ular o'zaro qanday munosabatda bo'lishlarini o'rganadi.

Ijtimoiy tarbiya psixologiyasi guruh va insonlarning ijtimoiy psixologik tavsiflari, ularning turli yoshlardagi xususiyatlari asosida ijtimoiy tarbiya sub'ektlarining o'zaro munosabati samaradorligining psixologik sharoitlarini aniqlaydi.

Ijtimoiy tarbiya uslubiyati ijtimoiy tarbiyani maqsadga muvofiq tashkil qilishning yangi usullarini ishlab chiqadi.

Ijtimoiy tarbiya menejmenti va iqtisodiyoti bir tomondan jamiyatning inson mablag'iga ehtiyojini, boshqa tomondan ijtimoiy tarbiyani tashkil qilishda foydalanishi mumkin bo'lgan jamiyatning iqtisodiy resurslarini tadqiq etadi. Bundan tashqari bu bo'limda ijtimoiy tarbiya boshqaruvi ham ko'rib chiqiladi.

Ijtimoiy pedagogika fan sohasi sifatida bir qator vazifalarga ega. A.V.Mudrin bu vazifalarni 3 guruhga ajratib ko'rsatadi: nazariy, insoniylikka oid va amaliy.

Nazariy vazifa ijtimoiy pedagogik bilimlarni to'plab zamonaviy jamiyatda o'rganayotgan jarayon va hodisalarining to'liq tasvirini tuzishga intilishida namoyon bo'ladi.

Amaliy vazifalarga ijtimoiy pedagogikaning ijtimoiylashuviga tashkiliy-pedagogik va psixologik yo'nalishlardagi ta'sirini samarali takomillashtirish ishlarini aniqlash bilan bog'liq. Amaliy vazifalarga quyidagilar kiradi:

1) bola (o'smir) ongida yaxshilik, adolat, yaqinlariga, ijodga, o'zaro tushunishga muhabbatni tarbiyalash;

2) inqirozdan mustaqil chiqib ketish maqsadini qo'yish, chiqish yo'llarini aniqlash, atrofdagilar bilan muomala qilishni o'rganish, hayot mazmuni va maqsadini aniqlash;

3) atrof-muhit, inson, uning jismoniy va ma'naviy xususiyatlari, jamiyatdagi huquq va majburiyatlarini bilishga intilishni rivojlantirish;

4) g'urur, mustaqillik, o'ziga ishonch hissini rivojlantirish;

5) bola (o'smir)da insonlar bilan oila, maktab, tengdoshlari davrasida, ishda muomala qilishga ishtiyoqni oshirish. Bunda ijtimoiy pedagogika o'z tarbiyalanuvchilarining yosh xususiyatlarini bilishi zarur. SHuningdek, u bolaga ijtimoiy munosabatlarning axloq va huquq normalariga suyanagan holda insonlar, shaxs va jamiyat o'rtasidagi nizolarni yechishga o'rgatishi kerak. Bu vazifalarni yaxshilik qilish, o'z hayotini tashkil qilishni o'rgatish, o'ziga xosligi va iqtidorini tashkil qilishga rivojlantirishda o'z aksini topadi.

Insonparvarlik vazifasi shaxsning rivojlanishi uchun sharoitlar yaratib beruvchi ijtimoiy pedagogik jarayonlarni mukammallashtirish uchun maqsadlarni ishlab chiqishda o'z ifodasini topadi. Zamonaviy ijtimoiy pedagogikaning insoniyligi bola va pedagog o'rtasidagi munosabatlarni qattiqqo'llik emas, o'zaro tushunishga asoslanadi. Ijtimoiy pedagogning vazifasi bolaning jismoniy, axloqiy va ma'naviy kuchlariga dalda berish, unda jamiyat qabul qilgan xislatlarni tarbiyalashga yordam berishdan iborat.

YU.V.Vaselkova ijtimoiy pedagogikaning asosiy vazifalari sifatida tarbiyaviy, ijtimoiyhuquqiy va ijtimoiyreabilitatsion umumlashmalarni ajratadi.

Tarbiyaviy vazifa bolani atrof muhitga qo'shilish, uning ijtimoiylashuv jarayoni, o'quv va tarbiya jarayoniga ko'nikishini ko'zda tutadi.

Ijtimoiy- huquqiy vazifa davlatning bolalarga g'amxo'rligi, ularning huquqiy himoyasini bildiradi.

Ijtimoiy reabilitatsion vazifa-nogiron, jismoniy va ruhiy nuqsonlarga ega bolalar bilan tarbiyaviy va o'quv ishlarini olib borishdir. Bunda asosiy ijtimoiy vazifalarni pedagog bajaradi.

SHu bilan birga u vazifalarning yanada kengroq tavsiflarini ham beradi:

- 1) falokatga uchragan bola(o'smir)larga yordam ko'rsatish. Inqirozdan chiqish yo'llarini topish, qiyin vaqtda qo'llab-quvvatlash ham muhimdir;
- 2) bola(o'smir)ni, uning holatini, oila va maktabdagi munosabatlarini o'rganish;
- 3) bolani o'rab turgan va unga ta'sir qiluvchi turli ijtimoiy sohalaridagi ijtimoiy tarbiya holatining tahlili;
- 4) ijtimoiy pedagogning ijobiy tajribani tahlil qilish, tarqatish, targ'ib qilishga qaratilish;
- 5) u bola(o'smir) faoliyatini o'z-o'zini tarbiyalash, o'z-o'zini o'qitish va o'z hayotini mustaqil tashkil qilishni bilishga qaratishi ;
- 6) ijtimoiy pedagog bola (o'smir) muammolarini hal qiluvchi, uning inqirozi, huquqlariga aloqador tashkilot, mutaxassislarni birlashtirish bilan ham shug'ullanish;
- 7) ijtimoiy pedagogning vazifalaridan biri ijtimoiy tarbiyaning turli muammolarini o'rganishni tashkil qilish, ijtimoiy pedagoglar faoliyatini tahlil qilishi lozim.

Ijtimoiy pedagogika amaliy faoliyat sohasi sifatida. Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish

XIX asrda yevropa va SHimoliy Amerikada bo'lib o'tgan ijtimoiy-madaniy jarayonlar nafaqat ijtimoiy pedagogika balki " ijtimoiy ish" deb nomlangan ijtimoiy faoliyat sohasining paydo bo'lishini ta'minladi.

G'arbiy yevropa davlatlarida ayniqsa Germaniyada XX asr davomida ijtimoiy pedagogika bilan bir qatorda ijtimoiy ish ham amaliy faoliyat sohasi sifatida rivojlanadi, biroq ijtimoiy pedagoglar va ijtimoiy ishchilarning kasbiy faoliyatlarida ko'p umumiy jihatlar bor. Ular bir kasbni anglatuvchi sinonim so'zlardir. Bu mutaxassislar jamiyatda

tarbiyaviy, axborot, hamkorlik, tashkiliy, himoya, qo'llab-quvvatlovchi vazifalarni bajarishadi.

Ishchilarning bu toifalarini paydo bo'lishi aholining himoyalanmagan qatlamlariga ijtimoiy yordam bera oladigan mutaxassislarda ehtiyoj tug'ilgani bilan bog'liq.

Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishning rivojlanish tarixi juda yaqin. Avvalambor ularni insonlarga munosabatning tarixiy-madaniy an'analari birlashtiradi. "Mehribonlik", "hayriya", "yordam" tushunchalarining ham ijtimoiy pedagogik ham ijtimoiy ishda qo'llanishi tasodif emas.

Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish amaliy faoliyatining yaqinligi, bu ikki ishchilar toifasining kengaytirish, ularning maqsadlarining yaqinlashuviga va bir-birlarini to'ldirishlariga olib keldi. Turli davlat va nodavlat ta'lim muassasalarida-masalan, bolalar bog'chalari, maktablarda hozirda ham ijtimoiy ishchilar va ijtimoiy pedagoglar birgalikda ishlashlari mumkin. Biroq ulardan har biri o'z majburiyatlariga ega.

Ularning farqlari quyidagilarda namoyon bo'ladi. Ular bilim sohasi sifatida turli fanlardan kelib chiqishgan: ijtimoiy pedagogika-pedagogikadan, ijtimoiy ish esa ijtimoiyogiyadan.

Amaliy faoliyatda ularning farqlari ijtimoiy pedagoglar o'z faoliyatlarida pedagog faoliyatining nazariy va metodik asoslariga suyanmalarida, ijtimoiy ishchilar esa asosan ijtimoiy nazariya va texnologiyalardan foydalanishlarida namoyon bo'ladi. Bu ikki mutaxassisliklar shuningdek, faoliyat ob'ekti bo'yicha ham farqlanadilar.

Ijtimoiy ish ob'ekti insonning me'yorida faoliyat yuritishiga xalaqit beruvchi muammolarga ega shaxsdir. Muammolar har bir insonda butun hayoti davomida yuzaga keladi. Ular psixologik, tibbiy, huquqiy, moddiy bo'lishi mumkin. Ular ham insonga bog'liq bo'lmagan tashqi omillar(kasallik va boshqa)ga bog'liq bo'lishi ham mumkin. Bu holatda ijtimoiy ish ob'ekti o'z muammolarini mustaqil hal qilishga kuchi yetmaydigan va kasbiy yordamga muhtoj bo'lgan inson bo'ladi.

SHunday qilib ijtimoiy ish ob'ekti hayoti davomida ijtimoiy yordamga muhtoj bo'lgan insondir. Ijtimoiy pedagogika ob'ekti esa bolaning ijtimoiy sub'ektgaaylanishiga kerak bo'ladigan yordamdir.

Ijtimoiy ishchi yordam ko'rsatayotgan inson mijoz deyiladi, ijtimoiy pedagogikada odatda "go'dak" so'zi ishlatiladi.

"Ijtimoiy ish" insonning insonga insoniy munosabatini namoyon bo'lishini bildiruvchi ibora. U hali qadim zamonlardayoq insonning diniy burchi, ehtiyojmandlarga insoniy xizmatlar tizimi sifatida paydo bo'lgan. Biroq faqatgina bizning asrimizga kelib ijtimoiy ish butun dunyoda maxsus tayyorgarlikni talab qiluvchi kasb sifatida tan olinayapti.

Ijtimoiy faoliyat-insonning jamiyatga muvoffaqiyatli moslashuvini osonlashtirish qaratilgan tizimli chora-tadbirlardir. U mehribonlik va shuncha o'xshash faoliyat doirasidan nafaqat kundalik muammolarni hal qilishga yordam berish, balki ehtiyojlarni qondirishga to'siq bo'ladigan muammolarni hal qilishga yordam berish bilan ajralibturadi.

Davlat va jamoatchilik qo'llab-quvvatlaydigan tashkilotlar (tijorat va notijorat) ko'rsatadigan yordam eng samaralidir. Ijtimoiy yordam ko'rsatma berish jamiyatning yuqori madaniyati va taraqqiy etganligidan dalolat beradi. U butun aholining hamdardligiga sabab bo'ladi. SHuning uchun ancha obro' e'tiborga ega. Biroq ijtimoiy ishchilarning maoshi yuqori emas va ijtimoiy tashkilotlarga ishga kiruvchilar soni ham ko'p emas.

Ijtimoiy pedagog ishini ham ahloqiy burch ham kasb desak bo'ladi. Savol paydo bo'ladi: ijtimoiy pedagog o'zi nima bilan shug'ullanadi?

Ijtimoiy ishning o'ziga xosligini tushunishda asosiy omil 1917 yilda Meri Richmandning "Ijtimoiy suhbat" kitobining chop etilishi bo'ldi. Bu mumtoz asarda "YAxshi ijtimoiy ishchi odamlarni kambag'allikdan halos etish bilan shug'ullanmaydi, u kambag'allikni umuman bartaraf etish uchunnima qilish haqida o'ylaydi",-deb yozilgan. Richmonddan keyin izlanish, tashhis, davolash parofigmasi ijtimoiy ishda asosiy bo'ldi.

Ijtimoiy ishni metodologik asoslashga bag'ishlangan ilk yirik asarlardan birida I.Karpf (1931 yil) o'z rivojlanishida tayanish lozim bo'lgan fanlarni sanab o'tgan: biologiya, iqtisod, tibbiyot, psixiatriya, sotsiologiya, statistika, antropologiya, pedagogika, ijtimoiy psixologiya. O'shandan buyon bu ro'yxat deyarli o'zgarmadi.

Amaliy ijtimoiy ishchi atamasi 1970 dan buyon qo'llanilmoqda. Avvallari bu ishga turli ta'riflar berilgan: metodologiya nuqtai nazaridan-mijoz, guruh bilan ishlash, yerning yo'naltirilganligi nuqtai nazaridan-bolalarni ijtimoiy ta'minlash, oilaviy xizmatlar, tibbiy ijtimoiy ish, axloq tuzatish muassasalarida psixiatrik ishlari, kambag'allar, nogironlar, aqliy ojizlar, aroqxo'rlar bilan ishlash. Bunaqa tor ixtisoslashgan yondashuvlar bilan birga yanada kengroq yondashuvlar ham shakllandi.

Ijtimoiy ishchilar keng doiradagi muammolar bilan to'qnash kelishadi. Bu muammolarga aroqxo'rlik, mulkchilik huquqlarining buzilishi, bolalarga yomon munosabat, oiladagi nizolar ruhiy va jismoniy kasalliklar, bezorilik, jamiyatdan ajralib qolish, kabilarni kiritish mumkin. Muammolarni bunday tasniflash mutaxassisga ularni yanada chuqurroq o'rganish imkonini berdi.

Hozirda amaliy ish sohalari quyidagilar hisoblanadi: oila, bolalarga yordam berish, sog'liqni saqlash, turli kasb egalari bilan ijtimoiy ish olib borish, qariyalar, ta'lim va axloq tuzatish muassasalari. Bu ixtisoslashuvga eng keng ta'rifdir. U ishchi o'z sohasida unga yordam so'rab murojaat qilgan aholi toifalari haqida zaruriy bilimlarga ega bo'lishini talab qiladi.

XX asrning 70-yillarida tizimli yoki bir butun yondashuv yetakchi yondoshuvga aylandi. Unga muvofiq ijtimoiy ishchilardan bir sohaga ixtisoslashuv mos, universallik turli usullarni uyg'unlashtira olish talab qilina boshladi. Pedagogik, ijtimoiyogik, nazariyalarning ahamiyati oshdi. Birlashishga ehtiyoj ijtimoiy ish tarkibida ham muhim o'zgarishlar ro'y berardi: metodik madaniyat, ijtimoiy ishlarning aniq texnologiyasiga ehtiyoj tug'ildi. Tizimli yondashuv yordamida ijtimoiy ishchilar bir vaqtning o'zida bir qancha inson muammolarini hal qilishdi.

Butun dunyoda ijtimoiy xizmatlar ishchilari jiddiy o'qitilmoqda. U milliy ta'lim tizimlarining o'ziga xos xususiyatlari aks etadi. U turli davlatlarda-Fransiya, Germaniya, Italiya, Belgiya, Norvegiya, Daniya, SHvetsariya va YAponiyada katta farqlarga ega.

Zamonaviy ijtimoiy pedagogika jiddiy ilmiy asosga asoslanadi. Ijtimoiy ishda bilimlar zahirasi o'z sohada ishlangan va boshqa sohalardan o'zlashtirishganlarning qo'shiluvidan iborat. Ijtimoiy ish falsafa, etika, huquqshunoslik, sotsiologiya, psixologiyadan ko'p narsa olgan. SHaxs, ijtimoiy guruhlarining yurish-turishi, oila muammolari, hokimiyat, qo'shnichilik va ijtimoiy hayot, ijtimoiylashtirish, submadaniyat, stratifikatsiya va ijtimoiy qatlamlashish, murakkab tuzilmalar va turlimadaniy tizimlarning turlarini ijtimoiy ishchilar psixologiya va ijtimoiyogiyadan o'zlashtirishdi. Biroq mizojlar va guruhlar bilan amaliy ish olib borish metodikasi xal qiluvchi darajada pedagogika, psixologiya va tibbiyot ta'siri ostida shakllanadi.

Bugungi kunda ijtimoiy ish ilmiy asoslangan bo'lishi lozimligini tushunish kengayib bormoqda. Bu kasb bo'yicha o'tkazilayotgan ilmiy tadqiqotlarning nufuzi oshib

bormoqda, maxsus konferensiyalar o'tkazilmoqda va ularda nazariyani amaliyotda yana samarali qo'llash masalasi muhokama qilinmoqda. Xalqaro darajada ilg'or yutuqlar almashuvi ijtimoiy pedagogikaning dinamik rivojlanishini ta'minlashi mumkin.

Bolaning rivojlanishi haqida umumiy tushuncha

Insonning rivojlanishi juda murakkab va qarama-qarshiliklardan iborat jarayondir. Bola o'z rivojlanishi jarayonida turli xil faoliyat (o'yin, o'qish, sport turlariga qamda muloqatga kirishadi. Bu esa ularning ijtimoiy tajribalarining oshishiga yordam beradi. Bolaning dunyoga kelishidan tortib uning butun umri jarayonida yuqoridagi faktorlar (faoliyat va muloqat) bir-birini to'ldirib bola shaxsining rivojlanishini ta'minlaydi. Bola rivojlanishining harakatlantiruvchi kuchi-bu qarama qarshilikdir. U tashqi va ichki ta'sirlar orqali amalga oshiriladi. Tashqi ta'sirlarga insonni shakllantirishga qaratilgan maxsus faoliyat kirs, ichki ta'sirlarga biologik va irsiy faktorlar kiradi.

Shaxs deganda ruhiy jihatdan taraqqiy etgan, o'z xususiyatlari va sifatlari bilan boshqalardan farq qiluvchi muayyan jamiyatning a'zosi tushuniladi. Odamning ijtimoiy mavjudod sifatida shaxs nomini olishi uchun unga ijtimoiy-iqtisodiy hayot va tarbiya kerak.

Shuning uchun pedagogika fani bolaning shaxs sifatida rivojlanishi va unga ta'sir etuvchi omillarni ham o'rganadi.

Inson hayoti davomida o'zgarib, shakllanib, rivojlanib boradi. Bolalik, o'smirlik va o'spirinlik davrida rivojlanish nihoyatda kuchli bo'ladi. Rivojlanish deb bola vaznining oshishi, suyak va muskul tizimining, tanosil a'zolarining, nerv-funksional faoliyatining kamol topishi, aql zakovatining shakllanishiga aytiladi.

Shaxs rivojlanishi va kamolga yetishi murakkab va ziddiyatli jarayon bo'lib, bunda nasl-irsiyat (biologik omil), ijtimoiy muhit ham, maqsadga muvofiq amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiya va nihoyat o'zining mustaqil faoliyati ham muhim ahamiyatga ega.

"Ijtimoiylashuv" so'zi dastlab siyosiy-iqtisodiyotdan kelib chiqqan. U siyosiy-iqtisodiyotda yer, ishlab chiqarish vositalarining umumiy lashuvi ma'nosini anglatgan.

"Ijtimoiylashuv" atamasining muammoli deb bu atamani "Ijt nazariyasi" (1987) kitobida hozirgiga yaqin ma'noda qo'llagan amerikalik sotsiolog F.G.Keddings hisoblanadi. Uning zamonaviy ma'nosi-" ijtimoiy tabiat yoki individ xarakterini rivojlantirish, insonni ijtimoiy hayotga tayyorlashdir.

XX asr o'rtalarida ijtimoiylashuv inson rivojlanishini uning butun umri mobaynida o'rganuvchi mustaqil ilmiy sohaga aylandi. Ijtimoiylashuvning turli konsepsiyalarining tahlili uni shartli ravishda ikki asosiy yondoshuvga ajratish imkonini beradi:

-sub'ektiv-ob'ektiv. Unda insonga jamiyat ta'sirining passiv iste'molchisi sifatida qaraladi (E.Dyurkgeym, T.Parsons)

-sub'ektiv-sub'ektiv. Bunda ijtimoiylashuv jarayonida insonning faol o'rni, uning hayotiy holatlarga ta'sir etish qobiliyati nazarda tutiladi.

Jamiyat va ijtimoiy moslashuv jarayonlarini tushunishning hozirgi talablariga ikkinchi yondashuv ko'proq mos tushadi, chunki zamonaviy fanda ijtimoiylashuv insonning madaniyatni o'zlashtirish jarayonidagi rivojlanish va o'zgarishi bilan aniqlanadi.

Ijtimoiylashuv jarayoni

Bolaning ijtimoiylashuvi xususan insonning ijtimoiy moslashuvi uning hamma narsani egallashga bo'lgan ob'ektiv ehtiyoji jarayonidapaydo bo'ladi. Biroq bu bilanuzviy ravishda bola boshqa bir ob'ektiv ehtiyoj -o'ziga xosligini namoyon qilish hissi ham shakllanadi. Bola uni yuzaga chiqarish uchun turli usul va vositalarni qidira

boshlaydi va buning natijasida uning individuallashuvi ro'y beradi. Bu hodisa shunda namoyon bo'ladiki, shaxsning ijtimoiy ahamiyatga ega hislatlari individual, faqat shu shaxsga tegishli tarzda namoyon bo'ladi, uning ijtimoiy yurish-turishi takrorlanmas jihatlarga ega bo'ladi. SHunday qilib bolaning ijtimoiy rivojlanishi ikki o'zaro bog'liq yo'nalishda olib boriladi: ijtimoiylashuv (ijtimoiy madaniy tajriba madaniyatni o'zlashtirish) va individuallashuv (mustaqillik, nisbiy o'ziga xoslikni qo'lga kiritish). SHu tarzda ijtimoiylashuv tushunchasi zamonaviy fanda moslashuv (birlashish) va individuallashuv jarayonlari bilan bog'liq ijtimoiylashuv jarayonining mazmuni inson(bola)ning aniq bir jamiyat sharoitlariga moslashuvidir. moslashuv sub'ekt va ijtimoiy muhit faolliklarining yaqinlashuv jarayoni va natijasidir. (J.Pia Je, R.Mertoj).

Ijtimoiy moslashuv esa ijtimoiy muhit talablariga insonning munosabat bildirishidir. SHunday qilib, ijtimoiylashuv (moslashuv) individning ijtimoiy mavjudodga aylanish jarayoni va natijasidir.

Individuallashuv insonning xali yoshligidayoq paydo bo'ladigan ob'ektiv ehtiyojlari bilan bog'liq jamiyatdagi o'z-o'zini egallashdir. Bu ehtiyoj:

a) o'z qarashlariga ega bo'lish;

b) o'ziga xosliklariga ega bo'lish;

v) unga tegishli bo'lgan masalalarni hal qilish, uning o'z darajasini aniqlab olishiga xalaqit beradigan hayotiy holatlarga qarshi turish xohishi sifatida namoyon bo'ladi.

Agar shaxsning jamiyatga kirishida ijtimoiylashuv va individuaalashuv jarayonlari o'rtasida tenglik yuzaga kelsa, insonning jamiyatga yaqinlashuvi ro'y beradi. SHu bilan birga bu yerda shaxs va muhitning o'zaro ta'sir etish ham sodir bo'ladi. SHunday qilib, muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv moslashuv va individuallashuv o'rtasida muvozanat saqlangandagina amalga oshishi mumkin. Bu jarayon 3 asosiy sohada amalga oshadi:

- faoliyat-turlarning kengayishi, uning shakl va vositalarini qo'lga kiritish, erkin mo'ljal olish.

- muomala-muomala doirasini kengaytirish, uning mazmunini chuqurlashtirish, xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish.

- anglash-shaxsiy men obrazini faoliyatning faol ishtirokchisi sifatida shakllantirish, o'z ijtimoiy mansubligi va o'rnini anglash, o'ziga baho berishni shakllantirish.

Ijtimoiylashuv vositalari.

Inson ijtimoiylashuvi u yoki bu jamiyat ijtimoiy qatlamlariga xos bo'lgan universal vositalar orqali amalga oshiriladi, ularga: go'dakni emizish va g'amxo'rlik qilish usullari, maishiy va gigiyenik yurish-turish qoidalari, insonni o'rab turuvchi moddiy madaniyat mahsulotlari, ma'naviy madaniyat unsurlari(alladan boshlab ertaklargacha), muomalausuli va mazmuni, shuningdek oilada jazolash va mukofotlash uslublari, insonning hayotiy faoliyatidagi ko'p sonli munosabatlari-muloqot, o'yinlar, ma'naviy-amaliy faoliyat, sport bilan shug'ullanish kiradi.

Har bir jamiyat, davlat, ijtimoiy guruh ijobiy va salbiy ta'qiqlar-man etish, ruxsat berish, majburlash chora-tadbirlarini ishlab chiqshadi. Bu choralar yordamida inson xulq-atvori shu jamiyatda qabul qilingan me'yoriy qadriyatlarga moslashtiriladi.

Bola ijtimoiylashuvining yetakchi vositalari muomala (ota-onalar, tengdoshlar va boshqalar bilan) hamda faoliyat (o'yin, o'qish, ijod, sport)dir. Psixologik-pedagogik tadqiqotlar jarayonida turli yosh davrlariga turli faoliyat turlari mos kelishi aniqlangan.

Bolaning me'yorida rivojlanishining eng muhim shartlaridan biri bu muomala. Muomala va faoliyatning yetakchi turlariga nisbatan quyidagi yosh davrlari qo'llaniladi::

- go'daklik davri-bevosita hissiy-ruhiy;

- go'daklikdan keyingi davr-predmetli faoliyat;

- maktabgacha davr-rolli o'yinlar;
- ilk maktab davri-o'quv faoliyati;
- o'smirlik davri-kasb ta'limi faoliyati;
- o'spirinlik davri-shaxsiy muloqot faoliyati.

Ijtimoiylashuv agentlari.

Insonning voyaga yetishida, uning shakllanishi jarayonida, u bevosita munosabatda bo'lgan kishilar muhim o'rin tutishadi. Ularni ijtimoiy pedagogikaga oid adabiyotlarda ijtimoiylashuv agentlari deb ham nomlanadi. Turli yosh davrlarida agentlarning tarkibi turli bo'ladi. Bolalar va o'smirlar uchun ota-ona, aka-uka, opa-singillar, qarindoshlari, tengdoshlari, qo'shnilar agent bo'lishlari mumkin. YOshlik davrig kelib agentlar qatoriga turmush o'rtog'i, hamkasblari ham qo'shilishlari mumkin. Ijtimoiylashuvdagi tutgan o'rinlariga, inson uchun qanchalik ahamiyatli ekanligiga qarab agentlar ham farqlanadi: faol ta'sir etuvchi va faol ta'sir ko'rsatmaydigan.

Ijtimoiylashuv mexanizmlari.

Insonning ijtimoiylashuvi turli omillar, agentlar bilan hamkorlikda va bir qator mexanizmlar asosida amalga oshadi. Fransuz olimi Gabriel Tard Amerikalik Uri Bronfenbrenner, rus olimlari V.S.Muxina va A.V.Petrovskiylarning tadqiqotlari ijtimoiylashuv mexanizmlariga turli yondoshuvlarni keltirib chiqaradi. Mavjud ma'lumotlarning umumlashtirilishi quyidagi mexanizmlarni alohida ajratib ko'rsatish imkonini beradi:

1. I.P.Podlaso'vga tasnifi bo'yicha:

Bostirish mexanizmi, uning mazmuni muayyan g'oya, fikr, xohish, istaklarni ongdan chiqarib tashlashdan iborat. Bu mexanizmning tashqi va ichki turlari mavjud. Ichki mexanizm ham o'z o'rnida ixtiyoriy va g'ayri ixtiyoriyga bo'linadi. /ayri ixtiyoriy mexanizm-unutishdir. Ixtiyoriy bostirish mexanizmi esa iroda kuchi bilan amalga oshiriladi. Tashqi bostirish mexanizmi tarbiyaning keng tarqalgan usulidir;

ajratish mexanizmi, bu mexanizm ijtimoiylashuv mexanizmi sifatida inson o'zi uchun yomon taassurotlardan voz kechishi bilan bog'liq. Ajratish mexanizmi odatda nizolarni hal qilishda kuzatiladi.

o'z-o'zini cheklash mexanizmi, bu mexanizm ijtimoiylashuv jarayonida muhim o'rin tutadi. Agar tarbiyalanuvchiga uning yutuqlari do'stlarinikidan ko'ra ahamiyatsizroq tuyulsa, uning o'z-o'ziga hurmati pasayadi, yomon o'qiy boshlaydi. Bu o'z menini cheklab qo'yish, qiyinchiliklar oldida ojiz qolishdir. Ba'zi hollarda o'z-o'zini cheklash mexanizmini qo'llashni oqlasa bo'ladi. CHunki bu holatda moslashuv sodir bo'lishi mumkin. Biroq uzoq muddatli o'z-o'zini cheklash, o'z-o'ziga baho berishning pasayishiga olib keladi. Buning natijasida o'z salohiyatini bilmay turib tarbiyalanuvchi ilk muvaffaqiyatsizlikdan so'ng boshlagan ishini tashlab qo'yadi, oqimda suza boshlaydi;

o'z kamchiliklarini boshqalarga tegishli deb hisoblash *loyihalash mexanizmining* mohiyatini tashkil qiladi. O'ziga, boshqalarga qarshi qaratilgan salbiy hissiyotlar bilan inson o'ziga bo'lgan hurmatni saqlab qoladi. SHubhali inson hammadan gumonsiraydi, xudbin hammani xudbin hisoblaydi;

ijtimoiylashuvning yana bir asosiy mexanizmlaridan biri bu-*identifikatsiyadir*. Identifikatsiya jarayonida tarbiyalanuvchi hayolan o'zini o'rtoqlari bilan qiyoslaydi. Identifikatsiya ob'ekti nafaqat real insonlar, balki tasavvurlardagi insonlar ham bo'lishi mumkin. Identifikatsiyaning to'liq, qisman, ongli, ongsiz turlari mavjud.

identifikatsiya mexanizimi *introyeksiya* mexanizimi bilan juda bog'liq. Bunda boshqalarning xislatlari o'zgarmagan holda o'zlashtirib olinadi. Garchi bu mexanizm xayolan amalga oshirilsa ham uning natijalarini anglab olish qiyin emas;

empatiya mexanizmi, ya'ni boshqa odamning hissiy holatiga hamdard bo'lish. SHaxsning muammo, qiyinchiliklarini yengishga yordam berish hisiyotga boy shaxslarning ijtimoiylashuvda muhim ahamiyatga ega;

qiyin holatlarda *intellektuallashuv* mexanizmi ishga tushadi. Katta yoshdagi tarbiyalanuvchi abstrakt fikrlay boshlaydi va vaziyatdan chiqib ketish yo'lini o'zi uchun emas, go'yoki boshqa odam uchun qidiriyotgandek tuyuladi. Bu mexanizm tarbiyalanuvchi hayotiy muhim muammolarga (kasallik, boshqa maktabga o'tish, institutga kirish) duchor bo'lganda namoyon bo'ladi.

ratsianallashuv mexanizmidagi tarbiyalanuvchi o'z xatti-harakatlarining mantiqiy xulosasini chiqaradi. YOsh ratsianalizatorlar odatda maqsadning diskreditatsiyasini qo'llashadi.

fikr, xissiyot, harakatlarni susaytirish uchun *harakatlarni bekor qilish* mexanizmi qo'llaniladi. Tarbiyalanuvchi kechirim so'rganida, uning harakatlari kechirilishi va sof vijdon bilan harakat qila boshlashiga ishonadi. Ko'p shaxslar shu tarzda komillikka erishishadi.

2. I.V.Mudrikning fikricha psixologik va ijtimoiy psixologik mexanizmlarga quyidagilarni kiritisa bo'ladi:

imprinting (xotirada saqlab qolish)-insonga ta'sir qiladigan hayotiy muhim ob'ektlarni eslab qolishi. Bu mexanizm odatda go'daklik davrida ko'p qo'llaniladi. Biroq keyingi yosh davrlarida ham imprintingni kuzatishimiz mumkin.

eksiztensial bosim mexanizmi-tilni o'zlashtirish va munosabatga kirishganda kerak bo'ladigan ijtimoiy xulq-atvor normalariga anglamagan holda ega bo'lish.

taqlid-biror bir namunaga o'xshashga harakat qilish. Bu holat insonning ijtimoiy tajriba to'plashining ixtiyoriy va asosan ixtiyorsiz yo'llaridan biridir.

refleksiya mexanizmi-ichki suhbat. Unda inson jamiyatning turli institutlari, oila, tengdoshlar jamoasi, obro' e'tiborli shaxslarga xos xususiyatlarga baho beradi, ularni ko'rib chiqadi yoki inkor etadi. Refleksiya insonning turli "men" obrazlari orasidagi real va hayoliy shaxslarning ichki suhbatidir. Bu mexanizm yordamida insonning shakllanishi ro'y beradi.

Bundan tashqari ijtimoiylashuvning

1) ijtimoiy pedagogik mexanizmlariga quyidagilarni ham kiritisa bo'ladi: ijtimoiylashuvning *an'anaviy mexanizmi* inson tomonidan oila, atrof-muhit, qo'shnilar, o'rtoqlariga xos norma, qarash stereotiplarini o'zlashtirishni ko'zda tutadi. Bu o'zlashtirish ongsiz holatda amalga oshib taasurotlar yordamida sodir bo'ladi.

2) *institutsional mexanizm* insonning jamiyat institutlari va turli tashkilotlari bilan o'zaro munosabati jarayonida kuzatiladi. Bu jarayonda inson turli bilim va tajribalarni to'plashi mumkin.

Ijtimoiylashuv omillari. Ijtimoiylashuv bolalar, o'smirlar, yoshlarning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi ko'p sonli shart-sharoitlar bilan o'zaro munosabatida yuzaga keladi. Insonga ta'sir qiluvchi bu sharoitlar omil deyiladi. Aslida ularning hammasi ham aniqlanmagan. O'rganilgan omillar haqida bilimlar yetarli emas. Ijtimoiylashuvning omillari 4 guruhga bo'linadi;

1.Megaomillar (mega-eng katta)-kosmos, planeta, dunyo, shuningdek bularga demografik, ijtimoiy siyosiy, ekologik, planetar jarayonlarni ham kiritisa bo'ladi. Ular boshqa omil guruhlari orqali yerning barcha aholisining ijtimoiylashuviga ta'sir ko'rsatadi.

2.Makroomillar (makro-katta)-davlat, xalq, jamiyat. Bu omillar muayyan hududda yashovchi aholi ijtimoiylashuviga ta'sir qiladi.

3.Mezoomillar (mezo-o'rta)-hudud va yashash joyi ommaviy aloqa tarmoqlari, auditoriya, u yoki bu submadaniyatga tegishliligiga ko'ra ajratilgan guruhlarining ijtimoiylashuvi shart-sharoitlari. Mezoomillar etnik qurilmalarni shakllantirish jarayoniga, mintaqaviy sharoitlarga, shu hududning OAVlariga ta'sir qiladi.

4.Ijtimoiylashuvga mezoomillar mikroo'millar orqali ta'sir qiladi. Mikro o'millarga muayyan shaxslarga ta'sir qiluvchi o'millar-oila, qo'shnilar, tengdoshlar guruhlar, tarbiya muassasalari, turli ijtimoiy, diniy, davlat, xususiy tashkilotlar kiradi.

SHaxs tug'ilganidan boshlab rivojlanadigan muhit sotsium yoki mikrosotsium deyiladi.

Tashqi ijtimoiy o'millardan tashqari ichki biologik o'millar ham mavjud. Ularni bir-biridan mustaqil o'rganishning iloji yo'q. Zamonaviy ilmiy nazariyalarda shaxs rivojlanishining asosiy o'millari sifatida biologik va ijtimoiy o'millara ajratib ko'rsatiladi.

Biologik o'millar .Biologik irsiyat insonni inson qiluvchi umumiy jihatlarini aniqlaydi. Irsiyat deganda ota-onalardan bolalarga turli belgi, o'xshashlik, xususiyatlarning o'tishi tushuniladi. Irsiyatga ko'ra bolaga ota-onasidan inson organizmi, asab tizimi, miya va xis tuyg'u organlari, shuningdek, qomat tuzilishi, soch, teri rangi o'tadi. Bular insonni boshqa insonlardan ajratib turuvchi tashqi o'millar hisoblanadi. SHuningdek irsiyat bo'yicha nerv faoliyatini rivojlantiradigan nerv xususiyatlari ham o'tishi mumkin. Irsiyat bolaning tabiiy xususiyatlari asosida biror bir faoliyat sohasida muayyan qobiliyatlarining shakllanishini ko'zda tutadi. Psixologik ma'lumotlarga ko'ra qobiliyat insonning tabiiy xususiyati bo'la olmaydi. Bola qobiliyatlarining namoyon bo'lishi uning hayot, talim-tarbiya jarayonlariga bog'liq.

Ota-onadan bolaga o'tuvchi bir qator kasalliklar mavjud-qon kasalligi, shizofreniya, epilepsiya, daun kasalligi va boshqalar. Bu kasalliklarni genetika o'rganadi.

Hozirgi paytda bola rivojlanishiga ekologik muhit, atmosferaning buzilishi kabi tashqi o'millar ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Buning natijasida jismoniy nuqsonli bo'lib tug'ilayotgan bolalar soni ko'paymoqda. Bunday bolalarning muomalaga kirishishi va faoliyat yuritishi nihoyatda og'ir kechadi. SHuning uchun ularga o'qitishning yangi metodlari joriy qilinmoqda va bu metodlar ularning aqliy rivojlanishiga erishishlariga yordam beradi. Jismoniy nuqsonli bolalar bilan maxsus pedagoglar shug'ullanishadi. Bu bolalar o'z tengqurlari bilan muomalaga kirishganlarida jiddiy muammolarga duch kelishadi. Bu esa ularning jamiyatga integratsiyalashuvlarini qiyinlashtiradi. SHuning uchun bunday bolalar bilan ijtimoiy pedagogik ish olib borishning asosiy maqsadibolaga tashqi olam bilan aloqa qilish kanallarini ochishdir.

Ijtimoiy o'millar. Insonning biologik mavjudotdan ijtimoiy sub'ektga aylanishi, uning ijtimoiylashuvi, jamiyatga integratsiyasi natijasida sodir bo'ladi. Bu jarayon shaxsning ijtimoiy ahamiyatga ega xislatlari asosida shakllanadigan qadriyat, ijtimoiy norma, xulq-atvor namunasi orqali amalga oshadi.

Ijtimoiylashuv insonning butun hayoti davomida kechadigan ko'p qirrali jarayondir. U ayniqsa bolalik va yoshlik davrida nihoyatda jadallik bilan kechadi. CHunki aynan bolalikda asosiy ijtimoiy me'yorlar o'zlashtiriladi.

Bola ijtimoiylashuvda sotsium muhim ahamiyatga ega. Bu ijtimoiy muhitni bola asta-sekinlik bilan o'zlashtiradi. Agar bola tug'ilgandan keyin asosan oilada rivojlansa, uning keyingi rivojlanishi yangi va yangi muhitlar-maktabgacha ta'lim muassasalari, maktab, maktabdan tashqari tarbiya muassasalari, turli ko'ngilochar maskanlarda kechadi. YOsh ulg'aygan sari ijtimoiy muhit "hududi" kengayib boradi. Bola qanchalik ko'p muhitlarni o'zlashtirsa, u shunchalik keng doira hududini egallashga harakat qiladi. Bola doimo o'zi uchun qulay bo'lgan uni yaxshi tushunadigan, unga hurmat bilan

munosabatda bo'ladigan muhitni izlashga urinadi. SHuning uchun u bir muhitdan boshqa muhitga ko'chib yuradi. Muhit bolaning shakllantirishida, uning ijtimoiy tajriba to'plashida ijtimoiylashuv jarayoni uchun muhim ahamiyatga ega.

Muhit tushunchasi turli fan vakillari-sotsiologlar, psixologlar, pedagoglarning o'rganish ob'ekti hisoblanadi. Ular muhitning bunyodkorlik salohiyati va bola shakllanishi, rivojlanishidagi ta'sirini o'rgandilar.

Ijtimoiylashuv jarayonida muhitning o'rni

Ijtimoiy pedagogikada jamiyat, ijtimoiy muhit avvalambor bolaning yangi muhitlarga integratsiyalashuvi nuqtai nazaridan o'rganiladi. SHu nuqtai nazardan insonva unga ta'sir qiluvchi tashqi omillarning jamiyatdagi o'zaro munosabati hamkorlik xarakteriga ega ekanligi muhimdir. Muhit-inson kirishishi, o'zini qulay sezishi uchun joylashuvinigina yetarli bilishi lozim bo'lgan ko'cha, uy va boshqa narsalar emas. Balki, muhit bu alohida o'zaro munosabatlar tizimi va qoidalari bilan xarakterlanadigan inson jamoalari hamdir. SHuning uchun inson muhitga yangilik kiritadi, muayyan darajada ta'sir qiladi hamda o'zgartiradi va o'z o'rnida muhit ham inson oldiga o'z talablarini qo'yadi. U insonni, uning xatti-harakatlarini qabul qilishi ham, inkor qilishi ham mumkin. Muhitning insonga munosabatini insonning yurish-turishi, uning talablariga qanchalik javob berishiga qarab aniqlasa bo'ladi. Insonning xulq-atvori uning jamiyatda tutgan o'rni bilan belgilanadi.

Inson jamiyatda bir vaqtning o'zida bir qancha mavqe'larni egallashi mumkin. Masalan, ayol ham rafiq, ham ona, ham ustoz mavqe'larini egallashi mumkin. Har bir mavqe' insonga muayyan talablarni qo'yadi va shu bilan birga unga bir qancha huquqlarni beradi. Insonning jamiyatdagi muayyan huquq va majburiyatlar bilan xarakterlanadigan mavqe'i ijtimoiy maqom deyiladi. Insonda tug'ma maqomlar bo'lishi mumkin. Insonning ijtimoiy maqomiga millati, tug'ilgan joyi, familiyasi va boshqa omillar ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday maqomlarga odatda tug'ma maqom deyiladi. Boshqalari esa inson jamiyatda nimalarga mustaqil erishganligiga qarab belgilanadi. Masalan, ijtimoiy pedagog maqomiga shu sohadagi kasb tayyorlovchi o'quv muassasasida ta'lim olgan va bu soha bo'yicha diplomga ega bo'lgan shaxs erishishi mumkin. YUqoridagi maqomni qo'lga kiritilgan maqom desak adashmagan bo'lamiz.

Maqom insonning jamiyatdagi xulq-atvorini muayyan vaziyatlarda o'zini shu maqomdagilar holatiga ko'ra belgilaydi. Atrofdagilar u shaxsdan nima kutishlari xam muximdir. SHuning uchun inson maqomi bilan belgilanadigan xulq-atvor ijtimoiy rol deyiladi. Turli ijtimoiy rollarni o'zlashtirish shaxs ijtimoiylashuvi jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Uning murakkabligi jihati shundaki, jamiyatda faqat jamiyat tomonidan ma'qullanadigan maqomlar bo'lmasdan ijtimoiy norma va qadriyatlarga mos kelmaydigan maqomlar ham mavjud. SHuning uchun bola shakllanishi va rivojlanishi jarayonida ham ijobiy ham salbiy rollarni o'zlashtirishi mumkin.

Pozitiv rollarga avvalo oila a'zosining rolini kiritsak bo'ladi. Oilada bola bunday rollarning bir nechtasini o'zlashtiradi: o'g'il yoki qiz, aka yoki opa, jiyan, nabira, shuningdek bobokalonlari bilan ham tanishishi mumkin.

Bola o'z rivojlanishi davomida o'zlashtiradigan yana bir muhim roli bu jamoa a'zosi rolidir. Bolalar bog'chasi va maktabda sport to'garagida tengqurlari bilan muomala qilganda bola jamoa a'zosi, o'rtoq, do'st, o'quvchi, yetakchi kabi rollarni o'zlashtiradi. Har bir inson iste'molchi rolini bajaradi. CHunki u hayoti mobaynida zarur bo'lgan narsalarga doim ehtiyoj sezadi. Bular: ovqat, kiyim-kechak, kitob va boshqalar. Jamiyat insonga taqdim etgan xizmatlardan oqilona foydalana olishni bola yoshligidayoq o'zlashtirishi lozim.

Yana bir muhim ijtimoiy rol-o'z vatani fuqarosi bo'lish, uni sevish, u bilan fahrlanish, vatanparvar bo'lish bilan bog'liqdir. SHu bilan birga bola o'zlashtirishi mumkin bo'lgan boshqa rollar ham bor. Masalan, mutaxassis roli. Uni bola maktab, litsey yoki boshlang'ich kasbiy bilim yurtlarida o'zlashtiradi. Salbiy rollarga daydi rolini misol qilsak bo'ladi. Katta shaharlar ko'chalarida, magazin, bozor, jamoa transportlarida tilanchi bolalarni ham uchratishimiz mumkin. Ular bu rollarga ko'nikishgan. O'tgan- qaytganlardan mohirlik bilan pul undirib olishadi. Ular orasida o'g'irlik bilan shug'ullanadiganlari ham uchraydi. Ba'zi hollarda bo'lsa, ularni bu ishga kattalar undashadi.

Bolaning xulq-atvor mexanizmlarini o'zlashtirishi unga ijtimoiy munosabatlarga muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlaydi. ijtimoiy moslashuv deganda shaxsning ijtimoiy muhit sharoitlariga ko'nikishi tushuniladi.

Ijtimoiy moslashuv bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvining sharti va natijasi hisoblanadi. Bu asosan uch yo'nalishda olib boriladi: faoliyat, muomala va anglash. Faoliyat sohasida bolada faoliyat turlarining kengayishi, faoliyatning zaruriy shakl va vositalarini qo'lga kiritishi, muomala sohasida muomala doirasining kengayishi, uning mazmunining chuqurlashishi, jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish sodir bo'ladi. Anglash sohasida o'z "men"i obrazini shakllantirish, o'zining ijtimoiy mansublik va ijtimoiy o'rnini anglash ro'y beradi. Bu jarayonlarning barchasini tarbiya tartibga soladi.

Tarbiya ijtimoiylashuv sifatida

So'nggi o'n yilliklar davomida pedagogika va boshqa fanlarda ijtimoiylashuv vatarbiya tushunchalarining o'zaro munosabati keng muhokama qilib kelinmoqda. Davlat mafkurasining o'zgarishi sababli bu muammoga alohida e'tibor qaratish lozim. SHu bilan birga ba'zi mualliflar tarbiyani ijtimoiylashuv bilan almashtirishga harakat qilishmoqda. Boshqalari tarbiyani bola ijtimoiylashuvining bir qismi sifatida o'rganishadi. Ba'zi olimlar esa ijtimoiylashuv deganda fuqaroviy va axloqiy tarbiyani tushunishadi. To'rtinchi guruh olimlari shaxs ijtimoiylashuvini tarbiyaning asosiy maqsadi deb hisoblashadi. Biroq tarbiya bola ijtimoiylashuvining asosiy omillaridan biri ekanligini hamma tan oladi. Tarbiyaning asosida ijtimoiy harakat bo'lishi, uni ijtimoiylashuvdan farqlaydi. Ijtimoiylashuv tushunchasini fanga kiritgan *Maks Veberg* uni muammolarni yechishga qaratilgan harakat, inson xulq-atvorining taxminiy variantlarini sub'ektiv anglash sifatida ta'riflagan.

Umuman olganda, ijtimoiylashuv uzluksiz jarayondir, ya'ni inson doimo jamiyat bilan munosabatda bo'ladi. Tarbiya esa diskret (uzlukli) jarayondir. CHunki u muayyan tashkilotlarda amalga oshirilib, zamon va makonda cheklangan bo'ladi. Tarbiya pedagogikaning asosiy kategoriyalaridan biridir. SHunga qaramay tarbiyaning umume'tirof etilgan ta'rifi mavjud emas. Bunga uning ko'p ma'noliligini sabab qilib ko'rsatsak bo'ladi. Tarbiyani ijtimoiy hodisa, faoliyat, jarayon, qadriyat, tizim, ta'sir, o'zaro munosabat sifatida ko'rib chiqsak bo'ladi. Bu tushunchalarning hech qaysisi tarbiya mazmunini to'liq ochib bera olmaydi.

Quyida ijtimoiylashuvning nisbatan ijtimoiy nazorat qilinuvchi jarayonga xos bo'lgan umumiyligini aks etishga harakat qilingan tarbiyaning ta'rifi keltirilgan. Biroq unda oilaviy, diniy, ijtimoiy tarbiyaning xususiyatlari inobatga olinmagan. A.V.Mudrik quyidagi ta'rifni ilgari suradi:

Tarbiya-insonning jamiyatga ko'nikishiga ko'maklashuvchi va bu ko'nikish sodir etiladigan guruh va tashkilotlarning xususiyatlariga mos keluvchi sharoitlar yaratuvchi

insonning ongli rivojlanishi. Bu ta'rif to'liq to'g'ri hisoblanmaydi. Bu faqat muallifning nuqtai nazarini aks ettiradi.

Ijtimoiy omillarni insonga ta'sir ko'rsatishining tarkibiy qismi bo'lgan tarbiya o'z xususiyatlariga ega. Bu jarayon boshqalaridan farqli ravishda doimo bir maqsad sari yo'naltirilgan va bu faoliyat maxsus tayyorlangan odamlar tomonidan amalga oshiriladi. Tarbiya jarayonida bola ijtimoiylashuviga ta'sir qiluvchi boshqa omillar- muhit, OAV, madaniyatlar inobatga olinadi. Biroq shuni esda tutish lozimki, tarbiya boshqa ijtimoiy omillar ichida o'z o'rniga ega hamda boshqa omillarning o'rnini to'ldira olmaydi ham, bekor qila olmaydi ham.

Tarbiyaning bola rivojlanishiga ta'siri vaqt o'tgan sari o'zgaradi. Bola qanchalikkichik bo'lsin, tarbiya uning shakllanishiga shuncha ko'p ta'sir ko'rsatadi. Vaqt o'tgani sayin tarbiyaning hissasi kamayib boradi. Bu vaqtda bolaning u yoki bu ijtimoiy qadriyatni tanlashdagi mustaqilligi ortadi.

Borgan sari tashqi tarbiyaviy omillarning ta'siri kamayadi. Biroq boshqa bir jarayon- *o'z-o'zini tarbiyalash* jarayoni rivojlana boshlaydi. Bolaning o'z shaxsini mukammallashtirish, o'z-o'zini rivojlantirish bo'yicha mustaqil faoliyatini anglashi ortadi. Ma'lumki, o'z-o'zini tarbiyalashga ehtiyoj shaxs rivojining eng yuksak shakli hisoblanadi. Bizning modelga binoan insonning o'z-o'zini tarbiyalashi ehrom bunyod etish bilan barobardir.. SHuning uchun o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni bir umrga cho'ziladi.

Tarbiya o'z-o'zini tarbiyalash va boshqa ijtimoiy omillarning (madaniy, diniy, tarixiy an'analar, OAV, maktab jamoasi, do'stlar, bolalar bog'chasi va boshqalar) ijobiy ta'siri natijasida bolaning jamiyatga integratsiyalashuvining tabiiy jarayonini sodir etadi. Ijtimoiy muhitning ta'siri qanchalik turli bo'lsa, bola undan shuncha erkin va mustaqil bo'ladi.

Demak, bolaning rivojlanishi ikki yo'nalish asosida amalga oshiriladi: ijtimoiylashuv va indivilualizatsiyalanish.

Agar sotsium tomonidan qabul qilingan xulq-atvor me'yorlarini qabul qilishi bilan bir qatorda o'z navbatida bola o'zining ham individual xususiyatlarini sotsiumga qo'shib borishi mumkin va bu jarayon bolaning jamiyatga integratsiyalanishi deb ataladi.

Bu jarayonlar spontan, stixiyali va tartibsiz holda amalga oshirilishi va aksincha boshqarilib, ma'lum maqsadga yo'naltirilib ham borilishi mumkin. Bu jarayon esa tarbiyalash deb ataladi. Bolaning ongli, faol va mustaqil faoliyati esa o'z-o'zini tarbiyalash jarayoni deb ataladi. Jamiyatdagi barcha mutaxassislarning va tarbiyachilarning harakatlari bolaning ijtimoiy adaptatsiyalanishiga qaratilgan.

Bolaning ijtimoiy muhitga moslashuviga to'sqinlik qiluvchi ijtimoiy-ma'naviy fazilatlarning yo'qligi hamda ularning shakllanmay qolishi ijtimoiy dezadaptsiya deb ataladi. Bunday holatlarda ularning oldini olish hamda ma'lum chora-tadbirlar ishlab chiqish kerak bo'ladi. Demak, bolaning jamiyatda ijtimoiy adaptatsiyalanishiga, uning ijtimoiy statusini qayta tiklashga, yo'qotilgan ijtimoiy munosabatlarni qayta tiklashga qaratilgan faoliyat turini ijtimoiy reabilitatsiya qilish deb ataladi.

Savol va topshiriqlar:

- 1) Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatidagi xususiyatlari qaysilar?
- 2) Ijtimoiy pedagogikaning fan sifatidagi mazmunini xarakterlang?
- 3) Ijtimoiy pedagogika atamalariga ta'rif bering?
- 4) Ijtimoiy pedagogikaning funksiyalarini aniqlang?
- 5) Ijtimoiy ish nima?
- 6) Ijtimoiy ishchining faoliyati mazmuni?

- 7) Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ishning o'zaro munosabati nimadan iborat?
- 8) Ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish o'rtasidagi farqlarni ayting?
- 9) Ijtimoiy o'qitish va ijtimoiy tarbiyaga ta'rif bering?
- 10) Bola rivojlanishiga muhitning ta'siri qanaqa bo'ladi?
- 11) Bola tarbiyasi va uning ijtimoiylashuvi orasidagi bog'liqlik nimada?
- 12) Ijtimoiy moslashuv nima?
- 13) Tarbiya ijtimoiy institut sifatida qanday o'ziga xoslikka ega?
- 14) Tarbiyaning ijtimoiy vazifalarini sanab bering.
- 15) Tarbiyav tamoyillarining mohiyatini:
- 16) SHaxsning ijtimoiy shakllanishida jamoaviylik va tarbiyaning tugallanmaganligi tamoyillarining o'rni qanday?

4-

Mavzu.

ODOB-AXLOQ-HAYOTIY ME'YORLAR SIFATIDA. IJTIMOIIY PEDAGOGIKADA ME'YORLARDAN CHEKINISH(OG'ISH) TUSHUNCHASI.

Tayanch tushunchalar: hayotiy me'yor, hayotiy me'yorlardan chekinish (og'ish), negativ va pozitiv chekinish, kamchilik. Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagogika, autsayderlar, ijtimoiy faoliyat, ijtimoiy ta'lim, ijtimoiy tarbiya, ijtimoiy bilim, ijtimoiy ko'nikma, ijtimoiy- pedagogik kategoriyalar.

REJA:

1. Me'yor va me'yorlardan chekinish(oqish) tushunchasi
2. Me'yorlardan chekinish(og'ish) turlari
 - jismoniy chekinish
 - psixik chekinish
 - pedagogik chekinish
 - ijtimoiy chekinish
3. Chekinish(oqish) nazariyasi

Me'yor va me'yorlardan chekinish(og'ish) tushunchasi

Har qanday jamiyatda, u jamiyat qaysi rivojlanish bosqichida bo'lishidan qat'iy nazar, doimiy e'tiborga muhtoj odamlar bor. Bular o'z jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishida chetga chiqish, og'ish bor bo'lgan odamlardir. Bunaqa odamlar doim bir guruh bo'lib ajralishgan, jamiyat va davlatda ularga nisbatan alohida munosabat shakllangan.

Zamonaviy AQSH va Yevropa davlatlarida u yoki bu og'ishlarga ega jamiyatga integratsiyalashuvi konsepsiyasi amalga oshirilmoqda. U konsepsiyaga ko'ra bu odamlar ham jamiyatning teng huquqli biroq ba'zi bir muammo yoki cheklangan imkoniyatlarga ega a'zosi sifatida ko'riladi.

Hozirda cheklangan imkoniyatli shaxslar soni butun dunyoda shu jumladan, O'zbekistonda ham ortib borayotgani sababli, bu muammo yanada jiddiylashmoqda.

SHuning uchun bunaqa odamlar avvalambor bolalarning ko'payishini rejali ijtimoiy hal qilishni talab qiluvchi doimiy omil sifatida qarash lozim.

Me'yor tushunchasi tibbiyot, psixologiya, pedagogika va sotsiologiya fanlaridakeng qo'llaniladi. Unga aniq bir ta'rif berish juda qiyin. Masalan bitta tibbiyotning o'zidagina me'yor tushunchasiga 200dan ortiq ta'rif berilgan. Umumiy qolda me'yor- bu obektiv vokelikni belgilovchi ideal bilim, real voqealikni tavsiflovchi o'rtacha statistik ko'rsatkichdir. Tibbiyotda, psixologiyada, sotsiologiyada me'yorlarning o'z tasnifi, parametrolar, ko'rsatkichlari mavjud. Belgilangan, jamiyat tomonidan qabul qilingan va tan olingan me'yorlarga mos kelmaslik jarayoni ikkinchi bir tushuncha-chekinish yoki oqish bilan belgilanadi.

Ijtimoiy pedagogika "me'yor" hamda "me'yorlardan chekinish" masalalari muhim ahamiyat kasb etadi. Ular bolalarning ijtimoiy xulqi va rivojlanish jarayonini tavsiflashda yordam beradi. Chekinishlar asosan, negativ va pozitiv xarakterga ega.

Masalan, bola rivojlanishida aqliy qo'loqlik ham, qobiliyatlilik ham normadan og'ish hisoblanadi. Xulq-atvordagi jinoyatchilik, aroqxo'rlik, giyohvandlik va boshqa salbiy og'ishlar ham shaxsning ijtimoiy shakllanish jarayoniga ham jamiyat rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Negativ chekinishlarga aqli zaiflik, shuningdek, narkomaniya, alkogolizm, jinoyatchilik singani insoning ijtimoiylashuviga, umuman jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatadigan xarakterlar negativga kiradi.

Chekinishning (og'ishning) turlari.

Me'yorlardan chekinishning to'rtta turi mavjud. Bular: jismoniy, psixik, pedagogik va ijtimoiy.

1. **Jismoniy chekinish** birinchi navbatda insonning sog'ligi bilan bog'liq bo'lib, tibbiy ko'rsatkichlar orqali belgilanadi. Bularga insonning bo'yi, vazni, kabilar kirishi mumkin. Bundan tashqari biron bir faoliyat yuritishda imkoniyatlari cheklangan, ya'ni sog'ligi tufayli o'z qobiliyatini yo'qotgan, defekti bor insonlar hamda nogironlar shular jumlasidandir. Bola jismoniy rivojlanishidagi og'ishlarga kasallik, ko'rish, eshitish qobiliyatlarining buzilishlari kiradi. Sog'ligida va rivojlanishida og'ishga moyillarning ko'p tasniflari mavjud. Umumjahon sog'liqni saqlash tashkiloti 1980 yilda cheklangan imkoniyatlarning uch zvenosi shkalasining britanacha variantini qabul qildi:

- kasallik, xastalik - ruhiy yoki fiziologik funksiyalar, anatomik struktura elementlarini har qanday yo'qotish yoki ularning anomaliyasi;
- cheklangan imkoniyat - inson uchun norma hisoblangan chegarada biror-bir faoliyatni bajarish qobiliyatini yo'qotish yoki cheklab qo'yish;
- nogironlik - yosh, jins yoki ijtimoiy omillardan kelib chiqib insonning biron-bir faoliyatini bajarishni cheklovchi yoki unga to'sqinlik qiluvchi cheklangan imkoniyat.

Bunda "kamchilik" tushunchasi qo'llanadi. Insonlarda jismoniy, psixik, murakkab hamda og'ir kamchiliklar bo'lishi mumkin. Jismoniy kamchilikka insonning rivojlanishidagi bir umrlik yoki davriy kamchiliklar kiradi. Ya'ni xronologik, somatik yoki yuqimli kasalliklar shular jumlasidandir.

Psixik kamchilik insonning psixik rivojlanishidagi bir umrlik yoki davriy kamchiliklar bo'lib u ta'lim olishda ma'lum qiyinchliklarni vujudga keltirishi mumkin. Unga nutqning buzilishi, miyaning zararlanishi kabilar kiradi.

Murakkab kamchilik qam jismoniy va psixik kamchiliklarni o'z ichiga oladi.

Og'ir kamchilik- bu Davlat ta'lim standartlari asosida ta'lim olishga layoqatsiz jismoniy va psixik kamchiliklarning yuqori darajasidadir.

2. **Psixik chekinish** birinchi navbatda bolaning aqliy rivojlanganlik darajasi hamda ularning psixik kamchiliklari bilan bog'liq. Bu guruh insonlarga :

- Psixik rivojlanishida turli xil to'siqlar mavjud insonlar.
- Aqliy zaiflar.
- Oliyqofrenik

Normadan ruhiy og'ishlar avvalambor bolaning aqliy rivojlanishi, uning ruhiy nuqsonlariga bog'liqdir. bu turdagi og'ishlarga avvalambor ruhiy rivojlanishning to'xtab qolishi, bolalarning aqliy jihatdan ortda qolishi kiradi. Aqliy qoloqlik asab tizimining tug'ma nuqsonlari yoki jarohat asosida paydo bo'ladi. Bolalarda aqliy qoloqlik turli darajada-engil aqliy zaiflikdan, chuqur-tentaklikkacha namoyon bo'ladi.

Ruhiy og'ishlarga turli darajadagi nutq buzilishlari ham kiradi. Ruhiy og'ishlarning yana bir turi emotsion faoliyatining buzilishidir. Bu og'ish turining eng og'ir shakllari deb **autizm**-muloqotga ehtiyoj sezmaslik va **suitsid** (o'z-o'zini o'ldirish)larni keltirsak bo'ladi.

Bolalarning iqtidorliligi alohida og'ish turi hisoblanadi. Bu biror-bir faoliyatni muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlab beruvchi qobiliyatlarning o'ziga xos uyg'unligidir. Iqtidorlilik darajasi nafaqat qobiliyatlarga qarab balki, faoliyat mahsullari xarakteriga qarab ham belgilanadi.

3. **Pedagogik chekinish**-bu pedagogika va ijtimoiy pedagogika fanida hamqo'llanib kelingan tushunchadir. Pedagogik chekinish deganimizda ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra ta'lim-tarbiya ola olmagan o'quvchilar tushuniladi. Bunga DTS talablari darajasida bilim ola olmagan yoki o'z istiqboli, kelajagi uchun harakat qilmagan o'quvchilar, ularning individual rivojlanish me'yorlari kiradi. Pedagogik chekinishda birinchi navbatda o'quvchilarning umumiy o'rta ta'limga ega bo'la olmasligi kiradi.

Bunday bolalar kategoriyasiga ma'lum sabablarga ko'ra o'qishga bormagan, faqat boshlanqich ta'lim olish bilan cheklangan bolalar kiradi. Bunday holatlarning ko'plab (ob'ektiv va sub'ektiv) sabablar mavjud. Masalan, o'quvchilar yoki talabalarning darsdan qochishi, materialni o'zlashtira olmaslik, o'qishdan bezishi, dangasalik, oiladagi nosoqlom muqit, bolalarning pul topish ilinjiga tushib ketishi, ekologik yoki ijtimoiy kataklizmlar natijasida bolalarning ota-onalaridan ayrilishi va q.k. Bunday sabablarni ko'plab, minglab keltirish mumkin. Ko'pchilik holatda pedagogik chekinishga bolalarning qanday sharoitda yashashaiga bog'liq: o'qish bilan qiziqadigan oiladami yoki aksincha o'qishni ikkinchi darajali deb qisoblaydigan oiladami va q.k.

Pedagogik faoliyatda pedagogik maqsadlarni amalga oshirish, shaxs rivojlanishi uchun sharoitlar yaratib berish uchun ta'lim olayotganlar faoliyatini tartibga **solganidan** turli normalar qo'llanmoqda. Avvalambor, bu ta'lim darajasini belgilaydigan standartlarga, shuningdek o'quvchi intilayotgan maqsadlarga tegishli. Bularga yana ta'lim olishda yuqori natijalarni ta'minlab beruvchi bola rivojlanishining normalarini hamkiritdik bo'ladi.

Ta'lim olinishi yoki olinmasligi normalari haqida nihoyatda aniqlik bilan gapirsa bo'ladi. So'nggi yillarda turli sabablarga ko'ra ta'lim ololmagan bolalar ham paydo bo'ldilar. Normadan bunaqa og'ishlarni pedagogik og'ish desak bo'ladi. Umumiy ta'lim olmagan bolalarni alohida toifaga kiritamiz. Bular maktabga bormaydigan, fayotatgina boshlang'iya maktabni tugatgan, umumiy o'rta ta'lim olmagan bolalardir. Bunaqa holatlarni yuzaga kelishi uchun bizning davlatda sabalar talaygina: dars qoldirish o'qishga intilishni susaytiradi, oiladagi notinch vaziyat bolani pul topish uchun ko'chaga chiqaradi, ekologik va ijtimoiy **kataklizmlar** bolalar ota-onalaridan judo bo'lishlariga

olib keladi. Daydilikka moyilligi bo'lga bolalar soni ham ko'paymoqda. Bolalar maktablarda tahsil olishmayotganining yana bir qancha sabablarini keltirsak bo'ladi.

4. Ijtimoiy chekinish. Ijtimoiy chekinish tushunchasi ijtimoiy me'yor tushunchasi bilan bog'liq. Ijtimoiy me'yor-bu jamiyat rivojlanishining ma'lum bosqichida insonlar yoki ijtimoiy guruhlar faoliyati va xulq-atvoridagi yo'l qo'yilgan yoki mumkin bo'lgan qoidalar, hatti-harakatlar andozasidir. Ijtimoiy chekinish yoki og'ishlarning oldini olish va tartibga solib borish uchun qadimda turli xil afsonalar, an'analar va diniy marosimlar yaratilgan.

Ijtimoiy me'yor ikkita guruhga ajratiladi:

- Universal, ya'ni jamiyatdagi barcha insonlarga xos.
- Xususiy, ya'ni jamiyatdagi ma'lum guruh yoki ma'lum kasb egalari xos me'yorlardir. Ijtimoiy me'yorlarni, shuningdek huquqiy, ma'naviy, siyosiy, diniy va q.k.deb ham guruqlarga ajratish mumkin.

Ijtimoiy me'yorlar va insonlarning ulardan oqishi yoki chekinishi ular yashabturgan jamiyatning ajralmas faktori bo'lib hisoblanadi. Bolalar orasidagi ijtimoiy oqish esa uning o'sha jamiyatda salbiy sifatlar ta'sirida tarbiyalanishi, salbiy ijtimoiy guruhga kirishga, ijtimoiy rolni egallab, ijtimoiy tajribalarni o'rganishi sifatida xarakterlanadi. Pedagogika buni "tarbiyasi qir bolalar" deb yuritishadi.

Ya'ni bu bolalarning hatti-harakatlari, xulq-atvorlari jamiyat tan olgan me'yorlarga zid. Ijtimoiy pedagogning ish faoliyati esa shunday oqishlarni profilaktika hamda reabilitatsiya qilishga qaratilgandir.

M. A. Galaguzova tomonidan turli og'ish turlarining tasnifi quyidagicha berilgan:

Jismoniy	Ruhiy	Pedagogik	ijtimoiy
-kasallik, -ko'rish qobiliyatining buzilishi, -eshitish qobiliyatining buzilishi.	-ruhiy rivojlanish- ning to'xtab qolishi, -aqliy qoloqlik, -nutq buzilishi, -iqtidorlilik.	-umumiy o'rta ta'lim olishdan chetga chiqish, -kasbiy ta'lim olishdan chetga chiqish.	-yetimlik, -xulq-atvor normasidan og'ish: aroqxo'rlik; norkamaniya; taksikomaniya; foxishabozlik; daydilik va b.

ijtimoiy pedagogning og'ish xulq-atvorli bolalar bilan ish yuritishi og'ishlar profilaktikasi, muayyan norma va qoidalarni buzishni oldini olish, shuningdek xulq-atvorida u yoki bu og'ish aniqlangan bolalarning reabilitatsiyasiga qaratilishi lozim.

Chekinish (oqish) nazariyasi.

Odob-axloq me'yorlari va ulardan chekinish yoki oqish qollari borasidagi to'plangan bilimlar ularning sabablarini belgilovchi faktorlar mavjud ekanligidan dalolat beradi. Bu faktorlarni uchta guruhga ajratish mumkin: biogen, sotsiogen va psixogen.

Insonlarning hayotdagi har qanday "og'ish" hollari ularning potentsial imkoniyatlarining cheklanishiga, tashqi muhit bilan muloqatga kirishishiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Insonda ro'y beradigan holatlarni sotsiologiya, psixologiya, ijtimoiy pedagogika, tibbiyot kabi ko'plab fan sohalari o'zlarining spetsifik xususiyatlaridan kelib chiqib o'rganadi, bu borada o'z nazariyalarini boyitib boradi.

Masalan, tibbiyot fani me'yorlardan chekinish qolatini bolalarning patologik sog'ligining buzilishi bilan bog'liq deb baholaydi. XIX-XX asrlarda chet mamlakatlarda imkoniyatlari cheklangan insonlarning tibbiy modeli hukmronlik qildi. Bu model imkoniyatlari cheklangan insonlarga hech bo'lmaganda elementlar ijtimoiy faoliyat

yuritishlarini nazarda tutdi. Bunday insonlar ma'lum tayyorgarlikdan o'tib, o'zlari uchun o'zlari harakat qilishar va bu bilan ular kimgadir ortiqcha yuk mo'lmasligi mumkin edi.

So'ngra chekinish holatiga tushgan insonlarga nogiron (lat.invalidus-kuchsiz,ojiz)sifatida qarash vujudga keldi. Bu nazariyaga ko'ra imkoniyatlari cheklangan insonlar mutloq soqlom insonlar nazorati ostida bo'ldi. Bunday insonlarga yordam berish tashkil etildi va bu tibbiyot modeli davlatning ijtimoiy siyosatiga o'z tasirini o'tkazdi.

XX asrning 60-yillariga kelib imkoniyatlari cheklangan insonlarga yordam berishning tibbiy modelining o'rniga ijtimoiy model vujudga keldi va uning rivojlanishi psixolik tahlilga suvandi. Bu modelga ko'ra imkoniyatlari cheklangan insonlar assotsiatsiyalarga birlashib, o'z haq-huquqlarini talab etishdi va bu talab o'z sog'liqlarini tiklashdan ko'ra, jamiyat a'zolari bilan o'zaro munosabatni yaxshilashga nisbatan bo'ldi.

Savollar:

1. Nima uchun ijtimoiy pedagogikada norma va normadan og'ish tushunchalari o'rganiladi?
2. Bolalarda normadan og'ishning sababi nimada?
3. Normadan pedagogik og'ish deganda nima tushuniladi?
4. "ijtimoiy og'ish" tushunchasining mohiyati nimada?
5. Normadan og'ishning qaysi nazariyalarini bilasiz?

5-

Mavzu.

IJTIMOIIY PEDAGOGNING KASBIY FAOLIIYATI. IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING KATEGORIIYALARI, TAMOIYILLARI VA MEXANIZMLARI.

Tayanch tushunchalar: ijtimoiy pedagog, ijtimoiy yordam, ijtimoiy reabilitatsion xizmat, ijtimoiy pedagogik ish metodlari, analitik, prognostik, loyiha, refleksiya, kasbiy status, empatiya, bilim, ko'nikma, sifat va fazilat

Reja:

1. Ijtimoiy pedagog kasbi, uning vazifalari va huquqlari.
2. Ijtimoiy pedagogning kasby sifatleri, etik majburiyatlari.
3. Ijtimoiy pedagog faoliyatinnng modeli.
4. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalari va tamoyillari

Ijtimoiy pedagog kasbi va uning vazifalari

SHu kunga qadar ijtimoiy pedagogning vazifasini bir—biri bilan bog'liq bo'lgan tibbiyot, sport, mnlitsiya, madaniyat tashkilotlari xodimlariga yuklatilib kelindi. Natijada jamiyat a'zolari ongida bolalar tarbiyasi bilan faqat o'qituvchi va ota-onalar shug'ullanishi lozim degan fikr o'rnashib qoldi. YUrtimizda ijtimoiy ishni kasb darajasiga olib chiqish hamda bu borada mutaxassis kadrlarni tayyorlash jamiyatda tarbiyaviy muammolarni hal etishda insonlarning yashash sharoitini yaxshilashda, eng asosiysi- har bir jamiyat a'zosini ijtimoiy himoyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy pedagog oldiga qo'yiladigan kasbiy talablar:

- ijtimony axborot berish, ya'ni bolalarga beriladigan ijtimoiy yordam va xizmat ko'rsatish spekgirlari haqida ma'lumot berish;

- ijtimoiy -huquqiy yordam, ya'ni bolalarga, jamiyat a'zolariga o'z haq - huquqlarini anglashga yordam berish;
 - ijtimoiy - reabilitatsion xizmat, ya'ni insonlarning ma'naviy –axloqiy,emotsional, ruhiy holatlarini taklashga yordam berish,
 - ijtimoiy- iqtisodiy yordam, ya'ni posobiya, kompensatsiya, nafaqalarni olishda hamkorlik qilish bolalar uylari bitiruvchilariga, yetimlarga moddiy yordam berishni tashkillashtirish;
 - ijtimoiy—tibbiy yordam berish, ya'ni bolalarni ijtimoiy patranaj qilish, voyaga yetmaganlar orasida kashandachilik, alkogolizm kabi holatlarni profilaktika va reabilitatsiya qilish;
 - ijtimoiy-psixologik, ya'ni oilada, turli mikrojamiyatda sog'lom muhitni tashkil etishga yordam berish:
 - ijtimoiy-pedagogik, ya'ni bolalarni tarbiyalashda ota-onalarning o'z haq-huquqlarini anglash, ularga sharoitlar yaratish, o'qituvchi va o'quvchi orasidagi ziddiyatlarni hal etish kabilardan iborat.
- Ijtimoiy pedagog bu vazifalarni amalga oshirish uchun, albatta quyidagi sohalarda o'z bilimlarini boyitib borishi shart.
- milliy istiqlol g'oyasi huquqiy-me'yoriy baza (qarorlar, aktlar, buyruqlar, ko'rsatmalar, tashkilot tuzulmalari va x.k.),
 - ijtimoiy pedagogikaning tarixi va nazariyasi
 - yosh davrlar psixologiyasi
 - sotsiologiya
 - ijtimoiy-pedagogik ishlarni olib borish hamda rejalashtirish metodlari va h.k.
- Shuningdek, ijtimoiy pedagogdan quyidagi malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi talab etiladi:
- analitik, ya'ni sotsiumda ro'y berayotgan jarayonlarni nazariy tahlil etish, bolaning ruqiy olamini anglay bilish, ularning muammolarini hal etishga doir hamkorlik faoliyatini tashkil etish;
 - prognostik, ya'ni tashkil etilgan ijtimoiy-pedagogik faoliyat bo'yicha bolaning muammolarini hal etish yo'llarini bashorat qilish;
 - loyiqalash, ya'ni ijtimoiy-pedagogik faoliyatning mazmunini aniqlash va rejalashtirish;
 - refleksiv, ya'ni ijtimoiy pedagog o'zining faoliyatini tahlil etib borishi;
 - kommunikativ, ya'ni ijtimoiy pedagogning insonlararo muloqat madaniyatini egallashi. U boshqalar fikrini eshita bilish, muloqatga kirisha bilish, faktlar to'plash singari faoliyatlarni o'z ichiga oladi.
 - Kasbiy status-bu kasb kodeksida ko'rsatilib, sub'ektning insonlararo munosabatlar tizimidagi kasbiy holati, huquqlari, majburiyatlaridir.

Ijtimoiy pedagog huquqlari

Ijtimoiy pedagog jurnalistlar kabi ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga kirib bora olishi kerak. Buning uchun u davlat qonun chiqaruvchi organlari bilan mustaqkam aloqada bo'lishi talab etiladi. O'zining bu faoliyatida u:• bolalarning , umuman jamiyat a'zolarining ijtimoiy talablariga doir axborotlar to'plash, sotsiologik savol- javoblar o'tkazish, diagnostik tekshiruv ishlarini olib borish huquqiga;

- muayyan ijtimoiy muammolarni hal etish yuzasidan jamiyat organlariga va davlat tashkilotlariga murojat etish huquqiga;

- davlat organlarini ular faoliyatiga doir mavjud muammolardan xabardor etish huquqiga;
- ijtimoiy faollik va u yoki bu tashabbus bilan chiqadigan ota-onalar, oilalar, homiylarni ragʻbatlantirish huquqiga;
- ommaviy axborot vositasi yordamida ma'lum ijtimoiy faoliyat yoki namunavty oila tarbiyasi tajribalarini tarqib etish huquqiga;
- yashash joyi ish va oʻquv jarayonlarida ma'lum ijtimoiy muammolarni hal etishga qaratilgan fuqarolarning ijtimoiy harakatini boshqarish kabi huquqlarga ega.

Ijtimoiy pedagogning kasbiy sifatleri.

Ijtimoiy pedagog asosan xalq ommasi bilan ishlaydigan shaxsdir. U oʻz faoliyati jarayonida turli xarakterdagi insonlar bilan muloqatga kirishishiga toʻqri keladi. Bu vaziyatda ular bilan turli xil ziddiyatlarga bormaslik, ularning har birining koʻngliga, yuragiga kirib borish uchun sifat va fazilatlariga ega boʻlishi talab etiladi: empatiya (dunyoni boshqalarning koʻzi bilan koʻrish, tushuna bilish), xayrihoqlik, ezgulik, toʻqrilik, ochiq koʻngillik, aniq moʻljol olish, samimiylik, kommunikabellik(boshqalar bilan chiqisha bilish)Ijtimoiy pedagogning ahloqiy majburiyatlari Ijtimoiy pedagog oʻz mijozlarining qalbiga kirib borishida uning ahloqiy majburiyatlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy pedagogning aqloqiy majburiyatlari oʻziga xosligi bilan ajralib turadi. Bular: oʻz mijozlariga nisbatan axloqiy muloqatda boʻlish, ya'ni ularning haq huquqlari va imtiyozlarini birinchi darajali deb bilish;

- ular bilan muloqatga kirishishda ahloq me'yorlarga amal qilish (hurmat, haqqoniyat. hushmuomilalik, alohida etibor va h.k.)
- rahbarlar yoki yetakchi tashkilotlarga nisbatan yetuk majburiyatlar
- oʻz kasbi oldidagi axloq majburiyatlar, ya'ni oʻz kasbining mazmuni va mohiyatini anglash, mas'uliyatni his etish, faollik koʻrsatish va h.k.

Ijtimoiy pedagog faoliyatining modeli.

Ijtimoiy ish bilan har kim ham shugʻullana olmaydi. Ijtimoiy pedagog turli xil xarakterdagi insonlar bilan muloqatda boʻladi. Bu insonlar oʻzlarining muammolari bilan, albatta, ijtimoiy pedagog shaxsiga qarshi ta'sir koʻrsatadi. Mijozlarga yordam beruvchi mutaxassisdan esa ularga oʻz ta'sirini oʻtkaza bilishi talab etiladi. Bu muloqat negativ va pozitiv boʻlishi mumkin. Ijtimoiy pedagogning vazifasi birinchidan,negativ ta'sirga qarshi tura olishi, ikkinchidan madaniy empatiyani amalga oshirgan holda vaziyatdan chiqib ketish talab etiladi. Bunga mijozga ta'sir oʻtkazish, ishontirish, singdirish, xissiy zararsizlantirish kabi metodlardan foydalaniladi.

Ijtimoiy pedagogga qoʻyilayotgan barcha talablarni inobatga olib, ijtimoiypedagog faoliyatining kasbiy modeli yaratilgan. U quyidagi jadvalda oʻz aksini topgan.

Model komponentlari	Faoliyat yoʻnalishlari nisbatan:			
1.Kasbiy bilim	Oʻziga	bolaga	kattaga	jarayonga
2.Kasbiy malakalar				
3.Kasbiy sifat va fazilatlar				

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalari

Hammamizga ma'lumki, pedagogika fanining asosiy kategoriyalariga “ta'lim”, “tarbiya”, “ma'lumot” singari tushunchalar kiradi. Shu kategoriyalar asosida “shaxs”, “rivojlanish”, “faoliyat”, “jamiyat”, “ijtimoiylashuv” singari ijtimoiy-gumanitar fanlar

uchun umumiy boʻlgan tushunchalar qoʻllaniladi. Soʻnggi yillarda «pedagogik faoliyat» kategoriyasi ham keng qoʻllanilmoqda. Ijtimoiy pedagogika fani pedagogikaning yoʻnalishlaridan biri sifatida “Ijtimoiy pedagogik faoliyat”, “Ijtimoiy taʼlim” va “Ijtimoiy tarbiya” singari kategoriyalarga ega. Pedagogika va ijtimoiy pedagogika fani kategoriyalarining bir-biridan farqli jihati quyidagi jadvalda aks etgan.

Pedagogika hamda ijtimoiy pedagogika fani kategoriyalari

Pedagogika	Ijtimoiy pedagogika
• taʼlim • oʻqitish • tarbiya • pedagogik faoliyat	• ijtimoiy taʼlim • oʻqitishning ijtimoiy jihatlari • ijtimoiy tarbiya • ijtimoiy pedagogik faoliyat • ijtimoiylashuv • ijtimoiy institut • ijtimoiy adaptatsiya • ijtimoiy rehabilitatsiya

Pedagogika faoliyat- bu taʼlim-tarbiya vositasida oʻquvchilarga ijtimoiy madaniyat tajribalarini singdirishga qaratilgan kasbiy faoliyatdir.

Ijtimoiy pedagogik faoliyat- bu bolaning ijtimoiylashuviga, ularga ijtimoiy madaniyat tajribalarini singdirishga, jamiyatda oʻz-oʻzini boshqarishga sharoitlar yaratishga qaratilgan kasbiy faoliyatdir. U maʼlum shaxsga qaratilgan boʻlib, aniq manzilga yoʻnaltirilgan faoliyatdir. Ijtimoiy pedagogik faoliyat quyidagi xususiyatlarga ega.

- Taʼlim muassasalaridagi ijtimoiy-pedagogik faoliyat,
- bolalar tashkilotlaridagi ijtimoiy-pedagogik faoliyat,
- bolalarning ijodkorligini oshirish va dam olishini tashkil etishga masʼul tashkilotlardagi ijtimoiy-pedagogik faoliyat.

Ijtimoiy-pedagogik faoliyatning asosiy yoʻnalishlari qoʻyidagilar hisoblanadi.

- dezadaptatsiyaga uchragan bolalarni profilaktika qilish,
 - ijtimoiy meʼyorlardan chekingan (oʻqish) bolalarni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish.
- Bu ishlar ikki shaklda amalga oshiriladi:

1.Bevosita bolaning oʻzi bilan olib boriladigan ishlar.

2.Bolaning ijtimoiy muhit bilan aloqasida vositachilik qilishi.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalaridan biri boʻlgan **ijtimoiy taʼlim** kategoriyasi ikki tomonlama xususiyatga ega. Birinchidan, ijtimoiy taʼlim-bu bolaning ijtimoiylashuviga yordam beruvchi ijtimoiy bilim, koʻnikma va malakalarni shakllantirish jarayonidir. Ikkinchidan, ijtimoiy taʼlim-bu ijtimoiy soqada ishlash uchun maxsus tayyorgarlik koʻrish jarayonidir.

Ijtimoiy tarbiya esa bolaning ijtimoiylashuviga qaratilgan ijtimoiy ahamiyatga molik fazilatlarni shakllantirish jarayonidir. Ijtimoiy tarbiya muammolari xususida A.V.Mudrik, V.D.Semyonova, G.N.Filova singari olimlar tadqiqotlar olib borgan.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy tamoyillari. “Tamoyil” tushunchasi lotincha “asos” degan maʼnoni anglatadi. Har bir fan yoki soqa oʻz tamoyillari asosida rivojlanib boradi. Ijtimoiy pedagogika tamoyillari pedagogika fanining umumiy tamoyillaridan kelib chiqadi.

Ijtimoiy pedagogikaning muammolari uzoq tarixga ega boʻlishiga qaramasdan yevropa, Rossiya va Oʻzbekistonda aloqida fan sifatida oʻzining dastlabki qadamlarini

qo'ymoqda. Shuning uchun ham uning tamoyillarini belgilashda ham ancha murakkabliklar vujudga keldi. Shunga qaramasdan, bu fanning quyidagi uchta tamoyilga suyanishi, ya'ni asosga ega ekanligi aniq. Bular: Tabiatga muvofiqlik tamoyili, Madaniyatga muvofiqlik tamoyili, insonparvarlik tamoyili.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy tamoyillari (prinsiplari).

“Tamoyil” tushunchasi lotincha “asos” degan ma'noni anglatadi. «Prinsip» so'z i lotincha «rinsipium» so'zidan xosil bo'lgan «asos», «boshlanish» ma'nolarini bildirali. Har qanday fan uchun ishlatilgan muayan koidalardan kelib chiqaligan o'z prinsiplari mavjud. Fanlarda prinsip va qoidalar bizga bog'liq bulmagan holda mavjud. Ulardan chetga chiqish mumkin emas, aks holda pedagogik faoliyat befoyda balki ham zararli bo'ladi. Ijtimoiy pedagogika pedagogikadan ajralib chikdi, tabiiyki o'z asosida shu fan prinsiplariga tayanadi.

Biz Ijtimoiy pedagogikaning 3 ta prinsipni ko'rib chikamiz: tarbiyaning tabiyatga uygun bulishi prinsipi; tarbiyaning madaniyatga uyg'un bo'lishi prinsipi va gumanizim prinsipi. SHu prinsiplardan har biri ijtimoiy pedagogikada o'zining talqiniga va o'ziga xos xususiyatiga ega.

A). Tarbiyaning tabiatga uygun bulishi prinsipi.

Tarbiyaning tabiyagga uyg'un bo'lishi- ijtimoiy pedagogika prinsipi, shunga kura ijtimoiy pedagog o'z amaliy faoliyatida bolaning tabiiy holda rivojtanish omillariga tayanadi. Tarbiyaning tarbiyaga uygun bulish Prinsipi ilk bor slavyan pedagogi YAn Amos Komenskiy (1592-1670) bilan uning «Buyuk didaktika» (1632) degan eng asosiy ishida ta'riflangan. Kamenskiy, inson tabiyatining bir qismi va u tabiyatning bir qismi sifatida uning eng asosiy, umumiy qonunlariga bo'ysunadi, deb hisoblanadi. Komenskiyning fikricha, tabiatning bu qonunlari o'simliklar va hayvonlar olamida ham shuningdek, insonga nisbatan ham o'z ta'sirini o'tkazib turadi. Kamenskiy nafaqat tarbiyaning umumiy qonunlariga, bola shaxsi psixologiyasiga ham tayanadi. U bolaalar o'spirinlar va yosh yigitlarning yoshiga oid tafsifiga tayangan holda o'z bolalar ta'lim- tarbiyasi tizimini ilgari suradi, asoslayli va quradi. Komenskindan ancha ilgari sharq uygonish davri buyuk olimi va mutafakkiri Abu Ali Ibn Sino (980-1037) o'z asarlarila tarbiyaning tabiatga uyg'un bulish haqida gapirgan edi. Masalan «uy ro'zg'or tutish» haqidagi asarida Ibn Sino yozgan ediki, inson aqlli mavjudod shuning uchun tabiatda alohida o'rin tutadi va uning qonunlariga ko'ra rivojlanadi. «YOlg'on xislatlarni qayta tarbiyalash» asarida esa Ibn Sino yozadiki, kimki axloqli insonni tarbiyalamoqchi bo'lsa unda u uni har tamonlama o'rganishi, insonning tabiyati qoidalarini bilishi kerak. Natijada tarbiyaning tabiat bilan uyg'un bo'lishi prinsipiko'pgina buyuk pedagoglar tomonidan o'z pedagogik va ijtimoiy pedagogik nazariyalari qurish asosi sifatida olingan edi. Masalan, Fransiya falsafachisi Jan Jak Russo bola tarbiyasi tabiat bilan uyg'un ravishda amalga oshirilishi kerak deb hisoblab, yozadi «bolalar katta bo'lishidan ilgari bola bo'lishi kerak». Shvetsar pedagogi Iogan Genrix Pestalotsi yetim va qarovsiz bolalar uchun muassasalar va bolalar uyini yaratgan, u hisobladiki, tarbiya maqsadi-inson tabiiy kuchlari va qobiliyatlarini rivojlantirishdir, bunda rivojlanish har tomonlama va uyg'un bo'lishi lozim. Nemis olimi va pedagogi Adolf Disterveg ham o'z ishlarida talim-tarbiya jarayonida yosh va individual xususiyatlarini etiborga olishi lozimligini ta'kidlaydi. Tarbiya bilan uyg'un bulishi rus klassik pedagoglari ishlarida ham o'z aksini topgan. K.D.Ushinskiy o'zining asosiy «inson tarbiya predmeti sifatida» degan psixalogik pedagogikasarida yozgan ediki, bola tarbiyasi va ta'limi uchun tarbiya prinsiplari va qoidalarinibilish, tadbik qila olishi lozim. Ushinskiy fiziologiya, gigiyena va psixologiya

(diqqat, xotira, tasavvur, iroda) asoslarini o'rganish zaruriyatini asoslab berdi, uning asosi so'zlash qobiliyatini axloqiy estetik va diniy xislari, didaktikani o'rganishga o'tish mumkin.

Ijtimoiy pedagogikada tarbiyaning tabiat bilan uyg'un bo'lishi prinsipiga amal qilib, quyidagi qoidalarga tayanishi lozim:

- bolalar yoshi xususiyatlarini etiborga olish;
- bolalar jinsiy o'zgaruvchanligini etiborga olish;
- me'yoridan chetga chiqish bilan bog'liq bo'lgan bolalarning individual xususiyatlarini etiborga olish;
- bola shaxsidagi ijobiy, kuchli tomonlariga tayanish;
- bola tashabbuskorligini va mustaqilligini rivojlantirish.

B) Madaniyat bilan uyg'un bo'lish prinsipi.

Bu prinsip tarbiyaning tabiat bilan uyg'un bo'lishi prinsipining davomidir. Uning zaruriyati inson tabiati bilan shartlangan. Inson biologik mavjudod sifatida tug'iladi, shaxs bo'lib esa bir avloddan ikkinchi avlodga shaxs tarbiyasi va rivojlanishi jarayonida o'tadigan o'zini tutish ijtimoiy tajribani o'zlashtirib yetishadi. Antik jamiyatdagi faylasuf va pedagoglar shaxs shakllanishi va madaniyat o'rtasidagi chuqur bog'liqlikni tahlil qilganlar. SHu narsaga SHarq Uyg'onish davri mutafakirlari Farobiy, Beruniy, Ibn Sino, Navoiy ham o'z asarlarida ham to'xtalganlar. Bunda ikkita muhim tezis belgilandi: shaxs madaniyat orqali shakllanadi, har qanday madaniyat asosi, boyligi esa insondir. Madaniyat yuqori axloqiy insonni shakllantirishning zaruriy va eng muhim omilidir. Madaniyat bilan uyg'un bo'lish prinsipi pedagogikada A.Distev (XIX asr) tomonidan ilgari surilgan. Uning fikricha bolani tarbiyalash jarayonida uning tug'ilgan joyi, shart- sharoiti, bir so'z bilan aytganda, uni o'rab turgan madaniy jihatlar e'tibordan chetda qolmasligi lozim.

Butun insoniyat har bir folk va har bir avlod madaniyat rivojlanishining ma'lum bir pog'onasida turadi.

Agar bola o'z me'yorida rivojlangan bo'lsa, u o'sha jamiyat madaniyatini o'zlashtiradi, ya'ni jamiyat bilan integratsiyaga kirishadi. SHu bilan uning o'zi ham o'sha madaniyatning yaratuvchisiga aylanadi. Bu tamoyilga ko'ra bolalarning madaniyatini rivojlanishidagi chekinishlarni hisobga olish hamda ularning ijodkorligini oshirish talab etiladi.

S) Insonparvarlik tamoyili.

J. Piage, K. Rodgers, V. Suxomlinskiy kabi olimlarning fikricha, insonning mohiyati faqatgina biologik va ijtimoiy jihatlardan iborat emas. U ma'naviy munosabatlar bilan to'la. Gumanistik tarbiyaning ideali ham tomonlama rivojlangan shaxsdir. Ijtimoiy pedagogning vazifasi faqatgina bolalarni sevish emas, ularga ota-onalari, aka-ukalari, opa-singillari, do'stlari va atrofdagi insonlarni sevishni o'rgatishdan iboratdir. Insonparvarlik g'oyasi ijtimoiy pedagog uchun juda muhim, ayniqsa, rivojlanishida cheklanishlar paydo bo'lgan bolalar uchun bu tamoyil muhim ahamiyatga ega.

Insonparvarlik tamoyiliga ko'ra:

- qanday sharoitda yashashdan qat'iy nazar jamiyatdagi barcha insonlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish;
- "Mening o'zim hal qilaman" pozitsiyasini tanlashga, o'z muammolarini o'zi hal etishga o'rgatish va yordam berish;
- Bolalarga yordam berishni ularga ayanch hissi bilan emas, balki ularning jamiyatga kirishishiga yordam berish asosida bildirish talab etiladi

Savollar

1. Ijtimoiy pedagog oldiga qo'yiladigan kasbiy talablarni sanab bering:
2. Ijtimoiy pedagogdan qanday malaka va ko'nikmalarga ega bo'lish talab etiladi?
3. Ijtimoiy pedagogning huquqlari nimadan iborat?.
4. Ijtimoiy pedagogning kasbiy sifatleri, etik majburiyatlariga nimalar kiradi?.
5. Ijtimoiy pedagog faoliyatining modeli haqida gapiring?.
6. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalari qaysilar?
7. Ijtimoiy pedagogikaning tamoyillarini qaysilar?

6-

Mavzu:

MAHALLALAR – IJTIMOIIY O'Z-O'ZINI BOSHQARISH ORGANI. IJTIMOIIY-PEDAGOGIK TADQIQOTLAR. IJTIMOIIY-PEDAGOGIK FAOLIYAT METODIKASI VA TEXNOLOGIYASI.

Tayanch tushunchalar: urf-odat va an'analar, milliy xarakter va xulq-atvor, oila, etnogenez, o'zlikni anglash, ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar, ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi

REJA.

1. Milliy xarakterning shakllanishi ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida.
2. Oila va mahalla-bolaning norasmiy muloqat muhiti
 1. Ijtimoiy pedagogik texnologiya haqida umumiy tushuncha. Uning o'ziga xos xususiyatlari.
 2. Ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida qo'llaniladigan metodlar.

Milliy xarakterning shakllanishi ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida.

Milliy tarbiya taraqqiyotimiz uchun zarur fazilatlarini yoshlarning xarakter sifatlariga aylantira olsagina uning natijalaridan qoniqish mumkin bo'ladi. Shuning uchun ham masalaga milliy xarakter kontseptsiyasi nuqtai nazardan yondoshmoq zarur. Ana shunda tarbiyada ham xuddi ta'limdagidek aniqlikka va samaradorlikka erishiladi.

Milliy xarakter-bu har bir xalq va har bir millatga xos fe'l-atvor, siyrat, shamoyil, tabiatdir. Tabiatni, jamiyatni, yashashdan maqsadni, insonni, mustaqil davlatchilikni zamonaviy tarzda o'sha millatga xos tushunish, munosabat bildirish milliy fazilatlar tizimidir. Ma'naviy yangilanishning ijtimoiy-pedagogik mohiyati-sho'rolar

raqbatlantirishning befarqlik, uning natijalaridan begonalashuv, maxalliychilik, ijtimoiy loqaydlik va h.k.lardan xalqimiz xarakterini poklashni anglatadi.

Inson xarakteri-ijtimoiy pedagogik xodisadir. Insonga xos yaxshi yoki yomon sifat o'z-o'zidan, birdaniga paydo bo'lib qolmaydi. O'g'rilik ham, jinoyatchilik ham, vatanparvarlik ham, vatanga befarqlik ham, jinoyatchilik ham, foqishalik ham yoki ular haqidagi namunalar va ma'lumotlarni muttasil:

- 1) Ko'rish.
- 2) Eshitish.
- 3) O'qish orqali shakllana boradi.

Bir kishini xushmuomala yoki odobli yoki adolatsiz yoki odobsiz deyishsa, buning aniq sabablari(tarbiyaviy), tarixibor. Masalan, agarda adolatparvar insonning hayotini tuqilgan kunidan boshlab videotasmaga olinganida edi, undagi adolatparvarlik fazilatlarining "sirlari"ni "ko'rish", "ko'rsatish" mumkin bo'lar edi. Buning esa hozircha iloji yo'q. Lekin pedagogik nazariya, amaliy ijtimoiy pedagogika orqali, millatning pedagogik tarixi, hozirini sharqlash, kelajagini loyiqalash (modellastirish) mumkin.

Ma'naviy salohiyatlar iqtisodiy islohatlardan orqada qolishi mumkin. Maqsad shunday bo'lishi kerakki, milliy xarakter qiyinchiliklarni matonat bilan yengishga qodir yangi, peshqadam, bunyodkor millatni barpo qilsin. Bu esa amalga oshirsa bo'ladigan, real ijtimoiy pedagogik, ijtimoiy-psixologik ishdir. Buning uchun psixolog, faylasuf, pedagog va sotsiologlardan:

- Milliy xarakterimizdagi yutuq va kamchiliklarni ob'ektiv o'rganish:
- Ilg'or, ogoh, bunyodkor millatlarga xos fazilatlar, ularning mezon, ko'rsatkich va darajalarini ilmiy aniqlash:
- Yetakchi fazilatlarini xarakter, ya'ni amaldagi "ishlayotgan" sifatlarga aylantirish uchun kim, qachon, qaerda, nima ish qilishi kerak qachon va qanday tarbiya millatimizni shuhratga burkagan qanday tarbiya tufayli millat mustamlakaga aylangan-kabi savollarga javob olish zarur. Bunga millat tarixini, bugunini pedagogik o'rganish javob beradi

Milliy mentalitet va uning ijtimoiylashuvida tutgan o'rni

Ijtimoiy pedagogikaning amaliyoti va nazariyasi xalqning etnografik, tarixiy, madaniy an'analari va xususiyatlariga bog'liq va inson, insoniy qadriyatlar haqidagi diniy va axloqiy qarashlarga suyanadi. Inson sivilizatsisi davomida har qanday jamiyat o'zi mustaqil mavjud bo'lishini ta'minlay olmaydigan a'zolari: bolalar, qariyalar, kasallarga munosabat mavzusi bilan bir necha bor duch kelgan. Bunaqa odamlarga munosabat jamiyatning g'oyaviy, ijtimoiy iqtisodiy, axloqiy va milliy xususiyatlariga bog'liq ravishda rivojlangan va tuzishga ifodalangan-ularning jismoniy yo'q qilinishidan tortib, jamiyatda to'liq integratsiyalashuvlarigacha.

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi, davlat va jamiyat rivojining o'ziga xos yo'lini tanlashi, milliy-madaniy, ma'naviy qadriyatlarni tiklash, saqlab qolish imkonini beradi va hayotning barcha jabhalarida milliy xususiyatlarni inobatga olish vazifasini qo'yadi.

Bugun shaxs shakllanishiga bevosita va bilvosita ta'sir qiluvchi ob'ektiv omillarning alohida inobatga olish kerak. Bunaqa omillarga nafaqat moddiy, g'oyaviy va psixologik sharoitlar, balki shaxsning shakllanishi ro'y bergan muhit ham mansubdir. Bu jarayonga suveren davlatlarda olib beriladigan millatlararo munosabatlar milliy siyosat ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu ayniqsa shaxsiy hislatlarning shakllanishiga qayta ta'sir ko'rsatadi. Ularga milliy o'z-o'zini anglash, g'urur kabi turli yo'nalishlarda rivojlanishi

mumkin bo'lgan hislatlar kiradi. YAkuniy maqsad shundaki shaxsning axloqiy shakllanishi umuminsoniy qadriyatlar bilan birga kechishi kerak.

O'zbek xalqiga o'ziga xos etnik muhit xosdir. Bunday muhitda bolalar yoshligidan o'z ona (milliy) tillarining va unda aksini topgan ertaklar, afsonalar, rivoyatlar, maqollar, ashulalar, ideallarning ta'siriga duchor bo'ladilar. Bolalar asta-sekin milliy an'analar, urf-odatlarining aniq me'yorlariga ko'nikishadi. O'quvchilarda milliy tarixni, adabiyotni o'rganisha va ona tillarida turli ma'lumotlar olish orqali o'smirlik yoshida o'z mansubligini va etnik umummiylikni anglash ro'y beradi..

Etnomadaniy sharoitlarning ijtimoiylashuviga ta'lim mentalitet (bu tushuncha XX asr boshida fransuz olimi L.Levi Bryul tomonidan fanga kiritilgan) darajasida namoyon bo'ladi. Mentalitetning tarqalishi xalq tushunchasidan xoli bo'lmaydi. Etnos-bu tarixan bir hududda shakllangan, til, madaniyat, ruhiyatning umumiy, nisbatan barqaror xususiyatlariga ega, shuningdek esa boshqa shunaqa tuzilmalardan o'z-o'zini anglashi bilan ajralib turuvchi odamlar majmuasidir. Etnos (xalq)ga mansublik tug'ilishdanoq bo'lmay, ijtimoiylashuv, shaxsning muayyan madaniy sohadagi shakllanishi, bolaning axloqiy stereotiplarni o'zlashtirish darajasiga qarab bo'ladi. Etnosning muhim hususiyatlaridan biri etnik o'z-o'zini anglashning mavjudligidir. Psixologiya nuqtai nazaridan etnosni boshqa etnoslardan ajratib turuvchi xususiyatlar orasida (til, qadriyat, me'yor, din, ilmiy xarakter, san'at)ni shu etnosning a'zosi deb hisoblanadigan kishilarning mavjudligi bo'yicha aniqlasa bo'ladi.

Etnos insonlarning ijtimoiy-pedagogik birligi sifatida har bir inson uchun muhim vazifalarni bajarishi mumkin: himoya qilish, nafaqat ijtimoiy, balki jismoniy o'zini his qilishi uchun. Etnik jamiyat vaqtda muqimdir, uning tarkibi barqarordir. Inson etnik maqomga ega va uni etnosdan ajratib bo'lmaydi. SHu xususiyatlar uchun etnos inson uchun qo'llab-quvvatlash guruhi hisoblanadi.

Mentallik insonning olam, o'zining bu olamda tutgan o'rni haqidagi tasavvurlari asosida yetgan obrazlar tizimidir, ya'ni mentallik etnik guruhga u yoki bu davrga xos bo'lgan o'ziga yarasha dunyoqarashdir.

“Mentalitet” kategoriyasi gumanitar fanlarda an'analar va madaniyat orqali aniqlab beriluvchi ommaviy dunyoqarashning tarkiblarini ifodalash uchun ishlatilmoqda. Mentalitetning turli ta'riflari mavjud. Mentalitet bu anglanmagan darajadagi jamoa tasavvurlari majmuasi bo'lib, muayyan tabiiy-iqlimiy va tarixiy- madaniy sharoitlarda shakllangandir.

Mentalitet- bu shaxs yoki ijtimoiy guruhning dunyoni muayyan obrazda qabul qilish, his qilish va unda tafakkur yuritishini ichiga oluvchi individual va jamoa ongining darajasidir. Mentalitet shu xalqning uzoq tarixiy rivojlanishi natijasida shakllanadi va milliy xarakter, iqtisodiy va ijtimoiy xulq atvorning milliy modelini belgilab beradi.

Mentalitet xatto bir mafkura boshqasiga o'zgarganda ham o'zining asosiy parametrlarini saqlab qolish mumkin. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda mentalitet biz madaniyatga tegishli odamlarda umumiy aqliy qurilmalari ning mavjudligi bilan aniqlanadi. Turli xalqlarning mentalitlari farqi ular quyidagi ijtimoiy hodisalar: ijtimoiy tuzilmaga baho berish, huquq va odat haqidagi qarashlari, ozodlikka munosabati, ozodlikni tushunishlari, mehnat, mulkchilik, boylikka munosabatlari, zamon va makonni tushunishlarini qanday qabul qilishlarida namoyon bo'ladi.

Oila va mahalla-bolaning norasmiy muloqat muhiti.

Yurtboshimiz I.A.Karimov 2003 yilni “Obod mahalla” yili deb e'lon qildilar obod so'zi keng qamrovli, chuqur ma'noli so'zdir. Mahallaning obodligi birinchi navbatda mahallaning tozaligini nazarda tutsa, ikkinchidan, undagi tinchlik, xotirjamlik, mahalla

aqlining jipsligi hamda hamjihatligini o'z ichiga oladi. Aynan shu mahalla yosh nihol uchun norasmiy muloqati orqali tarbiya o'chog'i sanaladi.

Respublika vazirlar Mahkamasining 2002 yil 16-maydagi 162-sonli qarori asosida mahallalarda pedagog-tarbiyachilar shtati tashkil etildi. Ularning militsiya tayanch punktlarida faoliyat yuritishi profilaktika inspektorlari tomonidan hisobga olingan tarbiyasi og'ir bolalar va o'smirlarni to'g'ri yo'lga solishda birmuncha qo'l keladi.

Mahalladagi pedagog-tarbiyachiga 30 yoshgacha bo'lgan, jismonan baquvvat, kamida 5 yildan kam bo'lmagan pedagogik stajga ega bo'lgan, sport va biznesni yaxshi tushunadigan, mahalladagi yoshlarni yoki tarbiyasi og'ir bolalarni, voyaga yetmaganlarni o'z orqasidan ergashtirib, ular bilan shug'ullanadigan shaxs bo'lishi lozim. Bu ishlarni amalga oshirishda "Mahalla" jamg'armalari, yoshlarning "Kamolot" ijtimoiy harakati, sport qo'mitalari o'rtasidagi hamkorlikni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, "Bir bolaga yetti mahalla-ota ona" degan naqldan kelib chiqib, kelajak avlodni tarbiyalashda kichik Vatan bo'lmish oila va mahallaning o'rni beqiyosdir.

Toshkent shahrida XIX asrdan boshlab mahalla mavjud. Ularning tashkil topishi va faoliyat yuritishi bir tomondan milliy- psixologik xususiyatlari, boshqa tomondan esa aholiga yoshligidanoq ijtimoiy munosabatlarga g'arq bo'lishlariga imkon yaratish bilan bog'liqdir. Boshqacha aytganda, mahalla mikrotsizm bo'lib, unda axloqiy tamoyil va qoidalarga amal qilish, marosim va jamoat faoliyatining boshqa turlarida ishtirok etish orqali shaxsning yanada kattaroq hamjamiyatda ijtimoiylashuvi usullari shakllanadi. Mahallaning demokratiyalashuv, ijtimoiylashuv, insoniylashuv va mukammallashuv jarayonlariga faol ta'sir qila olishini Prezident I.A.Karimov quyidagicha ta'kidlab o'tgan: "YOki masalan mahalla-bizning jamiyat hayotida insoniy tarbiya va kelishuvning o'zgarmas manbasi. Tarixning guvohlik berishicha, bizning davlatda daryolar bo'yida paydo bo'lgan. Tabiat kataklizmalari, tashqi hayvonlarni birgalikda yengish, qiyin kunlarda qo'llab-quvvatlash bizning ajdodlarimizni jamoa bo'lib yashashga o'rgatgan.

Mehribonlik, rahmdillik kabi qadrlı insoniy hislatlar aynan mahallada shakllanadi. Bu ma'noda mahallani o'z-o'zini boshqarish maktabi, kerak bo'lsa demokratiya maktabi desa bo'ladi⁴.

Ijtimoiylashuv nafaqat shaxsning jamiyatda qulayliklarga ega bo'lishini ko'zda tutadi, balki shaxsning muayyan axloqiy va etnik qoidalarni egallashini ham ko'zda tutadi. SHu borada mahalla ijtimoiylashuvining unikal mexanizmi hisoblanadi. CHunki unda:

- har bir inson amal qilishi kerak bo'lgan muayyan axloqiy qonunlar ishlab turadi;
- muomala bir qator axloqiy tamoyillarga asoslanadi;
- hokimiyatga ishonch va xizmat, shaxsiy namuna kuchi kattalarga hurmat, bolalar haqida g'amxo'rlik;
- axloq va jamoatchilikning tarbiyasi amaliy faoliyatga kiritish orqali amalga oshiriladi;
- ommaviy ong qadriyatlari mahalladan oila va shaxsga uzaytiriladi;
- alohida shaxs hayotining asosiy bosqichlari jamoaning barcha a'zolari tomonidan kuzatuvda bo'ladi.

Ijtimoiy pedagogik texnologiya haqida umumiy tushunch, uning o'ziga xos xususiyatlari.

O'z kasbining xususiyatlarini o'rganib chiqqan ijtimoiypedagog oldida bu bilimlarni bolalar ijtimoiylashuvida, ularni deviant xulq-atvorini oldini olishda ularga

⁴ "Маҳалла" хайрия жамғармасини тузиш тўғрисидаги 1992- йил 12 сентябрдаги ҳамда "Маҳалла" хайрия жамғармасига маблағ ажратиш тўғрисидаги 1992- йил 8-октябрдаги фармонлари

ularga yordam berish jarayonida amaliy tadbiq etish muammosi ko'riladi. Bu muammoni hal qilish uchun ijtimoiy pedagogik faoliyat metodlari va texnologiyalarini bilish zarur. Avvalambor bu tushunchalarning ta'rifini aniqlab olish lozim.

Ma'lumki, so'nggi yillarda pedagogika olamida «texnologiya», «pedagogik texnologiya» kabi tushunchalar kirib keladi va ularning mazmuni va mohiyati bilan biz oldingi kurslarda tanishib o'tganmiz. Ulardan farqli o'laroq ijtimoiy pedagogik texnologiyaning mazmuni va mohiyati nimadan iborat degan haqli savol tug'iladi.

“ ijtimoiy pedagogik texnologiyalar” tushunchasi “pedagogik texnologiya” va “ ijtimoiy texnologiya” tushunchalaridan kelib chiqqan.

Pedagogik-texnologiya ikki sohada o'z ildizlariga ega. Birinchisi, texnik fanlar-o'quv jarayonining effektivligini oshirishga yordam beruvchi texnik vositalarni qo'llash va ishlab chiqish. Ikkinchisi, ijtimoiy fanlar hisoblanadi.

80-yillar o'rtalarida pedagogik amaliyotda SH.A.Amonashvili (ijtimoiy-shaxsiy texnologiya), V.P.Bespalko (dasturlashtirilgan ta'lim texnologiyasi), S.N.Lo'senkova (istiqbolli ta'lim) va boshqalarning pedagogik texnologiyalari, V.A.Karakovskiy, N.E.Selivanova, N.I.Hurkova va boshqalarning pedagogik tarbiya tizimlari umum tan olindi. “Pedagogik texnologiyalar” o'quv fani professional pedagoglarni tayyorlash dasturiga kiritildi.

Hozirgi kunda pedagogik texnologiyalar deganda insoniyat va texnik zahiralardan foydalanishi orqali o'quvchilarning ta'lim-tarbiya jarayonlarini rejalashtirish, baholash metodlari tushuniladi. Pedagogikada texnologik yondoshuvning maqsadi barcha maqsadlarga erishish kafolatlangan ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil qilishdir.

Pedagogik texnologiyalar pedagogik jarayonning barcha boshqariladigan tarkibiy qismlarini tizimli tahlil qilish, nazorat qilishni ko'zda tutadi.

Ijtimoiy-pedagogik texnologiya- bu sotsium a'zosi sifatida insonning ijtimoiylashuvi jarayonidagi faoliyati, hatti-harakatlari va ongiga ma'lum maqsad asosida ta'sir o'tkazuvchi pedagogik metodlar va vositalar majmuidir.

Bolalar va o'smirlar orasidagi ijtimoiy-pedagogik faoliyat texnologiyasi quydagi shaklda amalga oshiriladi:

- 1.Tashkiliy faoliyat. Bu faoliyat bolaning o'qituvchilari, ota-onalari, tenghurlari bilan uchrashuvlar, suqbat o'tkazish,to'plangan materiallarni tahlil etish va shu asosda bolaga ijtimoiy-pedagogik yordam berish kabi ishlarni o'z ichiga oladi.

- 2.Tashxis qo'yish ishlari. Bu faoliyat bola yoki o'smir shaxsini o'rganish, turli xil savol-javob ishlarini olib borish kabi ishlarni o'z ichiga oladi.

- 3.Bolalar va o'smirlar orasida treninglar tashkil etish.

- 4.Kommunikativ-metodik ishlarni olib borish.

- 5.Kasbga yo'naltirishga doir faoliyat.

- 6.Ijtimoiy zararlarga qarshi bolalarning ijtimoiy-psixik ko'nikmalarini hamda tanqidiy munosabatlarini shakllantirishga doir faoliyat ko'rsatish.

Ijtimoiy texnologiyalarning turlaridan biri ijtimoiy ish texnologiyalari bo'lib ular ijtimoiy pedagogik texnologiyalarga juda yaqin, chunki yuqorida ta'kidlagandek ijtimoiy pedagog va ijtimoiy ishchi faoliyatining jihatlarini ko'p.

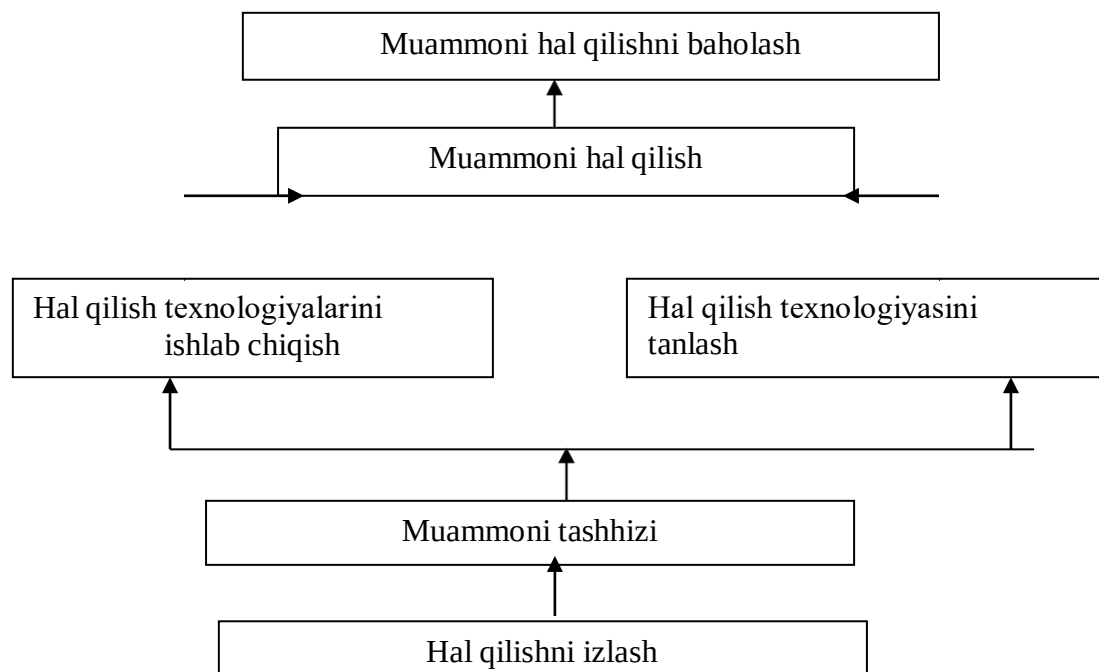
Ijtimoiy pedagogik texnologiya ijtimoiy va pedagogik texnologiyalarni birlashtiruvchi texnologiya hisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish imkoni ijtimoiy pedagogik faoliyatning o'z tuzilishiga ega ekanligiga bog'liq. ijtimoiy pedagogik faoliyat maqsad va vazifalarni aniqlashdan boshlanadi. Bularni mutaxassislar yechishlari lozim, ya'nibolada muomala ko'nikmalarini shakllantirish, unga yangi muhitga ko'nikishga yordam

berishdir va boshqa maqsadlar o'z navbatida faoliyat mazmuni, uning amalga oshirish metodlari va uni tashkillashtirish shakllarini aniqlab beradi.

Ijtimoiy pedagogik faoliyat maqsadi, uning natijalari va mazmuni qanchalik to'g'ri aniqlanganligi, unga yerishish uchun qanday metodlar tanlanganligiga bog'liq bo'ladi.

SHunday qilib ijtimoiy pedagogik texnologiya ijtimoiy pedagogik faoliyat metodlari va usullari majmuasidir.

Ijtimoiy pedagogning aralashishni talab qiluvchi har qanday muammoni hal qilish unga tashhiz qo'yishdan boshlanadi. Tashhiz qo'yish axborot taxlili, to'plash va tizimlashtirishdan iborat.

Keyingi bosqich bu muammoni hal qilish yo'llarini qidirish. Buning uchun tashhiz asosida maqsad qo'yiladi va unga muvofiq faoliyatning aniq vazifalari belgilanadi.

Ijtimoiy pedagog qanday texnologiyani qo'llashga ko'ra shunga mos tushuvchi faoliyat metodlari va shakllarini tanlaydi. Ish yakunlanganidan so'ng ijtimoiy pedagog bola muammosi qanchalik to'g'ri hal qilinganiga baho berishi lozim.

ijtimoiy texnologiyalar tasnifi

Tasnif asosi	ijtimoiy texnologiyalar turlari
1) Qo'llanishi sohasi	Global Universal Mintaqaviy
2) Ob'ektlar	Guruh Jamo'a Individual
3) Hal qilinayotgan vazifalar xarakteri	Tashkiliy Informatsion Innovatsion ijtimoiy modellashtirish ijtimoiy bashorat berish

4) Metodlarni o'zlashtirish sohasi	Sitsial-tibbiy Ijtimoiypsixologik ijtimoiy pedagogik ijtimoiy pedagogik profilaktika ijtimoiy pedagogik qo'llab-quvvatlash ijtimoiy rivojlanishi vaziyatini ijtimoiy pedagogik to'g'irlash Bolalikni ijtimoiy himoyasi Bolalar va o'smirlarning ijtimoiy pedagogik rehabilitatsiyasi ijtimoiy tashhiz qo'yish Ijtimoiyprofilaktika Ijtimoiynazorat Ijtimoiyreabilitatsiya Ijtimoiyadaptatsiya Ijtimoiypatronaj Ijtimoiyta'minot Ijtimoiyterapiya Ijtimoiymaslahat berish
5) ijtimoiy ish yo'nalishlari	

Ijtimoiy pedagogik texnologiyasini qo'llashning misoli sifatida muammoni o'smir bilan ishlash texnologiyasini keltirsak bo'ladi.

Maslahatga tayyorgarlik	Aloqa o'rnatish	Vaziyatni o'rganish	Maqsad qo'yish	Hal qilishni izlash	Xulosa
Professional pozitsiyani ishlab chiqish, ichki dialog-konsultatsiya, ko'ndirish, o'smirlar bilan ishlayotgan psixologlar talablarini tahlil qilish	Ishonchli munosabat, qo'llab-quvvatlash, in'iko, sinonim savollar, rezyume (umumlashtirilgan savol), mavzuni o'zgartirish, o'zgaruvchan savollar, mijoz hissiyotlarini tushunish, mijoz va psixolog xis-tuyg'ularining verballashuvi, holatlar tavsifi. Metafora	Nima? Qiyinchiliklar va ularning sabablarini tahlil qilish. Qanday? a) tahlilning informatsion-kognitiv parametrlari b) motivatsion parametrlari v) operatsion (malaka, qobiliyatlar) g) emotsional energetik (his-tuyg'u, temperament) d) xarakter va	Sen nimaga erishmoqchisan? Sen nimani olmoqchisan? Bu senga nima uchun kerak? Sen o'zingni kelajakda qanday his qilishni xohlaysan? kabi savollarni berish. Maqsadni shakllantirish: reallik, jalb etishlik, aniqlik, tekshirish	Axborot berish, onologiya metodi, mantiqiy asoslash. Aniq istak. Parodoksal instruksiya. Emotsional zararlanish. Relaksatsiya. Vaziyat tahlili. Ichki muzokaralar. SHaxsiy tarix transformatsiyasi. Ijtimoiy muammolar.	Savol: bizda qanday o'zgarishlar bo'ldi? Mijoz tomonidan natijalar sarhisobi, o'zgarishlarni parametrlari ga qarab tahlil qilish inson nimaga erishmoqchi, u qanday munosabatda bo'ladi (keskinlik darajasining o'zgarishi, energiya

		xulq-atvor jihatlari		Maqsadga intilish. Rolli ijro. Ijobiy kayfiyat.	paydo bo'lishi). U nima biladi? (tasavvur, fikir, o'zgarishi)
--	--	-------------------------	--	---	--

Keng tarqalgan va effektiv ijtimoiy pedagogik texnologiyalardan biri trening hisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogik trening-jamoaviy ish olib borishning faol metodlariga asoslangan pedagogik ta'sirdir. Bu tashkillashtirilgan muloqatning maxsus turi bo'lib, uning davomida shaxs rivojlanishishi, kommunikativ malakalar paydo bo'lishi, psixologik yordam ko'rsatish masalalari hal qilinadi.

Mashg'ulotlar davomida o'smirlarda ichki qurilmalar almashuvi sodir bo'ladi, bilimlar kengayadi, o'ziga va atrofdagilarga ijobiy munosabat tajribasi shakllanadi.

Trening mashg'ulotlari paytida har bir o'smirlarga g'amxo'rlik ko'rsatiladi. U boshqalarning yordamiga tayanishi mumkin. SHuning uchun turli muomala stillarini sinab ko'rishi, odamlararo ishonishni o'rganishi, avval unga xos bo'lmagan kommunikativ malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirishga qodir. Bu mashg'ulotlar jamiyatda yanada faol hayotga tayyorlaydi. Ijtimoiy pedagogik trening guruhining vazifasi har bir ishtirokchiga o'zini individual vositalar bilan namoyon qilishga yordam berishdir. Biroq buning uchun o'z-o'zini anglab olishi lozim.

SHaxs o'z-o'zini tarbiyalashni quyidagi yo'nalishlar bo'yicha amalga oshiradi:

- 1) o'z "men"ini boshqalar bilan qiyoslash orqali qabul qilish, ya'ni inson boshqalar chetdan kuzatish qulayligi uchun bundan foydalanadi. Bu esa o'zini guruhning boshqa a'zolari bilan qiyoslashga ajoyib imkoniyat yaratadi.
- 2) O'zini boshqalarning qabul qilishlari orqali qabul qilish, ya'ni atrofdagilar berayotgan ma'lumotlarni qayta munosabat asosida ishlatish. Bu atrofdoshlarning so'zlari, xis-tuyg'ulari, xulq-atvor reaksiyalari orqali o'ziga bo'lgan munosabatini bilib olishga yordam beradi.
- 3) O'zini faoliyat natijasi orqali qabul qilish, ya'ni inson nima qilganiga baho berish. O'z-o'zini baholashning bu usuli o'z imkoniyatlari haqidagi fikrni mustahkamlaydi.
- 4) O'zini tashqi qiyofa bahosi orqali qabul qilish.

SHaxsning rivojlanishiga imkon yaratuvchi trening maqsadlari:

- a) ishtirokchilarning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish, ularning boshqalar bilan faol munosabatga kirishish qobiliyatini o'stirish.
- b) o'smirlarning faol ijtimoiy pozitsiyasini shakllantirish va o'z hayotlarida o'zgarish sodir eta olish qobiliyatini rivojlantirish.
- v) psixologik madaniy darajasini ko'tarish.

Treningning asosiy tamoyillari:

1. Ishtirokchilarning o'zaro hurmati va ishonchiga asoslangan to'laqonli shaxslararo muomala.
2. Doimiy qayta aloqa, ya'ni ishtirokchi boshqa ishtirokchilar xatti-harakatlariga baho beruvchi ma'lumotlarni olishi.
3. O'z-o'ziga tashhiz qo'yish.
4. Rivojlanishning optimallasuvi.
5. Aqliy va emotsional sohalarning uyg'unlashuvi.
6. Trening va uning alohida mashg'ulotlarida ixtiyoriy qatnashish.
7. Guruh dinamikasiga yordam beruvchi guruhning doimiy tarkibi.

8. Yakkalik.

9. Mikroguruhlarda ishlash imkonini beruvchi erkin hudud.

Texnologiyalarni ijtimoiy pedagogik faoliyatiga joriy qilish mablag'ni iqtisod qilish ijtimoiy pedagogik faoliyatni ilmiy asosda tashkil qilishni ta'minlaydi, ijtimoiypedagog oldida turgan vazifalarni hal qilishning effektivligiga yordam beradi. Ijtimoiypedagog texnologiyalar ijtimoiypedagogning keng ko'lamdagi vazifalari-tashhiz qo'yish, ijtimoiy profilaktika, ijtimoiy adaptatsiya va ijtimoiy rehabilitatsiyani yechishga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida qo'llaniladigan metodlar.

Ma'lumki, metod-bu grekcha so'z bo'lib, ma'lum masalalarni hal etishga qaratilgan yo'l degan ma'noni anglatadi.

Ijtimoiy pedagogikada metod (methodos)-bu shaxsning ijtimoiylashuviga va ijtimoiy-pedagogik rehabilitatsiya ishlarini olib borishga, pozitiv ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirishga qaratilgan bola qamda ijtimoiy pedagogning hamkorlik faoliyatidir.

Ijtimoiy pedagog tomonidan qo'llaniladigan asosiy metodlar quyidagicha tasnif etiladi:

1. Ijtimoiy ish metodlari. Bunga ijtimoiy tashxis metodlari (intervyu, monitoring, sotsiologik savol-javob ishlari, ekspertizadan o'tkazish va h.k.), ijtimoiy rehabilitatsiya metodlari (mehnat terapiyasi, guruhli terapiya va h.k) kiradi.

2. Psixologik metodlar. Bularga psixodiagnostika (intellekt va qobiliyatlarni aniqlovchi testlar, savol-javoblar, loyqa testlari, sotsiometriya), psixokorreksiya (psixogimnastika treninglar, psixologik konsultatsiyalar berish) kiradi.

3. Pedagogik metodlar (pedagogik tajriba, pedagogik nazorat, ta'lim-tarbiya berish metodlari)

4. Ijtimoiy pedagogik metodlar (ijtimoiy tarbiya, ta'sir ko'rsatish, ijtimoiy pedagogik hamkorlik qilish va h.k)

Olimlarning fikricha ijtimoiy pedagogik amaliyotidagi metodlar- bola ijtimoiylashuvi yoki rehabilitatsiyasiga yordam beruvchi ijobiy ijtimoiy tajriba to'planishini ta'minlovchi ijtimoiy pedagogik va bolaning o'zaro bog'liq faoliyati bo'lganligi uchun ijtimoiy pedagogika metodlari haaqida gapirish hali erta. Ular hozir shakllanish bosqichidalar. SHuning uchun ijtimoiypedagog o'z amaliy faoliyatida pedagogika, psixalogiya va ijtimoiy ishda qo'llanayotgan metodlardan foydalanadi.

Metoddan tashqari ijtimoiy pedagogikada "usul" va "vositalar" tushunchalari qo'llaniladi. usul metodning ifodasi sifatida tushunilib, metodga nisbatan xususiy, bo'ysunuvchan xarakterga ega. Aslida har bir metod amaliyot tomonidan to'plangan, nazariya tomonidan umumlashtirilgan usullar majmuasi orqali amalga oshiriladi.

Ijtimoiyp edagogning u yoki bu usulni qo'llashi aniq ijtimoiy pedagogik vaziyatga, bola xulq-atvoriga, zahiradagi usullarga bog'liq.vosita usul va metoddan ko'ra kengroq tushuncha hisoblanadi. CHunki usul va metod faqatgina muayyan holatlarda vosita vazifasini bajarishlari mumkin. Vositalar-ijtimoiypedagog tomonidan oldiga qo'yilgan maqsadga erishishi uchun qo'llanadigan moddiy, emotsional, aqliy va boshqa shartlar majmuasidir. Vositalar o'z mohiyatiga ko'ra faoliyat usullari hisoblanishmaydi, faqatgina biror-bir pedagogik maqsad (masalan, o'yin, suhbat, disput, konferensiya, trening va boshqalar)ga yetishishi uchun qo'llanilganida faoliyat usuliga aylanishadi.

Ba'zi olimlar ijtimoiy pedagogika metodlarini umumiy pedagogika metodlariga mos qilib tasniflashadi:

- ishontirish
- talab qilish
- hikoya

- suhbat va bahs
- jazolash va maqtash

Biroq ijtimoiy pedagogika xususiyatlarini qamrab oluvchi metodlar tasnifi quyidagi ko'rinishga ega:

Ijtimoiy pedagog tomonidan qo'llaniladigan asosiy metodlar tasnifi

Metodlar		
ijtimoiy ish	psixologik	pedagogik
ijtimoiy diagnostika metodlari Intervyu Monitoring Ijtimoiy so'rov Ekspertiza Biografik metod ijtimoiy profilaktika metodlari Preventiv metod ijtimoiy davolash Sotsiodrama Qo'llab-quvvatlash ijtimoiy nazorat metodlari ijtimoiy nazorat ijtimoiy vasiylik Ijtimoiy tibbiy g'amxo'rlik ijtimoiy xizmat ko'rsatish ijtimoiy reabilitatsiya metodlari Mehnat terapiyasi Guruh terapiyasi Maqom o'zgarishi Inqiroz kelishi ijtimoiy iqtisodiy metodlar Imtiyoz metodlari Kompensatsiya metodlari ijtimoiy patronaj Tibbiy patronaj Ijtimoiy iqtisodiy choralar Tashkiliy metodlar Reglamentlashtirish Normalashtirish Tanqid Ijro nazorati	Psixotashhizli Intelekt va qobiliyatlar testlari SHaxsiy so'rovnomalar Loihaviy testlar Rasmi testlar Sotsimetriya Psixokorreksion metodlar O'yin terapiyasi Tajriba ijtimoiy psixologik trening Xulq-atvor treningi Psixologik maslahat berish metodlari Empatik tinglash SHarhlash Identifikatsiya Fasilitatsiya Gipotezalarni ilgari surish Psixoterapiya metodlari Suggestil O'z-o'zini ishontirish Ratsionallashtirish Psixotahlil Tranzakt tahlil Guruh terapiyasi Xulq-atvor terapiyasi Oilaviy psixoterapiya	Tashkiliy Pedagogik eksperiment Pedagogik tashhiz metodlari Pedagogik kuzatuv Tabiiy eksperiment Ta'lim metodlari Og'zaki (hikoya, suhbat, bahs, ma'ruza) Ko'rgazmali (namoyish, darslik bilan ishlash) Amaliy (mashqlar, laboratoriya ishlari, didaktik o'yinlar, ijodiy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar) Tarbiya metodlari Namuna Ishontirish O'qitish Jazolash Maqtash Mashq Istiqbol O'yin Ishonch Muvaffaqiyat O'z-o'zini tarbiyalash
ijtimoiy pedagogik metodlar		
ijtimoiy tarbiya bo'lagi sifatidagi metodlar Harakatga ko'niktirish metodlari Mustahkamlash	Ta'sir metodlari Ongga ta'sir Hissiyotlarga ta'sir Xulq-atvorga ta'sir qiluvchi	ijtimoiy pedagogik hamkorlikni tashkil qilish metodlari: Faoliyatni tashkil

Hamkorlik	metodlar	qilish Muomala metodi Baholash metodi O'z-o'zini amalga oshirish metodi

SHunday qilib ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi ijtimoiy pedagogik faoliyat shakllari, metodlari, vositalari va nazorati mazmunining majmuasi hisoblanadi. Turli metodlarning maqsadga muvofiq birikishi ijtimoiy pedagogik texnologiyaning mohiyatini tashkil qiladi.

Savollar:

1. Milliy xarakterning haqida gapirib bering..
2. Mahallalar – ijtimoiy o`z-o`zini boshqarish organi sifatida qanday ishlarni olib boradi?
3. ijtimoiy pedagogik texnologiya mohiyatini ochib bering?
4. ijtimoiy pedagogik faoliyat metodlari va texnologiyalarini tasniflang
5. ijtimoiy pedagogik trening o'tkazish xususiyatlarini aniqlang?

7-mavzu:

DEVIANT XULQ – IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA O'ZBEKISTONDA FAOLIYAT OLIB BORUVCHI IJTIMOIIY- REABILITATSION MUASSASALAR.

Tayanch tushunchalar: deviatsiya, tarbisi og'ir bolalar va o'smirlar ijtimoiy qarovsiz qolgan bolalar, dezadaptsiya, delinkventlilik, rehabilitatsiya, profilaktika, korreksiya masalalari.

REJA:

1. Deviatsiya va uning turlari.
2. Deviant xarakterlarning asosiy sabablari.
3. Deviatsiya konsepsiyasida rehabilitatsiya, profilaktika va korreksiya masalalari.
2. Deviant xulq-atvorli bolalar bilan ijtimoiy-pedagogik amaliyot yuritish.
3. Rehabilitatsion ijtimoiy pedagogik texnologiyalar

Deviatsiya va uning turlari:

Odatda deviatsiyalar o'spirinlik davrida yuzaga keladi. O'spirinlik davri yoshlik davrlari ichida eng murakkabidir. Uni o'tish davri ham deb atashadi, chunki bu davr mobaynida bolalikdan yigitlikka o'tish ro'y beradi va bu jarayon o'smir rivojlanishining

barcha jihatlarini-anatomik-fiziologik tuzilishi, aqliy, axloqiy rivojlanishida o'z ta'sirini ko'rsatadi.

O'smirlik davrida o'smir hayoti va faoliyatida jiddiy o'zgarishlar ro'y beradi, bu esa o'z navbatida ruhiyatning qayta shakllanishiga, tengdoshlari bilan munosabatlarning yangi shakllari paydo bo'lishiga olib keladi. O'smirning ijtimoiy maqomi o'zgaradi. Unga nisbatan kattalar tomonidan yanada jiddiyoq talablar qo'yila boshlaydi.

Jamiyat tomonidan qabul qilingan hatti-harakatlar. qoidalar va me'yorlardan chekingan o'smirlarni oqir yoki tarbiyasi qiyin yoki tabiyasi oqir o'smirlar deb atashadi.

Tarbiyasi qiyin o'smirlar deganda turli xil sabablarga ko'ra pedagogik ta'sirlarga qarshi chiquvchi bolalar tushuniladi. Jamiyatda o'rnatilgan me'yor va qoidalarga rioya qilmaydigan shunday tarbiyasi oqir o'smirlarni ilmda deviatsiya deb atashadi.

Deviant hatti-harakat-bu psixik sog'lom shaxslar tomonidan me'yoriy qoidalarni buzish hollaridir.

Deviatsiya- bu ijtimoiy pedagogik muammo bo'lib, inson ruqiy olamidagi, uning atrofidagi muhitning o'zgarish hollari Bilan bog'liq. Bu hol, ayniqsa, o'smir yoshdagi bolalarga xosdir. Chunki bu yosh eng qiyin va murakkab davr bo'lib, bu yoshdagi bolalarning anatomo-fiziologik, intellektual, axloqiy va boshqacha jihatlarida o'zgarishlar ro'y beradi. Bu o'zgarishlar o'z navbatida ularning psixikasida uzgarishlar ruy berishiga zamin yaratadi. Ularning ijtimoiy statusida, jamoada o'zini tutishida o'zgarishlar ro'y berib, ularni ko'proq «Men kimmanq»-degan savol qiynaydi.

Deviatsiya o'z ichiga deviant, delinkvent va kriminal hatti-harakatlarni birlashtiriradi.

Deviant hatti-harakat-bu kichik ijtimoiy munosabatlar (oila, maktab) hamda xarakter, jinsiy va yosh xususiyatlari jiqatidan yaqin kichik ijtimoiy guruhlariga xosijtimoiy me'yorlardan, hatti-harakatlar va qoidalardan og'ish, chekinishning bir turidir. Ya'ni bu turdagi harakatni intizomsizlikdeb ham atash mumikn.

Agressiya, chaqiriq, ishda va mehnat faoliyatida o'z boshimchalikka yo'l qo'yish, bolalar va o'smirlarning ichkilikka berilishi, daydib yurishlari, oliftagarchilik qilishlari, assotsial xarakatlarga berilish kabilar deviant xarakatlarning asosiy ko'rinishlaridir. Ma'lum vaziyatlarda bolalar va o'smirlarning shu kabi hatti-harakatlarni namoyon etishi deviant harakatlarning tipik xususiyatidir.

Delinkvent hatti-harakat- deviant qarakatlardan farqli o'laroq, ular vaziyat ta'sirida emas, balki yuqoridagi kabi assotsial xarakatlarning quyidagi turlari mavjud:

- haqoratlash, xo'rlash, azoblash va undan huzurlanish kabi agressiv bosqinchilik harakatlar;
- Kichik o'g'riliklar, ta'magirlik, avtotransport va boshqada kerakli buyum va anjomlarni o'qirlash kabi moddiy foyda ko'rishga qaratilgan o'z shaxsiy mafaati yo'lidagi xarakatlar;
- Narkotiklar sotish va tarqatish.

Kriminal hatti-harakat- bu jinoiy javobgarchilikka tortilishga yoshi yetgan shaxslarning huquqlarga zid harakatlari bo'lib, ular ustidan jinoiy ish qo'zg'atilish jarayonidir. Kriminal harakatlarga deviant va delinkvent xarakatlar asos yaratadi.

Deviant xarakterlarning asosiy sabablari

Bolalar, o'smirlar va umuman ba'zi jamiyat a'zolarining jamiyat tan olgan me'yorlarga zid keluvchi hatti-harakatlarni namoyon etishi-bu birdaniga, o'z-o'zidan bo'ladigan qodisa emas. Ya'ni o'sha insonlarning shunday yo'l tutishiga nimadir sabab bo'ladi. Ya'ni har bir fazilat o'z tarixiga ega. Insonning rivojlanishi bir-biri bilan uzviy

bogʻliq boʻlgan turli xil faktorlarga bogʻliq: irsiy, muhit, tarbiya, insonning shaxsiyamaliy faoliyati va h.k.

Voyaga yetmagan yoshlar orasida deviant harakatlarni vujudga kltiruvchi qator faktorlar mavjud. Jumladan:

1. *Biologik faktorlar*, ya'ni bolalarning ijtimoiy hayotga moslashuvini murakkablashtiruvchi nohush fiziologik va anatomik holatlar. Ularga:

- genetik (tuqma aqli zayflar, koʻrlar, karlar va h.k.),
- psixofiziologik (ya'ni inson organizmiga salbiy ta'sir koʻrsatuvchi, somatik xarakatlarni, allergiyalar va toksik kasalliklarni vujudga keltiruvchi turli xil ziddiyatlar, kimyoviy moddalar, energiyalar va h.k.),
- fiziologik (atrofdagilarda noqush kayfiyat uyqotuvchi tashqi qiyofa, tilning duduqligi va h.k.)

2. *Psixologik faktorlar*, ya'ni insondagi psixopotologik yoki aktsentuant (haddan tashqari) holatlar. Bu faktorlar asab kasalliklari (psixopatiya, nevraleniya kabi kasalliklardir)

3. *Ijtimoiy-pedagogik faktorlar*, ya'ni bolalik davridan boshlab maktab, oila va jamoatchilik tarbiyasidagi nuqsonlar.

4. *Ijtimoiy-iqtisodiy faktorlar*, ya'ni bu jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlikdir: jamiyatning boylar va kambagʻallar deb ajratilishi, xalqning ma'lum qismining qashshoqlanib qolishi, oylik maoshining kamligi, ishsizlik, inflyatsiya va h.k.

5. *Ma'naviy-aqloqiy faktorlar*. Ularga birinchidan, jamiyatdagi ma'naviy qadriyatlarining qadrsizlanishi, insonlarning ma'naviy qashshoqlanishi kirs, ikkinchidan, muayyan jamiyatning undagi roʻy berayotgan deviant harakatlarga befarqlik, loqaydlik kiradi.

Maktab oʻqoʻvchisining dezadaptatsiyasi oʻz rivojlanishida quyidagi bosqichlardan oʻtadi:

-oʻquv dekompensatsiyasi-bola bir yoki bir nechta fanlarni oʻzlashtirishida qayinchiliklra paydo boʻlishi bilan xarakterlanadigan holat;

-maktab dezadaptatsiyasi –oʻqish jarayonidagi qiyinchiliklar bilan bir qatorda oʻqituvchilar, sinfdoshlar bilan nizolashishda namoyon boʻladigan, xulq-atvor buzilishi bilan xarakterlanadigan bola holati;

-ijtimoiy dezadaptatsiya-bu holatda oʻqishga, maktab jamoasiga qiziqish batamom soʻnadi, giyohvandlik, spirtli ichimliklarga qiziqish kuchayadi;

-boʻsh vaqtni oʻtkazish muhitining kriminallasuvi.

Bolaning psixo ijtimoiy rivojidagi meʼyordan chiqishning yana bir muhim omili noxush oila hisoblanadi. Voyaga yetmagan bolalarda gʻayriijtimoiy xulq-atvorni shakllanishiga olib keladigan oilaviy munosabatlar turlarini ajratib koʻrsatish ham muhim ahamiyatga ega. Ular:

-oʻzida bir tomondan bola xohishlariga erk berish, boshqa tomondan esa bolani nizoli vaziyatlarga undashni yoki oilada ikki axloq-oila uchun yurish-turish qoidalari, jamiyat uchun umuman boshqa qoidalarni mujassam etgan tariyaviy munosabatlar turi;

-toʻliqsiz oilada, bolalar va ota-onalarning uzoq muddat ayri yashashlari sharoitida tarbiyaviy taʼsirlarning beqaror turi;

-spirtli ichimliklar, giyohvand moddalar isteʼmoli, gʻayriaxloqiy hayot tarzi, ota-onalarning jinoiy xulq-atvori bilan bogʻliq ijtimoiy munosabatlar turi.

SHavqatsiz muomula (haqorat) deb bolaga gʻamxoʻrlik qiluvchi yoki unga vasiylik qiluvchilar tomonidan unga zarar keltiruvchi harakatlarga aytiladi.

Bolaning ruhiy-ijtimoiy rivojlanishiga oila va uning ta'sirini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, aksariyat bolalarda ijtimoiylashuv shartlari buziladi. Ularning bir qismi deviatziya holatiga olib boruvchi turli jismoniy va ruhiy xavflar ostida yashashadi, boshqalari esa jinoiy faoliyatlarga aralashib qolishgan.

4. Ijtimoiy-iqtisodiy omillar ijtimoiy tengsizlik, jamiyatning boylar va kambag'allarga sinflashishi, axoli ko'p qismining kambag'allashib ketishi, ishsizlik, inflyatsiya, daromad olish usullarining cheklab qo'yilishidan iborat.

5. Axloqiy omillar bir tomondan zamonaviy jamiyatning past axloqiy darajasida, qadriyatlarining yo'qolib ketishida namoyon bo'lsa, boshqa tomondan esa jamiyatning deviant xulq-atvorning namoyon bo'lishiga befarq qarashida o'z aksini topadi.

Konformlik va deviant xulq

Oldingi boblarda odamninnng ijtimoiy hayoti me'yor va qoidalar bilan tartibga solinishi bayon qilingan edi. Odamlar vaziyatga qarab qoidalarga amal qilmaganda ularning faoliyati xaosga aylanib ketardi, Aytaylik, haydovchilar muayyan qoidalarga amal qilishmasa, yqlda mashinalar harakatlanishi mumkin bqlmay qolardi. Biz qz hatti-harakatlarimizda amal qiladigan qoidalar ijtimoiy dunyogamuntazamlilik va tartib baxsh etadi. Lekin odamlarning hamma harakatlari har doim ham kutilgan ijtimoiy natijalarni beravraydi. Ba'zan haydovchilar yql harakati qoidalariga yetarli e'tibor bermaydilar, garchi bu hol boshqa odamlarning hayotini xavf ostiga quysa ham. Shoshilayotgan paytda yoki alkogolli ichimlik iste'mol qilgan paytda avtomobilni ehtiyotsizlik va ma'suliyatsizlik bilan boshqarib, qoidani buzishlari mumkin.

Odamlar qzlari amal qilishlari lozim bo'lgan qoidalardan kqpincha chetga chiqadilar.

Xulq «og`ishi»ni qrganish- sotsiologiyaning eng qiziq vazifalaridan biridir.

Bu sohani tahlil qilish juda murakkab, chunki ijtimoiy me'yor va qadriyatlar qanchalik ko'p bo'lsa, qoidalarni buzish tiplari ham shunchalik ko'p bqladi. Turli madaniyatlar me'yorlari bitta jamiyat ichida ham ancha farq qiladi. Shuning uchun bir jamiyat uchun oddiy hol hisoblangan narsa boshqasida me'yordan ogish sifatida baholanishi mumkin. Masalan, marixuanna chekish- Britaniya madaniyatida og`ish hisoblanadi, alkogollik ichimlik ichish esa «og`ish» hisoblanmaydi. Yaqin arq mamlakatlpripd buning mutloqa aksi kuzatiladi.

Og`ish nima?

Deviatziya (og`ish)ni guruh yoki jamiyatda ko`pchilik odamlar tomonidan qabul qilingan me'yor va me'yorlar yig`indisiga mos kelmaslik deyish mumkin. Xulq-atvorning umumiy qoidalarini ko`pchiligimiz buzganmiz. Ko`pchilik kichik o`g`irliklar, masalan, do`kondan biror narsaga haq to`lamay olish yoki ishxonadan pochta qog`ozi kabi maydachuyda narsalarni shaxsiy manfaatlari yqlida foydalanish kabilarga yo`l qo`yganmiz.

«Deviant xulq» ga quyidagi misolni keltirish mumkin. Amerikalik milliorder Govard Xyuz juda omadli beznesmen edi. U mehnatsevarligi, original fikr yuritishi va kutilmagan qarorlar qabul qilgani uchun muvaffaqiyatga erishdi. Uning faoliyati g`arb madaniyatining asosiy qadriyatlariga mos edi. Biroq uning xulq-atvoridagi bazi sifatlar umum tomonidan qabul qilingan me'yorlarga mos kelmas edi. Hayotining so`ngi yillarini u tashqi olmadan ajralib, o`zining lyuks xonasini tark etmay, soch qstirib, paxmoq soqol quyib, Injildagi payg`ambarlarga o`xshab o`tkazdi.

X'yuz ayni bir paytning o`zida ishi juda yurishgan biznesmen va xulqi juda «og`ib» ketgan odam edi. Ted Bandining «xizmat parvozi» esa buning teskarisi edi.

Sirtidan Ted Bandining turmush tarzi xurmatli fuqaro xulq-atvorining barcha me'yorlariga mos kelar edi. Sirtidan qaraganda u shunchaki emas, juda oliy maqtovg'a sazovor turmush kechirardi. Masalan u sutka davomida stress xolati dagi va o'z joniga suiqaqd qilish oldida turgan odamlar bilan telefon aloqasini tashkil qilgan samaritiylar jamiyatining faol a'zosi edi. Biroq, bu uning bir qator vahshiylarcha qotillik qilishiga halaqit bermadi. O'lim xakidagi hukmni e'lon qilishdan avval sudya Bandini katta qobiliyatlari uchun maqtadi va u umrini qanday noxush sarf qilganini ta'kidladi. Bandining taqdiri sirtidan me'yordagi ayot ayni paytda maxfiy og'adigan xatti-harakatlar bilan kechishi mumkinligini kqrsatdi.

Og'ishlar faqat individual xulqda bo'lmay guruh xulqida ham bo'lishi mumkin. Misol tariqasida e'tiqodi va turmush tarzi Birlashgan qirollikda istiqomat qiladiganlarning kiligidan farq qiladigan guruh tomonidan kqplab turiladigan Krishna dinini olish mumkin. Bu din 1956 yilda Nyu-Yorkda, Shri Prapxupada Hindistondan G'arbda Krishna Ongi tqg'risidagi ta'limotni tarqatish uchun kelganda vujudga keldi. Uning nomalari asosan giyohvand moddalar iste'mol qiladigan yoshlarga yqlanar va shuta'limotga amal qilinsa, «mudom kqtarinkilik holatida bqlish va adabiy lazzat manbaini topish» mumkinligini ovoza qilar edi. Kqchalarda krishnaviylarning raqsga tushish va ashula aytishlariga kqniki b qolishdi. Aholi ularga, garchi o'zlarini tutishlari ekstsentrik tuyulsa-da, chidam bilan mtsunosabatda bg'ladi.

Krishnalar deviatsiyali submadaniyatga misol bo'ladilar. Bu tashkilot boy bg'lib, u qz a'zolarining va unga xayrixoh bo'lganlarning hadyalari hisobiga kun kechiradi.

Me'yorlar va sanksiyalar Sanktsiya boshqalar tomonidan individ yoki guruh xulqiga bildirilgan reaksiya bqlib, uning maqsadi- mazkur ijtimoiy me'yorning bajarilishini kafolatlash. Sanksiyalar pozitiv (konformlik uchun rag'batlantirish) yoki negativ (nokonform xulq uchun jazo) bqlishi mumkin. Sanktsiyalar formal yoki normal bo'ladi. Formal sanktsiya normalarga rioya qilishni kafolatlaydigan tashkilot yoki guruh bqlgan joyda mavjud bo'ladi. Formal sanktsiyalar- nokonformlikka nisbatan kamroq uyushgan va ko'pincha o'z-o'zidan kelib chiqadigan reaksiya.

Rasmiy sanksiyalar tiplarining kqpchiligi hozirgi jamiyatda sud va qamoqxonalar misolidagi jazo tizimlari bilan bog'liq. Politsiya ham jinoyatchilarni sudga tortish, ehtimol keyin qamoqxonaga qamash bilan bog'liq tashkilotdir. Yo'l qoidalarini buzishning ko'pchiligi jarima yoki haydovchilik huquqidan mahrum qilish bilan jazolanadi va bu jazolar haydovchilarning yql qoidalarini buzishi va ayni paytda politsiyachilarning kqziga ko'rinmasliklari uchun kifoya qiladi. Formal negativ sanktsiyalarga jarimalar, qamoqxonalarga qamash va qatl etish kiradi. Pozitiv formal sanktsiyalar esa unchalik ko'p emas. Haydovchining avtomobilni namunali haydashini rag'batlantirish maqsadida (a'lo haydovchilik uchun yoki bilog'on haydovchi kabi unvonlar mukofat sifatida beriladi). Formal pozitiv sanktsiyalar ijtimoiy hayotning boshqa sohalarida ham uchraydi: jangdagi jasurligi uchun medall bilan mukofatlash, akademik sohadagi yutuqlar uchun beriladigan daraja va diplomlar, sportdagi ishtiroki uchun mukofatlar va boshqalar. Pozitiv va negativ formal sanktsiyalar ijtimoiy hayotda barcha sohalarining ajralmas qismi hisoblanadi. Pozitiv noformal sanktsiyalar maqtov, ma'qullash mazmunidagi jilmayish, yelkaga urib quyish kabi shallarda ifodalanishi mumkin.

Negativ noformal sanktsiyalar esa odatda haqorat ohangi, so'kish yoki hayfsan, individni namoyishkorona nazarga ilmaslik ko'rinishlarida ifodalanadi. Formal sanktsiyalar ancha samarali bo'lsa ham, noformal sanktsiyalar konformlik va me'yorni saqlashda fundamental ahamiyatga ega. Dqstlar, oila, hamkasblarining yaxshi

munosabatini saqlab qolish ehtiyoji, kulgi bo'lish, uyalib qolish, rad etishdan qochish odamlarning xulqini kqpincha formal mukofotlar yoki jazolashdan ko'ra ko'proq belgilab beradi.

Qonunlar, jinoyatlar va jazolar

Qonunlar- bu hokimiyat tomonidan fuqarolar amal qilishi uchun belgilab qo'yiladigan tamoyil shaklidagi me'yorlar Konformlik namoyish yetmaydigan odamlarga qarshi qullanadigan formal sanksiyalar ham mavjud. qonun bor joyda jinoyat ham topiladi, chunki jinoyatni qonunni buzuvchi har qanday xulq deb ta'riflash mumkin.

Sanoatlashtirishgacha bo'lgan yevropada diniy jinoyatlar, hukmdor va zodogonlarning mulkiga qarshi jinoyatlar eng og'ir jinoyatlar hisoblangan. Oddiy fuqaro ikkinchi bir fuqaroni o'ldirishi yuqoridagiday og'ir jinoyat hisoblanmasdi. Bunda jabrlanganning qarindoshlariga pul tqlab gunohini yuvgan. Ba'zan esa qurbon bo'lganning oilasi aybdorni o'ldirgan.

Qamoqxonalar va jazolar

Qamoqxonaga qamash uzoq vaqt kriminal xulqni korrektsiya qilish bilan, jinoyatchilarni rehabilitatsiya qilish va ularni qonunni hurmat qiluvchi fuqarolarga aylantirish bilan bog'liq. qamoqxonaga qamash huquqbuzarlarni jazolash va fuqarolarni ulardan himoya qilish usulidir. Biroq baribir qamoqxonaga qamash tizimining e'lon qilingan tamoyili- kelajakda jamiyatda o'z o'rnini topa olishi uchun individni «tuzatish» hisoblanadi. Lekin qamoqxonalar shunday samara beradi deb hisoblab bo'lmaydi. Qamoqda jinoyatchilar faqat ozodlikdan emas, daromaddan, jamiyatdan, oiladan, sobiq do'stlardan, va boshqa shaxsiy buyumlardan ham maxrum bo'ladilar.

Ko'pincha ular liq to'lib ketgan binolarda yashaydilar va talablarni qat'iy bajarishga majbur bo'ladilar.

Bunday sharoitlarda yashash qamoqxonalaridagi mahbuslarni jamiyatdagi xulq-atvor me'yorlariga ko'niktirish o'rniga ular bilan jamiyat o'rtasiga to'siq qo'yadi.

Ular qamoqxonada o'zlashtiradigan odatlar va xulq-atvor usullari jamiyat ulardan umid qilayotganidan mutloq aksinchadir. Barcha ozod bqlganlarning 60% dan ortig'i qayta jinoyatga qul urishi statistik ma'lumotlarga kqra aniqlangan. Jinoiy jazo sifatida o'lim jazosi ham qo'llaniladi. qamoqxonalar qayta tarbiyalash uchun tashkil qilinarkan jinoyatchini qldirish bilan uning xulq-atvorini o'zgartirish mumkin emas. O'lim jazosiga turlicha qarashlar, munosabatlar mavjud.

Jinoyatchilik darajasi ayollar orasida erkaklar orasidagiga qaraganda ancha past. Buning sabablari ijtimoiylashuv sharoitlarining turlichaligi va erkaklarning ko'proq uydantashqaridagi faoliyatga jalb etilganidir.

Ruhiy kasalliklar haqidagi tasavvurlar.

Og'ayotgan xulqning aniq ko'rinishlaridan biri- majburiy muassasalardan foydalanishni va davlat tomonidan tartibga solishni taqozo etadigan turlaridan biri ruhiy kasalliklar hisoblanadi. Aqldan ozganla ruhiy jihatdan «bemor» ekanliklari haqidagi tasavvurlar taxminan 2000 yil muqaddam shakllandi. Undan avvallari esa hozir ruhiy kasal deb hisoblanadigan odamlarni bemor emas, aqlsiz va miyasiz deb hisoblaganlar.

Ruhiy og'ishlar asosan ikki toifaga bo'linadi: psixoz va nervoz. Psixozda voqelikni idrok qilish tuyg'usi yo'qoladi. Psixozning eng ko'p uchraydigan shakllaridan biri- shizofreniya hisoblanadi. Shizofreniyani tavsiflovchi alomatlar bog'lanmagan va mantiqsiz sqzlashuv, tinglash va ko'rish gallyutsinatsiyalari, buyuklik yoki ta'qib maniyasi, atrofdagi voqea va hodisalarni qabul qilmaslik kabilarni qamrab oladi.

Nevrotik o'zgarishlar kqp hollarda hayotning odatiy oqimiga halaqit bermaydi. Nevrotikning asosiy xususiyati- boshqalar e'tibor bermaydigan mayda-chuyda narsalar sababli chuqur tashvishga tushishidir.

Deviatsiya konsepsiyasida rehabilitatsiya, profilaktika va korreksiya masalalari

Deviant hatti-harakatdagi bolalar va o'smirlarga nisbatan profilaktika, rehabilitatsiya va korreksiya ishlari amalga oshiriladi.

Reabilitatsiya- bu bola shaxsining huquqi, huquqiy statusi, soqligi, ishga layoqatsizligini tiklashga qaratilgan kompleks, ko'p darajali, bosqichli va dinamik tizimdir. U profilaktika va korreksiya singari aspektlarni o'z ichiga oladi.

Profilaktika- bu rehabilitatsiya tizimidagi shaxsning rivojlanishidagi u yoki bu chekinishlarni yo'qotishga shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan tadbirlardir. U ko'proq ijtimoiy muhit bilan bog'liqdir.

Korreksiya- bu hayotiy chekinishlarga uchragan bolalar va o'smirlar bilan olib boriladigan aniq faoliyat hisoblanadi.

Deviant xulq-atvorli bolalar bilan ijtimoiy-pedagogik amaliyot yuritish.

O'smirlar deviant xulq-atvorining profilaktikasi. O'smirlik yoshida deviatsiya namoyon bo'lishining tinimisiz oshib borishi ijtimoiy pedagog oldida bu o'smirlar bilan ishlashning yangi usullari, texnologiyalarini izlash va ularga tadbiriq etish vazifasini qo'yadi. Ilmiy nazariy va amaliyotda ikki asosiy texnologiya-profilaktika va rehabilitatsiya keng tarqalgan.

Profilaktika-o'smirlar xulq-atvorida ijtimoiy normalardan og'ishning turli shakllarini keltirib chiqaruvchi asosiy sabab va sharoitlarni bartaraf etishga qaratilgan ijtimoiy, tibbiy, tashkiliy, tarbiyaviy va davlat tadbirlarining majmuasidir. U asosan bolani o'rab turuvchi muhitga bog'liq bo'ladi.

Profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirayotganda ijtimoiy pelagog quyidagi qoidalariga suyanadi:

1. Ijtimoiy madaniy normani o'zlashtirish shaxs ijtimoiylashuvi jarayonida amalga oshadi. Qadriyatlar, g'oyalar va boshqa ramqiy tizimlar majmuasini o'zlashtirmay inson jamiyatning to'la qonli a'zosi sifatida faoliyat yurita olmaydi.

2. Ijtimoiy madaniy normaning muxolifi bolalarning ijtimoiy madaniy va pedagogik qarovsizligi bo'lib, u nafaqat bola rivojining g'ayrinormal alomati balki uning zimmasiga anomal ijtimoiy holatlarni yuklatishning natijasi sifatida qaraladi.

3. Bolalar qarovsizligining profilaktikasi nafaqat mavhum ijtimoiy madaniy normadan balki muayyan sharoitda yashashga majbur bo'lgan boladan kelib chiqishi lozim.

4. Bola rehabilitatsiyasi faoliyat sub'ekti, ijtimoiy sub'ekt va shaxs darajasida amalga oshirilishi kerak.

“Profilaktikasi” atamasi o'zi noxush oqibatlarni keltirib chiqaruvchi sabablarni bartaraf etish ma'nosini bildiradi.

Ijtimoiy og'ishlar turli sabab va holatlardan kelib chiqishini inobatga olsak, profilaktik chora-tadbirlarning bir nechta turlarini ajratsa bo'ladi:

-neytrallashtiruvchi,

-o'rnini to'ldiruvchi,

- ijtimoiy og'ishlarga sabab bo'luvchi holatlarni yuzaga kelishidan ogohlantiruvchi,

-bu holatlarni bartaraf etuvchi,

-o'tkaziladigan profilaktika ishlarini nazorat qiluvchi.

Ijtimoiy pedagogning o'smirlar bilan profilaktika ishlari olib borishiga bir nechta yondashuvlar mavjud:

Informatsion yondashuv-voyaga yetmagan shaxslar ularga davlat va jamiyat tomonidan axloqiy normalarni bajarishga taqdim etilgan huquq va majburiyatlardan xabardor qilinadilar.

Ijtimoiy profilaktik yondashuv. Bunda asosiy maqsad negativ hodisalarni aniqlash, bartaraf etish va neytrallashtirishdir. Bu yondashuning mohiyati davlat, jamiyat, muayyan ijtimoiy pedagogik muassasa, ijtimoiy pedagog tomonidan deviant xulq-atvorni keltirib chiqaruvchi sabablarni bartaraf etishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, tashkiliy, huquqiy va tarbiyaviy chora tadbirlarni o'tkazishdan iborat.

Tibbiy-biologik yondashuvning mohiyati esa ijtimoiy normalardan ehtimoliy og'ishlarni turli ruhiy anomalialar bilan aziyat chekuvchi shaxslarga nisbatan davlat profilaktik xarakterdagi choralar vositasida oldini olish hisoblanadi.

Ijtimoiy pedagogik yondashuv deviant xulq-atvorga ega o'smirning ijobiy hislatlarini tiklashda namoyon bo'ladi.

Deviant xulq-atvorga ega bolalarning ijtimoiy-pedagogik rehabilitatsiyasi

Ijtimoiy pedagogning dezadaptatsiya bo'lgan o'smirlar bilan ishlashining boshqa bir texnologiyasi ularning rehabilitatsiyasi hisoblanadi. Rehabilitatsiya keng turdagi vazifalar, elementar ko'nikmalardan tortib insonning jamiyatda to'liq integratsiyalashuvigacha bo'lgan masalalarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi sifatida qaralishi mumkin.

Rehabilitatsiya ob'ektlari quyidagilar:

1. Ijtimoiy va pedagogik qarovsiz bolalar.

Tavakkal guruhidagi bolalarning eng tarqalgan toifasi bo'lib, ularning qiyin tarbiyalanishi ruhiy pedagogik sabablar bilan izohlanadi. Qarovsizlikning asosiy belgilari deb yetakchilik faoliyatidagi kamchiliklar, xulq-atvorda chetga og'ish, ijtimoiy adaptatsiya qiyinchiliklarini aytsak bo'ladi. Bu bolalar va o'smirlar faoliyatning to'la qonli sub'ekti bo'lmaganliklar uchun ularga asosiy yordamni pedagog, psixolog va ota-onalar ko'rsatishlari mumkin.

2. Voyaga yetmagan huquqbuzarlar, yyetim bolalar, xulq-atvorida chetga og'ish bo'lgan o'smirlar.

Bu toifaga avvalambor ijtimoiy adaptatsiyada, ijtimoiy rollarni egallashda yordam ko'rsatish lozim.

Rehabilitatsiyaning asosiy sub'ekti ijtimoiy pedagog bo'lib, u yuqorida sanab o'tilgan funksiyalarni bajara olishi, o'smirlar va bolalarga psixologik yordam ko'rsata olishi lozim.

3. Psixosomatik va nerv-psixologik sog'ligi buzilgan va funksional og'ishlarga ega bolalar.

- a) surunkali somatik kasalliklar,
- b) funksional buzilishlar,
- v) asab-ruhiy hastaliklar,
- g) aqliy qoloqlik,
- d) nogironlik.

Bu toifa bolalar avvalambor tibbiy va ruhiy rehabilitatsiyaga ehtiyoj sezadilar. Uning sub'ektlari shifokorlar va psixologlar bo'lib, ular shuningdek pedagog va ijtimoiy ishchilar bilan hamkorlikda kompleks rehabilitatsiyani ham o'tkazishlari mumkin.

Reabilitatsion yordam xarakteri:

- kechikkan yordamdan profilaktik yordamga o'tish,
- jazolovchi yordamdan ayovchi yordamga o'tish,
- tasodifiy yordamdan kafolatlangan va kompleks yordamga o'tish,
- anonim yordamdan shaxsiy yordamga o'tish.

Adaptatsiyadan farqli o'laroq reabilitatsiya tiklanish, faollashtirish sifatida tushuniladi. Reabilitatsiya jarayonida o'rnini to'ldiruvchi mexanizm mavjud nuqsonni yengib o'tish uchun qo'llanadi, adaptatsiya jarayonida esa u mavjud nuqsonga ko'nikish maqsadida qo'llanadi.

Demak, reabilitatsiya bu bolani jamiyatdagi faol hayotga va ijtimoiy foydali mehnatga qaytarish maqsadidagi chora-tadbirlar tizimidir.

Reabilitatsiyaning bir qancha turlari mavjud: tibbiy, psixologik, pedagogik, ijtimoiy-iqtisodiy, kasbiy, maishiy.

Tibbiy reabilitatsiya bola organizmining u yoki bu yo'qotilgan funksiyasini o'rnini to'ldirish yoki to'liq va qisman tiklashga qaratilgan bo'ladi.

Ruhiy reabilitatsiya o'smirning ruhiy sohasiga qaratilgan bo'lib, uning maqsadi deviant xulq-atvorli bola ongida uning hech kimga kerakmasligi haqidagi tasavvurni yengib o'tishdir.

Kasbiy reabilitatsiya o'smirni biror-bir kasbga o'rgatish, u uchun yengillashtirilgan sharoitli va qisqartirilgan ish kuniga ega ish joylarini qidirishdan iborat.

Maishiy reabilitatsiya o'smir uchun normal yashash sharoitlarini yaratishga qaratiladi.

Ijtimoiy-iqtisodiy reabilitatsiya deganda esa o'smir huquq va manfaatlarini himoya qilish, unga tegishli bo'lgan moddiy mulklar, to'lovlar bilan ta'minlashga qaratilganchora-tadbirlar tushuniladi.

Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya-bola hayotiy faoliyatida muhim ahamiyatga ega shaxsiy hislatlarni, uning jamiyat integratsiyasiga yordamyordam beruvchi faol hayotiy pozitsiyasini shakllantirish, ijobiy rollarni, jamiyatda yurish-turish qoidalarini o'zlashtirishi, kerakli ma'lumot olishga qaratilgan tarbiyaviy xarakterdagi chora-tadbirlardir.

Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya muassasalarining asosiy va vazifalariga quyidagilar kiradi:

- bolalar va o'smirlarni nazoratsizliklarini oldini olish,
- voyaga yetmaganlarning ijtimoiy dezadaptatsiyasilarining sabablari va manbalarini aniqlash,
- kasbiy, o'quv, ijtimoiy-madaniy, sog'lomlashtirish va boshqa komponentlardan tashkil topgan bolalar va reabilitatsiyasining individual dasturlarini amalga oshirishni ta'minlash,
- uy sharoitlarida reabilitatsion chora-tadbirlarni uzluksizligini ta'minlash uchun dezadaptatsiya bo'lgan bolalar oilalari bilan hamkorlik qilish va tavsiyalar tayyorlash,
- nazoratsiz bolalar va o'smirlarning (18 yoshgacha) normal maishiy sharoitlarda vaqtinchalik yashashini ta'minlash (shu jumladan, ularga bepul ovqat tarqatish, tibbiy xizmatlar, ijtimoiy yordam ko'rsatish va b.),
- oilada inqirozli vaziyatni bartaraf etish va bolaning o'z oilasiga qaytib kelishi uchun ruhiy, psixokorreksion va boshqa yordam ko'rsatish,
- voyaga yetmaganlarning keyingi taqdirini hal qilishda ishtirok etish,
- boshqa muassasalar bilan hamkorlikda bolalarning keyingi tarbiyasining yanada optimal shakllarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Bu vazifalar ko'lamini muassasalar faoliyatini kadrlar bilan ta'minlanishi va muayyan sharoitlarga bog'liq ravishda o'zgarib turishi mumkin.

Muassasalar quyidagi voyaga yetmagan shaxslarga xizmat ko'rsatiladi:

- ijtimoiy reabilitatsiya, shoshilinch ijtimoiy psixokorreksion va tibbiy-psixologik yordamga muhtojlarga,
- ota-onalari, tengdoshlari, pedagoglar va boshqalar bilan muloqotda qiyinchiliklarga duchor bo'layotganlarga,
- turli sabablarga ko'ra deprivatsiyaga mayli borlarga,
- noxush oilalarda istiqomat qiluvchilarga,
- yetim bolalar va ota-onasi qaramog'isiz qolgan bolalar uchun (muassasada yashashga rozi bo'lmaganlarga).

Deviant xulq-atvorli o'smirlarning ijtimoiy pedagogik reabilitatsiyasi reabilitatsion markaz deb nomlanuvchi ixtisoslashgan muassasalarda amalga oshiriladi. Bu muassasalarning vazifalari:

- nazoratsizlik, daydilik profilaktikasi,
- ota-onasi aybi bilan yoki ekstrimal vaziyat tufayli qiyin hayotiy holatga tushib qolgan bolalarga tibbiy-psixologik yordam,
- ijobiy ijtimoiy xulq-atvor, atrofdagilar bilan muomala qilish ko'nikmalarini shakllantirish,
- ota-onasi qaramog'isiz qolgan bolalarga nisbatan vasiylik funksiyalarini bajarish,
- shaxsning inqirozli ruhiy holatlarini bartaraf etishga yordam beruvchi ruhiy va pedagogik qo'llab-quvvatlanish,
- oilaga qaytib kelishga ruxsat,
- normal rivojlanish, ta'lim olish imkoniyati bilan ta'minlash,
- ishga jolashtirilishiga g'amxo'rlik qilishdan iborat.

Bu muassasalarda ijtimoiy pedagogik reabilitatsiya uch asosiy bosqichdan iborat: tashxis qilish reabilitatsion dasturni yaratish va amalga oshirish, bolaning reabilitatsiyadan keyingi himoyasi.

Tashxis qilish voyaga yetmagan shaxsga emotsional sohasi rivojlanishi, shaxsiy xislatlar, ijtimoiy rollar, kasbiy qiziqishlarning shakllanganlik darajasini aniqlashga qaratilgan ijtimoiy pedagogik tadqiqotlar o'tkazishni ko'zda tutadi.

Reabilitatsion dastur har bir bola uchun individual tuzilib, faoliyatning asosiy elementlari-maqsadi, vazifasi, shakllari, vositalari, bosqichlarini o'zida mujassam etadi. Reabilitatsiya dasturining asosiy maqsadi shaxsning axloqiy qadriyatlarini shakllantirish va to'g'rilash, bolalarga muomala ko'nikmalarini shakllantirishga yordam ko'rsatish.

Reabilitatsiyadan keyingi himoya bolalarga reabilitatsiya markazidan chiqqanidan so'ng oila, do'stlar, maktab jamoasi bilan uyg'un munosabatlarni tiklashga yordam beradi.

Qiyin tarbiyalanadigan bolalarni reabilitatsiya jarayonida tarbiya muassasalari katta ahamiyatga ega.

Ta'lim muassasining reabilitatsion xizmati umumiy yondashuv asosida funksional majburiyatlar va kasbiy vakolatlar doirasiga o'zaro munosabatga kirishuvchi va bola hamda uning munosabatlarini uyg'unlashtirishga qaratilgan o'zaro bog'liq chora-tadbirlar tizimini amalga oshiruvchi mutaxassislar guruhi va pedagogik jamoadir. Maktab reabilitatsiyasi (tibbiy-psixologik-pedagogik) reabilitatsiya xizmati modeli muassasa spetsifikasini ham inobatga oladi.

Bu reabilitatsiya xizmatining asosiy vazifalari quyidagilar:

- bolalar va o'smirlar rivojlanishidagi o'zgarishlar sabablarini aniqlash;

- ularni bartaraf etish vositalarini qidirish;
- ta'lim-tarbiya, yashash sharoitlarini optimallashtirish;
- normal shaxs rivojlanishiga yordam beruvchi pedagogik jarayonni tashkil qilish;
- tavakkal guruhi bolalari va o'smirlarini o'z vaqtida aniqlash;
- o'smirlarning ruhiy inqirozini yengib o'tish;
- maxsus reabilitatsion dasturlarni amalga oshirish orqali muhtojlarga har tomonlama yordam ko'rsatish.

Reabilitatsiyaning asosiy tamoyillari:

- mintaqaviy xususiyatlarni, mintaqadagi ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy holatni inobatga olish;
- shiriklik;
- reabilitatsion chora-tadbirlarning keng qamrovliligi;
- ketma-ketlik;
- individual, insoniy yondashuv.

Mintaqaviy ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy vaziyatni bilish tamoyili bolalar kontingentlari, muassasalar strukturasi bilishni taqozo etadi.

SHiriklik tamoyili (ijtimoiy pedagog, shifokor, psixolog-bola) barcha psixologik-pedagogik va reabilitatsion chora-tadbirlarni bola shaxsi orqali amalga oshirilishidan iborat.

Keng qamrovlilik tamoyili reabilitatsion dasturni amalga oshirishdagi turli chora-tadbirlar komeksini ko'zda tutadi. Reabilitatsiyaning quyidagi bosqichlari mavjud: oilaviy, ijtimoiy va ta'lim va b.

Ketma-ketlik tamoyili bir reabilitatsion chora-tadbirdan boshqasiga asta-sekin o'tishni ko'zda tutadi.

Individual-insoniy yondashuv bola rivojlanishining nafaqat aktual balkishunga yaqin hududlarini ham inobatga olish lozimligini ko'zda tutadi.

Ta'lim muassasasining reabilitatsion tizimi asosan psixologik-pedagogik xarakterga ega, ya'ni uning mazmuni va shakllari asosiy maktab xodimlarining zimmasida bo'ladi. Avvalambor u bolalarni o'z maqomlarida (muomalaning to'laqonli a'zosi sifatida) va muomala layoqatiga ega (etakchi o'quv faoliyatining sub'ekti) sifatida tiklanishlariga qaratilgan. U bolalar, o'smirlar va ularning ijtimoiy atrof-muhiti bilan ish olib borishiga bog'liq. Pedagoglar shug'ullanuvchi nuqsonlar va me'yordan chetga og'ishlar sabablari asosan psixologik-pedagogik xarakterga ega bo'lib, kerakli vositalar yordamida to'g'ri yo'lga solinadilar.

Ta'lim muassasalarida ijtimoiy pedagogik reabilitatsiya qarovsiz bolalar va o'smirlarga nisbatan oilaviy va maktab repressiyalarini oldini olishga, nizoli vaziyatlarni hal qilishga shuningdek esa ularni o'quv faoliyatining sub'ekti sifatida tiklashga qaratiladi.

Reabilitatsion ijtimoiy pedagogik texnologiyalar

Deviant xulq-atvorga ega o'smirlar bilan ishlashning reabilitatsiya dasturlarini tuzishda quyidagilar inobatga olinadi:

1. Voyaga yetmagan bolaning ijobiy hislatlariga suyanish. Ijtimoiy pedagog deviant xulq-atvorga ega bolani qoralay olmaydi. U uchun muvaffaqiyat vaziyatini yaratish orqali uning xulq-atvorida ijobiy hislatlarni topish kerak va ijtimoiy pedagog faoliyatini shunga muvofiq tashkil qilish lozim.

2. Hayotiy intilishlarni shakllantirish. Odatda maktabdagi surunkali muvaffaqiyatsizliklardan so'ng o'smirlar umidsizlikka tushishadi, o'z kuchlariga ishonch

yo'qoladi. Bunday o'smir uchun keyingi kasbiy o'z-o'zini anglab olish muhim bo'lib, bu holatda ijtimoiy pedagogning psixolog bilan hamkorlikdagi faoliyati uning kelajakdagi kasbiy o'z-o'zini anglab olish muhimi bo'lib bu holatda ijtimoiy pedagogning psixolog bilan hamkorlikdagi faoliyati uning kelajakdagi kasbini aniqlashga qaratiladi.

3. Uning keyingi kasbiy taqdiri bilan bog'liq faoliyatdan tashqari deviant xulq-atvorli bolani u uchun ahamiyatli bo'lgan ijtimoiy faoliyatga jalb qilish ham lozimdir. Bu murakkab vazifa hisoblanadi, chunki odatda bu holatda nafaqat u yoki bu faoliyat turiga nisbatan o'zgarishni, balki bolalar jamoasi bilan ham munosabatlarning normallashtirishini talab qiladi. Amaliyotning guvohlik berishicha qiyin tarbiyalanadigan bolalarda boshqa o'quvchilarga qaraganda bo'sh vaqti 4 marta ziyoddir.

4. O'smir bilan o'zaro munosabatlarga hurmat bilan qarash. Dezadaptatsiya bo'lgan bolalarda yaxshi muomalaning yo'qligi sababli har qanday tarbiyaviy ta'sir voyaga yetmagan bola tomonidan qattiq qarshilikka duch keladi. Bunday bolalar bilan isholib borishda ijtimoiy pedagogdan sabr-matonat talab qilinadi.

Reabilitatsion ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida mutaxassis quyidagi vazifalarni bajaradi:

- dezadaptatsiya boshlangunga qadar o'smirda bo'lgan ijobiy hislatlarni tiklash,
- o'smirda u yoki ijtimoiy foydali faoliyatga kirishish orqali salbiy hislatlarini to'g'rilash, intilishni shakllantirish, o'smirning o'z-o'zini belgilab olishdagi ehtiyojini faollashtirish,
- o'smir faoliyatining ijobiy motivatsiyasini faollashtirish.

Ta'lim muassasida bolalar va o'smirlar tibbiy-pedagogik reabilitatsiyasining namunasi

Ta'lim sharoitlarining tibbiy-gigiyenik optimallashtirish (ovqatlanish, jihozlash)	O'quv-tarbiya jarayonini o'quvchilarning ruhiy-fiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ratsional tashkil qilish	Sog'ligi holati bo'yicha turli o'quvchilar toifalari uchun ta'lim adaptatsiyasi	O'quvchilarning tibbiy-gigiyenik ta'limi va tayyorgarligi	Kasalliklarning ommaviy profilaktikasi, o'quvchilarning jismoniy holatini optimallashtirish
--	---	---	---	---

Ta'lim muassasalarida reabilitatsion faoliyat tizimi

Reabilitatsion faoliyatning vazifalari, ob'ektlari va yo'nalishlari	Bu yo'nalishdagi faoliyat amalga Oshiriladigan muassasalar	Reabilitatsion dasturlarni amalga oshiruvchi
--	---	---

		ishchilar toifalari
1. Ruhiy-pedagogik reabilitatsiya. Ob'ekt- ijtimoiy va pedagogik qarovsiz bolalar. Vazifalari: -maktab va oilaviy kamsitishlarni engish, -etakchi faoliyatda muvaffaqiyatga erishish, -ruhiy va shaxsiy rivojlanishning uyg'unlashuvi, -ijobiy "Men" obrazini shakllantirish, - ijtimoiy adovat profilaktikasi.	Umumta'lim maktabgacha muassasalari, maktablar, oddiy guruh (sinf), korreksiya sinflari. Individual o'qitish maktablari. O'smirlar va bolalarga psixologik-pedagogik yordam ko'rsatish markazlari	Pedagoglar. Amaliy psixologlar. ijtimoiy pedagoglar. Logopedlar. Korreksion ta'lim o'qituvchilari
2. ijtimoiy pedagogik reabilitatsiya Ob'ekt-nizoli tarbiyaviy vaziyatda bo'lgan dezadaptatsiya qilingan bolalar, yyetimlar, voyaga yetmagan huquqbuzarlar. Vazifalari: -huquqlarni himoya qilish, vasiylik. -nazoratsizlikni oldini olish, - ijtimoiy zararli omillar profilaktikasi, - ijtimoiy maqomning tiklanishi, -psixofizik va shaxsiy rivojlanishsur'atlarini ushlab turish	Go'daklar uyi. Bolalar uyi. Maktab-internatlar, maxsus maktablar, xospislar, ijtimoiy yordam va ijtimoiy reabilitatsiya markazlari.	ijtimoiy pedagoglar. ijtimoiy ishchilar. Amaliy psixolog-tarbiyachilar, bolalar huquqlarini himoya qilish bo'yicha inspektorlar, psixoterapevtlar, psixonevrologlar .
3. Tibbiy pedagogik reabilitatsiya. Ob'ekt-nogiron bolalar, tez-tez kasalga chalinuvchi bolalar, cheklangan aqliy imkoniyatlarga ega	Funksional buzilishlarga ega bolalar uchun muassasa. Korreksion maktab.	Pedagog-defektolog O'qituvchi-dektolog

bolalar. Vazifalari: -tarbiyaviy mikromuhit gigiyenasi -sog'lomlashtirish va davolash -tibbiy profilaktika -sog'liqni saqlash - ijtimoiy adaptatsiya va reabilitatsiya -zaxiradagi imkoniyatlardan foydalanish -kompensatorlik funksiyalarni rivojlantirish	Nogironlar uylari. Sog'liq markazlari. Davolash markazlari. Terapevt pedagogika markazlari. Maktabgacha muassasalar va maktablarda logopedik guruhlar. Ruhiy sog'lik va reabilitatsiya markazlari.	Tarbiyachilar Valsologlar ijtimoiy ishchilar ijtimoiy pedagoglar Tibbiy xodimlar Psixolog-defektologlar
---	--	--

Reabilitatsion ijtimoiy pedagogik texnologiyalar. Bolaning shaxsiy xususiyatlariga bog'liq ravishda reabilitatsiya dasturlarini tuzayotganda o'smirning qaysi holatda ekanligini ham inobatga olish darkor. Bu oiladagi yoki tengdoshlari davrasidagi janjal natijasida kelib chiqqan ijtimoiy qarovsizlik holati ham bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy pedagogning bu bolalar bilan ish olib borishi o'smir ichki olamini ijtimoiy sog'lomlashtirishga qaratiladi. ijtimoiy pedagog bola tushib qolgan vaziyatni shoshilinch tashxiz qo'ya olishi va ijtimoiy-shaxsiy-emotsional xislatlarning buzilishi sabablarini ham aniqlashi lozim. SHu borada asosiy faoliyat turlariga: individual maslahat berish, salbiy emotsional ahamiyatga ega vaziyatlarni to'g'irlash maqsadida o'smirlarni treyning guruhlariga qo'shish, bola qadriyatlarini tizimi bilan individual ish olib borish, ijtimoiy ko'nikmalar paydo qilish kiradi. Bundan tashqari bola va ota-ona o'rtasida yaxshi o'zaro munosabatlarni tiklash uchun oila bilan ham ish yuritish lozim. Bu faoliyat oila pedagogik pozitsiyalariga tashxiz qo'yishni, ota-onalarni treyning guruhlariga jalb etishni ko'zda tutadi.

Inqirozli holatda turgan o'smir boshqacha yondashuvlarni talab qiladi. Odatda bunaqa xulq-atvor o'smirning hal qilib bo'lmaydigan vaziyatga munosabatini bildiradi. Bu toifa bolalar bilan ish olib borishda emotsional holatning shoshilinch diagnoztikasi, bu muammo sabablarini aniqlash, muammolarni hal qilish ko'nikmalariga o'rgatish, ijobiy "Men" konsepsiyasini shakllantirish ustida ish olib borishni ko'zda tutadi.

Ijtimoiy pedagog faoliyatining boshqa bir yo'nalishi uy-joysiz bolalarga qaratilgan. Bu bolalar bilan ishlash ikki yo'nalishdan iborat:

-bunaqa bolalarning yashab ketishlari uchun sharoitlar yaratish (tibbiy yordam ko'rsatish, ovqat bilan ta'minlash),
 -o'ziga, o'z kelajagiga ishonchni mustahkamlash uchun o'tgan hayotlarining salbiy tajribasidan xalos etish.

Asosiy ish metodi-patroj, asosiy ish shakli "Men" konsepsiyasini shakllantirishga qaratilgan ijtimoiypsixologik treyning tashkil qilish.

Bu reabilitatsiya dasturlarini quyidagi 3 shartlarni bajargandagina effektiv tarzda amalga oshirsa bo'ladi:

- 1) dasturning barcha ishtirokchilarini-bola, ota-ona, ijtimoiy pedagog, mutaxassis yuqori motivatsiyasi,
- 2) mutaxassislar va reabilitatsion muassasalar rahbarlarining ruhiy-pedagogik kompetentliklari,
- 3) turli davlat xizmatlari-ta'lim sog'liqni saqlash, - faoliyatini tartibga solish.

Dezadaptatsiya bo'lgan bolalar bilan ish olib borishning mavjud texnologiyalari deviant xulq-atvorni ijtimoiy nazorat ostiga olishga qaratilgan. Bu jarayon birinchidan eng xavfli deviant xulq-atvor shakllarini ijtimoiy foydali shakllar tomonidan siqib chiqarilishi, ikkinchidan bolaning ijtimoiy faolligini ijtimoiy ma'qullanadigan tomonga yo'naltirish, uchinchidan daydilik, giyohvandlik, besoqolbozlik, fohishabozlik bilan shug'ullanuvchi o'smirlarni jinoiy yoki ma'muriy kuzatuvdan xalos etish; to'rtinchidan maxsus ijtimoiy yordam xizmatlarini tuzishdan iborat.

Savollar:

1. Deviant xulq-atvoriga ega o'smirlar bilan ishlashning asosiy texnologiyalarini sanab o'ting.
2. Deviant xulq-atvor profilaktikasida axborot, ijtimoiy-profilaktik, tibbiy-biologik va ijtimoiy-pedagogik yondashuvlarning xususiyatlari nimadan iborat.
3. "Reabilitatsiya", "Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya" tushunchalariga ta'rif bering.
4. Deviant xulq-atvorli o'smirlar uchun reabilitatsion dasturlarning asosiy tarkibiy qismlariga ta'rif bering.

8 – mavzu:

**OILADA OLIB BORILADIGAN IJTIMOIIY-PEDAGOGIK FAOLIYAT.
VASIYLIK VA HOMIYLIK.**

Tayanch tushunchalar: tashxis, ijtimoiy pedagogik tashxis, mikromuhit, psixologik tavsif, oila tarbiyasi, pedagogik jarayonlar, shaxsning individual-psixologik tavsifi, ijtimoiy pedagogik tekshiruv, oila tashxisi, oila tarbiyasi, marifiy axborotli yondoshuv.

REJA:

1. Jamiyatda oila bajaradigan vazifalar.
2. O'zbekistonda ko'pbolali oilalarning mintaqaviy xususiyatlari, oilaning ijtimoiy maqomi
3. Ijtimoiy pedagogning oila bilan ish yuritishi, oilada ijtimoiy pedagogik yordam shakllari
4. Ota-ona qaramog'ida bo'lmagan bolalar bilan ijtimoiy pedagogik ish yuritish, vasiylik va homiylik

Jamiyatda oila bajaradigan vazifalar.

Oila shaxs tarbiyasida boshqa ijtimoiy institutlar bilan taqqoslaganda birinchi darajali rolni bajaradi. Chunki, aynan oilada individual qobiliyatlar, shaxsiy, kasbiy qiziqishlar, axloqiy normalar shakllanadi. Oila omili insonga butun unum davomida ta'sir etadi. Ijtimoiy jihatdan oila inson turli ijtimoiy rollarni egallaydigan jamoa hisoblanadi. Oila insonning o'z-o'zini belgilab olishga, uning ijtimoiy-ijodiy faolligini oshishiga yordam beradi.

Oilaviy munosabatlar oliy qadriyat hisoblangan bizning respublikamizda O'zbekistonda oilaning ijtimoiy maqomi nihoyatda balanddir va o'z mavqe'ini hozirgacha ushlab turibdi. Biroq bu holatdagi oila inqirozi ko'pgina oilalar, shu jumladan, o'zbek oilalariga ham ta'sir qiladi. Ko'pbolali o'zbek oilalarida patriarxaltartibning saqlanishi oiladagi munosabatlarning barqarorligini ta'minlagan, chunki o'zbek oilasida zaruriy tarbiyaviy omil va ko'nikmalar avloddan-avlodga o'tib keladi. Oila a'zolari sonining qisqarishi, avlodlarning uzoqlashuvi muammosining kuchayishi munosabati bilan oilaviy munosabatlarni shakllantirish masalasi borgan sari muhim ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Oila bugungi kunda yuksak malakali psixolog, ijtimoiy pedagog, ijtimoiy ishchilar yordamiga nihoyatda muhtoj bo'lib qolgan.

Oila ikki yo'nalishda mavjud bo'ladi: kichik ijtimoiy guruh sifatida va ijtimoiy institut sifatida. Birinchi holatda u qarindoshlik asosida tuzilgan va birga yashash bilan birlashtirilgan hamjamiyatdir. Ikkinchisida esa insonlarning kundalik hayoti kechadigan ijtimoiy institutdir.

Inson jamiyatida oila bir nechta vazifalarni bajaradi:

reproduktiv-homilani davom ettirish bilan bog'liq O'zbekistonda ko'p bolali oilalarning mavjudligi bilan bir qatorda oila a'zolari sonining qisqarishi ham kuzatilmoqda. Bu hodisalar asosan moddiy-iqtisodiy qiyinchiliklar, ma'naviy inqiroz, yosh oilalarning ota-ona uyidan ajralib chiqishi, tibbiy xizmatning past darajasi, noqulay ekologik holat bilan izohlanadi.

Iqtisodiy-oilaning bir a'zosi tomonidan boshqalar uchun moddiy mablag'lar topilishi, voyaga yetmaganlar va qariyalarni moddiy ta'minlash, pul mablag'larini to'plash. Zamonaviy bozor munosabatlari mulk to'plash, mulkka ega bo'lish, meros masalalarida oilaning iqtisodiy vazifasini faollashuvini talab qiladi.

Ijtimoiylashuv vazifasi-oila bola shakllanishiga ta'sir qiluvchi birinchi va asosiy ijtimoiy guruh hisoblanadi. Oilada ota-onalar va bolalarning tabiiy-biologik va ijtimoiy aloqalari uzviy bog'lanib keladi. Oila mikromuhit sifatida bolaning ruhiy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Oilaning vazifasi bolani asta-sekinlik bilan jamiyatga tayyorlashdir. Oilada insonga ta'lim va tarbiya beriladi, uning aqliy, ijodiy qobiliyatlarining rivoji sodir bo'ladi. Aynan oilada bola mehnat va mustaqillikka o'rganadi.

Xo'jalik-maishiy-oila jamiyatning asosiy va doimiy xo'jalik negizidir. Unda oila a'zolarining jismoniy holatini bir maromda ushlab turish, kasallar va qariyalarga g'amxo'rlik qilish amalga oshiriladi.

Tarbiyaviy vazifa. Biz bu funksiyani alohida ajratib ko'rsatamiz, chunki u bolaning ilk ijtimoiylashuvi jarayonida muhim rol o'ynaydi. Bola shakllanishiga shuningdek, atmosfera va iqlimning ta'siri ham bor. Tarbiyaning eng muhim vositalaridan biri shaxsiy namunadir.

Rekreatsioon va psixoterapevt funksiyasi. Bu funksiya shunda namoyon bo'ladiki, oilada hamma o'zini qulay sezishi lozim. Ruhshunoslar, sotsiologlar, pedagoglarning kuzatishlariga ko'ra inson kuchlari oila sharoitida jadal tiklanadi.

O'zbekistonda ko'pbolali oilalarning mintaqaviy xususiyatlari

O'zbekistonda yuqori tug'ilish darajasi quyidagi mintaqaviy omillari bilan izohlanadi:

- inson organizmiga geografik va iqlim sharoitlarining ta'siri, ayollarda homila davrining uzunligi,
- erta nikohdan o'tish an'anasi,
- ijtimoiy omillar-ayolning jamiyat va oiladagi o'rni. Hozirgi kungacha oilaviy tarbiya amaliyotida ko'pbolalikning ijobiy va salbiy xususiyatlari borasida bahslar olib borilmoqda, chunki bu muammoning ahamiyatli ekanligiga qaramay bu masala yetarli darajada o'rganilmagan.

Ko'p bolali oila-kattalar va bolalardan iborat, o'ziga xos jamoadir. Unda shaxsning ijtimoiylashuvi uchun qulaysharoitlar yaratiladi. Bunaqa oilada tarbiya jarayonini tashkil etish muammosi bilan shug'ullanuvchi olimlar ham turli qarashlarga egadirlar. Ularning ba'zilari ko'p bolali oilada bola jamoa munosabatlari orqali tajriba to'playdi deyishadi, chunki ko'p bolali oila tarbiya uchun qulay sharoitlar yaratadi va ota-onalarning bolalari haqida qayg'urishlari teng taqsimlangan bo'ladi. Boshqa

tadqiqotchilar esa, aksincha ko'p bolali oilada bola har tomonlama yetarli rivojlanmaydi, deb hisoblashadi.

Agar oilaviy tarbiya bola individualligini aniqlash va uning qobiliyatlarini rivojlantirish kerak degan qoidadan kelib chiqsak, bu uchun oila nihoyatda rivojlangan bo'lishi kerakligiga amin bo'lamiz.

Ko'pbolali oilada individual yondashuv bo'ladimi? Bu yerda tarbiya jarayonining ko'p tamonlamaligi va standartlashuvi ro'y bermaydimi? Individual yondashuv uchun avvalo psixologik va pedagogik bilimlar, shuningdek esa tarbiya jarayonida bolalarni kuzatish uchun maxsus vaqt va psixologik tahlil o'tkazish kerak.

Ba'zi nohush tarbiyaviy omillar o'zbek oilasida, xususan ko'pbolali o'zbek oilasida uy xo'jaligini yuritish bilan bog'liq. Ko'p o'zbek oilalarida uy ishlarini qiz bolalar bajarishadi, o'g'il bolalar esa bu vazifalardan deyarli ozod etilganlar. Bu holat keyinchalik o'g'il bola xarakterida oiladagi muomalasiga xalaqit beruvchi odatlarni paydo qilishi mumkin. Ba'zan esa bolalar uy yumushlariga haddan ortiq vaqt ajratishadi. Bu ham ularning ta'lim olishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ba'zan o'zbek oilalarida ota-onalar bolalarining o'qishiga umuman befarq bo'lishadi, ularga uy vazifalarini bajarishda amaliy yordam berishmaydi. O'zbek oilalarida bola uy vazifalarini kechqurun-barcha oila a'zolari to'planishganda qilish odat bo'lgan. Bu vaziyatda ko'pgina chalg'ituvchi omillar ham paydo bo'ladi-televizor ko'rish, oila a'zolarining o'zaro suhbatlashishi qilishi, uy yumushlarini bajarish talabi. Ko'pgina oilalarda bolalarining o'qishi uchun sharoitlar bor, biroq ular har doim ham yaxshi jihozlanmagan bo'ladi. Bu borada aksariyat ota-onalar pedagogik maslahatlarga ehtiyoj sezadilar. Ularni bolalarga yordam berishning aniq usullari bilan tanishtirish lozim.

O'zbek oilalaridagi yigit-qizlarning ijtimoiy moslashuvigasiga xalaqit beruvchi omillarga qizlarni oilaviy hayot uchun yigitlarni esa mehnat, kasb uchun noto'g'ri tayyorlashni kiritsak bo'ladi. Ayol kishidan malakaviy va kasbiy faollikni, erkak kishidan esa o'z xizmat va oilaviy majburiyatlarini bajarishni talab qiluvchi hozirgi kunda bu an'analarning saqlanib qolishi zamonaviy ijtimoiy talablarga zid keluvchi hodisadir. Bu hodisa ijtimoiy tarbiya va oilaviy tarbiya o'rtasida kelishmovchiliklar borligidan guvohlik beradi. Bunaqa oilalarning salbiy ta'sirini bartaraf etish oilani shaxs ijtimoiylashuvining asosiy omili sifatida mukammallashtirishni talab qiladi. Bu masalaning muhimligi kadrlar tayyorlash milliy dasturida ilgari surilgan ta'lim-tarbiya jarayoni talablari bolalar tarbiyasiga nafaqat maktabda balki, oilada ham o'z talablarini qo'yganligi bilan katta ahamiyatga ega bo'lmoqda.

SHu bilan birga bir qator o'zbek pedagog olimlari aynan ko'pbolali oilalarda bolalar tarbiyasi uchun qulay sharoitlar mavjud deb hisoblashadi. Avvalo, ko'pbolali oila pedagogik munosabatda qulay bo'lgan yosh tuzilmasiga ega. Bir nechta bola mavjud bo'lganida ota-onalarning g'amxo'rliqi ham ular orasida teng taqsimlanadi. Katta oilada bola yoshligidanoq jamoaviy munosabatlarga kirishadi. Katta va kichik boalar o'rtasida turli o'zaro munosabatlar shakllanadi. Ko'pgina ota-onalar ko'pbolali oilalarda bolalarni tarbiyalash oson, chunki bunda katta farzandlar yordam berishadi deyishadi. Ko'pbolali oilalardagi tarbiyaning eng muhim omillari muomula muhiti, birgalikdagi mehnat, jamoaviy tashabbus, ota-onalarning talabchanligi, bolalar yoshini inobatga olish hisoblanadi. Bunaqa oilalar farzandlari axloqiy hislatlarining shakllanganligi, mehnatsevarligi, mehribonligi, to'g'riligi, mustaqilligi, ishbilarmonligi bilan ajralib turishadi. Katta oilada mustahkam va tabiiy bolalar jamoasi shakllanib, unda bu jamoa a'zolari birgalikda g'amxo'rlik ko'rsatishadi, boshqa a'zolar oldida mas'uliyatli ekanliklarini his etishadi.

SHunday qilib o'zbek oilasining ko'pbolalik omili bola tarbiyasiga umuman olganda ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Oilaning ijtimoiy maqomi

Oilaning jamiyatda moslashuvining ko'rsatgichi uning ijtimoiy maqomi hisoblanadi, ya'ni oilaning bugungi kundagi holati. Oila maqomi oila a'zolarining individual tavsiflari majmuasidan shakllanadi. Oilaning to'rtta maqomi mavjud bo'lib, ular: ijtimoiy- iqtisodiy, ijtimoiy-ruhiy, ijtimoiy-madaniy, vaziyat-rol maqomlaridir.

Ijtimoiy-iqtisodiy maqom-oilaning moddiy holatini belgilaydi. Bu oila daromadlari, yashash ko'rsatgichlarini o'z ichiga oluvchi moddiy ta'minotlanganlikdir. Daromadlar yuqori, o'rta va past bo'lishi mumkin.

YUqori-daromad va yashash sharoitlari darajasi nafaqat maishiy ehtiyojlarni qondirish imkoniyatini beradi, balki boshqa xizmatlardan foydalanishga ham zamin yaratadi.

O'rta-holat minimal ijtimoiy ehtiyojlarni qondira oladi, biroq dam olish ta'lim va boshqa xizmatlardan foydalanishga ham zamin yaratadi.

Past-daromad va yashash sharoitlari darajasi belgilangan me'yorlardan past, ovqat, kiyim-kechak, yashash joyi to'lovi kabi masalalarda ham muammo chiqib turadi.

Psixologik (ruhiy) maqom-bu oilaning psixologik iqlimi. YAxshi iqlim emotsional yaqinlik, hamkorlik, teng huquqlilik bilan xarakterlanadi. Yomon, noxush iqlim esanizojan-jallar ko'pligida emotsional noqulayliklarda namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy-madaniy maqom-ta'lim darajasi, yurish-turish madaniyati, an'nalarni saqlab qolish va o'tkazish vazifasi, qiziqishlarning keng doirasi, rivojlangan ma'naviy ehtiyojlar, dam olish va maishiy hayotning birgalikdagi shakllari.

Vaziyat-rol maqomi-bolaga munosabat xarakteri_____?_____.

Oilaning ijtimoiy moslashuv bo'yicha tadqiqot o'tkazish uchun ijtimoiy pedagogika uning xususiyatlarini bilishi, ularga baho berish lozim. A. Q. Minavarovning⁵ fikricha oilaning tarbiyaviy funksiyasining darajasi uch yo'nalishda bo'luvchi uning tuzilmasiga bog'liq.

Bu yo'nalishlar demografik-ko'pbolalik, kambolalik, ikki yoki uch avlodning birgalikda yashashi, ota-onalarning ikkalasini ham bo'lishi, oila a'zolarining ta'lim olganliklari darajasi, bolalarni tarbiyalashda vazifalarni taqsimlash, oila tarbiyasining o'ziga xosligi, shuningdek oilaning milliy xususiyatlari ham inobatga olinadi.

Oila tipologiyasi ijtimoiy moslashuv darajasi bo'yicha farq qiluvchi to'rtta asosiy kategoriya asosida shakllanadi:

YAxshi oilalar-o'z vazifalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishadi, o'z bolasi ehtiyojlariga tez ko'nikishadi. Muammo paydo bo'lib qolsa ularga bir karra yordam ko'rsatish kifoya.

Tavakkalchi oilalarda adaptativ qobiliyatlar pastroq. Ular bola tarbiyasini qiyinchilik bilan eplashadi va ijtimoiy pedagog yordami va nazoratiga ehtiyoj sezadilar.

Muvaffaqiyatsiz oilalar hayotiy faoliyatning biror-bir sohasida past ijtimoiy maqomga ega bo'lib, ular o'zlariga yuklatilgan vazifalarni bajara olmaydilar, ularning adaptativ imkoniyatlari past, bola tarbiyasi jarayoni katta qiyinchiliklar bilan sekin kechadi. Bu oila turi uchun ijtimoiy pedagogning faol yordami zarur. Muammolari xarakteridan kelib chiqib pedagog ularga ta'lim, psixologik yordamlar ko'rsatadi.

/ayri ijtimoiy oilalar-bu oilalar tubdan isloh qilinishi lozim. Bu oilalarda ota-onalar g'ayriaxloqiy va g'ayrihuquqiy hayot tarzini olib borishadi, yashash sharoitlari oddiy tozalik-gigiyenik talablarga javob bermaydi. Bolalar tarbiyasi bilan albatta hech

⁵ Минаваров А. К. Оилавий тарбия эффективлигини педагогик шарт-шароитлари. Т.: Фан. 1989 й, 17 б.

kim shug'ullanmaydi, bolalar nazoratsiz qolib ketishadi, rivojlanishda ortda qolishadi. Ijtimoiy pedagogni bu oilalar bilan ishlaganda huquqni muhofaza qilish organlari bilan yaqin hamkorlik asosida ish yuritishi darkor.

Ijtimoiy pedagogning oila bilan ish yuritishi

Ijtimoiy pedagog faoliyati oilani o'rganishdan boshlanadi. Oiladagi munosabatlarni o'rganish pedagogga oilada bolaning holatini tasavvur qilish imkonini beradi. Oilani o'rgangandan keyin ijtimoiy pedagog oldida oilada yangi munosabatlarni o'rnatish vazifasi turadi. Bu muammoni oilani turli klublar, maslahatlar, maishiy birlashmalar, bog', tamorqadagi ishga jalb qilish yo'li bilan hal qilsa bo'ladi.

Bolaning oilada tutgan o'rni haqida tasavvurga ega bo'lgandan so'ng ijtimoiy pedagog oila bilan birgalikda u uchun reabilitatsion dastur variantlarini ishlab chiqadi.

Ijtimoiy pedagog tomonidan **“oila xaritasi”**ni buzish amaliyoti ham mavjud. Unda oilaning har bir a'zosining tavsifi, tug'ilgan sanasi beriladi. SHuningdek oila maqomi, yashash sharoitlari, qo'shnichilik, oilaning diniy va milliy mansubligi aniqlanadi.

“Xarita”ning ilovasida **oilada bola tarbiyasini o'rganish deb nomlangan qismi ham mavjud, unda** ota-onalar bola bilan qancha vaqt va qanday o'tkazishadi, ularning umumiy ishlari nimalardan iboratligi, vaqtni ota-onalar o'z farzandlari haqida nimalar bilishlari haqidagi ma'lumotlar o'z aksini topadi. Masalan-bola nimaga qiziqadi, nimalarni o'qiydi, kimlar bilan do'stlashgan, uning sog'ligi qanaqa va sh.k. SHuningdek, bu jarayonda bolalarning ham ota-onalari haqida nima bilishlarini aniqlash juda muhimdir.

Bundan tashqari, ijtimoiy pedagog oiladagi barcha munosabatlar-kattalarning o'zaro munosabati, kattalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlarni inobatga olishi muhim hisoblanadi. Oilada hamkorlik mavjudmi yoki barcha munosabatlar kattalarning buyrug'i asosida quriladimi. Agar bola birinchi sinfga qatnay boshlasa, ijtimoiy pedagog bolaning holatini, kim bilan sizlashishi, unga nima yoqishi-yoqmasligini aniqlashi lozim.

Ijtimoiy pedagog birinchi navbatda, muvaffaqiyatsiz oilalar bilan to'qnash keladi. Bularga bola doimiy ota-onalar janjallarida yashaydigan, ota-onasi giyohvand bo'lgan oilalar kiradi. Zamonaviy sharoitlar bularga ishsiz oilalarni ham kiritib qo'ydi.

Ijtimoiy pedagog oilaning turli muammolari bilan duch keladi. Bular:

- kasal bolalar, nogiron bolalar,
- nogironlar, nafaqaxo'rlar, qariyalar,
- foxishabozlik,
- giyohvandlik,
- daydi bolalar,
- ota-onalarning ajralishlari.

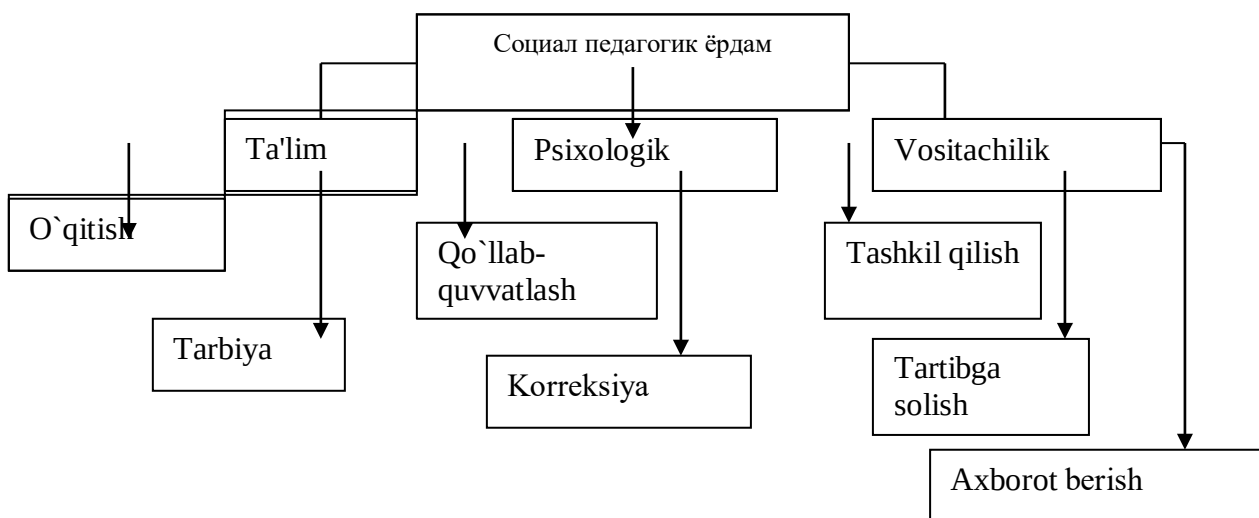
SHubhasiz, ijtimoiy pedagogning oiladagi birinchi vazifasi bu inqirozli vaziyatlarni hal qilishdir. Ijtimoiy pedagog oila bilan ish yuritishda uch asosiy rol o'ynaydi:

Maslahatchi-oilani ota-onalar va bolalarning o'zaro ta'sirining muhimligi haqida gapirib beradi, bola tarbiyasi bo'yicha pedagogik maslahatlar beradi.

Konsultant-oila qonunchiligi masalasi bo'yicha maslahat beradi, mavjud tarbiya metodlarini ma'lum qiladi, oilada bolaning me'yorida rivojlanishi va rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yaratish usullarini tushuntirib beradi.

Himoyachi-bola ota-onalari shaxsiyati (giyohvand, aroqxo'r, bolalarga yomon munosabat)ning to'liq degradatsiyasiga duch kelganda bolani himoya qiladi.

Ijtimoiy pedagogning oiladagi faoliyati uch asosiy ijtimoiy pedagogik yordam-ta'lim, psixologik, vositachilik yordamlaridan iborat.

Pedagogik yordam o'z ichiga ijtimoiy-pedagogik faoliyatning ikki yo'nalishini oladi: ta'lim olishda va tarbiya olishda yordam.

Ta'lim olishda yordam oilada vujudga kelayotgan muammolarni bartaraf etish va ota-onalarning pedagogik-madaniyatini shakllantirishga qaratilgan.

Ijtimoiy pedagog faoliyati quyidagi masalalar bo'yicha ota-onalarning keng yoritishni ko'zda tutadi:

- ota-onalarning bo'lajak farzandlarini tarbiyalashlari uchun pedagogik va ijtimoiy-biologik tayyorgarligi;
- bolalarda tengdoshlariga nisbatan adekvant munosabatni shakllantirishda ota-onaning o'rni;
- bola tarbiyasida shaxsiy namuna va ota-ona obro' e'tiborining ahamiyati,
- oilada turli avlodlarning o'zaro munosabati, bolalarga pedagogik ta'sir usullari, bolalar va kattalar orasida ijobiy munosabat shakllantirish.

Tarbiyada yordamlashish ijtimoiy pedagog tomonidan avvalo, ota-onalar bilan ularga maslahat berish orqali, shuningdek esa bola bilan maxsus tarbiyaviy holatlaryaratish orqali o'tkaziladi.

Ijtimoiy pedagogik yordamning psixologik yo'nalishi 2 komponentdan iborat: ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash va korreksiya (to'g'rilash).

Qo'llab-quvvatlash qisqa muddatli inqiroz davrida oilada yaxshi muhitni yaratishga qaratilgan turli shakldagi stress holatlarini boshdan kechirayotgan oilalarni psixologik qo'llab-quvvatlashni ijtimoiy pedagogning qo'shimcha psixologik ma'lumot bo'lganda amalga oshiriladi. Bundan tashqari bu ishni psixolog va psixoterapevtlar ham bajarishlari mumkin. Agar qo'llab-quvvatlash kompleks tarzida amalga oshirilsa nihoyatda foydali bo'ladi. Ijtimoiy pedagog oiladagi shaxslararo munosabatlarni, oilada bolaning tutgan o'rnini, oilaning jamiyat bilan aloqasini tahlil qilib muammoni o'rganadi, psixolog esa psixologik testlar va boshqa metodlar vositasida oila a'zolarining nizoga olib keluvchi ruhiy holatlarini aniqlaydi, psixiatr esa davolash bilan band bo'ladi.

SHaxslararo munosabatlarning korreksiyasi asosan oilada bolaga nisbatan ruhiy zo'rlik bo'lganda qo'llanadi. Ruhiy zo'rlik bola asab-ruhiy va jismoniy holatining buzilishiga olib keladi. YAqin-yaqingacha bu hodisaga yetarli e'tibor berilmagan. Bunaqa zo'rlikka bolani qo'rqitish, uni haqorat qilish, g'ururini poymol qilish, ishonchini oqlamaslik kiradi.

Ijtimoiy pedagog oiladagi munosabatlarni shunday korreksiyalashi lozimki, oilada tartib va intizomni ta'minlashga qaratilgan barcha choralar bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya talablariga asoslanishi lozim. Psixoterapiyadan farqli o'laroq korreksiyaoila ichidagi nizolarni ochib ko'rsatadi. Uning maqsadi oila a'zolariga ular o'rtasidagi munosabatlarni bilishga ko'maklashishdir.

Ijtimoiy pedagogik yordamning vositachilik yo'nalishi uch komponentdan iborat: tashkil qilishga yordam, tartibga solishga yordam va axborot berishga yordam.

Tashkil qilishga yordam oilaviy dam olishni tashkil qilishga qaratilgan. Oilaviy dam olish o'z ichiga xayriya auksionlari o'tkazish, oilaviy bayramlar, tanlovlar, uy xo'jaligini yuritish bo'yicha kurslar tashkil qilishdan iborat.

Tartibga solishga yordam berish muayyan oilaning muammosini hal qilish bo'yicha turli muassasa va xizmatlarni faollashtirishdir. Bunday muammolarga:

1. Bolani tarbiyalash uchun boshqa oilaga topshirish,
2. Bolalikka olish,
3. Bolalarni bolalar uylariga joylashtirish kiradi.

Axborot berishga yordam oilani ijtimoiy himoya masalalari bo'yicha axborot bilan ta'minlashga qaratilgan va konsultatsiya shaklida o'tkaziladi. Masalalar maishiy, oilaviy, mehnat, fuqorolik, nafaqa qonunchiligi, bolalar, ayollar, nogironlar huquqlari, shuningdek oilaviy nizolarga tegishli bo'lishi mumkin.

Oilada ijtimoiy pedagogik yordam shakllari

Oilada ijtimoiy pedagogik yordam shakllari muhtojlarga ijtimoiy pedagogik yordam uzoq muddatli va qisqa muddatli ish shakllaridan iborat bo'ladi.

Qisqa shakllar ichidan olimlar o'zaro munosabatlarning intervent va muammoli modellarini ajratishadi.

Oilalar bilan ish yuritishning *intervent modeli* inqirozli holatda bevosita yordam ko'rsatishni ko'zda tutadi. Bu inqirozlar oilalar hayotidagi o'zgarishlar yoki tasodifiy noxush holatlarga bog'liq bo'lishi mumkin.

Inqirozli holatga qaysi muammolar sabab bo'lganidan qat'iy nazar ijtimoiy pedagogning vazifasi bevosita emotsional yordam ko'rsatish orqali stress holatining ta'sirini yumshatish va oilalar kuchlarining inqirozini bartaraf etishga qaratilishdir.

Bu holatdagi yordam psixologik, axborot va vositachilik xarakteriga ega bo'lishi mumkin.

Muammoli model ham qisqa muddatli ish shakliga tegishli bo'lib, uning muddati to'rt oydan oshmaydi. Muammoli model oiladagi amaliy vazifalarni yechishga qaratiladi, ya'ni model markazida shunday talab turadiki, yordam ko'rsatuvchi mutaxassis shaxslar o'z harakatlarini oiladagi muammolarini yechishga yo'naltirishlari kerak. Bu model muayyan holatlarda aksar muammolarni odamlarni o'zlari xal qilishlariga asoslanadi. Ijtimoiy pedagogning asosiy vazifasi aynan shunday holatlarni yaratishdir, muammoli modelning yetakchi metodi yordam ko'rsatuvchi ijtimoiy pedagog va oilalar o'rtasida

shartnoma tuzilishidir. SHartnoma tuzilayotganda oilaning vazifasi oldinda turgan faoliyatning maqsad va vazifalarini aniqlashdir. Ijtimoiy pedagogning vazifasi esa bu maqsad va vazifalarning amalga oshishi uchun yetarli bo'lgan muddatni belgilash.

SHuni ta'kidlash joizki, ijtimoiy pedagog va oila o'rtasidagi shartnoma biznes yoki nikoh shartnomasiga o'xshamaydi. Bu holatda tomonlar moddiy emas, balki axloqiy majburiyatlarga ega bo'lishadi va bu rasmiy hujjat bilan tasdiqlanadi. SHartnoma bo'yicha hamkorlik oilani shartnoma shartlarini ishlab chiqishda, qarorlar qabul qilishda faol ishtirok etishini ta'minlaydi. O'smirlar va o'spirinlar bilan ishlashda shartnomaning tuzilishi ularning mutaxassis bilan munosabatlariga jiddiy xarakter berishi bilan ijobiy jihatlarga ega.

Asosan xorij amaliyotida qo'llaniladigan uzoq muddatli ish shakllari *psixoiijtimoiy yondashuvga* asoslanishadi va to'rtoydan ortiq vaqtni talab qiladi.

Psixoiijtimoiy yondashuvning asosiy vazifalari biror bir vazifani bajarishga odatlantirish qilish orqali oilaviy tizimni o'zgartirish, oilaga ta'sir qiluvchi boshqa ijtimoiy tizimlardagi holatlarni o'zgartirishdan iborat. Aynan ijtimoiy pedagogik yordamsharoitida patronajning qo'llanilishi maqsadga muvofiq. Patronaj- ijtimoiy pedagogik ish shakllaridan bo'lib, unda ijtimoiy pedagog tashhiz, nazorat va reabilitatsiya maqsadlarida oilaga tashrif buyuradi. Bu esa oila bilan uzoq muddatli aloqalarni ushlab qolishga zamin yaratadi. Patronaj oilani uning tabiiy sharoitlarida kuzatishga imkonberadi. Patronajning o'tkazilishi bir qancha tamoyillarga amal qilishni talab qiladi. Bular:yordamni ixtiyoriy qabul qilish, konfidensiallik va boshqalar. SHuning uchun oilani avvaldan tashrif to'g'risida xabardor qilish lozim.

Patronajlar tanlangan ish strategiyasiga qarab doimiy va bir martalik bo'ladi. Doimiy patronajlar avvalambor g'ayri ijtimoiy oilalarga nisbatan qo'llanilishi lozim.CHunki ularni doimiy nazorat qilish intizomga chaqiradi. SHu bilan birga vujudga kelayotgan inqirozli holatlarni aniqlash imkonini beradi.

Patronaj bilan bir qatorda ijtimoiy pedagogik faoliyatda oila bilan ish olib borishning muhim shakllaridan biri–bu konsultativ suhbat o'tkazishdir. Konsultatsiya asosan hayotiy masalalarni hal qilishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan sog' odamlarga mo'ljallangan. YAkka tarzdagi konsultatsion suhbatlar bilan bir qatorda oila bilan ishlashning jamoaviy shakllari-treninglar ham o'tkazilishi mumkin.

Ijtimoiy pedagogik trening amaliy psixologiyaning jamoaviy psixologik ish olib borishni faol metodlaridan foydalanishga asoslangan sohasi sifatida ta'riflanadi.

SHuni ta'kidlash joizki, bugungi kunda o'tkazilayotgan trening dasturlarining maqsadlari kengaydi va trening faqatgina amaliy psixologiya sohasi bo'libgina qolmay, ijtimoiy pedagogika, ta'lim tizimida ham o'z o'rniga ega bo'ldi. Trening bir qancha indevidual va jamoaviy ish olib borish usullarining uyg'unlashuvi bo'lib, ota-onalarning psixologik, pedagogik savodxonligini oshirish muammosini xal qilishning eng istiqbolli usullaridan biriga aylandi. Bu muammo so'ngi o'n yilliklar davomida o'z global ahamiyatini yo'qotmayapti. Ayniqsa ruhiy va jismoniy nuqsonli farzandli oilalarda bu muammo nihoyatda keskindir.

Jamoaviy usullar ota-onalarga bir-birlari bilan tajriba almashishi, savollar berishi va guruhda qo'llab-quvvatlanish imkonini beradi. Bundan tashqari axborot almashinuvida yetakchilik rolini bajarish faollikni oshiradi. YUqoridagi usullar-konsultativ suhbat, trening ommabop hisoblanib ham qisqa muddatli ham uzoq muddatli shakllarda qo'llaniladi.

Oiladagi ijtimoiy pedagogik faoliyat tizimli yondashuvga asoslangan taqdirdagina samarali bo'lishi mumkin. U demografiya, ijtimoiyoyiya, ijtimoiy psixologiya,

pedagogika (oilaning tarbiya funksiyasi), huquq, iqtisod (oilalar byudjeti), etnografiya, tarix va falsafa ma'lumotlarini o'rganishni va ulardan foydalanishni ko'zda tutadi.

SHunday qilib, zamonaviy sharoitlarda oilalar turli bilim sohalari: ijtimoiy pedagogika, ijtimoiy ish, sog'liqni saqlash va boshqalarning markaziy ob'ektlaridan biriga aylanmoqda. Chunki har bir jamiyatning kelajagi o'sha jamiyatdagi oilalardagi muammolarni xal qilishga bog'liq.

OTA-ONA QARAMOG'IDA BO'LMAGAN BOLALAR BILAN IJTIMOIY PEDAGOGIK ISH YURITISH

Har qanday davlatda, har qanday jamiyatda ham ota-onasi qaramog'isiz bolalar bo'lgan, bor va bo'ladi ham. Bu holatda jamiyat va davlat bu bolalarning rivojlanishi va tarbiyalanishi mas'uliyatini o'z bo'yniga oladi.

Internat turidagi muassasalarda bola muammolarining o'rganish bilan shug'ullanayotgan pedagog va psixologlar shuni aniqlashdiki hayotning ilk davrlaridanoq yaqinlaridan ajralib qolish bolaning keyingi taqdirini oldindan belgilab berar ekan. Onasidan ayrilish va umuman yaqinlaridan ayrilib qolish bolalar rivojida katta ta'sir ko'rsatadi.

Bolalik insonning ruhiy bardoshliligi, hayotga qiziqishini, maqsadga intiluvchanligini ta'minlovchi asosiy xislatlarning shakllanish davridir. Bu ma'naviy xislatlar betartib shakllanmaydi, ular ota-ona mehri sharoitida, oilalar bolaga o'zi va boshqalar uchun mas'ul bo'lish, bировga kerakligini sezish sharoitida shakllanadi.

Ota-onasini yo'qotgan bola bu haqiqatdan ham fojeali olamdur. Ota-onaga ega bo'lish ehtiyoji bolaning eng kuchli ehtiyojlaridan biri.

Ijtimoiy yyetimlik muammosi aksariyat rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarga xos muammo hisoblanadi.

Yetimlikning barcha sabablarini sanab o'tish mushkul, chunki bu turli fan sohalari (tibbiyot, psixologiya, ijtimoiyoygiya, pedagogika va boshqalar) olimlarishug'ullanayotgan ko'p aspektli muammodir. Biroq asosiy 3 ta sababni ajratib ko'rsatsak bo'ladi:

1. Ota-onalarning (odatda onalarning) o'z vyaga yetmagan bolasidan voz kechish asosan go'daklik davridagi boladan
2. Uning ota-onasidan ota-onalik huquqini olib qo'ygandan so'ng bolani oiladan majburan ajratib olish
3. Ota-onalarning vafoti.

"Yetim" va "ijtimoiy yetim" degan tushunchalar bir-biridan farqlanadi. yyetim bolalar bu 18 yoshgacha ota-onasining biri yoki ikkovi vafot etgan bo'ladi. ijtimoiy yyetim-biologik ota-onaga ega bo'lgan, biroq ular turli sabablar uning tarbiyasi bilan shug'ullanmaydigan bolalar. Bu holatda unga g'amxo'rlik qilishni davlat va jamiyat o'z bo'yniga oladi.

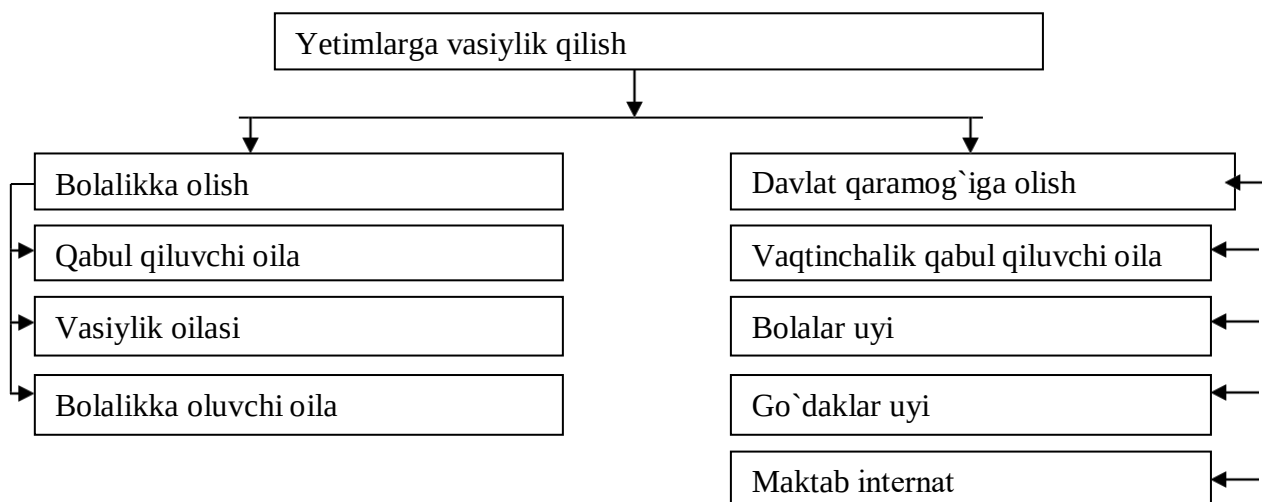
SHunday qilib ota-onalar qaramog'isiz qolgan bolalarga ota-onalari:

- vafot etgan;
- ota-onalik huquqidan mahrum bo'lgan;
- bedarak yo'qolgan;
- muomalaga layoqatsiz;
- axloq tuzatish koloniyalarida jazo o'tayotgan;
- jinoyat sodir etishda ayblanib, xibsda bo'lgan;
- bola tarbiyasidan bo'yin tovlayotgan;
- bola vaqtincha joylashtirilgan shifo, ijtimoiy maskanlardan uni olib ketmayotgan bolalar kiradi.

Ularni boqish, ta'lim berish, himoyalash uchun qonun bilan belgilangan vasiylik shakllari mavjud.

Vasiy deganda muomalaga layoqatsizlarni shaxsiy va mulkiy huquqlarini qo'riqlovchi shaxs tushuniladi.

Yetim bolalarga vasiylik qilish ikki yo'l bilan amalga oshiriladi-bolalikka olish yoki davlat qaramog'iga topshirish.

Davlat qaramog'iga olishi-bolalikka olinmagan yyetim-bolaga uni maxsus muassasalarga joylashtirish orqali tarbiyasi va rivojlanishi uchun sharoitlar yaratib berish. Bola vaqtinchalik qabul qiluvchi oila, bolalar va go'daklar uyi, maktab-internetga joylashtirilishi mumkin.

Qabul qiluvchi oila bilan ijtimoiy pedagogik faoliyat yuritish

Bolalikka olingan bola turli xildagi qabul qiluvchi oilalarga-bolalikka oluvchi oila yoki vasiyat oilaga borib qolishi mumkin. Ular o'rtasidagi farq shuki birinchi holatda bolani qarindoshlari topib olishadi, ikkinchisida, oila vazifasini bolaga qarindoshlik aloqalari bo'lmagan shaxslar bajaradi.

Vasiy oila sud qarori asosida aniqlanadi. Vasiy vazifalariga bolani tarbiyalash va rivojlantirish, uni huquqlarini himoya qilish kiradi. Vasiy bola egaligida bo'lgan ko'char va ko'chmas mulklardan foydalanish va ularni saqlab qolishni ta'minlaydi. Biroq o'zi bu mulkdan foydalanish huquqiga ega emas.

Bolalikka oluvchi oila bolaning yuridik jihatdan yangi oilasi hisoblanadi. Bola u oilaning familiyasini olishi mumkin. U oila unga boshqa ism ham berishi mumkin. Bolalikka olingan bolaning barcha huquq va majburiyatlari o'z bolalarining huquq va majburiyatlariga tenglashtiriladi.

Bolalikka olish bir nechta bosqichda o'tishi mumkin: avval bolaga shu mintaqada yangi ota-ona topishga harakat qilishadi, agar buning imkoni topilmasa unda bolalikka oluvchilarni davlatdan tashqarida qidirishadi.

Bolalikka oluvchi oilaning yana bir turi mavjud:
-vaqtinchalik qabul oilasi. Bu bizning jamiyatimiz uchun yangi hodisadir. Bunaqa oila bola shoshilinch tarzda oilasidan judo qilinsa (turli sabablar asosida; o'z oilasida inqirozli vaziyat, o'lim va boshqalar) zarur bo'lib qoladi.

Vaqtinchalik qabul qiluvchi oila bolalikni himoya qilish shakllaridan biri sifatida bir qator rivojlangan davlatlarda keng tarqalgan. Biroq bizning davlatda bunday oila keng tarqalmadi. Bu bizning davlatda kechayotgan iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy islohatlar

bilan bog'liq. Aholining turmush darajasi yetarli darajada yuqori emas. SHuning uchun kamdan-kam holatlarda oilalar o'zlariga bu vazifani olishadi.

Qabul qiluvchi ota-ona bolali oilalar, bolasiz oilalar, to'liqsiz oilalar, yakka shaxslar bo'lishi mumkin. Odamlarni bolani o'z oilasiga qabul qilishga undovchi bir qator sabablar mavjud. Ular:

- fiziologik sabablarga ko'ra o'z bolasi bo'lmagan holatda bolali bo'lish xohishi;
- o'z bolasining vafot etishi;
- yaqin qarindoshlarining vafot etishi;
- o'z bolalari ulg'aygach yana bolali bo'lish xohishi;
- jamiyatda muhtoj bolalarga rahmdillik hissi;
- yolg'izlik hissi;
- diniy sabab va boshqalar.

Vaqtinchalik qabul oilasi professional mutaxassislar oilasi bo'lgani bilan vasiylik oilasidan farq qiladi. Agar xorij tajribasiga murojaat qilsak, uning bir nechta belgilarini aniqlasak bo'ladi; bunday oilaning psixologik-pedagogik tayyorligiga mos tushuvchi malakaning mavjudligi, bu oila xizmatlariga haq to'lanishi; bolaning oilada bo'lish vaqti qabul qiluvchi ota-onaning ish staji muddati hisoblanishi va boshqalar.

Bola vaqtincha qabul qiluvchi oilada uning keyingi taqdiri xal bo'lgunga qadar yashaydi: o'z oilasiga qaytishi, bolalar uyi, internat yoki boshqa muassasaga yuborilishi. Bolaning o'z oilasiga qaytib kelishi bola oiladan ajratib olingan sabablarning bartaraf etilishini ko'zda tutadi. Bular ota-onasining davolanishi, oila inqirozining tugashi va boshqalar.

Bolaning bu oilada bo'lish bir oydan bir necha yilgacha cho'zilishi mumkin. Bolaning qabul qiluvchi oilada qisqa muddatli bo'lish o'z oilasida inqirozli holatda, to'satdan ota-onasidan judo bo'lganda bolaga shoshilinch yordam ko'rsatilishini anglatadi. Bolaning qabul qiluvchi oilada uzoq muddat bo'lishi bola o'z oilasining uzoq reabilitatsiya jarayoni yoki boshqa sabablar bilan izohlanishi mumkin.

Vaqtinchalik qabul oilasiga kelayotgan bolalar kontingentining murakkabligini (ijtimoiy qarovsiz, kasallik, jismoniy va ruhiy nuqsonlar) inobatga olib oilalarda bu bolalarning normal rivojlanishi uchun alohida sharoitlar, g'amxo'rlik yaratilishi lozim. Bular bolaga boshdan kechirgan qiyin vaziyat bilan bog'liq stress holatidan chiqishga yordam beradi. Bunday oilaning asosiy maqsadi-biologik ota-onalar bilan aloqalarni ushlab turish va bolani o'z oilasiga qaytarib berish. Agar bolani o'z oilasiga qaytarishning imkoniyati bo'lmasa unda uning keyingi taqdiri borasida sud qarori chiqmaguncha vaqtinchalik qabul oilasida bo'lib turadi. Aslida bunday oila biologik oilada biror-bir inqirozli vaziyat yuzaga kelganda "tez tibbiy yordam" vazifasini bajaradi.

Qabul qiluvchi oila institutining joriy qilinishi avvalambor bunday oilalarni tanlab olish, ularni bu faoliyatga tayyorlashning effektiv mexanizmini ta'minlaydigan normativ-huquqiy bazaning yaratilishini talab qiladi.

Qabul qiluvchi oilalar va ular vazifalarining farqlanishiga qaramay ijtimoiy pedagogning bu oilalar bilan ish yuritishini belgilab beruvchi bir qator umumiy qoidalarni ajratsak bo'ladi. Bu faoliyatni bir qator bosqichlarga ajratsak bo'ladi: oilalarni tanlash, ota-onalarni o'qitish, bolalar ta'lim-tarbiyasi masalasi bo'yicha faoliyatlarining patronajini o'tkazish va boshqalar. SHuningdek, ijtimoiy pedagogning faoliyati doim boshqa mutaxassislar- ijtimoiy ishchilar, shifokorlar, psixologlar, defektologlar bilan hamkorlikda bo'ladi.

ijtimoiy pedagogik faoliyat har qanday boshqa faoliyat kabi faoliyat maqsadi, sub'ek va ob'ekti, funksiyalari, tashkil qilish metodlari va usullari bilan aniqlanadi.

Qabul qiluvchi oila bilan ijtimoiy pedagogik ish yuritishning maqsadi-oilada bolani normal tarbiyasi va rivojlantirish. Uning sub'ektlari yuqorida sanab o'tilgan mutaxassislardir.

Faoliyat ob'ekti oila va bola hisoblanadi. qabul qiluvchi oila bilan ijtimoiy pedagogik ish yuritishni bir nechta bosqichlarga ajratib, bu bosqichlarda ijtimoiy pedagog faoliyatining funksiyalarini belgilasa bo'ladi.

ijtimoiy pedagogik faoliyat bosqichlari	ijtimoiy pedagog faoliyati vazifalari	ijtimoiy pedagogik faoliyat metodlari
1 Qabul qiluvchi oilani qidirish	Axborot berish	Anketa so'rovlari o'tkazish, suhbat, intervyu
2 Bo'lg'usi qabul qiluvchi ota-onalarni o'rganish	Tashhiz qo'yish (ilk)	Anketa so'rovlari o'tkazish, suhbat
3 Bola bo'lgan muassasa va oilalarga tashrif buyurish (bolalar uyi, inqirozli oila)	Vositachilik	Kuzatuv, suhbat
4 Bo'lg'usi qabul qilish oilani o'rganish	Tashhiz qo'yish (guruhlashgan)	Test o'tkazish, suhbat, hujjatlarni o'rganish
5 Ilk ta'lim. Ma'ruza, hikoya, suhbat, videofilmlar	Ta'lim berish	Ma'ruza, suhbat, kuzatuv, mashg'ulotlar
6 Bolani oilaga joylashtirish, ota-onalarga chuqur ta'lim berish	Patronaj	

Birinchi bosqich qabul qiluvchi ota-onalarni qidirish bilan bog'liq. Bu mas'uliyatni bo'ynilariga olmoqchi bo'lgan shaxslar ariza bo'lib unda o'z familiya, ismlari, yashash manzili, uy telefoni, bolalarining yoshi, qaysi jinsdagi va necha yoshli bola olmoqchiligi, bola bilan qancha muddat birga bo'lishlari va boshqalar ko'rsatilgan bo'ladi. Bu bosqichda ijtimoiy pedagog axborot funksiyasini bajarib, boshqa mutaxassislar bilan birgalikda so'rovnoma o'tkazishadi.

Ikkinchi bosqichda ariza topshirgan nomzodlarga anketa yoki boshqa bir hujjatni to'ldirishni taklif qilishadi. Unda bo'lajak ota-onalar oila tarixini bayon etishadi. O'z turmush tarzlarini, oila a'zolarining diniy mansubligini, turmush o'rtoqlarning sog'ligi holatini, moddiy holatlarini, oilaga bola qabul qilish sabablarini xarakterlab berishadi. Anketa yoki axborot xaritasini ijtimoiy pedagog yana o'sha mutaxassislar bilan birgalikda ishlab chiqadi. SHunday qilib potensial qabul oilasining oldindan tashhizqo'yiladi.

Uchinchi bosqich oila, bolalar uyi yoki bola joylashgan boshqa muassasaga ilk tashrifdan iborat. Bu bosqichda ijtimoiy pedagog bola hamda qabul qiluvchi oila o'rtasida vositachilik vazifasini bajaradi. U bolani kuzatadi, uning tarbiyasi bilan shug'ullanayotgan shaxslar bilan suhbatlar o'tkazadi.

To'rtinchi bosqich oila va uning atrofdagilarni yaxshilab o'rganishni talab qiladi (chuqurlashgan tashhiz). ijtimoiy pedagog bo'lajak ota-onalar tomonidan to'ldirilgan anketa va ariza bilan tanishib chiqib, bevosita oila bilan tanishadi, oila a'zolari bilan suhbatlar o'tkazadi, undagi pedagogik iqlimni, oila a'zolarida yomon odatlar borligini va boshqa jihatlarni aniqlaydi. So'ngra ijtimoiy pedagog boshqa mutaxassislar bilan birgalikda oilaning yaqin atrofdagilarini (qo'shnilar, hamkasblar, do'stlar) o'rganib chiqadi. Bu suhbat yoki maxsus ishlab chiqarilgan anketalar yordamida bajarilishi mumkin.

Beshinchi bosqich bo'lajak ota-onalarning ilk o'qitish bilan bog'liq bo'lib, unda 2-3 kun mobaynida bola joylashgan muassasada nazariy bilimlar amaliy malaka oshirish o'tkaziladi. Bunda ijtimoiy pedagog ta'lim beruvchi funksiyasini bajaradi, kirish kurs dasturini ishlab chiqadi.

Oltinchi bosqich bolani qabul qiluvchi oilaga topshirish bilan bog'liq. Bu holatda asosiy faoliyat vasiylik va adliya organlari tomonidan bajariladi. Bolani oilaga topshirgan vaqtdan boshlab ijtimoiy pedagog patronaj o'tkazish funksiyasini bajaradi. Bolaning qabul qiluvchi oilasiga adaptatsiyasi boshlanadi. Bu esa ham bola ham ota-onalargamuammolar tug'diradi. SHuning uchun bu bosqichda kirish kursining davomli bo'lishi ota-onalarni o'qitishning chuqurlashtirilgan kursi o'tiladi. ijtimoiy pedagog boshqa mutaxassislar bilan birgalikda yangi dasturni ishlab chiqadi. Qabul qiluvchi oilada ota-onalarni o'qitish mazmuni ko'p holatlarga bog'liq-bolani qanday oila bolalikka oldi (ko'pbolali, bolasiz, ota-ona bir kishi hisoblanadigan), qabul qiluvchi ota-onaning yoshi, bolalikka olishga undagan sabablar, oilaga qabul qilishgan bolaning shaxsiyati (yoshi, jinsi, biologik ota-onalarining bor-yo'qligi).

Davlat qaramog'i muassasalarida ijtimoiy pedagog faoliyati

Bolalarning asosiy ijtimoiy muammolari ularning psixofiziologik maqomi va ular yashayotgan jamiyatning ob'ektiv holatidan kelib chiqadi. Haqiqiy, uyg'un oila hayotini ko'rmagan bolalar juda kam holatda to'liq oilaviy munosabatlarni qura olishadi. Bunday sharoitlarda ijtimoiy muhim qadriyatlar-oila, nikoh, bolalar, ota-onalarning qadriya pasayadi.

So'nggi yillarda oilaviy aloqalar tuzimi ishda ham inqirozli o'zgarishlar ro'y berdi, chunki aksariyat ota-onalar bolalarini nafaqat ijtimoiy, balki fiziologik jihatdan ham ta'minlay olmadilar. Kambag'allik va uning oqibatlari bola, o'smir olamini vayron etadi, chunki uning ota-onasi, tabiiy himoyachilari bolaning barcha ehtiyojlarini qondirishga qurbi yetmaydi.

Qarovsiz qolgan bolalar-oilaviy aloqalarning barbod bo'lishi natijasidir. Ijtimoiy yyetimlar soni borgan sari oshib bormoqda. shuning uchun davlat birinchi navbatda bolani oilada saqlab qolish va u davlat muassasasiga tarbiyalash uchun topshirishni oldiniolishga barcha kuchini ishga solmoqda. agar bolani oilada saqlab qolish iloji bo'lmasa, u uchun yangi oila qidiriladi. Biroq bolani yangi oila yoki tarbiya muassasasiga topshirayotganda bolaning etnik guruhi, mahalliy an'analari bilan bog'liq muhitda qolishi uchun barcha narsa qilinadi.

Har bir davlatda bola tarbiyasi va rivojlanishiga tegishli ijtimoiy qarorlar tizimi tuzilmoqda va mustahkamlanmoqda. ularni quyidagi variantlarni kirgizsak bo'ladi: bolani o'z oilasida saqlab qolish, o'z oilasiga qaytarish, davlat ichida bolalikka olish, boshqa davlatda bolalikka olish, maxsus tarbiya muassasalariga topshirish.

Agar bola bolalikka olinmasa yoki qabul qiluvchi oilaga topshirilmasa unda uning tarbiyasi va rivojlanishi bilan davlat muassasalari shug'ullanadi.

Go'daklar uyida 3 yoshgacha bo'lgan tashlandiq bolalar, tug'ma yyetimlar tarbiyalanadilar, keyinchalik ular yoki bolalikka olinadilar yoki bolalar uyi hamda maktab internatlarga o'tishadi. Bolalar uyining maktab internatdan asosiy farqi uning tarbiyalanuvchilari shu atrofda maktablarda ta'lim olishadi, maktab-internat tarbiyalanuvchilari esa o'sha muassasaning o'zida ham yashashadi ham ta'lim olishadi.

O'z oilasidan boshqa joyda ulg'ayayotgan bola-doimo g'ayitabiy hodisadir. Go'dak hayotining ilk haftalarida hayotga eng qulay sharoitlarda onasiz tarbiya 90% holatlarda uning rivojlanishining buzilishiga olib keladi. Internat turidagi muassasalarda tarbiyalanayotgan bolalar ruhiy va emotsional deprivatsiyadan azob chekishadi, sensor

jihatdan och qolishadi, ular real hayotdan ajratib olinganlar. Bolalar uylari, maktab-internatlarini deyarli barcha tarbiyalanuvchilari ruhiy jarohatniboshdan kechirishgan, bu esa ularning rivojlanishi uchun yomon oqibatlariga olib kelishi mumkin. Bunday bolalar chuqur ijtimoiy pedagogik qarovsizlik holatida bo'lishadi. Ijtimoiy tarbiya sharoitlari, emotsional-shaxsiy aloqalarning sustligi, oilaviy hayotning imitatsiyasi ijtimoiy infantilizm, kommunikativ muammolarni keltirib chiqaradi.

Bu vaziyatda go'daklar uylari, bolalar uylari, maktab-internatlar nafaqat ta'lim-tarbiya funksiyalarini bajarishga qaratilganlar, ular bolaning normal ijtimoiylashuvi, uning to'liq rivojlanishini ta'minlashadi, nuqsonlarini to'g'irlashadi, tarbiyachilarning huquqiy va psixologik himoyalarni ta'minlashadilar. Bu faoliyatda bolalar va o'smirlarning psixologik xususiyatlarini yaxshi tushunadigan ijtimoiy pedagog o'z o'rniga ega.

Go'daklar uyida tarbiyalash xususiyatlari

Go'daklar uyi yosh bolalarni tarbiyalash tizimida alohida o'rin egallaydi. Bu tarbiyaviy-sog'lomlashtirish muassasalari ota-onasi qaramog'isiz qolgan bolalarga oila o'rnini bosishga, ona mehridan judo bo'lgan bolaning normal rivojlanishi uchun barcha sharoitlarni yaratishga qaratilgan.

Hozirgi kunda go'daklar uyining moddiy bazasi ancha kengaydi, ulardagi tarbiyaviy ishlar ham yaxshilandi. Tarbiyaning ilmiy asoslangan asosiy qoidalarining amalga oshirilishi bolalar rivojlanishida ijobiy natijalarga olib kelmoqda.

Go'daklar uylarida bolalar tarbiyasi tizimining effektivligini belgilab beruvchi asosiy omil tarbiyachilarning insoniyligi, o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashishi hisoblanadi. Har bir tarbiyalanuvchiga mehr bilan munosabatda bo'lish bolalar sog'ligi va rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan asosiy shartdir.

Go'daklar uyi tarbiyachisi nafaqat tibbiy va pedagogik ma'lumotli bo'lishi, balki yuqori axloq, madaniyatga ega bo'lishi, bolalarni sevishi lozim.

Bolalar uylarida bolalarning tarbiyalanishi va rivojlanishi uchun sharoitlar yaratishda bolalarning yoshini emas, uning sog'ligi, holati va yetishgan rivojlanish darajasini inobatga olish kerak.

Bolalarning bir qismi tarbiya jarayoniga yoshiga qarab qurilishi mumkin, biroq aksariyat tarbiyalanuvchilar o'zlaridan ancha kichik yoshli bolalarga mos keluvchi ta'lim tarbiyaga ehtiyoj seziladi. Odatda go'daklar uyiga ijtimoiy noxush oilalardan kuchsizlangan go'daklar kelib tushishadi, ularning ba'zilar esa bundan oldin uzoq vaqt shifoxonada ham davolanishgan. Ularga alohida e'tibor qaratish lozim.

Go'daklar uyining spetsifik xususiyatlari bola organizmi rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan o'z salbiy jihatlariga ham ega. Odatda tarbiyachining har tomonlama rivojlanishini ta'minlash qiyin bo'ladi. Biroq bu go'daklar uyining asosiy maqsadi hisoblanadi. Tarbiyachi va ijtimoiy pedagog noxush omillarning bolaga ta'sirini susaytirishi, bola hayotini taassurotlar bilan boyitishi lozim.

Go'daklar uyining asosiy vazifasi bolalarning to'liq jismoniy va ruhiy rivojlanishlarini ta'minlashi, ularni jamiyat hayotiga tayyorlash, ularning ijtimoiy adaptatsiyalarini yengillashtirishdir.

Go'daklar uyida pedagogik ishni tashkil qilayotganda yosh bolalarning asab-ruhiy rivojlanishlari qonuniyatlariga tayanish, ularning quyidagi xususiyatlari: jadallik, bolalar organizmining past qarshilik ko'rsatish darajasi, jismoniy va ruhiy rivojlanishning yaqin o'zaro munosabati, bolalarda kattalar bilan muomala qilishga, ijobiy emotsiyalarga, harakat faolligiga, yangi taassurotlarga katta ehtiyoj borligi kabilarni inobatga olish lozim.

Go'daklar uyida bolalar sog'ligini saqlashga, xususan ularning asab tizimlarini asrashga katta e'tibor beriladi. Bu esa harakat, nutq, xotira, diqqat, tafakkur, tasviriyl faoliyat, estetik va axloqiy rivojlanish asosi hisoblanadi. Go'dak hayotining ilk 3 yili ichida kerakli ko'nikmalarni egallay olmasa keyinchalik buni o'rnini to'ydirishning iloji bo'lmaydi. SHuning uchun go'daklar uyining vazifasi bolaga hayotining ilk oylaridanoq rivojlanishdan ortda qolishga imkon bermaslik.

Go'daklar uyida tarbiyalanayotgan bolalar kontingenti bir qator xususiyatlari bilan ajralib turishadi. ijtimoiy noxush oilalardan kelib tushgan aksar bolalar noxush ijtimoiy va biologik analizga egalar. Agar xizmat ko'rsatuvchi shaxslar bola qichqirig'iga vaqtida javob bermasalar bolada shaxsiy-emotsional muomala aloqasi o'z vaqtida shakllanmaydi. Natijada hayotining ilk yilidayoq uning yurish-turishida ikki nuqson paydo bo'lishi mumkin. Birinchisi, bola passiv, harakat va emotsional faolligi past, bu esa salbiy odatlar (bammoq so'rish, boshini qimirlatib o'tirish)ning paydo bo'lishiga olib keladi.

Ikkinchisi, notinch uyqu, sababsiz yig'i, boshqa bolalarga agressiv munosabat va buning natijasi yurish-turishida salbiy streotiplar paydo bo'lishidir.

Bu nuqsonlari bor bolalarda kattalar bilan kam muomalada bo'lish nutq rivojining ortda qolishiga sabab bo'ladi. Hayotning ilk yilida oliy nerv sistemasining shakllanishiga yetarli e'tibor bermaslik bu tizimning rivojiga keyinchalik ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Hayotining ikkinchi yilida bolaning anglash faolligi susayadi, bola xonada maqsadsiz harakatlanadi, yangi odamlardan qo'rqadi yoki aksincha ular bilan ortiqcha jismoniy aloqaga intiladi. Nutq rivojlanishi ortda qolaveradi, salbiy odatlar ham saqlanib qoladi.

Hayotining uchinchi yilida bolada mavhum anglashning ilk belgilari namoyon bo'lishi lozim: bola o'zini shaxs sifatida ajrata boshlaydi, uning nutqi muomala vositasiga aylanishi mumkin va boshqa go'daklar uyida tarbiyalanayotgan bolalarda bu borada ortda qolish kuzatilishi mumkin. asabiy namoyon bo'lishlar kuchayadi (bolaga biror narsa rad etilganda yig'i bilan o'zini polga tashlashi mumkin), boshqa bolalarga, ba'zan kattalarga nisbatan agressivlik kuchayadi. Bular mikro ijtimoiy muhit xususiyatlari va sog'liq holati kabi ob'ektiv sabablarning natijasidir. Bunda kattalar bilan muomala qilishning yetishmasligi va ijobiy emotsiyalarning kamligi asosiy o'rin tutishini inobatga olib, bularning o'rnini bolaga tarbiyaviy ta'sir orqali to'ldirishga harakat qilish lozim. ijtimoiy pedagog oliy nerv faoliyatining rivojlanishini xarakterlaydigan normativ ko'rsatkichlardan kelib chiqishi kerak.

Go'daklar uyida bolalarning ijtimoiy adaptatsiyasi jarayonida ijtimoiy pedagogning o'rni

Bola hayotining ilk yillarida unda u o'sib-rivojlanayotgan mikro ijtimoiy muhit talablarini aks etuvchi ijtimoiy yurish-turishning muayyan turi shakllanadi. Mikro ijtimoiy muhitning o'zgarishi yurish-turishning o'zgarishini ham keltirib chiqaradi. Bu esa yoshlik davrida anchagina mushkul vazifa bo'lib odatda adaptatsion sindrom rivojlanishiga olib keladi.

Go'daklar uyida bolalar doimo bolalar muassasasining mikro ijtimoiy muhitida bo'lishadi va bu muhit ular uchun ijtimoiy yurish-turishni shakllanishining asosi hisoblanadi. Bu sharoitlarda bolalar oiladagidan barvaqtroq tengdoshlari bilan muomalaga ko'nikishadi, kattalar bilan aloqalarga kirishishadi.

Bolalar uyida go'dak ijtimoiy yurish-turishning stereotipini o'zgartirish zarurati haqida gapirganda uch asosiy holatni nazarda tutish lozim:

1. Bola hayotining ilk oylarida shifoxonadan to'g'ri go'daklar uyiga o'tkaziladi.
2. Bola yoshiga qarab boshqa guruhga o'tkaziladi.

3. Bola bolalikka olinadi yoki bolalar uyiga topshiriladi. Albatta kam uchraydigan holatlar ham bo'lishi mumkin. Masalan, bola go'daklar uyiga to'g'ri oilasidan kelib tushadi yoki onasi uni go'daklar uyiga tashlab ketadi, barcha sanab o'tilgan holatlar o'z xususiyatiga egalar, u yoki bu darajada adaptatsion sindromni keltirib chiqarishadi. SHuning uchun biz ularga batafsil to'xtalamiz.

Adaptatsiya atamasi "ko'nikish" degan ma'noni bildiradi. Barcha tipik mavjudotlarning muayyan iqlim, hududda rivojlanishiga ko'nikish xususiyati.

Evalyutsiyaning darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, organizmning evalyutsion imkoniyatlari ham shuncha yuqori bo'ladi.

Insonning boshqa tipik mavjudotlardan farqi uning ijtimoiy muhitda mavjud bo'lishidir. Inson uchun ijtimoiy muhit boshqa sharoitlar (iqlim, harorat, ovqatlanish va boshqalar) kabi ob'ektiv ta'sir omili hisoblanadi.

Insonning kelgusidagi o'zgarishlarga oldindan tayyorgarlik ko'rishi, o'zgargan ijtimoiy sharoitlar munosabati bilan brish-turishni qayta qurish ijtimoiy adaptatsiya deyiladi. Muayyan mikro ijtimoiy muhitda (ish, oila va boshqalar) insonda u yoki bu ijtimoiy sharoitlarga adekvat yurish-turish jihatlari paydo bo'ladi. ijtimoiy adaptatsiyada eng muhim rolmi miya po'stlog'i bajaradi.

ijtimoiy adaptatsiyadagiruhiiy faoliyatning kuchayib ketishi yoki odatiy yurish-turish shakllarini o'zgartirish zaruriyati yuzaga kelgan qizg'inlik sabablari hisoblanadi. ijtimoiy adaptatsiyaning muvaffaqiyatli kechishi uchun markaziy nerv tizimi hujayralarining chidamlilik darajasi, nerv jarayonlarining kuchi muhim ahamiyatga ega.

ijtimoiy adaptatsiya imkoniyatlari faqatgina tug'ilgandan so'ng rivojlanadi, oliynerv faoliyati tizimi rivojidan ajralmas hisoblanadi.

Bola dunyoga kelgach inson tomonidan yaratilgan muhitga tushadi. Kattalarning ta'siri va shaxsiy faoliyat natijasiga bolada shu muhitga mos tushuvchi yurish-turish reaksiyalari paydo bo'ladi. Turli yosh davrlarida bolalar va o'smirlar mikro ijtimoiy muhit o'zgarishlariga duchor kelishadi va bu o'zgarishlar ularning yurish-turishiga ta'sir ko'rsatadi.

ijtimoiy pedagogning bolalar uyidagi faoliyati bolani ijtimoiy munosabatlarga qo'shish va uning boshqalar muomalasini kengaytirish, isnoniy munosabatlarga kirishish qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. ijtimoiy pedagog go'daklar uyi tarbiyachilari va boshqa xodimlari bilan yaqin hamkorlik yuritib, bolalarda ijtimoiy adaptatsiya qobiliyatini rivojlantirishning metodlarini bilishi lozim.

Go'daklar uylarida tarbiyalanayotgan bolalar o'z adaptatsion mexanizmlari bilan mashg'ulot o'tkazish uchun kamroq imkoniyatlarga egalar, demak ularda ijtimoiy ko'nikish darajasi ham ancha past. SHuning uchun o'zgargan sharoitlarga o'tish ular uchun qiyin omil hisoblanadi. Ustiga ustak go'daklar uyi bolalari og'irlashgan biologikva ijtimoiy anamnezga egalar, ularning rivojlanishi va sog'ligi ko'rsatkichlari ham doimo optimal emas. Bu jihatlar ham markaziy nerv tizimi ishchanligini tushiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar funksional tizimning ko'pgina tarkibiy qismlarining xomligi xarakterli bo'lib, bu ularda adaptatsion mexanizmlar tizimida qizg'inlik holatlarini tez paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Go'daklar uylari bolalari esa ruhiy stress holatiga juda oson tushishadi.

Adaptatsiyaning barcha shakllarini o'rganish bolaning yangi muhit sharoitlariga ko'nikishi bosqichlarini, shuningdek adaptatsion bosqichning murakkabligi darajasini belgilovchi omillarni aniqlash imkonini berdi.

Ko'nikish bosqichlari:

1. Keskin davr yoki dezadaptatsiya bosqichi. Bu bosqichda yangi mikroijtimoiy muhit talablari va odatiy yurish-turish stereotiplari o'rtasida kelishmovchilik mavjud bo'ladi. Bu vaqtda ayniqsa yurish-turish parametrlarida-kattalar bilan munosabatlar, nutq faolligi, o'yinlarda o'zgarishlar ko'p bo'ladi. SHuningdek, tana og'irligining kamayishi, infeksiyalarga qarshilik ko'rsatishning pasayishi kabi hodisalar ham kuzatiladi.

2. Adaptatsiyaning o'zi. Bunda bola yangi muhitni faol o'zlashtirib unga mos keluvchi yurish-turish shakllarini ishlab chiqadi. Bu davrda turli tizimlardagi chetga chiqishlarning kamayishi kuzatiladi. Hammadan tez ishtaha (15 kun) normallashadi, uyqu va emotsional holat vaqti cho'ziladi. O'yin va nutq faoliyati esa hammasidan keyin o'z o'rniga qaytadi (60 kungacha).

3. Kompensatsiya davri. Bunda organizm faoliyati to'liq normallashadi.

Birinchi va ikkinchi bosqichlarning xarakter va xususiyatlari adaptatsiyani murakkabligi bo'yicha tasniflash imkonini beradi.

Yengil adaptatsiya. Bola yurish-turishidagi buzilishlar muddati 20 kun bo'ladi. Bunda ishtahaning ham biroz pasayishi kuzatiladi. 10 kun mobaynida bola iste'mol qiladigan narsalar hajmi normasiga qaytadi, uyquning tiklanishi 7-10 kunda ro'y beradi, emotsional holat, nutq faoliyati va bolalar bilan o'zaro munosabatlar 15-20 kun ichida normallashadi.

SHu bilan birga kattalar bilan munosabatlar deyarli o'zgarmaydi, harakat faoliyati ham pasayadi. Bola adaptatsiya davrida kasallikka chalinmaydi.

O'rta og'irlikdagi adaptatsiya. Bola yurish-turishida barcha buzilishlar yaqqol namoyon bo'ladi va ularning muddati ancha uzoq. Uyqu va ishtaha 20-30 kunda normallashadi, mo'ljal olish faoliyatining buzilishi o'rtacha 20 kun davom etadi, nutq faoliyat 20-40 kungacha qayta tiklanmaydi. Emotsional holat bir oy mobaynida beqaror bo'lib turadi, harakat faoliyatining tiklanishi 30-35 kunda sodir bo'ladi.

Bu davrda ham kattalar bilan o'zaro munosabatlar buzilmaydi. O'rta og'irlikdagi adaptatsiya respirator indeksiyasi kabi kasalliklar paydo bo'lishi mumkin.

Adaptatsiyaning bu yo'nalishi bolalarda odatda 9 oylik yoshdan 1,5 yoshgacha qayd etiladi. Biroq agar bolalarda sog'liq bilan bog'liq muammolar bo'lsa yoki go'daklar uyida sog'lomlashtirish-tarbiya ishi yomon tashkil qilingan bo'lsa har qanday yoshdagi bolada bu holatlar qo'zg'atilishi mumkin.

O'rta og'irlikdagi adaptatsiya bolalarda bir guruhdan boshqa guruhga o'tkazilayotganda, statsionardan go'daklar uyiga kelib tushganda namoyon bo'ladi.

Go'ir adaptatsiya. Bu adaptatsiya turi muddatining uzunligi (2-6 oy va ko'proq) va barcha alomatlarining og'irligi bilan xarakterli hisoblanadi.

Organizmning ko'nikish imkoniyatlarining shakllanishi bola ruhiyatining emotsional-ijtimoiy va bilib olish sohasi bilan yaqin bog'liq hisoblanadi. Emotsional muvozanat va shu asosda shakllanadigan anglab olish faoliyatining yuqori darajasi yengil va muvaffaqiyatli adaptatsiyani ta'minlaydi.

Bolani ijtimoiy adaptatsiyadan xalos etish kerak ekan deb o'ylash noto'g'ri hisoblanadi. ijtimoiy pedagogning vazifasi bolaning adaptatsion imkoniyatlarini maqsadga muvofiq shakllantirish va mashq qildirishdir. CHunki bola o'z adaptatsion imkoniyatlarisiz o'zini turli ijtimoiy hodisalarda to'g'ri tuta olmaydi. Adaptatsion qobiliyatlarni mashq qildirish masalasi go'daklar uyida bolalar hayotini tashkil qilishning eng muhim masalalaridandir. Bola yangi muhit sharoitlariga yengil adaptatsiya darajasidako'nikishga intilish va adaptatsiyaning og'ir buzilishlariga yo'l qo'ymaslik lozim.

Go'daklar uyida bolalar hayotini tashkil qilar ekan ijtimoiy pedagog unga sog'lomlashtirish ishining elementlarini qo'shishga harakat qilishi kerak.

ijtimoiy pedagog faoliyatining eng muhim yo'nalishlariga quyidagilar kiradi:

1. Bola rivojlanishining va sog'ligining optimal holatini ta'minlash.
2. Bola bilan doimo muloqatda bo'ladigan kattalar tarkibining barqarorligini ushlabturish uchun 2 yoshgacha bolaga xizmat qiluvchilar sonini cheklab turish.
3. 12-13 oylardan boshlab bolani unga doimiy xizmat qiluvchilar orqali boshqa qayta shaxslar, go'daklar uyining boshqa xonalari, haydovchilar, ko'cha transporti bilan tanishtirishi lozim.
4. Bola hayotining 3 yoshda bolalarni go'daklar uyidan tashqariga ko'proq chiqarish kerak, maktab o'quvchilari bilan uchrashuvlar tashkil qilish lozim.

Endigina go'daklar uyiga qabul qilingan bolalarning hayotiga kelsak, bunda avvalambor bola qayerdan kelayotganini (o'z oilasi yoki stasionardan) aniqlash va shu bilan birga bolaning shu paytgacha bo'lgan rejimini saqlab qolishi lozim. Ayniqsa ovqatlanish rejimini nihoyatda ehtiyotlik bilan o'zgartirish lozim: avvalambor ichimlik miqdorini 50-100 gramm ko'paytirish kerak va glyukoza qqo'shilgan qorishma berish ham maqsadga muvofiqdir. SHuningdek 15-20 kun mobaynida hech qanaqa sanchish protseduralarini ham o'tkazmaslik lozim.

5. Bolani guruhdan guruhga o'tkazganda uni avvaldan (1-2 oy avval) yangi xonasi, bolalar, xizmat ko'rsatuvchi shaxslar bilan tanishtirish kerak. YAngi guruhdagi ayniqsa ilk kunlarda bola e'tibor, mehrga muhtoj bo'ladi. Unga eski guruhidan o'zi bilan biror bir o'yinchoqni olib kelishga ham ruxsat bersa bo'ladi. Adaptatsion davr mobaynida rejimli o'zgartirish, emlash o'tkazishga ruxsat berilmaydi. Adaptatsiya varaqasi yoki guruh kundaligiga adaptatsion davrning yakunlanishini aniqlash uchun bolaning yurish-turishi, ishtaxasi, uyquasi haqidagi ma'lumotlarni qayd etib borish kerak.

6. Go'dakning go'daklar uyiga oiladan topshirilishi ham bolaning maktabgacha tabiya muassasaga kirishi kabi tashkillashtiriladi. Biroq shuni yodda tutish lozimki, go'daklar uyiga kirishdagi vaziyat ancha murakkabdir. Bola uchun odatiy sharoitlar birdan o'zgaradi, u yaqinlaridan judo bo'ladi, o'zini hech kimga kerak emas deb hisoblaydi. Bu holatda stress juda kuchli namoyon bo'ladi va og'ir adaptatsion sindrom ham paydo bo'lishi mumkin. ijtimoiy pedagogning vazifasi bola bilan ko'proq shaxsan aloqa qilish, uning stress holati keltirib chiqargan yurish-turish buzilishlarini to'g'ri anglab yetish, bolaga bu og'ir sinovni yengishga harakat qilishdir.

Bolalar uylarida ijtimoiy pedagogik faoliyat yuritish

Bolalar uylari yosh alomatlariga ko'ra maktabgacha yoshdagi bolalar uylari, maktab o'quvchilari bolalar uylari va turli yoshdagi bolalar uchun bolalar uylariga bo'linishi mumkin.

Bolalar uylarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Bolaning normal rivojlanishini ta'minlab beruvchi qulay sharoitlar yaratib berish;
2. Bolalar sog'ligini saqlash;
3. Bolaning ijtimoiy himoyasini tibbiy pedagogik va ijtimoiy adaptatsiyasini ta'minlash;
6. Tarbiyachilar huquq va manfaatlarini himoya qilish;
7. Bolalarning ta'lim dasturlarini o'zlashtirishi hamda shaxs, jamiyat, davlat manfaati yo'lida yetarli ta'lim olish;
8. Tarbiyalanuvchilarning umumiy madaniyati, hayotga adaptatsiyasini shakllantirish;
9. Tarbiyalanuvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish va belgilab olishehtiyojlarini shakllantirish.

Yetim bolalarni qaramoqqa olish uchun maxsus muassasalar, yyetimxonalar mavjud. yyetimxona faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari shundaki, bu muassasa ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarning vaqtinchalik yashash joyidir. Ushbu muassasaning

maqsadi qiyin hayotiy vaziyatlarda qolib ketgan bolalarni vaqtinchalik yashash joyi bilan ta'minlash va keyinchalik ularni ijtimoiy institutlarga joylashtirish.

Mamlakatda ijtimoiy iqtisoiy vaziyatning o'zgarishi bu muassasalarning ko'pgina muammolari-bolalar ta'lim-tarbiyasi, adaptiv reabilitatsion muammolarni hal qilishga yangi yondoshuvlar ishlab chiqishni talab qiladi.

Ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar tarbiyalanayotgan davlat qaramog'i muassasalari faoliyatining asosiy maqsadi bu muassasalardagi bolalarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash, tibbiy reabilitatsion xarakterdagi chora-tadbirlarni amalga oshirish, bolalarga ta'lim berishni tashkillashtirishdir.

Bolalar uyi davlat qaramog'idagi bolalarning eng tipik muassasasi hisoblanadi. Tarbiyalanuvchilarda keng qamrovli ijtimoiy, tibbiy, psixologik, pedagogik muammolarning borligi tufayli bolalar uyida ijtimoiy pedagogik faoliyat yuritish zaruriyati tug'iladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun kattalar tomonidan e'tibor qaratilmasligi jiddiy muammo hisoblanadi. Ularda kattalar bilan hamkorlik qilishga intilish yetarli rivojlanmagan. Bolalarnikattalar bilan muloqatga kirishishiga undovchi sabab shuki ularni katta odamning o'zi jalb qiladi, bolalar kattalar takliflarini bajonidil qabul qilishadi. Bu aloqalarning barchasi kattalrning e'tiborini tortishga qaratilgan bo'ladi.

Oilalarda yashovchi bolalar va bolalar uylari tarbiyalanuvchilari orasida ayniqsa shaxsiy muloqat borasida katta farqlarni kuzatsak bo'ladi. Buning sababi-bolalar uyida bola bilan kattalarning muloqot qilishi oiladagidan kamroqdir. Bolalar uyida bolaga kattalar kamroq e'tibor qaratishadi, aniqrog'i ularning e'tiborlari bir guruh bolalarga qaratilgan bo'ladi. Bolalar uyidagi kattalar o'zgarib turishadi, oilada esa buning aksi kuzatiladi. Va nihoyat bolalar uyidagi bolalar va kattalar muloqatining emotsional boyligi darajasi oilanikidan pastdir.

Kichik maktab yoshidagi bolalar tarbiyachilari uchun bolalar uyidagi kundalik faoliyati, u yerda yashash rejimini bajarish bilan bevosita bog'liq sabablar yorqin namoyon bo'lishi xosdir. Bu yoshdagi bolalarning oiladagi sabablari esa ancha sermahsuldir. Motivatsion sahaning bunday cheklanganligi bolalar uyida bolalarning yashash sharoitlari va ularning kattalar bilan yetarli muloqat qilmasliklariga bog'liq. Bu jihat turli nizoli vaziyatlarda ayniqsa yorqin ifodasini topadi: kattalar va bolalar manfaatlarining to'qnashuvi, tengdoshlari tomonidan ayblanishi, bolani kattalar va tengdoshlari tomonidan tushunilmasligi va hokazo.

Bu holatda tarbiyalanuvchining xarakteri o'z agressivligi bilan ajralishi mumkin. SHunday qilib olimlar bolalar uylari tarbiyalanuvchi shaxsiyatining aqliy, xulq-atvor va ehtiyoj sohasini aniqlashdi.

O'smirlik yoshida bu sabablar o'smirning tengdoshlari orasida o'rnini topishga, o'z "men"ining rivojlanishiga muayyan qiyinchiliklar tug'diradi.

Bolalar uylari tarbiyalanuvchilarining aqliy, xulq-atvor va motivatsion tavsiflariga bola sog'ligi bilan bog'liq muammolar ham qo'shiladi. Aslida bolalar uylarida to'liq sog'-salomat bolaning o'zi yo'q-aksar bolalar yuqumli kasalliklarga ega. Ular orasida nogironlar ham uchrab turadi. Bolalar uylari tarbiyalanuvchilariga taksikomaniya, narkomaniya kabi holatlar xosdir.

Bolalar uylarida ijtimoiy pedagog boshqa mutaxassislar-tarbiyachilar, psixologlar, shifokorlar bilan yaqin hamkorlikda faoliyat olib boradi. ijtimoiy pedagog faoliyatining maqsadi-bolalar uylari tarbiyalanuvchilarining ijtimoiylashuvidir. Bu maqsad quyidagi faoliyat turlarida amalga oshiriladi:

ijtimoiy pedagog tashhiz qo'yish va maslaht	ijtimoiy profilaktik faoliyat	ijtimoiy tarbiya
Maqsadi: shaxs sotsiogenezi dinamikasini kuzatish, uning buzilish sabablarini aniqlash; Ijtimoiy psixologik muammolarini va ularni xal qilish usullarini o'rganish; Tarbiyachilarning ijtimoiy adaptatsiyalari xususiyatlarini o'rganish; ijtimoiy tavakkal guruhi tarbiyalanuvchilarini aniqlash; Bolalar qiziqish va qobiliyatlarini o'rganish; ijtimoiy rivojlanishning individual xaritalarini tuzish; Bolalar rivojining ijtimoiy tarmoqlva individual vaziyatiga tashhiz qo'yish; Bolalarning kattalar va tengdoshlari bilan muloqotda bo'lishlariga tashhiz qo'yish; ijtimoiy xulq-atvordan chetga chiqishlariga tashhiz qo'yish.	Maqsadi: bolalar ijtimoiy rivojlanishidagi buzilishlarni oldini olish, shaxsning to'liq rivojlanishi uchun sharoitlar yaratish; Bolalarda ruhiy keskinlik profilaktikasi dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish; Qulay ijtimoiy psixologik mikromuhit yaratish; tarbiyalanuvchilarning o'z oilalari, pedagoglar va tengdoshlari bilan muloqot qilishlarining eng optimal yo'lini tanlash; shaxsiyatlararo munosabatlarning profilaktikasi dasturi. ijtimoiy zararli illatlar (araqxo'rlik, giyohvandlik, taksikomaniya)ning profilaktikasi dasturi.	Maqsadi: shaxs ijtimoiylashuvi jarayoniga faol ta'sir ko'rsatish, ijtimoiy tarbiya va ijtimoiy pedagogik reabilitatsiya dasturlari orqali unga ijobiy ta'sir ko'rsatish; Hayotiy malakalar va ko'nikmalarni rivojlantirish dasturi; Profariyentatsiya dasturi: Jinsiy tarbiya va oilaviy hayotga tayyorlash dasturi; Aloqa ko'nikmalari va muloqat madaniyatini rivojlantirish dasturi; Xulq-atvordagi turli chetga chiqishlarni (agressiya, avtoagressiya, adiktiv xulq-atvor, uyatchanlik, autiz) to'g'irlash dasturi. Xarakter aksentuatsiyalarining psixoterapiyasi dasturi. "Men" obrazining to'g'irlash dasturi

O'z faoliyatida ijtimoiy pedagog **bir qator vazifalarni** hal qiladi:

1. bolaning ijtimoiy maqomini aniqlash;
2. tarbiyalanuvchilarning individual rivojlanish dasturini tuzish;
3. Bola adaptatsiyasi, intergatsiyasi, reabilitatsiyasi;

SHu bilan birga u o'z faoliyatida tashhiz qo'yish, bashorat berish, reabilitatsion vositachilik va patronaj o'tkazish vazifasini ham bajaradi. ijtimoiy pedagog faoliyati bola ijtimoiy maqomini aniqlashdan boshlanadi. Hujjatlarni o'rganish, suhbat, test o'tkazish yo'li bilan ijtimoiy pedagog yechishi lozim bo'lgan muammolarni aniqlaydi. Bola kasallanishini tashhizi qanchalik aniq qo'yilsa, unga berish mumkin bo'lgan yordamturini aniqlash oson bo'ladi. Bolaning tarbiyasi jamoada kechadi, shuning uchun ijtimoiypedagog bolalar jamoasini ham to'liq o'rganadi.

Buning uchun ijtimoiy pedagog tomonidan "bolani o'rganish varaqasi" hamda "Bolaning individual xaritasi" to'ldiradi.

Bolani o'rganish varaqasi

O'g'il bola

Qiz bola F.I.SH.

I. Bola haqidagi umumiy ma'lumotlar

1. Bola yoshi _____

(tug'ilgan yili, kun, oy, joyi)

2. Bola joylashgan muassasa nomi va manzili _____

3. Qarindoshlari va ularning manzili _____

4. Millati _____

5. Ilova qilinadigan hujjatlar (tavsifnoma, tibbiy xarita, yozma ishlar, rasmlar)_____
6. Asosiy shikoyatlar_____

II. Bolaning yurish-turishi

Umumiy ma'lumotlar

1. Qayerda ta'lim oladi
2. Qachon va qaysi yil

ijtimoiy pedagog savollari	Javoblar		
	Tarbiyachi	Pedagog	Psixolog

3. takrorlash, qachon va qancha
4. ta'lim jarayonida qanday qiyinchiliklar mavjud
5. muvaffaqiyatning qiziqish tufayli oshishi
6. o'zi o'qishni yoki eshitishni yoqtiradimi
7. sevimli predmetlari
8. sevimli o'yinlari
9. sevimli mashg'uloti
10. musiqa
11. ijtimoiy faoliyat, hayvonlar, tabiatga qiziqish
12. jismoniy tarbiya va sport
- intellektual xulq-atvor
13. e'tibor, xotira
14. ishlash qobiliyati
15. darslarda o'zini tutishi
16. zamon va makonda mo'ljal olish
17. yoshga mos kelishi
18. tarbiyasida chetga chiqishlar
19. aqliy rivojlanishning ortda qolishi
- Nutq
20. toza, duduqlanish, afaziya, sergaplik, lug'at boyligi, exolaliya va boshqalar
- Mator ta'sirlar
21. epchillik, yurishi, yozuvi, kulgusi, chaynashi, kiyinishi, charchashi
22. kayfiyati, negativizm, egotsentrizm, yalqovlik, yolg'onchilik, maqtanchoqlik
23. og'riqqa chidamliligi
24. ishontirish
- Uyqu
25. tinch, chuqur, barvaqt, kech, uyqusizlik
- Gastrik instinklari
26. spirtli ichimliklar iste'mol qilish
- Jinsiy instinklari
27. jinslarga munosabati, uyatsiz harakatlar, rasmlar, so'kinish
28. erta rivojlanish. Onanizm, sadizm, ekskibitsionizm
- ijtimoiy xulq-atvor
29. atrofdagilarga munosabati
30. tartib, majburiyatlarga munosabati
31. o'g'irlik, o'g'irlangan narsalardan foydalanish
32. qochish, daydilik, gadoylik
- Ijod
33. shakl, mazmun, kuch, taqlid
- Boladagi o'zgarishlar
34. qaysi munosabatlarda va qachon

Bolaning individual xaritasi

1. O'g'il bola

Qiz bola _____

2. Bola yoshi _____
(tug'ilgan yili, kun, oy, joyi)

3. Kelishi (qachon, qayerdan) _____

2. Oilasi haqida _____

Onasi

Otasi

Qarindoshlari

Vasiy

3. Tibbiy ko'rsatkichlari (jismoniy rivojlanish darajasi, yuqumli kasalliklar va boshqalar)

4. Pedagogik ko'rsatkichlari

-o'qitish jadalligi

-o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar

-o'qishdagi qiziqishlar

5. Psixologik ko'rsatkichlari

-temperament turi

-xarakter xususiyatlari

-“Men” obrazi

-psixologik rivojlanishining umumiy darajasi

-anglab oluvchi jarayonlarning o'ziga xosligi

-xulq-atvor xususiyatlari

-qobiliyatlari

6. ijtimoiy pedagogik tavsifi

a) ijtimoiy zararli jihatlar:

-erta alkogollashuv

-chekish

-taksik va psixotrop moddalarni iste'mol qilish

-g'ayriijtimoiy o'yinlarga qiziqish

-jinsiy xohish

b) ijtimoiy xulq-atvorida chetga chiqishlar

-qo'pollik

-janjallar

-darsdan, mashg'ulotlardan va boshqa shunga o'xshashlardan qochish

-intizomsizlik

-kuchsizlarni urish

-qalloblik

-hayvonlarga qo'pol munosabatda bo'lish

-o'g'irlik

-jamoat tartibini buzish

v) rivojlanishning ijtimoiy vaziyati

-noxush ob'ektiv

-noxush sub'ektiv

g) ijtimoiy maqom

-etakchi

-guruhda olqishlanadigan

-muayyan shartsiz qabul qilingan

-nazardan qolgan odam

-jasur

ijtimoiy pedagogning keyingi vazifasi tarbiyalanuvchilarning individual rivojlanishi dasturini to'qish, ya'ni bolalar uyining bitiruvchisi qanaqa bo'lishi kerakligini tasavvur etish lozim. Buning uchun ijtimoiy pedagog tarbiyachi bilan birgalikda bolaning barcha hujjatlarini, uning muammolarini tahlil qiladi, vaziyatdan chiqish yo'llarini qidiradi.

Ish bosqichlari

1. Tayyorlov-muassasaga kirishlarida tanishish bolalar, bola hayoti muhitining omillari, aloqalar o'rnatish, ijtimoiy tashhizi, shaxsning pedagogik imkoniyatlari bilan tanishish, shahar (tuman) muassasalari bilan aloqalar o'rnatiladi, bolalar kartatekasi tuziladi, ishning qisqacha taxlili beriladi.

Tadqiqot usullari

Psixologik test o'tkazish:

- a) "maktab ta'limiga ko'nikish" anketasi
- b) ruhiy sholatlarning tashhiz qilinishi
- v) bolaning muhitga ko'nikishiga muassasa ta'sirini aniqlash maqsadida kuzatuv olib borish, intervyu olish

Anketa so'rovnovnomasi o'tkazish:

- a) insho-bolaning ijodiy qiziqishini aniqlash uchun (adabiyot o'qituvchisi o'tkazadi)
- b) qizishlarini so'rab bilish
- v) kasbiy qiziqish bo'yicha anketa

2. Tashkiliy-muammolarni tasniflash, ularni tahlil qilish. ijtimoiy pedagog o'z faoliyatining ustuvor yo'nalishlarini, ijtimoiy ijod shakllarini aniqlaydi, ishda ijtimoiy institutlarni (oilalar, maktab, yoshlar tashkilotlari, sog'lomlashtirish muassasalari, armiya, ijtimoiy xizmatlar) tartibga soladigan ijtimoiy yordamchilar tarkibini tuzadi, ta'lim, sog'liq, dam olish payti muammolari bilan shug'ullanuvchi tashkilot, to'garaklar imkoniyatlarini o'rganadi, ijtimoiy pedagogik tadqiqotlar natijalarini tizimlashtiradi.

3. Bevosita ijtimoiy ish-kuzatuv, g'amxo'rlik, maslahat berish, bola huquqlarini himoya qilishga yordam berish, murakkab vaziyatlarning tahlili.

Ish shakllari:

- 1. Tarbiyalanuvchisi uchun uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish;
- 2. Bola ijtimoiylashuvi dinamikasini kuzatuv xaritasi orqali kuzatish.

Vositalar-predmetlar, hodisalar, jarayonlar.

Bolalar uyi sharoitlarida ijtimoiy adaptatsiya quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- jamoalar hayoti normalarini ongli ravishda qabul qilish va bajarish,
- xulq-atvorini o'zi nazorat qilish, salbiy hodisalarga qarshilik ko'rsatish,
- pedagogik ta'sirlarga adekvant munosabatda bo'lish.

ijtimoiy pedagog faoliyatining bu umumiy qoidalari bolalar uyi turi, bolalarning yoshi, ularning tabiiy-ijtimoiy psixologik-pedagogik muammolariga qarab konkretlashadi.

Psixologlar bilan birgalikda ijtimoiy pedagog bitiruvchilarning o'z-o'zini belgilab olishlari (kasb-hunar to'g'risida suhbatlar, korxonalarga ekskursiyalar, professional ta'lim olish to'g'risida suhbatlar), insonning jamiyatdagi turli ijtimoiy rollarini o'zlashtirishlari (vatanparvar, oilalar a'zosi, jamiyat a'zosi, iste'molchi, professional va boshqa), oilalar funksiyalari va tuzilishi bilan tanishishlari, adaptiv mexanizmlarning shakllanishi muammolari bilan shug'ullanishadi. Bolalar uyidagi murakkab tarbiyaviy jarayon tarbiyachilardan nafaqat bugungi vazifalarni, balki ham bolaning ham jamoaning rivojlanish tendensiyalarini o'zlashtirishni talab qiladi.

ijtimoiy pedagogning internatdagi faoliyatining asosiy funksional vazifalari:

1. Tarbiyalanuvchilarga nisbatan insoniylik munosabatlarini shakllantirish, pedagogik jarayonda bolalarning huquqlari, manfaatlari, sog'liqlarini himoya qilish va saqlash;
2. Bola shaxsining xavfsizligini ta'minlash va psixologik qulay sharoit yaratish;
3. Tarbiyalanuvchilarning shaxsiy xususiyatlari, ularning hayotiy faoliyatlari, sharoitlarini o'rganish;
4. Bolalar va o'smirlarning qiziqish va ehtiyojlari, muammo va qiyinchiliklari, ularning ijtimoiy xulq-atvori va ijtimoiy adaptatsiyalarida chetga chiqishlarni aniqlash;
5. Ijtimoiylashuv jarayonida tarbiyalanuvchilarni ijtimoiy pedagogik rehabilitatsiyasini o'tkazish;
6. Tarbiyalanuvchilar uchun ijtimoiy qadrlar faoliyat turlarini tashkil qilish va tartibga solish;
7. ijtimoiy va pedagogik qarovsiz tarbiyalanuvchilarni ijtimoiy pedagogik rehabilitatsiyasini o'tkazish;
8. Tarbiyalanuvchi va muassasa, oila a'zolari, ijtimoiy institutlar o'rtasida vositachi bo'lish;
9. Tarbiyalanuvchilarga yordam ko'rsatishda pedagoglar, psixologlar, vasiylar, ota-onalar bilan hamkorlik qilish;
10. ijtimoiy xizmatlar xodimlari bilan birgalikda bitiruvchilarni ishga joylashtirish, ularni yashash joyi, imtiyozlar, nafaqalar bilan ta'minlash yuzasidan hamkorlik qilish.

ijtimoiy pedagog faoliyatining **vazifalari**:

1. Tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy qarovsiz ahvolga tushishlari sabablarini tahlil qilish;
2. Bolalar va o'smirlarga ko'nika olishlari uchun ijtimoiy pedagogik yordam ko'rsatish;
3. Barcha tarbiyalanuvchilarni ularga qiziqishlarini ijtimoiy foydali faoliyatga jalb qilish;
4. Tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy maqomini tiklashi uchun pedagogik kollektiv xarakterlarini tartibga solish;
5. Turli soyal institutlar vakillari bilan o'zaro munosabatga kirishganda bolalar huquqlarini himoya qilish.

ijtimoiy pedagog faoliyatining **mazmuni**.

1. Tarbiyachilarning tavakkal guruhini aniqlash;
2. Bolalarning ruhiy-tibbiy-pedagogik xususiyatlarini o'rganish;
3. Olingan natijalarni tahlil qilish. Bola rivojlanishi dinamikasini kuzatish;
4. Ijtimoiylashuv bilan bog'liq muammolarni yechish uchun individual-korreksion dasturlarni ishlab chiqish;
5. Nazorat tashxisi o'tkazish;
6. Deviant bolalar va o'smirlar bilan ishlash;
7. Nogiron bolalar bilan ishlash;
8. Oilada bolaga konsultatsion yordam ko'rsatish;
9. Bolalar huquqlarini himoya qilish.

ijtimoiy pedagogning bolalarning ijtimoiy adaptatsiyasi

bo'yicha faoliyati dasturi

Maqsadi: internat muassasi sharoitlarida shaxs rivojlanishi uchun ijtimoiy pedagogik sharoitlar yaratish.

Faoliyat ob'ekti: tarbiyalanuvchilar.

Vazifalari:

1. Dezadaptatsiya qilingan bolalarni aniqlash;
2. Bolalarning ijtimoiy dezadaptatsiyasi manbalari va sabablarini aniqlash;

3. Maktab va oilaviy nizolarni yengib o'tish bo'yicha ijtimoiy pedagogik reabilitatsiyasi dasturlarini ishlab chiqish va ta'minlash, bolalar xulq-atvorlarini tuzatish, ularni o'quv faoliyati sub'ekti sifatidagi maqomlarini tiklash;
4. Reabilitatsion chora-tadbirlarning davomiyligi;
5. Bola mikromuhitida inqirozli holatni bartaraf etishda maslahat yoki boshqa yordam berish;
6. Bolalarning keyingi taqdirini hal qilishda bu masala bilan qiziqqan shaxslar bilan hamkorlik o'rnatish, ularning keyingi tarbiyalarining optimal variantini ishlab chiqish.

Kutilayotgan natija: shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi sifatida tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy adaptatsiyasi.

Savollar:

1. Oilaning bugungi kundagi muammolari haqida fikr yuriting.
2. Demokratik jamiyatda oila funksiyalari nimalardan iborat?
3. Oila maqomi tushunchasi va uning darajalari?
4. Ijtimoiy pedagogning g'ayri ijtimoiy oiladagi faoliyati?
5. Oilaga pedagogik yordam ko'rsatishning asosiy shakllari qaysilar?
6. "Vasiylik", "bolalikka olish", "qaramog'iga olish" tushunchalariga ta'rif bering.
7. Qabul qiluvchi oila nima?
8. Ijtimoiypedagogning qabul qiluvchi oila bilan ishlashining asosiy metodlari qaysi?
9. Ijtimoiypedagogning go'daklar uyidagi faoliyatining xususiyatlari.
10. Ijtimoiypedagogning bolalar uyi va internatdagi faoliyatining mazmuni.

9-mavzu:

MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALAR VA MAKTAB YOSHIDAGI BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN IJTIMOIIY-PEDAGOGIK FAOLIYAT.

Tayanch tushunchalar; Ochiq maktablar, ijtimoiy pedagogik faoliyat, qo'shimcha ta'lim tashkilotlari, internetlar, ijtimoiy pedagogik faoliyat modeli, mikro(kichik) markazlar, valeologiya, sog'lom turmish tarzi.

REJA:

1. Maktab-ochiq ijtimoiy pedagogik tizim sifatida
2. Bolalarga qo'shimcha ta'lim berishning ijtimoiy-pedagogik modeli. Bolalarni ijtimoiy himoyalash mikromarkazlari
3. **ijtimoiy pedagogning maktab yoshidagi bolalar bilan ish yuritishi, tengqurlar jamoasi va bolalar submadaniyati.**
4. Ijtimoiy pedagogning tarbiyasi og'ir o'spirinlar bilan ish olib borishi
5. Spirtli ichimliklar iste'mol qiluvchi o'smirlar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Giyohvandlik – deviant xulq shakli sifatida

Sotsiumda insonparvarlik munosabatlarni shakllantirish ijtimoiy pedagogik faoliyatning asosiy maqsadi va ma'naviy ahloqiy asosi hisoblanadi.

Ko'pchilik mamlakatlarda shaxsning insonparvarlik g'oyalari asosida ijtimoiylashtirish kontsepsiyasi asosida faoliyat yuritayotgan maktablar mavjud. Germaniyadagi xolistik maktablarning pedagogik kontsepsiyasi, Shvettsiya va Amerikadagi hamda Rossiyadagi "Kichik tumonlar maktabi" ("Maktab mikrarayon")shular insonparvarlik tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Ochiq maktablar ko'p qirralari vazifalarni bajarib, kun davomida bolalar va kattalar uchun faoliyat ko'rsatadi. Ular xohlagan vaqtlarida bu maktabga kelishlari mumkin. Bu maktablar oila, ma'naviy-ma'rifiy tashkilotlar, ish joylari, mahalliyhokimliklar, jamiyat tashkilotlari kabi ijtimoiy institutlar bilan hamkorlik qiladi.

Eng asosiysi bolaning ta'lim va tarbiyasi ijodiy faoliyat asosida olib boriladi;maktab bolaning rivojlanishi uchun barcha sharoitlarni yaratib beradi. Ochiq maktablar strukturasida yangi tarbiyachi-ijtimoiy pedagoglar faoliyat ko'rsatadi. U shaxs va jamiyat o'rtasidagi "vositachi" rolini bajaradi.

Bunday maktablar asosan;

- o'qituvchilarning pedagogik bilimini boyitish
- sotsiumning imkoniyatlarida foydalanib, ota-onalarning umummadaniyatini rivojlantirish:
- ijtimoiy foydali madaniy dam olishini tashkil etishga doir o'z faoliyatlarini olib boradi.

Bolalarga qo'shimcha ta'lim berishning ijtimoiy-pedagogik modeli

Maktabdan tashqari qo'shimcha ta'lim muassasalari ijtimoiy tarbiyalash institutlaridan biri sifatida, bolalarning bo'sh vaqtini tashkil etishda muqim ahamiyat kasb etadi. Ularning asosiy vazifalari:

- bolalarning o'z-o'zini rivojlantirishga sharoitlar yaratish,
- sog'ligini tiklash, kasb tanlashga va ijoiy faoliyat yuritishga yo'llash,
- nogiron bolalarning ijtimoiylashuviga yordam berish va h.k.

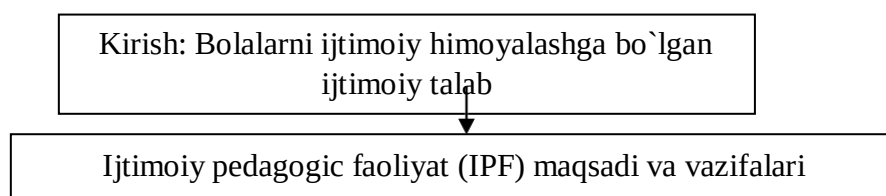
qo'shimcha ta'lim muassasalarida asosan, bolalarni o'qitish quyidagi shakllarda olib boriladi; nazariy(ma'ruzalar o'qish, suhbatlar, disputlar tashkil etish va h.k) hamda amaliy(ekspeditsiyalar, sayohatlar tashkil etish, konferentsiyalar, slyotlar o'tkazish). Bu tashkilotlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat bolalarga bilim berish, ijtimoiylashtirish va hayotga tayyorlash maqsadi ko'zlanadi.

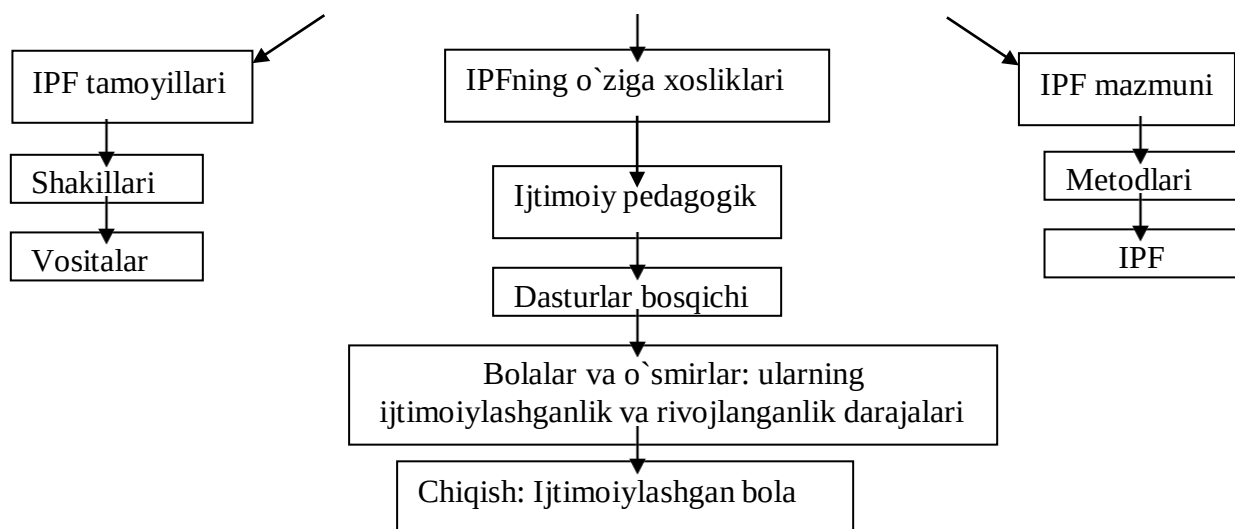
Undagi dasturlar tarbiyalanuvchilarning ijtimoiylashuviga, bugungi kunningdolzarb muammolarini tushunishga, muammolarni mustaqil tarzda qal etishga o'rgatishga, o'z bilimni oshirib borishga qaratilgandir. Bu tashkilotlarda ijtimoiy- pedagogik faoliyat jarayonida quyidagi tamoyillarga asoslanish maqsadga muvofiqdir:

- 1.Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda yondoshish.
- 2.O'qituvchining shaxsiy professional yondoshuvi.
- 3.Tabiatga mos yondoshuv
- 4.Madaniy saloqiyatga mos yondoshuv.

Bu faoliyatlar jarayoni ijtimoiy pedagog ta'limiy faoliyat metodi, faoliyat va muloqatni o'zgartirish metodi, munosabatlarni o'zgartirish kabi metodlardan foydalanish mumkin.

Xulosa qilib aytganda qo'shimcha ta'lim muassalarida ijtimoiy pedagogic faoliyati modeli quyidagi shakilda amalgam oshiriladi.

Bolalarni ijtimoiy himoyalash mikro-(kichik) markazlari.

Ijtimoiy pedagog faoliyati qishloq joylarda o'ziga xos xususiyatga ega. Uning asosiy maqsadi qishloq aholisini ijtimoiy-pedagogik himoyalash sog'ligini himoyalashga, hayot tarzini yaxshilashga yordamlashishdan iboratdir. qishloq joylarda u aholining turli yoshdagi (bolalar, yoshlar, qariyalar, nogironlar, yosh oilalar va h.k) guruhlari bilan ish olib boradi va ularga o'sha muhitda o'z o'rnini topishga yordam beradi. Uning asosiy ob'ekti shakllangan shaxs bo'lib, mikromuhit esa shaxsni tarbiyalash va rivojlantirish faktori sifatida xizmat qiladi. Bolalar esa shu aholining eng nozik vakili bo'lib, ular birinchi navbatda ijtimoiy muhofazalanish bilan birga ijtimoiy va ijtimoiy pedagogik yordam berishni talab etadi.

Maktab yoshidagi bolalar bilan ijtimoiy pedagogik ish olib borish maktabgacha tarbiya muassasalaridagi ijtimoiy pedagogik ishdan tubdan farq qiladi. Bu faoliyat o'quvchilarning doimiy kamol topishlari va ta'lim olishlariga bog'liq maktabdagi ijtimoiy pedagogik faoliyatning barcha jihatlarini bir bobda ochib berishning iloji yo'q shuning uchun biz eng muhim vaziyatlarini ochib berishga harakat qilamiz. respublikamizda maktab o'quvchilari bilan ijtimoiy pedagogik ish olib borish rivojlanmoqda. u qisman moziy tajribasi, qisman zamonaviy pedagogik tibbiy, psixologik, yuridik faoliyat turlariga tayanib ish olib bormoqda. So'nggi yillarda pedagogik jamoalar ham paydo bo'lib, ularda maktab nafat ta'lim-tarbiya masalalarini balki o'quvchining boshqa bir qator ijtimoiy muammolarini ham yechmoqda.

Davlatimizdagi o'zgarishlar mavjud ta'lim tizimiga ham o'z ta'sirini ko'rsatdi. CHunki unda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy inqirozi aks etmasligi mumkin emas. Umumta'lim maktabi o'zining o'quv, tarbiya va ijtimoiy funksiyalarini ko'rib chiqib birinchi o'ringa quyidagi ijtimoiy funksiyalarni qo'yishi kerak edi:

1. Ta'lim to'g'risidagi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturini bajarish lozim edi., biroq ta'lim bolalar va o'smirlar manfaati asosida tashkil qilinmoqda.
2. Maktabda tarbiya ishini ta'lim bilan teng yuritish.
3. Maktab faoliyatini qayta yo'naltirish.
4. Maktab ishini, bolalar faolligini oshirish, turli bolalar klublari tuzishga asoslash.

Maktabning asosiy ijtimoiy vazifasi bolaning ta'lim-tarbiya olishga bo'lgan huquqini amalga oshirish hisoblanadi. Zamonaviy maktab sharoitlarida bolalarning ijtimoiy pedagogik himoyasi quyidagicha amalga oshmoqda:

Maktab ma'muriyati, sinf rahbarlari, guruh tarbiyachilari, kam ta'minlangan oilalar farzandalriga moddiy yordam, bepul ovqatlanish tashkil qilishadi. Sinf rahbarlarning bolaning oiladagi holatini o'rganishadi. qiyin bolalar bilan alohida shug'ullanishadi.

Maktabda psixologlar bola qobiliyatlari va qiziqishlarini o'rganishadi. Psixoterapevt va psixologlar ota-onalar va bolalarga maslahat berishadi va yordam berishadi.

Maktabda mavjud bo'lgan *sog'liqni saqlash xizmati* maktab o'quvchilarini tibbiy ko'rikdan o'tkazishadi, jismoniy tarbiya guruhlari tuzishadi, kuchsiz bolalarga maxsus ovqatlanish tashkil qilishadi, karantin sinflarini nazorat qilishadi.

Maktabda ijtimoiy ishga maktab *direktori yordamchilaridan* biri rahbarlik qiladi. Tarbiya ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari maktabning maktabgacha tarbiya muassasalari, turli hukumat tashkilotlari bilan aloqasiga katta e'tibor qaratadi.

Ota-onalar qo'mitasi ham o'z o'rnida tarbiyasi og'ir bilan ishlashga yordam beradi. Turli davlatlarda ijtimoiy pedagog ishiga ikki yondashuv mavjud: u maktab bilan hamkorlik qiladi yoki u maktabning shtatli hodimi hisoblanadi.

Maktab bilan hamkorlik qila turib ijtimoiy pedagog tez-tez maktabga borib turadi. Ota-onalar va o'quvchilarning o'zaro munosabtlarining yaxshilanishiga yordam beradi, dars qoldirish sabablarini aniqlaydi. U bolalar bilan qo'pol munosabatda bo'lgan oilalarni, jismoniy va ruhiy nuqsonli bolalarni aniqlaydi. Bola yoki oilaga yordam berish maqsadida bolaning uzoq davom etgan kasalligi sabablarini surishtiradi, bola o'qishda ortda qolmasligi uchun u bilan uyda va kasalxonada alohida shug'ullanadi. Bola tarbiyasidagi muammolarni xal qilish uchun huquqshunos, shifokor, militsiya hodimlari xizmatidan foydalanadi.

Ko'pgina g'arbiy yevropa davlatlarida ijtimoiy pedagog maktabning shtatli xodimi hisoblanadi. U ijtimoiy yordamga muhtoj bolalarni aniqlaydi. Bu bolalar maktab kursini uzlashtirishga qobiliyati yetmaydigan bolalardir. Bu bolalar maktab yoki oilada ruhiy tushkunlikni boshdan kechirishadi. Odatda bu bolalar voyaga yetmaganlar ishlari bo'yicha komissiya ro'yxatida turishadi. Ba'zan bolalar va ularning atrofida qiladigan bilan munosabatlarini oydinlashtirish yetarli yordam beradi.

ijtimoiy pedagog o'quvchining maktabdan tashqari vaqtini tashkillashtirib, o'z tarbiyaviy ishini olib borishida ota-onalar bilan hamkorlik qiladi. Hamkorlik yuzasidan seksiya, klublar, har xil mehnat, turistik bo'linmalar tashkil qiladi. ijtimoiy pedagog pedagogik jamoaning tarbiyasi og'ir bolalar bilan ish olib borishini tartibga soladi. U maktab pedagogik jamoasiga doimiy tarzda sinfdagi psixologik muhit to'g'risida axborot beradi. Aynan shu holat maktabda ijtimoiy ish olib borishning rejasini tuzishda muhim ahamiyatga ega.

ijtimoiy pedagog maktabdan haydalgan bolalarga alohida e'tibor qaratishi kerak. U ularni boshqa maktabga joylashtirishga, yangi jamoaga ko'nikishlariga yordam ko'rsatadi. ijtimoiy pedagog dasr soatlari vaqtida noqonuniy ishlab yurgan bolalarni aniqlaydi, ularning o'qish masalasini hal qiladi. U ko'p bolali oilalarning barcha imtiyozlaridan foydalanishlari, bolalarning reabilitatsion markazlarga qatnashlarini nazorat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari va sinf rahbarlari tumandagi oila va o'quvchilarni o'rganib chiqishadi. ijtimoiy yordamga muhtoj bolalarga e'tibor berishadi, tarbiyasi og'ir bolalarni tarbiyalashda oilalarga yordam berishadi.

O'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari o'z faoliyatida to'garak, seksiya, klublarni tashkil qilish, o'tituvchining o'quvchilar bilan individual ishlashini, yashash joyida bolalar bilan konsultatsiya o'tkazish, alohida pedagogik e'tiborga muhtoj bolalar bilan ish olib borishni nazorat qiladi.

Alohida fanlardan dars beruvchi o'qituvchilar bolalarning qiziqishlarini o'rganib chiqib, ularni turli to'garak va seksiyalarga jalb qilishadi. Maktabda turli tadbirlar o'tkazishadi. Bu tadbirlarni o'tkazishda ota-onalar va sobiq o'quvchilar yordamidan foydalanishadi, maktabga mashhur kishilarni chaqirishadi.

Maktab yoshidagi bolalarning asosiy ijtimoiylashtiruvchi omili bolalar submadaniyatini shakllantiruvchi tengqurlar jamoasidir. ijtimoiy pedagog bu hodisalarning funksiyalarini bilishi, ularning o'quvchilarning shaxsiy hislatlari va ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishdagi o'rinlarini ko'ra olishi lozim.

Tengqurlar jamoasi va bolalar submadaniyati.

Bola ijtimoiylashuvining shartlaridan biri tengqurlar bilan munosabatga kirishishdir. Bu munosabat bolalar bog'chasi guruhi, maktab sinflari, turli norasmiy bolalar va o'smirlar birlashmalari kabi kichik guruhlarda shakllanadi. Bolalar va o'smirlar guruhlarida tengdoshlar orasida funksional, emotsional shaxsiy munosabatlar o'rnatiladi.

Funksional munosabatlar bolalar faoliyatining alohida sohalari (mehnat, o'qish)da qayd etilgan bo'lib, kattalarning bevosita rahbarligi ostida guruhdagi xulq-atvor normalarini o'zlashtirish orqali shakllanadi. Tengdoshlar guruhining hamma a'zolari ham yosh jihatdan teng bo'lmaydi. Bu guruhga har xil yoshdagi, biroq umumiy qadriyatlar, munosabatlar tizimi yoki qiziqishlari bilan birlashgan bolalar ham kirishi mumkin. Tengdoshlar guruhi a'zolarining soni turlicha bo'lishi mumkin. O'rtoqlar guruhida 2-3dan 5 gacha, og'aynilar guruhida 7-9 gacha, assatsial guruhlarda 20 tagacha, rasmiy guruhlar-sinf, to'garak va boshqalarda 30-40 tagacha a'zo bo'lishi mumkin.

Tengqurlar guruhi odatda a'zolarining hududiy yaqinligi asosida shakllanadi. Tengqurlar guruhi individual qiziqishlarning mos tushishi, rasmiy tashkilot(sinf,skautlar guruhi va boshqalar) borligi va guruh a'zolari urtasida shaxsiy munosabatlar mavjudligi tufayli shakllanadi. Bu munosabatlar guruh a'zolarining xarakter va o'zaro ta'sirlarida, shuningdek sinfda rollarni taqsimlashda namoyon bo'ladi.

Birinchidan yetakchi ajralib chiqadi. Eksperimental tadqiqotlarda yetakchisi bo'lmagan guruh aniqlanmagan. Sohaviy yetakchilar ham bo'lishi mumkin. Masalan, aqliy, emotsional, ishbilanmon yetakchi bo'lishi mumkin. Tengqurlar guruhini bir necha parametrlar bo'yicha tasniflashimiz mumkin:

Ijtimoiy tizimidagi yuridik maqomiga ko'ra tengqurlar guruhlar rasmiy, ya'ni jamiyat tomonidan tan olingan, biror bir davlat yoki jamoat tashkiloti bilan bog'liqbo'lgan guruhlar va norasmiy-o'z-o'zidan mavjud bo'lgan guruhlariga bo'linadi.

ijtimoiy psixologik maqomiga ko'ra ular ikkiga bo'linadi, ya'ni mansublik guruhi- uning haqiqiy a'zolari mavjud (sinf, sport klubi va boshqalar) va referent guruhi- bunga inson mansub emas, biroq hayolan tayanadi.

Faoliyat yuritishning barqarorligi va uzoq muddatliligiga qarab doimiy, vaqtinchalik hamda hodisaviy guruhlariga ajratiladi. Hudud jihatidan ular hovli, mahalla yoki biror bir muassasa tarkibida faoliyat yuritishlari mumkin.

Etakchilik borasida ular demokratik va avtoritar guruhlariga bo'linishadi.

So'nggi 10 yilliklarda tengqurlar guruhlar voyaga yetayotgan avlod ijtimoiylashuvida eng muhim mikroo'millardan biriga aylandi. Avvalgi davrlarga qaraganda ularning o'zni ancha jiddiylashtirdi, bunga bir qator jarayonlar o'z ta'siri ko'rsatdi.

Urbanizatsiya shunga olib keldiki, borgan sari ko'p bolalar, o'smirlar shaharlarda yashashyapti va u yerda ko'proq tengdoshlar bilan muomala qilish imkoniga ega

bo'lishmoqda. bu muomalani kattalar to'liq nazorat qila olishmaydi. Katta oilaning kichiklashuvi bir bolali va to'liqsiz oilalarning ko'payishi, oilalarning noto'g'ri tashkillashtirilganligi bolalar uchun oiladagi emotsional aloqalarning yetishmovchiligini uydan tashqarida to'ldirish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Umumiy o'rta ma'lumot OAVlar shunga olib keladiki, voyaga yetayotgan avlod o'zlarining savodxonliklari va madaniy rivojlanishlari darajasiga ko'ra ancha tenglashib qolishdi. SHuningdek, bolalarning tengqurlar guruhlariga birlashishlariga nafaqat kiyim-kechak yoki turmak, balki hayot tarzini ham belgilab beruvchi moda ham ta'sir ko'rsatmoqda.

Bolalar, o'smirlar va o'spirinlar bir vaqtning o'zida bir necha bir-birdan farqlanuvchi guruhlariga a'zo bo'lishlari mumkin. Rasmiy guruhlar (sinf, sport to'garagi va boshqalar) bolalar ijtimoiylashuviga ular hayotiy faoliyatining mazmuni, ularda shakllangan o'zaro munosabatlarning xarakteriga bog'liq ravishda ta'sir ko'rsatadi. Norasmiy guruhlar bolalar, o'spirinlar va o'smirlar ijtimoiylashuviga ularning tarkibi, yo'naltirilganligi yetkachilik turiga ko'ra ta'sir ko'rsatishadi.

Turli yosh va ijtimoiy madaniy xususiyatlarga ega bo'lishiga qaramay tengqurlar guruhining ijtimoiylashuvdagi funksiyalari universalidir. Birinchidan, guruh a'zolarini shu jamiyat madaniyatiga o'rgatadi, ya'ni ularning xulq-atvorini guruh a'zolarining milliy, diniy, mintaqaviy, ijtimoiy mansubligiga moslashtiradi. Ikkinchidan, tengqurlar guruhlarida ijobiy xulq-atvorga o'rgatiladi. Bu ularga namunaviy xulq-atvorlarni ko'rsatish, g'ayri ijtimoiy xulq-atvorlarga nisbatan chora qo'llash orqali amalga oshiriladi. Uinchidan, tengdoshlar guruhlarida bolalar, o'smirlar va o'spirinlarning kattalar, xususan ota-onalar ta'siridan avtanomlashuvlari jarayonida muhim o'rin tutadi. To'rtinchidan guruh o'z a'zolariga yosh submadaniyatidan mustaqil bo'lish imkonini beradi.

O'rtoqlar va og'aynilar guruhlarida kiyinish, yurish-turish borasida tengdoshlar jamiyatiga mos bo'lishga harakat qilishadi. SHu bilan bir vaqtda o'z mustaqilliklarini ham saqlashadi. YA'ni boshqa bolalarni o'z guruhlariga qo'shmaslikka harakat qilishadi. Beshinchidan, tengdoshlar guruhlarida bolalar tomonidan o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini belgilab olish masalalarini yechishga qulay yoki noqulay sharoitlar yaratib beradi. Oltinchidan, guruh o'z a'zolari tomonidan "ekologik chuqurlik" sifatida qabul qilinadigan spetsifik ijtimoiy tashkilot hisoblanadi.

Guruhda emotsional va shaxsiy munosabatlar ham shakllanadi. Bolalar va yosh o'smirlar guruhlarida emotsional munosabatlarning asosiy funksiyasi tengqurlar xulq-atvorini umumqabul qilingan xulq-atvor normalariga moslashdir. Bu holatda do'stlik rishtalari, simpatiya birinchi o'ringa ko'tariladi. Aslida ular ontogeneza ancha avval paydo bo'lishgan. Agar maktabgacha yoshdagi bola ularga amal qilsa, bu holat boshqa bolalar tomonidan ijobiy qabul qilinadi.

SHaxsiy munosabatlar guruhdagi o'zaro bog'liqlik bo'lib, bunda bir bola xulq-atvorining sababi boshqa bola uchun shaxsiy ma'noga ega bo'ladi. SHaxsiy munosabatlar bola atrofdagilar bilan munosabatda kattalar rolini bajarganda yorqin namoyon bo'ladi.

Bolalar hamjamiyati bolalar submadaniyatining tashuvchisi hisoblanadi. Bolalar submadaniyati—bu bolalarga jamiyatga ko'nikishlariga va o'z normalarini yaratishlariga ko'maklashuvchi madaniy hudud va muomala doirasidir.

Bolalar submadaniyati bolaning ilk ijtimoiylashuvi vazifasini bajaradi. O'smirlar, o'spirinlar submadaniyatining namoyon bo'lishiga ijtimoiy harakatning yangi shakllarini tuzish kiradi. Bu ijtimoiy pedagog tomonidan to'g'ri qabul qilinishi kerak. O'smirlar kichkina bolalardan ancha faollar va o'z o'rinlarini topishlari uchun yangi faoliyat va xulq-atvor shakllarini qidirishadi. Biroq ular ancha tavakkalchi va bunga tayyor emaslar.

O'spirinlik davrining inqirozi ham ko'p borada yangi muqobil faoliyat normalarini yaratishga bog'liq. SHuning uchun o'spirin-o'smir submadaniyati nafaqat ijtimoiylashtiruvchi, balki konstruktiv ijodiy funksiyani ham bajaradi. O'smirlar va o'spirinlar submadaniyatini kattalar olamidan ajratib turuvchi omillar madaniy va texnologik o'zgarishlar, yolg'izlik OAVlarning qarama-qarshi ta'siri, ijtimoiy muhitning beqarorligi bilan bog'liq. Bu hollarda o'spirinlar va o'smirlar guruhlari turli g'ayri-ijtimoiy xarakatlarga intilishlari xam mumkin.

O'spirinlar va o'smirlar submadaniyati rivojlanishining ikki yo'nalishi mavjud. Birinchisi u umumiy jihatlarga ega bo'lib, turli mintaqa va yo'nalishlarga ajraladi. Ikkinchi yo'nalish yoshlar submadaniyatiga g'ayri madaniyatlarning ta'siriga bog'liq. Bu holatda biz mavjud jamiyatning huquqiy asoslariga tajovuz qilmaydigan, birq axloq umumqabul qilingan xulq-atvor normalariga qarshi chiquvchi yoshlarni uchratishimiz mumkin. g'ayri madaniyatning borligi va uning tarqalishi u yoki bu jamiyatning inqirozidan hamda insonlarning qoniqmayotganligidan dalolat beradi.

Ijtimoiy pedagogning tarbiyasi og'ir o'spirinlar bilan ish olib borish

Maktab ijtimoiy pedagogikasining asosiy muammosi tarbiyasi og'ir o'spirinlar hisoblanadi. 12-16 yoshli o'g'il-qizlar o'spirin hisoblanishadi. Bu davr shaxs shakllanishi jarayonida nihoyatda katta ahamiyatga ega. SHu bilan birga ham o'smirlar ham tarbiyachilar uchun qiyin davrdir.

O'spirinlik yoshida bolaning hayot sharoitlari va faoliyati ancha o'zgaradi, ruhiyatining qayta qurilishi ro'y beradi. Tengqurlari bilan muomala qilishning yangi shakllari paydo bo'ladi. Jamoada o'spirinning ijtimoiy maqomida o'zgarishlar ro'y beradi, ota-onalar va ustozlar tomonidan unga talablar kuchayadi

Bu yoshda o'spirinning vaqtinchalik oila va maktabda ruhiy ajralishi sodir bo'ladi. O'spirinning shakllanishida ota-onaning ahamiyati pasayadi. Odatda u rasmiy jamoa va norasmiy muomala guruhini tanlash bilan band bo'ladi va oxir oqibat o'zini qulay sezadigan, unga hurmat bilan munosabatda bo'linadigan guruhni tanlaydi. Bu sport, texnika to'garagi bo'lishi mumkin. SHu bilan birga bu guruh o'smirlar yig'ilishib, ichib- chekib o'tirishadigan yerto'la ham bo'lishi mumkin.

Bu yoshda o'spirinlarning kattalar xususan ota-onalar bilan muammolari paydo bo'ladi. Ota-ona o'z farzandiga yosh bolaga bo'lganday qarashadi, bola esa bu g'amxo'rlikdan chiqib ketmoqchi bo'ladi. SHuning uchun uning kattalar bilan munosabatida ko'p nizolar kelib chiqadi, bolada kattalar fikrlariga tanqid bilan qarash kuchayadi. Kattalar bilan munosabatlar xarakteri ham o'zgaradi: bo'ysunish pozitsiyasidan bola tenglik pozitsiyasiga o'tmoqchi bo'ladi. Bir vaqtning o'zidatengdoshlar bilan ham o'zaro munosabatlarning xarakteri o'zgaradi. O'zpirinda kattalik xissi tug'iladi va xissiyot mustaqil bo'lishga intilish, kattalarning xohish istaklariga qarshi chiqishda namoyon bo'ladi. Kichkina bolaga qaraganda o'spirinning qiziqishlari ham ancha o'zgaradi. Ijodiy faoliyatga intilish bilan bir qatorda o'spiringa qiziqishlarning beqarorligi ham xosdir.

SHunday qilib o'spirinlik yoshining quyidagi o'ziga xos xususiyatlarni ajratsak bo'ladi: emotsional voyaga yetmaganlik, o'z xulq-atvorini to'liq nazorat qila olmaslik, o'z ehtiyojlarini qondirish uchun imkoniyat va xohishlarini to'g'ri baholay olmaslik, katta bo'lishga intilish.

O'spirin yetarlicha voyaga yetgan shaxs emas. U insonning eng muhim xislatlari va jihatlari shakllanishi bosqichida bo'lgan shaxsdir. Bu bosqich bolalik va kattalik o'rtasidagi davrdir. SHaxs hali o'zini katta deb hisoblashi uchun yetarli rivojlanmagan,

biroq shu bilan birga atrofdagilar bilan munosabatga kirishishi va o'z harakatlarida ijtimoiy norma va qoidalar talablariga amal qilishi uchun yetarli rivojlangan.

O'spirin aqlli qarorlar qabul qilishga ongli harakatlar sodir etishga va ular uchun axloqiy va huquqiy jihatdan mas'ul bo'lishga qodir. SHuni ta'kidlash joizki, o'spirin o'z xatti-harakatlari uchun huquqiy javobgarlikka tortiladigan shaxsdir. Garchi qonun voyaga yetmaganlarning ijtimoiy psixologik rivojlanishini inobatga olib, ular uchun cheklangan javobgarlikni belgilasa ham katta o'spirinlik va o'smirlik davrini shaxsiy javobgarlik bilan xarakterlanadigan yosh deb qabul qilsak bo'ladi.

Tarbiyasi og'ir o'spirinlar jismoniy jihatdan sog'-salomatdirlar, biroq ularning ta'lim-tarbiyasi buzilgan. Ular o'z tengdoshlaridan o'qishda ortda qoladilar, chunki ularda xotira, tafakkur va tasavvur xislari yaxshi rivojlanmagan.

Garchi ular o'zlariga qiziqarli narsani bajarishsa ham ular mehnat qilishni yoqtirishmaydi, o'zlarini biror ishni bajarishga majbur qila olmaydi, ular tizimli shug'ullana olishmaydi. Tarbiyasi og'ir o'spirinlar maktab intizomi va tartibini buzishadi, o'qishni xohlashmaydi, o'qituvchilar, tengdoshlar, ota-ona bilan nizolashadilar. Maktabni tashlab ketishadi, o'zlarini omadsiz deb bilishadi, ular daydilik qilishadi, spirtli ichimlik, giyohvand moddalar iste'mol qilishadi, huquqbuzarliklar sodir etishadi. Aynan o'spirinlar jismoniy yoki jinsiy zo'rlik oqibatida o'z jonlariga qasd qilishadi.

O'spirinlarning pedagogik jihatdan tarbiyalanmaganliklari ijtimoiy pedagogik hodisa bo'lib, oilaviy va maktab tarbiyasining kamchiligidir, maktabdan tashqari tarbiya ishining qoniqarsiz yo'lga qo'yilganligi natijasidir. Amaliyotda isbotlanganidek o'spirinni o'rab turgan bu mihit shakllari odatda ijtimoiy pedagogik darajalari, yo'nalishlari, o'spiringa ta'sir qilish jihatidan turli bo'ladi. Agar oila, maktab, maktabdan tashqari muassasada bolani tarbiyalovchi omillarni boshqarsa, ko'cha-ko'yda ularni boshqarib bo'lmaydi. Bu tarbiya jarayonida aks etmasligi mumkin emas. CHunki o'spirinlar bo'sh vaqtlarining aksariyati aynan ko'chada o'tkazishadi. U yerda ularning muomalasi, ya'ni eng muhim ijtimoiy ehtiyojlaridan biri shakllanadi. O'quvchi o'spirinlar uchun asosiy faoliyat bu o'qishdir. Biroq o'qish tarbiyasi og'ir o'spirinlar uchun o'qituvchilar va tengqurlarining hurmatini qozona olish vositasi emas. SHuning uchun ular o'zlariga muhim bo'lgan faoliyatni maktabdan tashqarida izlashadi. Aynan shu yerda, o'zi kabi o'spirinlar davrasida ularga yomon xislatlar va qo'pollik uchun tanbeh berishmaydi, aksincha bu kamchiliklarni kattalik alomati deb bilishadi.

Biroq hozirgi kunda maktabda, yashash joylarida bolalar bilan birgalikda ijtimoiy ish olib borish amaliyoti paydo bo'lmoqda. Bu faoliyat mikrotuman va maktabda ta'lim-tarbiya ishlarini olib borishning yagona rejasi bo'yicha maktab va barcha ijtimoiy xizmatlarni bolalar tarbiyasi va himoyasi muammosini yechish uchun birlashtiradi. yagona reja buiyicha ish yuritish maktab pedagogik jamoasining faoliyatini tubdan o'zgartiradi. Pedagoglar maktabdan tashqari bolalar muassasi, sinf rahbarlari, guruh tarbiyachilari faoliyatiga qo'shilishadi va ular bilan yaqin hamkorlikda bo'lishadi.

Bu faoliyatda asosiysi bola hisoblanadi, shuning uchun pedagogik jamoa faoliyati maktab devorlari ichida qolib ketmaydi, ular bolaga, oilasiga, bolalar birlashmalariga, tengdoshlar muhitiga murojaat qilishadi.

Pedagogik tarbiyasi og'ir bolalar bilan ishlashda ijtimoiy pedagog maktab va maktabdan tashqari jamoaning ularning xulq-atvoriga ta'sirini o'rganadi. Ular bilan ish olib borishda yaxshi natijalarga erishish uchun bir qator shartlarni bajarishi lozim:

1. O'spirin bilan aloqa o'rnatish;
2. O'spirin bilan yaxshi o'zaro munosabatlarni o'rnatish;
3. Uning reaksiyasi, fikri, intilishlari, qiziqishlari, kelajakdagi rejalarini o'rganish.

Psixolog A.B.Filonov tomonidan ishlab chiqarilgan pedagogik texnologiya ham samarali hisoblanadi. Unda ijtimoiy pedagogning o'spirin bilan aloqasining bir nechta bosqichlari ko'rsatilgan:

1. Qarashlarida roziliklarning to'planishi;
2. Uning qiziqishlarini bilib olish;
3. O'smirlikning roziligi;
4. Xususiyatlari va sabablarini tushunish;
5. Uning shaxsiyatining salbiy xislatlarini o'rganish;
6. YU'rish-turish va o'zaro munosabatning umumiy normalarini ishlab chiqish⁶.

YU.V.Vasilkova tarbiyasi og'ir o'spirinning tarbiyasiga bosqichma-bosqich yondoshuvni ilgari suradi⁷:

- I. O'spirin bilan yaxshi munosabatlarni o'rnatish;
- II. O'spirinning shaxsiy ishi bilan tanishib chiqish;
- III. Pedagogik tarbiyasi og'irligining sabablarini aniqlash;
- IV. Psixologik va ijtimoiy pedagogik xaritalarini tuzish;
- V. O'spirin shaxsiyatiga ijobiy ta'sir qiluvchi faoliyat turini tanlash;
- VI. Tarbiya va o'z-o'zini tarbiyalash jarayonining birlashishi, o'spirin faoliyatini o'z-o'zini mukammallashtirishga qaratish.

Tarbiya jarayoniga kompleks yondoshuv o'spirinlar guruhleri paydo bo'ladigan mikro muhitlarga faol ta'sir qilishni talab qiladi. Kriminologlarning ma'lumotiga ko'ra voyaga yetmaganlar aksar jinoyatlarini guruh bo'lib sodir etishadi. Biroq voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarlikni bartaraf etish bo'yicha ko'pgina tafsiyalar indevidual profilaktika tavsiyalari hisoblanadi. Amaliyotda isbotlanganidek ajratib olingan o'spirinning huquqbuzarliklarini bartaraf etishga qaratilgan pedagogik faoliyathar doim ham kutilgan natijalarga olib kelmaydi. Bu holat huquqbuzar o'spirinningyashash joyidagi guruhning a'zosi bo'lganligi va uning xatti-harakatlari guruh kayfiyati, ularning hayot tarzi, fikrlashi, boshqa a'zolariga bog'liq bo'lishi bilan izohlanadi. Demak biz pedagogik tarbiyasi og'ir bolalar bilan individual faoliyat olib borishning muhimliginie'tirof etgan holda o'spirinlarni o'rab turgan mikro muhit bilan o'zaro aloqalarini o'rganish zarurligini ham ta'kidlab o'tamiz.

Pedagogik ta'sirlarning kompleks tizimi, tarbiya vositalari, shakl va mazmunini bildirib, bu faoliyatning maqsadi deb pedagogik tarbiyasi og'ir bolalarni sinf jamoasi, o'qituvchilar, sinfdoshlar bilan munosabatlarining normallashuvi natijasida o'smir guruhlarining rejali qayta to'g'irlash hisoblanadi. Bu munosabatlarning normallashuvi o'smir shaxsning shakllanishiga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi.

Tarbiyasi og'ir o'smirlar bilan ish olib borish ommaviy so'rovnom va anketa to'ldirish bilan amalga oshiriladi. Bu usullar pedagogik qarovsiz o'smirlar guruhlarining qayerda paydo bo'lganligi haqida ma'lumot olish imkonini beradi.

Tarbiyasi og'ir o'smirlar bilan ish olib borishda pedagog quyidagi parametrlarni inobatga olishi lozim: guruh hajmi, ularning yosh va ijtimoiy tarkibi, muomala qilish joylar va vaqti, guruh faoliyatining mazmuni va yo'nalishi. Muomalaning bu parametrlarini bilsh tarbiyachiga tuman, shaharda o'smir guruhleri bilan ishlashning eng to'g'ri va samarali shakl-vositalarini qo'llashga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagog o'smirlar guruhining ijtimoiy tarkibini bilish ham muhim. Ijtimoiy tarkibi turli bo'lgan o'smirlar guruhlarida o'zaro axborot almashuv va muomala

⁶ Л.П.Филонов Деадаптив ыспиринлар билан реабилитация жараёнида алоқа ўрнатиш технологияси. Замонавий шароитларда болалар ва ўйсмирлар реабилитацияси муаммолари ва тажрибаси. М, 1994. 127-143 б.

⁷ Ю.В.Василкова, Т.А.Василкова Социал педагогика. М:Академия, 2003. 362-363 б.

qilish qiziqarli bo'ladi. Biroq bu guruhlarda hayot haqida yolg'on tasavvurlarga ega ma'lumotlar ham tarqatilishi mumkin. Tarbiyachining vazifasi:

1. Guruhdagi muomalaning mazmunini bilish;
2. Tarbiyaviy ta'sirni to'g'ri tashkil qilib, ma'lumotni to'g'ri tomonga yo'naltirish.

Guruhlarning o'rganilishi va taxlili qilinishi lozim bo'lgan mashg'ulotlarini ikki turga ajratsak bo'ladi-**vaqt bo'yicha** –doimiy va nodoimiy, **yo'nalishi bo'yicha**-ijobiy (mehnat, sport, san'at bilan mashg'ul bo'lish) va salbiy (chekish, alkogol mahsulotlarini iste'mol qilish, qimor o'ynash).

Tarbiyasi og'ir o'smirlar guruhlari bilan ijtimoiy pedagogik ish olib borishning uslublari va texnologiyalari quyidagilar:

Maktab yordamida:

-maktab va maktabdan tashqari o'smirlar jamoasi yordamida tarbiyaviy ta'sir (seksiya, klub, to'garaklar);

-intizomli, a'lochi o'quvchilarning pedagogik qarovsiz sinfdoshlariga ta'siri. Bu yo'nalish bir-biri bilan do'stlashish xohishi, o'zaro muomalaga talab bo'lganda juda muvaffaqiyatli amalga oshib, uning asosida qiziqishlar umumiyliigi (sevimli sport turi, texnika, musiqa va boshqalar bilan shug'ullanish) yotadi. Bu yo'nalishning amalga oshirishning muvaffaqiyati ko'p borada o'qituvchi, sinf rahbarining mohir rahbarligiga bog'liq.

-sinf jamoasining pedagogik qarovsiz o'smirlarga ta'siri. Bunaqa birgalikdagi faoliyat (sayohatga chiqish, spartakiadalar, san'at festivallari, ko'rgazmalar, jamoaviy harakatlar)ni talab qiladi. Sinfda jamoaviy ishlarga jalb qilingan pedagogik qarovsizbolalar nafaqat o'zlari uchun balki jamoa uchun ham mehnat qilayotganlarini va ularning ishtirokiga ko'p narsa bog'liqligini anglab yetishadi. Bunaqa faoliyatlarda og'aynichilik aloqalari vujudga keladi, boshqalarga nisbatan to'g'ri munosabat shakllanadi, yuksatilgan vazifa uchun mas'uliyat xissi ortadi;

-pedagogik qarovsiz bolalarga tarbiyaviy ta'sirning ko'rib chiqilgan yo'nalishlari mikrotuman tarbiyaviy ishida maktab jamoasi bilan birgalikda va bir vaqtning o'zida amalga oshiriladi.

Maktabdan tashqari o'smirlar jamoasi yordamida tarbiyaviy ta'sirni tashkil qilishda quyidagi holatlarni inobatga olish lozim:

-birinchidan to'garak, seksiya, klubda o'smirlarda aniqlangan bitta qiziqish bilan cheklanmaslik lozim (akvariumistika yoki sport bilan shug'ullanish) balki mehnat, turli o'yinlar, ijodiy faoliyat orqali pedagogik o'smirlarni atrofdagilar bilan normal munosabatlarga tayyorlashga intilish lozim.

-ikkinchidan, norasmiy guruhga yoki uning aksariyat a'zolariga ta'sir ko'rsata turib ularni rasmiy guruhga o'tishlariga erishsa bo'ladi. Bu jarayonni shartli ravishda "rasmiylashtirish" deyishadi. Bu jarayon o'smirlar uchun sezilmaydigan holda tarbiyachi tomonidan norasmiy guruhning rasmiy guruhga aylanishidir.

Pedagogik qarovsiz bolalar bilan tarbiyaviy ish olib borishning yana bir xususiyati o'smirlarni o'zi tanlashgan, uning bajarilishidan qoniqish sezishadigan faoliyatni tanlashdir. Asta-sekin faoliyatdagi bunday ehtiyojni qondirish va rivojlanish, keyinchalik uni o'smirlarda bajarayotgan ishlari uchun mas'uliyat xissini oshiruvchi faoliyat turlari bilan to'ldirib borish lozim.

Tarbiyasi og'ir bolalar yoki o'smirlar bilan ish olib borish pedagogik qayta tarbiyalash jarayonini ko'zda tutadi.

Qayta tarbiyalash-bola yoki o'smir yurish-turishidagi turli cheklanishlarni yengib o'tish yoki bartaraf etishdir. qayta tarbiya ham tarbiyachi ham tarbiyalanuvchilar uchun

ham og'ir jarayondir. Tarbiyalanuvchi yangiyulning istiqboli bilan qiziqishi lozim. Tarbiyachi esa tarbiyalanuvchining o'tmishi, bugungi kunini tahlil qilib uning kelajagini tasavvur etishi lozim.

O'smirni qayta tarbiya yoki o'z-o'zini tarbiyalashga tayyorlash jarayoni bir necha bosqichdan iborat:

1. Tarbiyalanuvchini o'rganib chiqish;
2. O'smirning yurish-turishini o'zgartirish uchun uning ruhiy tayyor qilish;
3. Ijobiy axloqiy xislatlarni to'plash;
4. Inqirozdan chiqish, o'z-o'zini tarbiyalashga o'tish.

SHuni ham inobatga olish kerakki, bu jarayonga tarbiyachidan tashqari o'smir mansub bo'lgan tarbiyalanuvchilar jamoasi ham qo'shiladi. Bunda tarbiyachi koordinator vazifasini bajarib, jamoani o'z o'rtoqlarini qayta tarbiyalashga yo'naltiradi. O'smirlar bilan reabilitatsion markazda ishlayotgan ijtimoiy pedagog metodlardan biridan foydalanib tarbiyalanuvchi oldida idealga o'xshash maqsadini qo'yadi. Bu axloqiy komil inson o'smirning ijobiy yurish-turishning shakllanishiga yordam beradi.

Spirтли ichimliklar iste'mol qiladigan o'smirlar bilan ijtimoiy pedagogik faoliyat yuritish

Bolalar ichkilikbozligi va ayniqsa uning yoshlar o'rtasida keng tarqalishi eng jiddiy ijtimoiy pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Ichkilikbozlik tushunchasi ikki o'rinda aniqlanadi. Tibbiy nuqtai nazardan ichkilikbozlik spirтли ichimliklar iste'mol qilishga yengib bo'lmas ehtiyoj tug'ilishida namoyon bo'ladigan surunkali kasallikdir. ijtimoiy pedagogik nuqtai nazardan ichkilikbozlikspirтли ichimlikka deviant patologik ruju qo'yish bilan xarakterlanadigan deviant xulq-atvor shaxslaridan biridir.

Bolalik davrida ichkilikbozlik muammosi shaxs ijtimoiylashuvi jarayoni bilan bevosita bog'liq. CHunki, birinchidan, u aniq ijtimoiypsixologik sabablar tufayli kelib chiqadi, ikkinchidan odatda deviant xulq-atvor kabi g'ayri ijtimoiy hislatlarning kelib chiqishiga olib keladi.

Ichkilikbozlik namoyon bo'lishining ijtimoiypsixologik omillari bir xil emas. Ular ichida mikroijtimoiy va shaxsiy omillarni ajratsak bo'ladi. SHaxsiy omillar vazifasini shaxsiy va xarakterologik xususiyatlar bajarishi mumkin. Mikroijtimoiy omillarga alkogollashuv ko'rsatkichlari (ichkilik iste'mol qilish yoshi, sabablari), oila tarkibi va unda alkogollashuv darajasi kabi ijtimoiy va ijtimoiypsixologik belgilar kiradi.

Ijtimoiypsixologik omillar shartli ravishdagina ikkiga ajratiladi. Alkogollashuv jarayoniga ta'sir ko'rsatar ekan, ular yaxlit va kompleks tarzda o'rganilishi lozim.

YUqorida alkogollashuv darajasiga (bir oyda kamida bir marta iste'mol qilish) ega o'smirlar guruhida ijobiy ijtimoiy mikro muhitda shaxsning ijtimoiy adaptatsiyasini ta'minlovchi shaxsiy xususiyatlar tizimi yaxshi rivojlangan.

Bolalar ichkilikbozligi bir qator xususiyatlarga ega:

- 1) spirтли ichimliklarga tez ko'nikish
- 2) ichkilikbozlikning tez rivojlanishi
- 3) davolashning samaradorligi
- 4) organizmning tez buzilishi jarayoni

YOsh	Sabablar	Oqibatlar
Bolalikning ilk davri (0-3 yosh)	1. homila davridagi ichkilikbozlik 2. homiladorlikning ilk 3 oyida spirтли ichimlik iste'moli 3. emizish vaqtida spirтли ichimliklar iste'moli	Epilepsiya, aqli zaiflik Jismoniy rivojlanish anomaliyasi Aqliy rivojlanish anomaliyasi

Maktabgacha va kichik maktab yoshi (3-9 yosh)	1. ota-onalarning pedagogik savodsizligi 2. oilaviy alkogol an'analari	Organizmning alkogol zaharlanishi Spirtli ichimlikliklarga qiziqish paydo bo'lishi
O'spirinlik va o'smirlik davri (9-18 yosh)	1. oiladagi noma'lum holat 2. o'zini namoyon qilish 3. OAVlaridagi reklama 4. bo'sh vaqdda band bo'lmaslik 5. ichkilikbozlikning oqibatlari haqida bilimlarning yo'qligi 6. shaxsning psixologik xususiyatlari 7. muammodan qochish	Spirtli ichimliklarga maylning shakllanishi Spirtli ichimlik iste'mol qilish odatining shakllanishi Alkogol xulq-atvorning stereotipining paydo bo'lmagan holatda huquqbuzarlik sodir etish. Mast holatda g'ayri huquqiy harakatlarning oqibatini o'ylamasdan sodir etish. Spirtli ichimlikni ruhiy muammolarni bartaraf etuvchi doping sifatida iste'mol qilish

Bolalarning spirtli ichimliklarga ko'nikishlari asosan 3 davrda: bolalikning ilk davri, maktabgacha yoshda va kichik maktab davri, o'smirlik davrida jadal kechadi.

Birinchi davr-bolalikning ilk davri bo'lib, unda bolalarning alkogollashuvi ixtiyorsiz xarakterga ega. Bu bir necha sabablarga ko'ra ro'y beradi-homiladorlik va emizish davria spirtli ichimlik iste'mol qilish, mast holatda homilador bo'lish. Ichki organ va a'zolarining jadal shakllanishi jarayoni kechayotganda homilaning zaharlanishi rivojlanishning turli anomaliyalariga olib keladi-oyoq va qo'llarning rivojlanmasligi, barmoqlarning birlashib ketishi, jinsiy a'zodagi nuqsonlar, bosh hajmining kichiklashishi va boshqalar.

Homila alkogol oldida himoyasiz bo'lgani sababli u alkogolning miyaga kirishini bartaraf eta olmaydi va buning natijasida **istisqo**, aqli norasolikni kuzatsak bo'ladi. Bunday bolalar garchi bolaliklarida hayot bilan vidolashmasalar ham butun umr aqli noraso bo'lib o'tadilar.

Ikkinchi davr-maktabgacha va kichik maktab yoshi. Bu davrdagi eng ahamiyatli sabablar- ota-onalarning pedagogik bilimsizligi va spirtli ichimlikka qiziqish paydo bo'lishiga olib keluvchi oilaviy ichkilikbozlik an'analaridir.

Biologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ichkilikbozlik irsiy jihatdan avloddan- avlodga o'tmaydi, faqatgina unga mayl o'tadi. Bolalarda ichkilikbozlikning rivojlanishiga ota-onalarning yomon odatlari, oiladagi vaziyat hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Maktab sinfdosh bolalarning xususiyatlaridan kelib chiqib ota-onalar shuni esda tutishlari lozimki, spirtli ichimliklar iste'mol qilishga nisbatan salbiy munosabatlarni shakllantirishning zaruriy sharti bola shaxsiyatiga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, uning maktab hayotiga doimiy e'tibor qaratish, maktabda va oilada gigiyenik normalarga amal qilishdir.

Agar oilada hech kim bolaning maktab hayoti bilan qiziqishmasa yoki nomigaqiziqsa (baholarni nazorat qilish surunkali tarzda ortda qolayotgan bola to'liqsizlik xissini boshdan og'ir kechiradi) maktabga nisbatan qiziqishi neytrallashadi, so'ngra bolada ta'lim olishga nisbatan salbiy munosabat shakllanadi. u o'zini namoyon qilishning boshqa usullarini qidira boshlaydi. Odatda bu bola ko'cha guruhlariga qo'shib qoladi va u yerdasirtli ichimliklar iste'mol qilishga o'rganadi. Agar bola spirtli ichimlik bilan tanishbo'lsa va bu "tanishuv" oilada sodir bo'lgan bo'lsa, bu o'rganish jarayoni nihoyatda oson

kechadi. Natijada maktab, maktab hayotiga nisbatan salbiy munosabat shakllanadi va bola o'ziga o'xshagan bolalarning ko'cha guruhini afzal ko'ra boshlaydi.

Uchinchi bosqich-o'spirinlik va o'smirlik davri. Bu davrdagi asosiy sabablarga oiladagi nomaqbul holat, o'zini namoyon qilish, OAVlaridagi reklama, muammolardan qochish, shaxsning psixologik xususiyatlari, ichkilikbozlik oqibatlari haqidagi bilimlarning yo'qligi kiradi. Bu davrda ichkilikka ruju qo'yish ro'y beradi. ijtimoiy adabiyotlarda ichkilikka mayli bor bolalarning 4 turi aniqlangan:

1. o'ziga yuqori baho bergan bolalar
2. shafqatsiz va agressiv xulq-atvorli bolalar
3. amaliy hayotga ko'nikmagan, shaxsiy tashabbus qobiliyatidan judo bo'lgan bolalar
4. turg'unlikka tushgan bolalar

bolalarning spirtli ichimlik iste'mol qilishiga **tortilganliklarining** bir nechta darajalari mavjud:

1. nolga teng daraja-juda kamdan-kam iste'mol qilish;
2. epizodik iste'mol darajasi-turli spirtli ichimliklar turlari bilan tanishlik;
3. yuqori daraja-1 oyda ikki martadan ortiq iste'mol qilish;
4. namoyon bo'lgan ruhiy tobelik darajasi-mast bo'lishning ruhiy holatning istalgan holatga aylanishi, ichimlikka ruhiy qaram bo'lishning yuzaga kelishi;
5. ichimlikka jism tobe bo'lish darajasi-spirtli ichimlikni nazoratsiz iste'mol qilish;

SHaxsning alkogollashuvi-aroqxo'rga aylanishi.

ijtimoiy pedagogikaning ichimlik iste'mol qilishga mayli bor bolalar bilan faoliyat olib borishning asosiy yo'nalishlari:

1. Adaptatsion-bolaning shaxsiy ijobiy xislatlar rivojlantirish orqali bolaning adaptativ xususiyatlarini to'g'irlash.
2. Oilaviy- ota-onalarning _____
3. Profilaktik-bolalarda spirtli ichimlik iste'mol qilishga salbiy munosabat shakllantirish.
4. Vositachilik-bola va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish.
5. Reabilitatsion-alkogol tobe holatidagi bolani ijtimoiy reabilitatsiya qilish.

O'z faoliyatida ijtimoiypedagog quyidagi vazifalarni amalga oshiradi.

ijtimoiy pedagog faoliyatining birinchi vazifasi tashhiz qo'yish bo'lib, bolaning spirtli ichimlik ichishga ruju qo'yishini oldini olishga qaratilgan. Bu vazifa spirtli ichimlik iste'mol qilishga mayli bor bola haqida axborot to'plash, uning real shaxsiy xususiyatlarini o'rganish, bola oilasi to'g'risida ma'lumotlar to'plash, bolaga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan manbalarni o'rganish, ichkilikbozlikning yetakchilarini aniqlash, bolani alkogollashuvga undayotgan salbiy omillarni o'rganish, bolaga mikromuhit ta'sirini o'rganish orqali amalga oshiriladi.

Ikkinchi vazifasi-bashorat qilish. Uning mohiyati shuki, qo'yilgan tashhiz asosida ichkilikbozlikka mayli bor bola bilan ish olib borishning aniq ijtimoiy pedagogik dasturi ishlab chiqiladi. Bu dastur bosqichma-bosqich amalga oshib, ijtimoiy adaptatsiya, korreksiya yoki reabilitatsiyani keltirib chiqaradi.

Uchinchi vazifasi ta'lim-tarbiya bo'lib, bolada uning ijtimoiy pedagogik reabilitatsiyasi davomida shakllanishi lozim bo'lgan xislatlarni, bolalar va kattalar xulq-atvori va faoliyatiga pedagogik ta'sirni oshirish, bola tarbiyasidagi bo'shliqlarni to'ldirish, ichkilikbozlik muammosini yengib o'tish uchun lozim bo'lgan malaka va ko'nikmalarni shakllantirishni ko'zda tutadi.

Ijtimoiypedagogning to'rtinchi vazifasi-huquqiy himoya bo'lib, uning mohiyati shuki ijtimoiypedagog faoliyati huquqiy asosda ko'riladi.

Beshinchi vazifasi-tashkiliy funksiya. U ichkilikbozlikka mayli bor bola bilan ijtimoiy pedagogik faoliyat yuritish turli mutaxassislarining ishtirokini talab qiladi, bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazish uchun sharoitlar yaratadi, bolalar, kattalar uchun ijtimoiy foydali faoliyatni tashkil qiladi.

Oltinchi vazifasi-kommunikativ. Bunda ko'zga ijtimoiy pedagogik faoliyatni amalga oshirish jarayonida uning ishtirokchilari orasida ko'pgina aloqalar o'rnatiladi.

Ettinchi vazifa-profilaktik funktsiya bo'lib, u erishilgan ijobiy natijalarni mustahkamlashni ko'zda tutadi va ichkilikbozlik alomatlarining paydo bo'lishini bartaraf etadi. Bu vazifalar ijtimoiy patronaj o'tkazish orqali amalga oshiriladi.

Ijtimoiypedagogning bolalar hayotining alkogollashuvga qarshi qaratish tarbiyalanuvchilarning yoshiga qarab o'z xususiyatlariga ega. Maktabgacha va kichik maktab yoshi.

Bir yoshdan yetti yoshgacha bolada odatlar shakllanishida hal qiluvchi ta'sirni ota-onalar ko'rsatishadi. SHuning uchun bu yoshda ijtimoiypedagogning oila bilan ishlashi muhim ahamiyatga ega. U quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

1. Oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarning madaniyatini shakllantirish, chunki faqatgina uyg'un oilaviy munosabatlar sharoitlarida axloqiy antialkogol odatlar paydo bo'lishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarda bu odatlarning paydo bo'lishi uchun ota-onalarda optimal xulq-atvorni shakllantirish lozim.
2. Bola hayotiy faoliyatining sog'lom muhitini shakllantirish.

Ijtimoiypedagog faoliyati ota-onalarda sog'lom ijtimoiypsixologik yo'l-yo'riqlarni shakllantirishga va bolalarning spirtli ichimlik iste'mol qilgani uchun ota-onalarning shaxsiy javobgarligi haqidagi fikrni ilgari surishga qaratilishi lozim. Ota-onalar bilan ichkilikbozlikka qarshi kurash bola yoshiga qarab amalga oshirilishi lozim. Biroq bu faoliyatning natijasi ota-onalarni bolalarning ichkilikka qarshi tarbiyasiga qo'shilishlari _____ kerak. Ota-onalarning ichkilikbozlikka qarshi tarbiyasi haqida bilimlar targ'iboti quyidagi masalalarni o'z ichiga oladi:

1. Alkogolning inson organizmiga, bolaning to'liq shakllanmagan organizmiga zarari, bolalarning spirtli ichimlik iste'mol qilishlarining yomon oqibatlari, voyaga yetmaganlarni spirtli ichimliklar iste'mol qilishga o'rgatishning axloqiy va huquqiy javobgarligi haqida.
2. Kichik maktab yoshining spetsifik xususiyatlari anotolik, marfologik, psixofiziologik xususiyatlari bilan tanishtirish. Maktabda ta'lim olishning birinchi bosqichiga bola hayotidagi eng inqorozli bosqich sifatida ta'rif berish, boshlang'ich bosqichga ko'nikish qiyinchiliklari haqida, yosh shaxsning faol ijtimoiylashuvining boshlanishi haqida, ta'lim muhitining ijtimoiy va psixologik sharoitlari haqida ma'lumot berish.
3. Kichik maktab yoshidan bolalarda sog'lom hayot tarziga intilishni shakllantirish uchun ota-onalarning optimal xulq-atvorlariga erishish. Bu oilaning ichkibozlik an'analarini kichik maktab yoshiga xos bo'lgan taqlidiy xulq-atvorni inobatga olgan holda ko'rib chiqish, bolaning maktabdagi yutuqlariga e'tiborli bo'lish, bolalarning bo'sh vaqtlarini o'tkazishlariga yordam berish, uni noxush oilaviy0maishiy nizolardan holiroq qilish.

SHuningdek, ijtimoiypedagog ota-onalar bilan hamkorlikda bo'sh vaqt, bayramlarni spirtli ichimliksiz o'tkazish rejasini ham ishlab chiqish lozim.

Faoliyatning asosiy metodi suhbat, maslahat, trening shaklida o'tkaziladigan oilaviy profilaktika hisoblanadi. Ijtimoiypedagog ota-onalar harakatlariga axloqiy xarakter berishi lozim. Oilaviy profilaktika tanbeh, tahdidlarga asoslanmasligi lozim. U bolaning tengdoshlari bilan aloqalarini to'g'irlashga, ularni ijobiy faoliyatga jalb etishga, oilada o'z maqomini tiklashga qaratilishi lozim.

O'spirinlar (11-14 yosh). Bu davr inson faoliyatining eng murakkab davrlaridan biridir. Bu davrda uyg'un faoliyatning faollashuvi fanida organizmning barcha organlarining jadal rivojlanishi kuzatiladi. Bu jarayon jinsiy yetuklikning kelishi bilan yakun topadi. Organ va tizimlarning bunday qayta qurilishi bilan davom etadi. Bola u uchun obro'li bo'lgan kattalarning ko'rsatmalariga amal qilgan kichik maktab yoshidan farqli ravishda o'spirin o'z xulq-atvor tamoyillariga, o'z qarashlariga amal qilishga harakat qiladi, mustaqillikka ehtiyoj tug'iladi, kattalar nasihatlarini tanqid ostiga olinadi, ularga nisbatan salbiy munosabat shakllanadi.

Aynan o'spirinlik davrida ichkilikka ruju qo'yishning ilk bosqichining shakllanishi boshlanishi mumkin. Chunki u o'spirin guruhlari sharoitida namoyon bo'ladi va shuning uchun "jamoaviy ichkilik tobeligi" xarakteriga ega bo'ladi. Bu yoshdagi bola katta bo'lishga yoki kattalardek ko'rinishga harakat qiladi. Bu ham ijobiy ham salbiy ma'noda namoyon bo'lishi mumkin.

Katta bo'lish tendensiyasi agar axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarga asoslanmasa ijtimoiy salbiy ma'noda: chekish, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish, jinsiy mas'uliyatsizlik, huquqbuzarliklarda namoyon bo'ladi.

O'spirinlik davrida 11 yoshdan boshlab kattalar bolaga avvalgidek ta'sirlarini o'tkaza olmaydilar va bola uchun tengdoshlari bilan muloqatda bo'lish katta ahamiyat kasb eta boshlaydi. O'spirinning ijtimoiy maqomi qancha past bo'lsa, uning guruhga ta'siri shuncha kam bo'ladi.

Shuning uchun bu yoshda ijtimoiypedagog faoliyatida asosiy urg'u guruh bilan ishlashga qaratiladi. Bu quyidagi faoliyat yo'nalishlari orqali amalga oshiriladi:

1. Ichkilikbozlik sabablari va oqibatlari profilaktikasi. Buni ichkilikbozlik bilan bog'liq mavzularda baxs-munozaralar o'tkazish orqali amalga oshirsa bo'ladi. Bu mashg'ulotlar natijasi guruhning barcha ishtirokchilari amal qiladigan guruh qarashining shakllanishi bo'lishi lozim.

Baxs-munozaradan tashqari rasmiy o'yinlar ham o'tkazish mumkin. Ichkilikbozlik profilaktikasiga qaratilgan bunday o'yinlarda bolaning shaxsiy rivojlanish, jamoaviy muomala malakalariga o'rganishga erishsa bo'ladi. Ijtimoiypedagog o'spirinlar guruhida shakllantirish mumkin bo'lgan asosiy ijtimoiy malakalar bu ichkilikka qarshi dalillarni aniq ilgari surish va tengdoshlari bosimiga qarshi tura olishdir.

Ish shakllari: bahs, ekskursiya, suhbat. Bolalarni qo'rqitadigan usullardan foydalanish maqsadga muvofiq emas.

2. O'spirinlarning bo'sh vaqtini tashkillashtirish, chunki bo'sh vaqtning mazmunsiz o'tkazish o'spirin tomonidan spirtli ichimlik iste'mol qilish xavfini oshiradi. To'garak, seksiya, klub, bolalar va o'smirlar tashkilotlari faoliyatini yorqin reklama qilish zarur. Ijtimoiypedagog o'spirinning qiziqishlarini bilishi va uning bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishga yordam berishi lozim.

Bu yoshning psixologik xususiyatlari tufayli bo'sh vaqtning o'tkazishning jamoaviy shakllarini rivojlantirish lozim. SHuni inobatga olish lozimki, deviant xulq-atvorli bolalar asosan intellektual faoliyat bilan emas, balki sport bilan shug'ullanishga qiziqishadi. SHuning uchun ularning sport seksiyalariga qatnashishlariga yanada ko'proq sharoitlar yaratib berish lozim.

3. Ijtimoiypedagog tomonidan o'tkazilayotgan ichkilikka qarshi tarbiya bolada mustahkam antialkogol qarashlarni: sog'lom hayot tarzining zarurligi, organizm shakllanayotgan paytda spirtli ichimlik iste'mol qilish mumkin emasligi, ichkilikbozlikning axloqsiz omil ekanligini-shakllantirishga qaratiladi.

4. Maktab pedagog jamoasini ichkilikka qarshi yo'naltirish ham ijtimoiypedagog vazifasi hisoblanadi. O'spirin yoshidagi o'quvchilarning ta'lim dasturi bilan tanishish asosida ijtimoiypedagog ichkilikka qarshi tarbiya elementlarini maktab darslari tarkibiga kiritishni ilgari surishi mumkin.

O'smirlik davri.

O'spirinlikdan farqli o'laroq 17-18 yoshli o'quvchilarda tengdoshlari jamoasiga emotsional tobelik kuchli bo'lmay, birinchi o'ringa individuallik ko'tariladi. Hayotda o'z o'rnini qidirish, o'zini biror-bir kasbiy faoliyatda anglab olish bilan birgalikda o'z ijtimoiy qiyofasini ham shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiypedagog o'z e'tiborini ichimlik iste'mol qilishga mayli bor o'smirlar bilan individual ish olib borishga qaratadi. Bu faoliyat quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

1. Bola hayotiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni bartaraf etish maqsadida individual konsultatsiyalar o'tkazish.

2. SHaxsni ijtimoiy tarbiyalash. ijtimoiy pedagogik mashqlar orqali o'smirlar ijtimoiy ijobiy xulq-atvor normalarini o'zlashtirishga yordam beradi.

O'smirlarning ichkilikka qarshi metodlar asosiy va yordamchi metodlarga ajratiladi. Asosiylari-suhbat jarayonida ijtimoiypedagog tomonidan o'z nuqtai nazarini, dalillari, faktlarni monologik bayon etish, ma'ruzalar o'qish.

Yordamchilar-kitob yordamida mustaqil ish olib borish, tajribalar o'tkazish va boshqalar. Bu metodlar turli ish shakllari-jamoaviy, individual shaklda va turli mikromuhitlarda- oila, maktab jamoasi, do'stlar davrasida amalga oshiriladi.

Giyovandlik bolalar deviant xulq-atvorining shakllaridan biri sifatida

Giyovandlik deganda eyforiya holatini keltirib chiqaruvchi moddalarga ishtiyoq tushuniladi. Eyforiya-haqiqiyahvolga mos kelmagan holda kayfiyatning ko'tarinki bo'lishi holatidir. Giyovand moddalarni iste'mol qilish nafaqat alohida shaxsga balki jamiyatga ham zarar keltiradi.

Ijtimoiytibbiy sohada giyovand moddalarni iste'mol qilishning ikki turi mavjud: 1) giyovand giyovand moddalarni iste'mol qilishni o'z ixtiyori bilan chek qo'yishi mumkin bo'lgan holat, 2) u bu ishni qilishga qurbi yetmaydigan holat. Giyovandlikning ijtimoiy pedagogik yo'nalishda o'rganish uni giyovandlikka jismoniy yoki ruhiy tobelik bilan xarakterlanadigan deviant xulq-atvor shakli ekanligini aniqlasa bo'ladi. Bu tobelik bolani jismoniy yoki ruhiy ishdan chiqishiga, shaxsning ijtimoiy adaptatsiyasiga olib keladi.

Giyovandlikning turlaridan biri taksikomaniya hisoblanadi. Taksikomaniyada giyovand modda o'rniga organizmga benzin kabi maishiy kimyo vositalari kiritiladi.

Taksikomanlar odatda 13-14 yoshli o'smirlar bo'lib, ular o'z organizmlarining zaharlanishi oqibatlarini tushuna olishmaydi. Taksikomaniyaning xavfi shundaki bolalar organizm zaharlanishi natijasida yo'nobud bo'lishadi yoki shunga olib boruvchi harakatlar sodir etishadi. Taksikoman tirik qolgan taqdirda ham bola organizmiga zaharli moddalarning ta'siri juda yomon oqibatlar-nogironlik, aqlinorasolikka olib keladi.

Giyovandlik hozirgi kunda quyidagi sabablarga ko'ra jiddiy muammo hisoblanadi:

-o'smir yoshidagi giyovandlarning ommaviy ko'payishi.

-qimmat turuvchi va kuchli ta'sir ko'rsatuvchi narkotik moddalarni iste'mol qilishning keng tarqalishi.

-giyovand bolalar va o'smirlar ijtimoiy maqomining o'zgarishi.

Agar 5 yil avval bular asosan noxush oilalarda voyaga yetgan farzandlar bo'lsa, hozirgi kunda giyovand bolalar va o'smirlar safi yuqori daromadli oilalar farzandlari bilan to'lib bormoqda. Bu oilalardagi o'smirning moliyaviy erkinligi, yuqori bo'lmagan

axloqiy normalar alohida yoshlar submadaniyatini shakllantirishga olib keldi. U submadaniyatlarda yetakchi qadriyat vazifasini erkin vaqt o'tkazish bajaradi. Giyovand moddalar esa muayyan hayot tarzining xususiyati hisoblanadi. Mashhur dikotekalar, rokiyulduzlar konsertlari giyovand moddalar iste'mol qilinadigan xavfli joylarga aylangan.

Bugungi kunda garchi bir dozasi uchun narxi 50-150\$ bo'lsa ham kokoin, heroin, "ekstozi" tabletkalari kabi giyovand moddalarni iste'mol qilish katta xavf tug'dirmoqda. birinchi iste'mol qilish bosqichi "yarim giyovandlik" bosqichiga aylanib unda o'smir turli narkotik vositalarni qayta-qayta iste'mol qila boshlaydi. Turli narkotiklarni iste'mol qilgan o'smir ularning ichidan birini tanlab oladi. Bu yerda chetga chiquvchi xulq-atvorning kasallikka aylanishi haqida gapirish mumkin. Chunki kerakli narkotik turi tanlangach giyovandning avval ruhiy, so'ngra jismoniy tobeltigi boshlanadi.

O'smirlik davrining qiyinchiliklari haqida yuqorida to'xtalib o'tilgan edi. O'smir guruhlar o'z xususiyatlariga ega bo'lib, ular:

- kattalarning g'amxo'rlikiga qarshi chiqish

- tengdoshlar bilan guruhlarga birlashish kabi o'smir xulq-atvor reaksiyalari bilan bog'liq.

O'smirning giyovandlik xulq-atvori asosida ma'lum sabablar yotadi:

1. shaxsning xarakteri ko'rsatkichlari

2. ruhiy va jismoniy og'ishlar

3. uning shaxsiyatiga turli omillar ta'siri:

- a) biologik omillar-narkotik vositalarga nisbatan bag'rikenglik, kasallik, charchoq munosabati bilan giyovand moddalar qabul qilish;

- b) ruhiy-eyforiya holatini boshdan kechirishga qiziqish, o'zini namoyon qilishga intilish, ijobiy ijtimoiy qiziqishlarning yo'qligi, ruhiyatning buzilishi;

- v) ijtimoiytengdoshlar guruhlari, moddaning ta'siri;

- d) ijtimoiymadaniy va submadaniyatning ta'siri-ba'zi yoshlar guruhlari narkotiklarni hayotning ajralmas bo'lagi deb hisoblashadi;

- e) yoshlarning givandlashuv muammolarini uzoq vaqt oshkor qilmasliklari;

- j) sobiq mafkuraviy va ijtimoiy institutlarning barham topishi, o'smirlarning g'arb madaniyati bilan qiziqib qolishlari;

- z) narkotiklarga yetishish mumkinligi.

Yoshlar giyovandligi bilan shug'ullanayotgan pedagoglar va olimlar o'smirlarning giyovand moddalarni iste'mol qilishlari sabablari haqida o'z nazariyalarini ilgari surmoqdalar. Bu nazariyalarning mazmuni va nomlanishi ular qaysi omillarni eng muhim deb hisoblashlariga ko'ra aniqlanadi.

Programmalashtirish nazariyasining tarafdorlari (G.A.Shichko, E.I.Bextel, A.N.Mayurov, S.N.SHeverdin, F.G.Uglov, A.A.Gabiani, A.I.Durandina, Dj.di Djennaro va boshqalar) ijtimoiymadaniy omilni yaqqol ajratib, o'smir spirtli ichimlik, giyovand moddalarni iste'mol qilishi jamiyatda keng tarqalgan ichish-chekish an'analari, spirtli ichimliklar reklamasi, atrofdagilarning yomon namunasi oqibati deb hisoblashadi. Demak, o'quvchilarni informatsion va psixologikantialkogol himoya bilan qurollantirish lozim.

Ijtimoiy pedagogik qarovsizlik nazariyasi tarafdorlari (D.V.Kolesov, V.Gul'dman, M.Raytenberg, A.F.Boyko, B.S.Bratus va P.I.Sidirov) bolalar va o'smirlarning giyovand xulq-atvorini mikro ijtimoiy muhitning noxush sharoitlari va o'smirning psixologik xususiyatlari keltirib chiqaradi deb hisoblashadi. Muammoning yechimini bu nazariya tarafdorlari o'quvchilarning ijtimoiy pedagogik qarovsizliklarini oldini olishda deb ko'rsatishadi.

Bulardan kelib chiqqan holda shunday savol tug'iladi-voyaga yetmaganlarning giyovand bo'lib qolishlariga nima sabab bo'lmoqda? Bunda hammasi muayyan bir shaxsga bog'liq.

Giyovandlikning nafaqat o'zi, balki shaxs rivojlanishi, uning ijtimoiy hayotda ishtirok etishi uchun yomon oqibatlarni keltirib chiqarishi ham salbiy hodisadir.

Giyovandlik oqibatlari 3 turga ajratiladi: biologik, ijtimoiypsixologik va jinoiy.

Biologik oqibatlarga faollik, shaxsning quvvat zahirasining tushishi, biologik ehtiyojlarning kamayishi (ovqat, uyqu), qarshilik ko'rsatishning pasayishi, bola organizmining barbod bo'lishi kiradi.

Ijtimoiy psixologik oqibatlarni bolaning axloqiy degradatsiyasi deb xarakterlasak bo'ladi. Avval unda giyovand modda iste'mol qilishdan boshqa qiziqishlari va ehtiyojlari pasayadi, so'ngra umuman yo'q bo'lib ketadi. Giyovand moddaga qiziqish butun hayotning o'rnini bosadi. Atrof-muhit giyovand tomonidan giyovand moddalarni topishni va iste'mol qilishni og'irlashtiruvchi va yengillashtiruvchi nuqtai nazardan baholanadi. Jamiyat bilan foydali ijtimoiy aloqalar uziladi (giyovand do'stlaridan ajraladi, o'qishni xohlamaydi). Ruhiy qulay holat faqatgina giyovand moddaning kerakli me'yori iste'mol qilinganda yuzaga kelishi mumkin.

Giyovandlikning jinoiy oqibatlari biologik va ijtimoiypsixologik oqibatlar bilan izohlanadi. Bu o'zaro aloqaning mexanizmi quyidagi ko'rinishga ega. Giyovand o'z qiziqishi, ehtiyojlarini qondirish uchun o'qishni yoki ishini tashlashi kerak. Chunki uning vaqti faqat giyovand moddalar izlash bilan o'tadi. Ularni doimiy xarid qilishga mablag' yetishmaganligidan giyovand ularni noqonuniy yo'l bilan qo'lga kiritish yo'llarini izlaydi (o'g'irlik, talon-taroj orqali). Pul yo'q bo'lgan hollarda narkoman o'z maqsadiga yetishish uchun har nimaga xatto qotillikka ham tayyor bo'ladi.

Narkotik vositalarni noqonuniy ishlab chiqarish, qo'lga kiritish, saqlash yoki sotish, bolalarni narkotik moddalar iste'mol qilishga undash, tarkibida narkotik moddalar bo'lgan o'simliklarni yetishtirish, narkotik iste'mol qilish uchun maxsus joylarni tashkil qilish bilan bog'liq jinoyatlar boshqa guruhga mansubdir.

Giyovand moddalarni iste'mol qiluvchi o'smirlarni aniqlash muayyan qiyinchilik tug'diradi, ularni bevosita davolash bilan tibbiy-narkologik xizmat ko'rsatuvchilar shug'ullanishadi, ijtimoiypedagogning maktabdagi asosiy faoliyati narkomaniya profilaktikasi.

Milliy va xorij pedagogik adabiyotlarida zararli odatlar profilaktikasi masalalarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, yosh avlodning giyovandlikka qarshi tarbiyasi masalasida ikki asosiy tendensiya kuzatiladi: axborot-faoliyat yondoshuvi (milliy adabiyotlarda) va axborot-faoliyat yondoshuvi (xorij amaliyotida).

Axborot-faoliyat yondoshuvi tarbiyalanuvchining o'zini giyovandlikka qarshi faoliyatga jalb qilish orqali giyovandlikka qarshi kurash yuritishni nazarda tutadi (A..N.YAkushev, K.R.Ismagilov).

Informatsion-emotsional yondoshuvda axborot bilan bir qatorda ijtimoiypsixologik treningga ham katta e'tibor qaratiladi.

Xorij giyovandlikka qarshi tarbiyasida faol metodlarga yetakchi rol topshirilib ularning o'ziga xos xususiyati faoliyat, malaka va ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilganlikdir. Bundan kelib chiqadiki, ijtimoiypedagog maktab o'quvchilari bilan birgalikda giyovandlikka qarshi dasturni ishlab chiqayotganida faol metodlardan foydalanishi lozim. Bunday zamonaviy metodlarga giyovandlikka qarshi treninglar, o'yinlar kiradi.

Falsafa, sotsiologiya va pedagogikada o'yin shaxs ijtimoiy individligini shakllantirish usuli hisoblanadi. O'yin nazariyachilari bolalar va o'smirlar yoshidagi o'yin hayotga tayyorgarlik usullaridan biri hisoblanishini tan olishgan. Uning faoliyati boshqalar tajribasini o'zida sinab ko'rishning tayyor modeli hisoblanib, shaxsning aqli yaxshilashiga ta'sir qiladi (A.S.Makarenko, A.N.Leontev, S.L.Rubinshteyn, D.N.Uznadze va boshqalar).

Uzoq muddatli o'yinlar rol o'yinlarning maxsus turi hisoblanib, uning asosiy xususiyatlari ommaviylik, muddatining uzunligi, o'yinning real haqiqatlar bilan bog'lanib ketishidir. Uzoq muddatli o'yin darsdan tashqari tadbir sifatida o'tkazilib, giyovandlikka qarshi xulq-atvor, munosabat shakllantirishga qaratilgan. Bu o'yinni o'tkazishda ijtimoiy pedagogning vazifasi rollarni tarbiyaviy effekti maksimal ta'minlaydigan qilib taqsimlashdir. Xususan pedagog yoki pedagoglar guruhi o'yinda qatnashishadi, yuqori sinf o'quvchilari pedagoglar va o'smirlar o'rtasida vositachi bo'lishadi.

Ijtimoiy pedagog maktab ta'lim tarbiyasining turli yo'nalishlariga moslab o'yinni tashkillashtiradi.

Ona-tili va adabiyoti, tarix, davlat huquq asoslari, kimyo, biologiya darslariga o'quvchilar insho, bayon, diktant yozishadi, giyovandlikka qarshi kurash mavzusida nutq va referatlar bilan chiqish qilishadi.

Sinfdan tashqari faoliyatlarida ular giyovandlikka qarshi qaratilgan devoriy gazetalar, rasmlar tayyorlashadi. SHuningdek, intervyu metodi ham qo'llanilib, u nafaqat giyovand shaxslardan, balki ularning oila a'zolari, qo'shnilaridan ham olinadi. Sinfdan tashqari faoliyatda ijtimoiy pedagog o'smirlarga mahalliy huquqni muhofaza qiluvchi, ijtimoiy, tibbiy-narkologik muassasalar bilan aloqalar o'rnatishga yordam beradi. O'quvchilar militsiya va narkologik statistikani, tumandagi giyovandlik vaziyatni o'rganishadi, bolalar uylariga borishadi.

Barcha to'plangan materiallar pedagog-tashkilotchi qo'llariga to'planadi va uzoq muddatli o'yinni yakunlaydigan teatli sahna ko'o'rinishi uchun ishlatiladi. Uzoq muddatli o'yin o'quvchilarning giyovandlikka qarshi faoliyati bilan ham bog'liq. Unda o'quvchilar mustaqil ravishda giyovandlikka qarshi adabiyotlarni o'rganishadi, referat va dokladlar tayyorlashadi, giyovandlikka qarshi reydlarda ishtirok etishadi, mahalliy giyovandlik holatini o'rganish bo'yicha mustaqil tadqiqotlar olib borishadi.

Savollar:

1. Maktab yoshdagi bolalar bilan ijtimoiy pedagog ish olib borishning xususiyatlari nimadan iborat?
2. Maktabning ijtimoiy vazifalarini sanab bering?
3. O'quvchilarning ijtimoiylashuvi jarayonida tengdoshlar jamiyati va bolalar submadaniyatining ahamiyatini ochib bering?
4. "Tarbiyasi og'ir o'smirlar" ijtimoiy pedagogikasi muammo sifatida?
5. Maktab va yashash joyida tarbiyasi og'ir o'smirlar bilan ijtimoiy pedagogik ish yuritishda qayday bosqich va texnologiyalardan foydalaniladi?
6. "Ichkilikbozlik" tushunchasiga ta'rif bering?
7. Bolalar ichkilikbozligining xususiyatlarini ochib ko'rsating?
8. O'spirin yoshdagi bolalarning ichkilikbozligi sabablari va oqibatlarini tushuntirib bering?
9. Bolalarda ichkilikka ruju qo'yishni keltirib chiqaruvchi oilaviy xarakterdagi sabablarga nimalar kiradi?

10. Ijtimoiypedagogning ichkilikbozlikka qarshi faoliyatining asosiy yo'nalishlari va funksiyalari qaysilar?
11. Bolalar va o'smirlarning antialkogol rehabilitatsiyasi metod va shakllarini sanab o'ting.
12. "Giyovandlik" tushunchasiga ta'rif bering?
13. O'smirlar orasida giyovandlikning biologik, psixologik va ijtimoiy sabablarini alohida ko'rsating.
14. O'smirlar giyovandligi oqibatlarini sanab bering?

A D A B I Y O T L A R

I. RAG`BATLANTIRUVCHI ADABIYOTLAR

12. И.А.Каримов. Миллий мафкурамиз халқни халқ, миллатни миллат қилишга хизмат қилсин. «Тафаккур» журнали.1998й. №2
13. И.А.Каримов «Маънавий юксалиш йўлида» Тошкент. «Ўзбекистон» 1998 й.
14. И. А. Каримов. «Тарихий хотирасиз келажак йўқ». «Мулоқот» журнали. 1998. 5-сон.
15. И.А. Каримов. «Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан қурамиз».7-жилд. Т. «Ўзбекистон» 1999 й.
16. И. Каримов. Донишманд халқимнинг мустақкам иродасига ишонаман. «Фидокор» газетаси 2000 йил

17. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: “Ma'naviyat”, 2008.
18. I.A.Karimov Vatanimizning bosqichma-bosqich va barqaror rivojlanishini ta'minlash – bizning oliy maqsadimiz. – T.: “O'zbekiston”, 2008
19. I.A.Karimov. Eng asosiy me'zon – hayot haqiqatini aks ettirish.- T.: “O'zbekiston”, 2009
20. I.A.Karimov. Jahon moliyaviy – iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari.- T.: “O'zbekiston”, 2009.
21. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисидаги” Қонуни. – “Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори” китобида. – Т.: Шарқ, 1997. – 20-30-бетлар.
22. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури. – “Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори” китобида. – Т.: Шарқ, 1997. – 31-63-бетлар.

II. ASOSIY DARSLIK VA O'QUV QO'LLANMALAR

- 17.Рабочая книга социолога. – М.: Просвещение. 1991.
- 18.Рабочая книга школьного психолога. – М.: Просвещение. 1991.
- 19.Арнаутова Е.П. Педагог и семья. – М.: 2001.
- 20.Маслов Н.Ф. Рабочая книга социального педагога. – М.: 1994.
- 21.Галагузова М. А. Социальная педагогика – М.: Владос, 2000.
- 22.История социальной педагогики / Под. ред. М.А. Галагузовой – М.: Владос, 2003.
- 23.Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. T., 2010 .
- 24.Мавлонова Р. ва бошқ. Ижтимоий педагогика. Т., 2009 й.

III. QO'SHIMCHA ADABIYOTLAR

23. Мунавваров А.К. Оила педагогикаси. – Т.: Ўқитувчи. 1994.
24. Йўлдошев Ж.Ғ. Таълим янгилини йўлида. – Т.: Ўқитувчи. 2000.
25. Подласый И.П. Педагогика. В 2х кн. М.: Владос, 2003.
- 26.А.Бегматов,М.Қурбонов, Ижтимоий педагогиканинг долзарб масалалари.ТДПИ. нашри,1998 йил.
27. О.Мусурмонова. Маънавий кадрлар-соғлом авлодни тарбиялаш воситаси. Тошкент 1995 йил
28. Гидденс Энтони.Социология. Т., “Шарқ”, 2002 йил.
- 29.Умумий социология. УзМУ. 2000 й.
30. Харчев А.Г. Социология воспитания. (О некоторых актуальных социальных проблемах воспитания личности) -М.: Политиздат, 1990. – 222с
31. Холбеков А.Ж. Шарқ ва Ғарб мутафаккирларининг социологик таълимоти. Т. Университет. 1996
32. М.Қуронов, З.Қурбаниязова. Ижтимоий педагогика. Маъруза матнлари. Т., 2003 й.

33. Axatova D., Aliqulova H. Ijtimoiy pedagogika. Ma’ruzalar matni. Navoiy. 2010 y.

IV. INTERNET SAYTLAR

17. www.bilim.uz.
 18. www.edu.uz - Вазирлик сайти
 19. www.ziyo.edu.uz - Вазирлик сайти
 20. www.performance.edu.uz - Вазирлик сайти
 21. www.tseu.fan.uz - ТДИУ сайти
 22. www.tseu.uz - ТДИУ сайти
 23. <http://www.edustorng.ru/main/book/pedagogtechno.htm>
 24. <http://dl.nw.ru/theories/technologies>

MUNDARIJA

1.	Kirish	3
2.	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga extiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari. O`zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo`lishining shart-sharoitlari	4
3.	Xorijda va O`zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi. O`zbek xalq pedagogikasi va islom ta'limotida ijtimoiy-pedagogik g`oyalar	
4.	Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida. Bolaning sotsiumda rivojlanishi, shaxsning ijtimoiylashuvi	
5.	Odob-axloq hayotiy me`yorlar sifatida. Ijtimoiy pedagogikada me`yorlardan chekinish tushunchasi	
6.	Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari, tamoyillari va mexanizmlari	
7.	Mahallalar – ijtimoiy o`z-o`zini boshqarish organi. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi	
8.	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida O`zbekistonda faoliyat olib boruvchi ijtimoiy- reabilitatsion muassasalar	
9.	Oilada olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik	

10	Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar va maktab yoshidagi bolalar bilan olib boradigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat	
	A d a b i y o t l a r	

15. SEMINAR ISHLANMALARI ...

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTE

« UMUMIY PEDAGOGIKA» kafedrası

«IJTIMOIY PEDAGOGIKA»

fanini o'rganish bo'yicha

**TA'LIM TEXNOLOGIYASI
SEMINAR ISHLANMASI**

Barcha bakalavriat yo'nalishlari uchun

Navoiy- 2011

TA'LIM TEXNOLOGIYASI

SEMINAR MASHG'ULOTLARI

1-seminar: “Mustaqil O'zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar” mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

<i>O'quv soati: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: ta</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha Seminar ish.
<i>Seminar mashg'ulot tuzilishi:</i>	1. Mavzu mazmuniga kirish: - Mustaqil O'zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar - Bolaning rivojlanishi. - Ma'naviy –axloqiy tarbiya va uning bola rivojlanishidagi ta'siri. - Ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida ma'naviyatning roli. 2. Ma'naviy dunyo, uning ijtimoiy pedagogik faoliyatidagi ta'siri mavzusini guruhlarda o'zaro o'rganish: - davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - milliy dastur - milliy model. - rivojlanish tarixi. 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarda ma'naviy dunyo, uning ijtimoiy pedagogik faoliyatidagi ta'siri haqidagi tasavvurlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Bolaning rivojlanishi to'g'risidagi tushunchalarini kengaytirish • Ma'naviy –axloqiy tarbiya va uning bola rivojlanishidagi ta'siri haqida ma'lumotlarni tizimlashtirish • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> <i>talabalar biladilar:</i> • Bolaning rivojlanishi to'g'risidagi tushunchalari kengayadi • Ma'naviy –axloqiy tarbiya va uning bola rivojlanishidagi ta'siri haqida ma'lumotlarni tizimlashadi • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashni.
<i>Ta'lim usullari</i>	Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta'lim vositalari</i>	Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shakllari</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Savol-javob

1. “Mustaqil O'zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar” mavzusi bo'yicha seminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
1. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon qiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: • Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni savol berib so'raydi. - Ma'naviy dunyo va uning bola ijtimoiylashuviga ta'siri. - Ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida qo'llaniladigan metodlar 1.5. Javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Tinglaydilar. Savollarga javob beradilar
2. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Gurux a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Har bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	<i>talabaning</i>
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi:	Savollar beradilar.

• Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Tinglaydilar.
--	---------------

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Guruhlar	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Ma'naviy dunyo va uning bola ijtimoiylashuviga ta'siri deganda nimani tushunasiz?
2. Ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida qo'llaniladigan metodlar qaysilar?

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
2. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
3. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
6. www.ziyounet sayti kutubxonasi.

2-seminar “Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixidan” mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

<i>O'quv soati: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: ta</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha Seminar ish.
<i>Seminar mashg'ulot tuzilishi:</i>	1. Mavzu mazmuniga kirish: - Tarbiya tushunchasining mazmun va mohiyati. - SHarq mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining turfa xil talqini. - G'arb mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining o'rganilishi 2. Tarbiyaning kelib chiqish tarixi shaxsi mavzusini guruhlarda o'zaro o'rganish:

	- davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - milliy dastur - milliy model. - rivojlanish tarixi. 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarning tarbiyaning kelib chiqish tarixini haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Talabadagi tarbiya tushunchasining mazmun, mohiyati to'g'risidagi tushunchalarni tizimlashtirish; • SHarq mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining turfa xil talqinini taqqoslash asosida o'rganish • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> <i>talabalar biladilar:</i> • Talabaning tarbiya tushunchasining mazmun, mohiyati to'g'risidagi tushunchalari tizimlashadi; • SHarq mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining turfa xil talqinini taqqoslash asosida o'rganadilar • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashni.
<i>Ta'lim usullari</i>	Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta'lim vositalari</i>	Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shakllari</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Savol-javob

2. “Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixidan” mavzusi bo'yicha seminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
3. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon kiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini	Tinglaydilar.

tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: • Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni savol berib so'raydi. - Tarbiya tushunchasining mazmun va mohiyati deganda nimani tushunasiz?. - SHarq mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining turfa xil talqinini keltiring. - G'arb mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining yoritilishi. 1.5. Javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Savollarga javob beradilar
4. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Gurux a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Har bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	<i>talabaning</i>
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: • Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar.

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

<i>Guruhlar</i>	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				

5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Tarbiya tushunchasining mazmun va mohiyati deganda nimani tushunasiz?
2. SHarq mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining turfa xil talqinini keltiring.
3. G'arb mutafakkirlari merosida tarbiya masalasining yoritilishi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
2. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
3. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
6. www.ziyounet sayti kutubxonasi.

3- Mavzu: Mahalla ijtimoiy pedagogik munosabatlar maskani. Markaziy Osiyo xalqlarining ijtimoiy pedagogik an'analari

Seminarga ajratilgan vaqt – 2 soat	Talabalar soni ----- ta
O'quv mashg'ulotining shakli: Seminar	
O'quv mashg'ulotining tuzilishi:	1. “Savol-javob” metodi yordamida talabalar tomonidan avvalgi mavzuning o'zlashtirish darajasini aniqlash 2. Mashg'ulot mavzusiga kirish. 3. Talabalarni darsga jalb etish, jamlash. 4. Mavzuga oid tayanch tushunchalarni aniqlash. 5. Muammoli savol, masala va vaziyatlarni hal etish. 6. Taqdimot texnologiyasi asosida ma'ruzani taqdim etish. 7. Mavzuni yakunlash.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, fuqarolik tarbiyasining mohiyati, vatanparvarlik va baynalminallik xissini shakllantirish.	

Pedagogik vazifalar: Mahallalar – ijtimoiy oʻz-oʻzini boshqarish organi. Mahallaning paydo boʻlishi tarixidan. Mahallaning ijtimoiy-pedagogik oʻrni. Mahallada qadriyatlar va ijtimoiy ong translyatsiyasi. Ilmiy tadqiqotning mohiyati. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada ilmiy tadqiqotning vazifalari. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotning bosqichlari va metodlari. Metodika tushunchasi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari mohiyati. Ijtimoiy-pedagogik texnologiyalar.	Oʻquv faoliyatining natijalari: 1. Muammoli savol, masala va vaziyatlarni hal etish orqali oʻz tasavvurini aniqlashtiradi. 2. Mahallaning paydo boʻlishi tarixi mohiyatini anglab yetadilar. 3. Mahallada qadriyatlar va ijtimoiy ong translyatsiyasi shakllantirishdagi rolini anglaydilar 4. Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyada ilmiy tadqiqotning vazifalari bilimlarni xosil qiladilar. 5. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotning bosqichlari va metodlari haqida maʼlumotga ega boʻladilar. 6. Metodika tushunchasi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodlari toʻgʻrisidagi tushunchalarga ega boʻladilar.
Taʼlim metodi	Maʼruza, tushuntirish, suhbat, FSMU texnologiyasi
Taʼlimni tashkil etish shakli	Maʼruza, frontal, umumjamoa
Didaktik vositalar	Tarqatma material, doska, boʻr
Taʼlimni tashkil etish sharoiti	Kompyuter bilan taʼminlangan auditoriya
Nazorat	Oʻz-oʻzini nazorat qilish

3-Seminar mashgʻulotining texnologik xaritasi

Bosqich vaqti	Faoliyat mazmuni	
I-Bosqich. (20 min).	1.1. Mavzuning nomi maqsad va kutilayotgan natijalarni yetkazadi. 1.2. Seminar munozara shaklida borishi maʼlum qiladi.(1-ilova.)	1.1. Tinglashadi, yozib borishadi.
II-Bosqich. Asosiy bosqich. Anglash (50 min).	2.1. Talabalar eʼtiboriga muammoli masalani taqdim etadi. 2.2. Talabalarni muammoli masalani yechishga daʼvat etadi. 2.3. Muammoli masalani hal etish orqali birinchi oʻquv birligini bayon etadi. 2.4. Talabalarga muammoli savol bilan murojat etadi.	2.1. Munozara masala, savol va vaziyatni hal etish orqali oʻz tasavvurlarini aniqlash-tiradi. 2.2. Oʻz tasavvurlarini boyitadi. 2.3. Tinglaydi, munozaralar-da ishtirok etadilar.

	2.5. Talabalarga muammoli vaziyat taqdim etadi. 2.6. Mavzu yuzasidan yakuniy xulosalarni taqdim etadi.	
III-Bosqich. Yakuniy fikrlash bosqichi (10 min).	3.1. Talablarning mashg'ulot yuzasidan fikr va mulohazalarini bilish maqsadida "FSMU texnologiyasi"ni yozishlarini tashkil etadi.(1-ilova) 3.2. "FSMU" texnologiyalarni o'qitish orqali talabalarning umumiy tasavvurlarini aniqlaydi. 3.3. Murakkab qisimlarni qayta tushuntiradi. 3.4. Mustaqil ish uchun topshiriqlar beradi.	3.1. FSMU texnologiyasini yozishadi. O'z fikrlarini boyitadilar va to'ldiradilar. 3.2. Topshiriqni yozib oladilar.

FSMU

Metodning maqsadi: Mazkur metodlardagi umumiy fikrlardan xususiyl xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o'zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- Talabalarga mavzuga oid bo'lgan yakuniyl xulosa yoki g'oya taklif etiladi.
- Har bir talabaga FSMU texnologiyasining bosqichlari yozilgan qog'ozlarni tarqatiladi.

1-topshiriql

(Ф) – Фикрингизни баён этинг

(С) – Фикрингизни баёнига бирон сабаб кўрсатинг.

(М) – Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи мисол келтиринг.

(У) – Фикрингизни умумлаштиринг.

1999 yil 14 aprelda O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'z-o'zini boshkarish organlari xakida"gi konuni yangi taxrirda kabul kilindi. Unda yana bir marta fuqarolarning o'z-o'zini boshqarishi asosida tarixiy taraqqiy xususiyatlari, milliy va ma'naviy qadriyatlar, mahalliy odat va an'analar yetishi ta'kidlandi. Qonunda maxallaning vazifalari belgilab ko'yilgan. YUkorida sanab o'tilgan funksiyalardan tashqari maxallaga yangi vazifalar-tijorat va maishiy xizmat ko'rsatishni, xududning tozalik holatini, aholidan soliqlarning o'z vaqtida topshirilishini nazorat qilish xam yuklatildi. Davlat maxallaga avval maxalliy kengashlar bajargan vazifalarni yuklamokda. Bu esa maxalla ko'mitalari davlat tuzilmalariga aylanayotganligidan guvoxlik beradi.

Tasavvur qiling: ikki o'spirin saylov jarayonida qatnashishi kerak edi. Biroq ular saylovda ishtirok etishmadi. Ulardan biri saylovda ishtirok etishi fuqarolik burchi ekanligini anglamagan holatda, ikkinchisi o'zi xohlamagan holda ishtirok etmadi. Mazkur vaziyatda ikki o'spiringa baho bering. Ularni siyosiy madaniyati past deb atash mumkinmi? Har birini alohida tavsif eting.

Fuqarolik tarbiyasi mavzusi asosida talabalarga beriladigan topshiriql

Saylovda ishtirok etishni anglamagan	Saylovda ishtirok etishni xoxlamagan
F	F
S	S
M	M
U	U

**4-seminar: “Ijtimoiy pedagogik faoliyat. Ijtimoiy pedagogika tamoyillari”
mavzusidagi seminar mashg’uloti ishlanmasi
1. Trening mashg’ulotining ta’lim texnologiyasi**

<i>O’quv soati: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: ta</i>
<i>O’quv mashg’uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo’yicha Seminar ish.
<i>Seminar mashg’ulot tuzilishi:</i>	1. Mavzu mazmuniga kirish: - Pedagogik faoliyat. - Ijtimoiy pedagogik faoliyat. - Internatlardagi pedagogik faoliyat. - Internatlardagi ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni. 2. Pedagogik jarayonda internatlardagi pedagogik faoliyat mavzusini guruhlarda o’zaro o’rganish: - davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - pedagogik faoliyat - ijtimoiy pedagogik faoliyat - ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>O’quv mashg’ulotining maqsadi:</i> talabalarda internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> -Talabalarning pedagogik va ijtimoiy pedagogik faoliyat haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish. -internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.; Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o’rgatish.	<i>O’quv faoliyatining natijalari:</i> <i>talabalar biladilar:</i> -Talabalarda pedagogik va ijtimoiy pedagogik faoliyat haqidagi bilimlari kengayadi va chuqurlashadi. -internatlarda olib boriladigan -Talabalarda internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni haqidagi bilimlari kengayadi va chuqurlashadi.; • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashni.
<i>Ta’lim usullari</i>	Kichik ma’ruza, tezkor so’rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta’lim vositalari</i>	Tayanch matn, o’quv qo’llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O’qitish shakllari</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>O’qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo’ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Savol-javob

**2. “Internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat”
mavzusi bo’yicha Seminar trening mashg’ulotining ta’lim texnologiyasi**

F a o l i y a t m a z m u n i

<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
5. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon qiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: • Internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat haqida savol berib so'raydi. - pedagogik va ijtimoiy pedagogik faoliyatning o'xshash va farqli jihatlarini ayting. -internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni haqida nima bilasiz? 1.5. Javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Tinglaydilar. Savollarga javob beradilar
6. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Gurux a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Xar bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	<i>talabaning</i>
<i>trenerning</i>	

3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: • Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar.
---	--

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Guruhlar	Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari			
	Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi	Taqdimotni rasmiylashtirilishi	Misollar bilan tushuntirilishi	Jami
	1,0	0,5	0,5	2
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Pedagogik va ijtimoiy pedagogik faoliyatning o'xshash va farqli jihatlarini ayting.
2. Internatlarda olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat mazmuni haqida nima bilasiz?
3. Ijtimoiy pedagogik faoliyat qaysi tamoyillarga asoslanib tashkil qilinadi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
2. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
3. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
6. www.ziyonet sayti kutubxonasi.

5-seminar. «Irsiyat, muhit va bola rivoji. Bolaning sotsiumda rivojlanishi» mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

O'quv soati: 2 soat	Talabalar soni: ta
O'quv mashg'uloti shakli	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha Seminar ish.
	1. Mavzu mazmuniga kirish:

<i>Seminar tuzilishi:</i>	<i>mashg'ulot</i>	- Nasl- nasab, uning oqibatlari. - bolaning rivojlanishida nasl – nasabning ahamiyatini o'rganish 2. Nasl-nasab va bolaning rivojlanishi mavzusini guruhlarda o'zaro o'rganish: - davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - milliy dastur - milliy model. - rivojlanish tarixi. 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarda nasl-nasab va bolaning rivojlanishi haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.		
<i>Pedagogik vazifalar:</i>		<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i>
• Nasl- nasabning ijobiy va salbiy ta'siri haqida ma'lumotlarni kengaytirish. • bolaning rivojlanishida nasl – nasabning ahamiyati haqidagi bilimlarini chuqurlashtirish • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.		<i>talabalar biladilar:</i> • Talabaning nasl- nasabning ijobiy va salbiy ta'siri haqidagi ma'lumotlari kengayadi. • bolaning rivojlanishida nasl – nasabning ahamiyatini haqidagi bilimlarini chuqurlashtirish • . • Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashni bilish
<i>Ta'lim usullari</i>		Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta'lim vositalari</i>		Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar,
<i>O'qitish shakllari</i>		Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>		Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>		Savol-javob

5-mavzu: “**Irsiyat, muhit va bola rivoji. Bolaning sotsiumda rivojlanishi**” mavzusi bo'yicha seminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
7. Seminar ishga kirish.	

1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon qiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: • Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni savol berib so'raydi. — Bola shaxsining rivojlanishiga qanday omillar va ta'sir etadi? — Bola shaxsining rivojlanishiga naslning ta'siri deganda nimalar tushuniladi? — Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi biologik faktorlar deganda nimalar tushuniladi? 1.5. Javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Tinglaydilar. Savollarga javob beradilar
8. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Guruh a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Xar bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	<i>talabaning</i>
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: • Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar.

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

<i>Guruhlar</i>	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				

3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Bola shaxsining rivojlanishiga qanday omillar ta'sir etadi?
2. Bola shaxsining rivojlanishiga naslning ta'siri deganda nimalar tushuniladi?
3. Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi biologik faktorlar deganda nimalar tushuniladi?

Adabiyotlar:

- 1) O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
- 2) Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
- 3) Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
- 4) Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
- 5) Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
- 6) www.ziynet sayti kutubxonasi.

6-seminar “Deviant bolalar va o'smirlar.Ijtimoiy pedagogik faoliyati metodikasi va texnologiyasi” mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

<i>O'quv soati: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni:</i> ta
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha Seminar ish.
<i>Seminar tuzilishi:</i>	<i>mashg'ulot</i> 1. Mavzu mazmuniga kirish: - Ta'lim tizimi va uning turlari - Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishi - Kasb tanlash va o'quv motivatsiyasi. - Deviant bolalar va o'smirlar --Bolalar ichkilikbozligi ijtimoiy-pedagogik muammo ekanligi. -Alkogolizmning keltirib chiqaruvchi belgilar. -Bolalar alkogolizmining o'ziga xos xususiyatlari. -Alkogolizmning oqibatlar -Alkogol iste'mol qilishga odatlangan bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyatning mazmuni. 2. Ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi mavzusini guruhlarda o'zaro o'rganish: - davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - milliy dastur - milliy model. - rivojlanish tarixi. 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.

<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarda ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> - Talabalarda ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishi to'g'risida tushunchalarini takomillashtirish; - talabalarda ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> <i>talabalar biladilar:</i> - Talabalarda ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishi to'g'risida tushunchalarini takomillashtirish; -talabalarda ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi haqidagi bilimlarini kengayadi va chuqurlashtiradi
<i>Ta'lim usullari</i>	Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta'lim vositalari</i>	Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shakllari</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Savol-javob

2. Deviant bolalar va o'smirlar Ijtimoiy pedagogik faoliyati metodikasi va texnologiyasi.
mavzusi bo'yicha Seminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
9. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon kiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon kiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: -zamonaviy ta'lim tizimi tushunchasini ixohlang -ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni nimadan iborat deb hisoblaysiz? -ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimidagi vazifalari qaysilar? 1.5. Pedagog javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot	Tinglaydilar. Savollarga javob beradilar

bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	
10. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Gurux a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Xar bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	
<i>trenerning</i>	<i>talabani</i>
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: • Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar.

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

<i>Guruhlar</i>	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Zamonaviy ta'lim tizimi tushunchasini ixohlang.
2. Ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni nimadan iborat deb hisoblaysiz?
3. Ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimidagi vazifalari qaysilar?

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
2. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
3. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
6. www.ziyounet sayti kutubxonasi.

7-MAVZU:“O'smirlarning ijtimoiy dezaptasiyasi” mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

<i>O'quv soati:</i> 2 soat	<i>Talabalar soni:</i> ta
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha seminar ish.
	1. Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida. 2.O'smirlik yoshida deviatsiyaning yuzaga kelishi shart-sharoitlari.Deviatsiya turlari. 3.O'smirlarda deviant xulq-atvorning kelib chiqishi sabablari. 4.Deviatsiya kontsepsiyalari. 5.Mustaqillik yillarida ijtimoiy-reabilitatsion muassasa-larning tubdan yangilanishi. 6.O'zbekistonda SOS – bolalar mahallasining faoliyati.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarga ichkilikbozlik– murakkab ijtimoiy-pedagogik muammo ekanligi haqida tushuncha berish asosida ular bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat haqida tushuncha va tasavvurlarni hosil qilish	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> -bolalar ichkilikbozligi – ijtimoiy-pedagogik muammo ekanligi to'g'risida tushunchalar berish; -bolalar alkogolizmiga duchor bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat haqida tushuncha va tasavvurlarni hosil qilish -natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i> <i>talabalar biladilar:</i> -talabalarda bolalar ichkilikbozligi – ijtimoiy-pedagogik muammo ekanligi to'g'risida tushunchalar hosil bo'ladi. -bolalar alkogolizmiga duchor bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat haqida tushuncha va tasavvurlarni egallaydilar ● -natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.
<i>Ta'lim usullari</i>	Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta'lim vositalari</i>	Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shakllari</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Savol-javob

2. “O'smirlarning ijtimoiy dezaptasiyasi” mavzusi bo'yicha seminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

F a o l i y a t m a z m u n i	
Trener	talaba

Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar
--	-------------------------------------

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

Faoliyat mazmuni	
Trener	talaba
11. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon qiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni savol berib so'raydi. -bolalar ichkilikbozligi qanday ijtimoiy-pedagogik muammo hisoblanadi? -alkogolizmning qanday belgilari mavjud? -bolalar alkogolizmining o'ziga xos xususiyatlari qaysilar? alkogolizm qanday oqibatlarga olib keladi? -alkogol iste'mol qilishga odatlangan bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyatning mazmuni nimadan iborat? 1.5. Javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Tinglaydilar. Savollarga javob beradilar
Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Gurux a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Xar bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

Faoliyat mazmuni	
trenerning	talabaning
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi:	Savollar beradilar.

• Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Tinglaydilar.
--	---------------

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Guruhlar	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Bolalar ichkilikbozligi qanday ijtimoiy-pedagogik muammo hisoblanadi?
2. Alkogolizmning qanday belgilari mavjud?
3. Bolalar alkogolizmining o'ziga xos xususiyatlari qaysilar?
4. Alkogolizm qanday oqibatlariga olib keladi?
5. Alkogol iste'mol qilishga odatlangan bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyatning mazmuni nimadan iborat?

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
2. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
3. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
6. www.ziyonet sayti kutubxonasi.

8-seminar : «Ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyalari.

Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya. Ijtimoiy pedagogik tashhis» mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

<i>O'quv soati: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: ta</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha Seminar ish.
	1. Mavzu mazmuniga kirish: - Ta'lim tizimi va uning turlari

<i>Seminar tuzilishi:</i>	<i>mashg'ulot</i>	- Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishi - Kasb tanlash va o'quv motivatsiyasi. 2. Ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi mavzusini guruhlarda o'zaro o'rganish: - davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - milliy dastur - milliy model. - rivojlanish tarixi. 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarda ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.		
<i>Pedagogik vazifalar:</i>		<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i>
• Talabalarda ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishi to'g'risida tushunchalarini takomillashtirish; • talabalarda ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.		<i>talabalar biladilar:</i> • Talabalarda ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishi to'g'risida tushunchalarini takomillashtirish; - talabalarda ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni va vazifasi haqidagi bilimlarini kengayadi va chuqurlashadi
<i>Ta'lim usullari</i>		Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>Ta'lim vositalari</i>		Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shakllari</i>		Ommaviy, guruhli.
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>		Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>		Savol-javob

**8-seminar “Ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyalari.
Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya. Ijtimoiy pedagogik tashhis.”
mavzusidagi ceminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi**

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
12. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon kiladi.	Tinglaydilar.

1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon qiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: -zamonaviy ta'lim tizimi tushunchasini ixohlang -ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni nimadan iborat deb hisoblaysiz? -ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimidagi vazifalari qaysilar? 1.5. Pedagog javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Savollarga javob beradilar
13. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini takdim qilishlarini aytadi. Gurux a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar qiladi. 2.6. Guruxlar bajargan ishlarini baholaydi.	Xar bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	
<i>trenerning</i>	<i>talabaning</i>
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: • Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar.

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

<i>Guruhlar</i>	<i>Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari</i>			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				

3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Zamonaviy ta'lim tizimi tushunchasini ixohlang.
2. Ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimida tutgan o'rni nimadan iborat deb hisoblaysiz?
3. Ijtimoiy pedagogikaning zamonaviy ta'lim tizimidagi vazifalari qaysilar?

Adabiyotlar:

4. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
5. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
6. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.
5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
7. www.ziynet sayti kutubxonasi.

9-seminar “Oila bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik” mavzusidagi seminar mashg'uloti ishlanmasi

1. Trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

<i>O'quv soati: 2 soat</i>	<i>Talabalar soni: ta</i>
<i>O'quv mashg'uloti shakli</i>	Bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha Seminar ish.
<i>Seminar mashg'ulot tuzilishi:</i>	1. Mavzu mazmuniga kirish: - Ijtimoiy institutlar haqida tushuncha. - Ijtimoiy institutlarning bola rivojlanishidagi o'rni va roli. - Oila, ma'lumot, din va madaniyatning uyg'unligi. 2. Oilada ma'lumot, din va madaniyatni bola rivojidagi ta'siri mavzusini guruhlarda o'zaro o'rganish: - davr talabi - ijtimoiy buyurtma. - maqsad va vazifa. - milliy dastur - milliy model. - rivojlanish tarixi. 3. Natijalar taqdimoti, muhokama va baholash.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> talabalarda oilada ma'lumot, din va madaniyatni bola rivojidagi ta'siri haqidagi bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i>	<i>O'quv faoliyatining natijalari:</i>
• Ijtimoiy institutlar haqidagi bilimlarini kengaytirish va tizimlashtirish; • Ijtimoiy institutlarning bola rivojlanishidagi ahamiyatini anglash	<i>talabalar biladilar:</i> • Talabalarining ijtimoiy institutlar haqidagi bilimlari kengayadi va tizimlashadi; • Ijtimoiy institutlarning bola rivojlanishidagi

• Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashga o'rgatish.	ahamiyatini anglaydilar
<i>Ta'lim usullari</i>	• Natijalar taqdimoti, muhokama va baholashni.
<i>Ta'lim vositalari</i>	Kichik ma'ruza, tezkor so'rov, namoyish etish, suhbat, Seminar ish, taqdimot
<i>O'qitish shakllari</i>	Tayanch matn, o'quv qo'llanmalar, ekspert topshiriqlar, slaydlar, markerlar, skotch
<i>O'qitish shart-sharoiti</i>	Ommaviy, guruhli.
<i>Monitoring va baholash</i>	Texnik vositalardan foydalanishga va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan auditoriya
	Savol-javob

2. “Oila bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik ” mavzusi bo'yicha Seminar trening mashg'ulotining ta'lim texnologiyasi

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
Mavzuni aniqlaydi, maqsadni belgilaydi va o'quv natijalarini rejalashtiradi. Mavzu bo'yicha ko'rgazmali materiallar tayyorlaydi. Ekspert varaqlarini ishlab chiqadi. Guruhlar uchun yozma yo'riqnomalarni tayyorlaydi.	Mashg'ulotga tayyorlanadilar

II. Амалга оширувчи босқич: Семинар иш

F a o l i y a t m a z m u n i	
<i>Trener</i>	<i>talaba</i>
14. Seminar ishga kirish. 1.1. Mavzuning nomi, maksadi va kutilajak o'quv natijalarini e'lon kiladi. 1.2. O'quv mashg'ulotining tuzilishi va o'tkazilish tartibini tushuntirib beradi. 1.3. Talabalarni kichik guruhlardagi faoliyatini baxolash mezonlarini e'lon kiladi (1-ilova). 1.4. Tezkor so'rov texnikasini qo'llab, talabalar bilimlarini faollashtiradi: • Ta'lim tizimi va shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni savol berib so'raydi. — Bola shaxsining rivojlanishiga qanday omillar va ta'sir etadi? — Bola shaxsining rivojlanishida oilaning ta'siri haqidagi fikringiz? — Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy institutlar haqida gapiring. 1.5. Javoblarni umumlashtiradi va asosiy mashg'ulot bosqichiga o'tilishin ma'lum qiladi.	Tinglaydilar. Savollarga javob beradilar
15. Asosiy qism. 2.1. Talabalarni 2 ta kichik guruhlariga bo'ladi va har bir guruhga topshiriqlarni (ekspert varaklarini) tarqatadi (2-ilova). 2.2. Guruhlarda ishlash qoidasini yana bir bora eslatadi. 2.3. Guruhlar faoliyatini tashkil qiladi, kuzatadi, maslahatlar	Xar bir guruh o'z ekspert varaqlari bo'yicha faoliyatni boshlaydi.

beradi, yo'naltiradi. 2.4. Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qilishlarini aytadi. Guruh a'zolariga diqqat bilan eshitishlarini va nazorat savollarini berishlarini aytadi. 2.5. Javoblarni to'ldiradi va qisqacha xulosalar kiladi. 2.6. Guruhlar bajargan ishlarini baholaydi.	Har bir guruhdan bittadan a'zo chiqib o'z ishlarini taqdim qiladilar
--	--

III. Якуний босқич

<i>Faoliyat mazmuni</i>	
<i>trenerning</i>	<i>talabaning</i>
3. Seminar ishni yakunlash. Seminar mashg'ulot mavzusi bo'yicha yakun yasaydi: • Seminar ish yuzasidan savollarga javob beradi; • Guruhlar ish natijasini tahlil qiladi; • Guruhlarning faolligini baholaydi; • Mustaqil ish yuzasidan maslahatlar beradi.	Savollar beradilar. Tinglaydilar.

1-ilova

Taqdimotni baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Guruhlar	Baholash ko'rsatkichlari va mezonlari			
	<i>Ma'lumotni aniq va to'liq yetkazilishi</i>	<i>Taqdimotni rasmiylashtirilishi</i>	<i>Misollar bilan tushuntirilishi</i>	<i>Jami</i>
	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>	<i>2</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

Seminar mashg'ulot yuzasidan savollar:

1. Bola shaxsining rivojlanishiga qanday omillar va ta'sir etadi?
2. Bola shaxsining rivojlanishida oilaning ta'siri haqidagi fikringiz?
3. Bola rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy institutlar haqida gapiring.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi», Toshkent, 1997 y.
2. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xolikberdiyev K.M. - «Pedagogika» T., «O'qituvchi» - 2008.
3. Mavlonova R.A., Vohidova N. «Ijtimoiy pedagogika». T., 2009 y.
4. Minavarov A. «Pedagogika» -. T, «O'qituvchi» 1996.

5. Tursunov I.YU., Nishonaliyev U - «Pedagogika» -T. 1997.
6. www.bilim.uz.
7. [http.philosophy.albertina.ru](http://philosophy.albertina.ru).
8. www.history.ru.
9. www.philosophy.com.
10. www.gov.uz - Хукумат сайти
11. www.press-service.uz - Президент сайти
12. www.edu.uz - Вазирлик сайти
13. www.ziyo.edu.uz - Вазирлик сайти
14. www.performance.edu.uz - Вазирлик сайти
15. www.tseu.fan.uz - ТДИУ сайти
16. www.tseu.uz - ТДИУ сайти
17. <http://www.edustorng.ru/main/book/pedagogtechno.htm>
18. <http://dl.nw.ru/theories/technologies>

16. ANNOTATSIYALAR

Ushbu majmua bakalavriat ta'lim standartlariga kiritilgan «Ijtimoiy pedagogika» fani sohasiga oid bilimlar majmuini qamrab oladi.

Pedagogika fanining bir yo'nalishi bo'lgan ijtimoiy pedagogikaga bo'lgan ehtiyojni davrning o'zi ko'rsatmoqda. Ushbu majmuada ijtimoiy pedagogika, uning maqsadi, vazifalari, ob'ekti, predmeti, boshqa fanlar bilan aloqadorligi, asosiy kategoriyalari va tamoyillari, ijtimoiy pedagogik jarayon va ijtimoiy pedagogik tashhis, ijtimoiy pedagog va ijtimoiy pedagogik faoliyat kabi masalalarni yoritishga harakat qilingan. Mazkur qo'llanmadan oliy ta'lim muassasalari, litsey va kollej, qamda maktab o'qituvchilari, talabalari, shuningdek mazkur fan bilan qiziquvchi kitobxonlar foydalanishlari mumkin.

18. FOYDALI MA'LUMOTLAR

Семизлик – бу инсон организмида ёғ хужайраларининг купайиб кетиши оқибатида тана вазнининг меъёридан ортиб кетишидир.
:

- Меъёридан ортиқ овқат истеъмол қилиниши
- Камхаракатлилик
- Ирсий мойиллик
- Эндокрин касалликлар
- Ширинликларни хаддан кўп истеъмол қилиниши
- Айрим дори моддаларининг нотўғри қабул қилиниши

- Меъёридан ортиқ овқат истеъмол қилиниши
- Камхаракатлилик
- Ирсий мойиллик
- Эндокрин касалликлар
- Ширинликларни хаддан кўп истеъмол қилиниши
- Айрим дори моддаларининг нотўғри қабул қилиниши

ДИҚҚАТ!!! ДИҚҚАТ!!!

**СЕМИРИБ КЕТАЁТГАНИНГИЗНИ
СЕЗМАЙ ҚОЛИШИНГИЗ МУМКИН**

**Хаёт давомидаги камхаракатлилик
шундай асоратларга олиб келади.**

19-NORMATIV HUJJATLAR

Dastur bajarilishining kalendarli rejasi

(ma'ruza, laboratoriya, amaliyot mashg'ulotlari, kurs

ishlari)

Fakultet _____ kurs 3 akademik guruh _____ semester _____

fanning nomi Umumiy pedagogika

Ma'ruza o'qiydi _____ Tajriba mashg'ulotlarini olib boruvchi _____

<i>№</i>	Mavzu nomi va nazoratlar turlari	Ajratilgan soat	Reja-n sana	Ba Sa
	<i>Ma'ruza mavzulari</i>			
1	Ijtimoiy pedagogika va pedagogik sotsiologiyaga extiyoj va zamonaviy jamiyat rivojining zaruriy shartlari. O`zbekistonda ijtimoiy pedagogika fani paydo bo`lishining shart-sharoitlari.	2		
2	Xorijda va O`zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixi. O`zbek xalq pedagogikasi va islom ta'limotida ijtimoiy-pedagogik g`oyalar.	2		
3	Ijtimoiy pedagogika alohida fan va amaliy faoliyat sohasi sifatida Bolaning sotsiumda rivojlanishi, shaxsning ijtimoiylashuvi	2		
4	Odob-axloq hayotiy me`yorlar sifatida. Ijtimoiy pedagogikada me`yorlardan chekinish tushunchasi	2		
5	Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari, tamoyillari va mexanizmlari.	2		

	1-Oraliq baholash	shakli		
		og'zaki		
6	Mahallalar – ijtimoiy o`z-o`zini boshqarish organi. Ijtimoiy-pedagogik tadqiqotlar. Ijtimoiy-pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyasi.	2		
7	Deviant xulq – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida O`zbekistonda faoliyat olib boruvchi ijtimoiy-reabilitatsion muassasalar.	2		
8	Oilada olib boriladigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik.	2		
9	Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar va maktab yoshidagi bolalar bilan olib boradigan ijtimoiy-pedagogik faoliyat.	2		
	2-Oraliq baholash	SHakli		
		og'zaki		
№	Seminar mavzulari			
1	Mustaqil O'zbekiston Respublikasida kechayotgan ma'naviy ma'rifiy islohotlarda ijtimoiy pedagogika fani oldida turgan dolzarb vazifalar.	2		
2	Xorijda va O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tarixidan.	2		
3	Mahalla ijtimoiy pedagogik munosabatlar maskani. Markaziy Osiyo xalqlarining ijtimoiy pedagogik an`analari	2		
4	Ijtimoiy –pedagogik faoliyat. Ijtimoiy pedagogika tamoyillari.	2		
5	Irsiyat, muhit va bola rivoji. Bolaning sotsiumda rivojlanishi.	2		
	1-joriy baholash	SHakli		
		Og'zaki		
6	Deviant bolalar va o'smirlar Ijtimoiy pedagogik faoliyati metodikasi va texnologiyasi.	2		

7	O`smirlarning ijtimoiy dezataptsiyasi.	2		
8	Ijtimoiy pedagogik faoliyat metodikasi va texnologiyalari. Ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya. Ijtimoiy pedagogik tashhis.	2		
9	Oila bilan ijtimoiy-pedagogik faoliyat. Vasiylik va homiylik	2		
	Joriy baholsh	SHakli		
		Og`zaki		
	YAkuniy baholash	SHakli		
		og`zaki		

Yetakchi professor (dotsent) o`qituvchi

(imzo)

20-

BAHOLASH MEZONLARI

Pedagogika fakulteti "Umumiy Pedagogika" kafedrasida o`tiladigan fanlardan talabalar bilimini reyting tizimi asosida oraliq baholash (OB) va joriy baholash (JB) shakllari bo`yicha

B A H O L A Sh M E Z O N L A R I

Talabalar o`rganilayotgan fan yuzasidan o`zlashtirishini baholash doimiy ravishda olib boriladi.

Har bir fan bo`yicha belgilangan oraliq va joriy nazoratlarni o`qitilayotgan fanning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda turli shakllardan foydalaniladi, ya'ni og`zaki, yozma, test, kollektivium kabi shakllarida amalga oshiriladi.

Talabalar bilimini baholash shakllari bo`yicha quyidagi mezonlar asosida baholash ko`zda tutiladi.

Ta'lim yo`nalishi: _____ Fan: Ijtimoiy pedagogika Kurs: III
Semestr VI

(O.B. – 35 ball (O.B. + J.B. =70 ball Ya.baholash – 30 ball
(J.B. – 35 ball Saralash bali – 39 ball

Baholas h shakli	Bitta savolga va topshiriql arga ajratilga n ball	Bitta savolga ajratilgan ball miqdorini belgilovchi talablar	Baholar mezoni	Nazorat shakli va ballar yig`indisi
Joriy nazorat				
Yozma va og`zaki	3 (8x=24)	Seminar topshiriqlarini reja asosida to`liq yozma holda bajarib, amalda qo`lLAY olsa va og`zaki holda uning mohiyatini keng yoritib bera olsa; Seminar topshiriqlarini reja asosida yozma holda bajarib, og`zaki holda uning mohiyatini yoritib bera olsa;	2,5 - 3 ball 2- 2,5 ball	I JB 15 ball

		Seminar topshiriqlarini bajarib, mohiyatini yoritib bera olmasa	1,6 – 1,9 ball	13-15 ball (85-100%, a'lo)
yozma	4	Sharq mutafakkirlarining ijtimoiy-pedagogik qarashlari mavzusida referat tayyorlash	4 ball	10-12 ball (71-84%, yaxshi)
Og`zaki	3	“Me`yor va hayotiy me`yorlardan chekinish” mavzusidagi munozaraga tayyorlanish va ishtirok etish. 3- ballgacha beriladi. Faol, ilmiy, asosli fikrlar bilan ishtirok etsa- Faol ishtirok etsa- ishtirok etsa-	2,5 - 3 b 2- 2,5 b 1,6 – 1,9 ball	9-10 ball (55-70%, qon-li)
Amaliy ish	4	Ko`rgazmali qurol, didaktik materiallar tayyorlaganligi uchun topshiriq to`liq va sifatli, ijodiy tarzda bajarilgan bo`lsa; sifatli va meyor talablari darajasida ko`rgazmali qurol, didaktik materiallar tayyorlangan bo`lsa- o`rta darajada ko`rgazmali qurol, didaktik materiallar tayyorlangan bo`lsa-	3,5-4 ball - 2,9-3,4 b - 2,1-2,8 ball	II JB 20 ball 17-20 ball (85-100%, a'lo) 14-16 ball (70-84%, yaxshi) 11-13 ball (55-70%, qon-li)
oraliq nazorat				
yozma	4 (4x3=12)	Birinchi oraliq nazorat yozma tarzda o`tkazilib, unda 3 ta savolga javob berilishi so`raladi. Har bir savol 4 balgacha baholanadi. - agar savol mohiyati tol`a ochilgan bo`lsa, javoblari to`liq va aniq hamda ijodiy fikrlari bo`lsa - - savolning mohiyati umumiy ochilgan, asosiy faktlar to`g`ri bayon etilgan bo`lsa - - savolga umumiy tarzda javob berilgan, ammo ayrim kamchiliklari bo`lsa - savolga umumiy javob berilgan, ammo ayrim faktlar to`liq yoritilmagan bo`lsa - savolga javob berishga harakat qilingan, ammo chalkashliklar bo`lsa –	3,6-4 ball, 3,1-3,5 ball, 2,6-3 ball, 2,1-2,5 ball, 1,6- 2 ball	I OB 15 ball 13-15 ball (85-100%, a'lo) 10-12 ball (71-84%, yaxshi)
yozma	4	“Ijtimoiy pedagog faoliyati metodikasi va texnologiyasi” mavzusida yozgan yozma uy ishi uchun 4- ballgacha beriladi. - to`liq va sifatli, ko`plab yangi adabiyotlar va Internet ma`lumotlari asosida, ijodiy tarzda bajarilgan bo`lsa – - yozma uy ishi sifatli va meyor talablari darajasida bajarilgan bo`lsa- - yozma uy ishi o`rta darajada bajarilgan bo`lsa -	3,5-4 ball - 2,9-3,4 b - 2,1-2,8 ball	9-10 ball (55-70%, qon-li)
Referat	5	“Ijtimoiy pedagogning internatlarda olib boradigan asosiy funksional vazifalari” mavzusidagi referat uchun maks 5 ball beriladi - to`liq va sifatli, ko`plab yangi adabiyotlar va Internet	4-5 ball	II OB 20 ball Saralash - 10,8 b 17-20 ball (85-100%, a'lo) 14-16 ball (70-84%,

		ma'lumotlari asosida, ijodiy tarzda yozilgan bo'lsa – - referat sifatli va meyor talablari darajasida bajarilgan bo'lsa referat o'rta darajada bajarilgan bo'lsa	3-3,5 b 2,8-3,4 ball	yaxshi) 11-13 ball (55-70%, qon-li)
Yozma uy ishi	2	Mamlakatimizning bugungi kunning salbiy ijtimoiy hodisalarni bartaraf etishdagi imkoniyatlarini yoritib berish uchun maksimall 2 balgacha beriladi.	2 ball	
Test	0,2 (35x0,2=7)	35 tadan test yechish topshiriladi, test savolining har biriga 0,2 ball ajratiladi. 30– 35 savol 26 – 29 savol 19 – 25 savol	6-7 ball 5,2-5,8 b 5-3,8 b	
So'rovnomatuzish	5	- Ota-onalar uchun ijtimoiy-pedagogik karta-so'rovnomatuzish - so'rovnomalartoliq va sifatli, ko'plab yangi adabiyotlar va Internet ma'lumotlari asosida, ijodiy tarzda bo'lsa – - so'rovnomalarsifatli va meyor talablari darajasida tuzilgan bo'lsa - so'rovnomalaro'rta darajada bajarilgan bo'lsa -	4-5 ball 3-3,5 b 2,8-3,4 ball	
Yakuniy baholash				
Og'zaki	5 (3x5=15)	Yakuniy baholashda talaba 3 ta tayanch tushunchalar asosida berilgan savollarga og'zaki javob berishi lozim. Har bir og'zaki savolga 5 ball ajratiladi. - agar savol mohiyati tol'a ochilsa, javoblari to'liq va aniq hamda ijodiy fikrlari bo'lsa - - savolning mohiyati umumiy ochilgan, asosiy faktlar to'g'ri bayon etilgan bo'lsa – - savolga umumiy tarzda javob bersa, ammo ayrim kamchiliklari bo'lsa - - savolga umumiy javob berilgan, ammo ayrim faktlar to'liq yoritilmagan bo'lsa - - savolga javob berishga harakat qilingan, ammo chalkashliklar bo'lsa –	4,6-5 ball 4,1-4,5 ball 3,6-4 ball 3,1-3,5 ball 2,6-3 ball	YaB 30 ball 13-15 ball (86-100%, a'lo) 11-12,5 ball (71-85%, yaxshi) 8,5-11 ball (55-70%, qon-li)
Test	0,5 (0,5x30=15)	30 tadan test yechish topshiriladi, test savolining har biriga 0,5 ball ajratiladi. 27– 30 savol 23 – 26 savol 16 – 22 savol	13,5-15 b 13-11,5 b 11-8 b	13-15 ball (86-100%, a'lo) 11-12,5 ball (71-85%, yaxshi) 8,5-11 ball (55-70%, qon-li)

Ijtimoiy pedagogika fanidan talabalarning bilimlarini baxolash mezonlari

№	Nazorat turlari	semestr	Nazorat shakllari	Nazorat shakllari bo'yicha ballar
1.	2.	3.	4.	5.

I.	Joriy nazorat	6	1.Seminar ishlarni bajarilishi. 2.Mustaqil ish bajarishi. (1) (2) (3)	3x8=24 ball. 4 ball. 3 ball. 4 ball.
	Jami:			35 ball.
II.	Oraliq nazorat		1.Yozma ish 2. Test savollariga javob 3. Mustaqil ish bajarishi. (4) (5) (6) (7)	12 ball 7 ball. 4 ball 5 ball 2 ball 5 ball
	Jami:			35 ball.
III.	Yakuniy nazorat.		1.Og`zaki 2. Test	15 ball 15 ball
	Jami			30 ball
	Jami:			100 ball

5» a'lo 86 – 100 ball.
«4» yaxshi 85 – 71 ball.
«3» qoniqarli 70 -55 ball.
«2» qoniqarsiz 55 dan kam.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi 25.08.2010 dagi 333- sonli "OTM da talabalar bilimini nazorat qilish va baholashning reyting tizimi to'g'risidagi nizomga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida" gi buyrug'i asosida tuzildi.

Kafedra mudiri:
Tuzuvchi :

dots.D.A.Axatova
katta o'qit. H.B.Aliqulova